

Κείμενα
Περιφερειακής
Επιστήμης

Δεκέμβριος 2010 τόμος 1 τεύχος 1

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΟΛΟΓΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Τόμος 1
Αριθμός 1

Δεκέμβριος 2010

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 2008

Ελληνική Έκδοση
ISSN 1795-7758

Regional Science Inquiry
The journal of the Hellenic Association of Regional Scientists
Editorial Board 2010-2012.

Managing Editor

PROFESSOR MARIA GIAOUTZI

Editors

PROFESSOR MIRA VUKCEVIC
Faculty of Metallurgy and Chemical Technology
University of Montenegro, Podgorica,
Montenegro

PROFESSOR MOH'D AHMAD AL-NIMR
Mechanical Engineering Department
Jordan University of Science and Technology,
Irbid – Jordan

PROFESSOR JOSE ANTONIO PORFIRIO
Departamento de Ciencias Sociais de Gestao
Universidade Aberta, Lisboa, Portugal

PROFESSOR PAOLO MALANIMA
Department of Economic History and Economics
Magna Graecia University in Catanzaro, Italy

PROFESSOR RADOVAN STOJANOVIC
Faculty of Electrical Engineering
University of Montenegro, Podgorica,
Montenegro

PROFESSOR FATMIR MEMA
Faculty of Economics
University of Tirana, Albania

PROFESSOR KRISTAQ PATA
Agriculture University of Tirana, Albania

PROFESSOR RUDIGER HAMM
Department of Business Administration and
Economics Niederrhein
University of Applied Sciences, Germany

PROFESSOR GEORGE KARRAS
Department of Economics
University of Illinois, Chicago, USA

PROFESSOR IOANNIS YFANTOPOULOS
Faculty of Political Science & Public
Administration
National & Kapodistrian University of Athens,
Greece

Vis. PROFESSOR KONSTANTINA ZERVA
Dept de Economia y Facultad de Turismo
Universidad de Girona, Espania

PROFESSOR JOSE VARGAS HERNANDEZ
Department de Mercadotecnia y Negocios
Internacionales
Universidad de Guadalajara, Mexico

PROFESSOR CONSTANTINOS
APOSTOLOPOULOS
Department of Home Economics and Ecology
Harokopion University, Athens, Greece

PROFESSOR KONSTANTINOS
ATHANASOPOULOS
Department of Economic and Regional
Development
Panteion University, Athens, Greece

PROFESSOR PANAGIOTIS LIARGOVAS
Department of Economics
University of Peloponnese, Greece

PROFESSOR THEODORE PELAGIDIS
Department of Maritime Studies
University of Piraeus, Greece

PROFESSOR APOSTOLOS
GEOGOPOULOS
Universitaet Wien, Österreich

PROFESSOR EFSTATHIOS TSACHALIDIS
Department of Forestry and Environmental
Management
Democritus University of Thrace, Greece

PROFESSOR IOANNIS MAZIS
Department of Turkish and Modern Asian
Studies National and Kapodistrian
University of Athens, Greece

PROFESSOR SPYROS VLIAMOS
Department of Philosophy and History of
Science
National and Kapodistrian University of
Athens, Greece

PROFESSOR NAPOLEON MARAVEGIAS
Department of Political Science and Public
Administration
National and Kapodistrian University of
Athens, Greece

PROFESSOR CHARALAMPOS BOTSARIS
Department of Regional and Economic
Development
University of Central Greece

PROFESSOR PANTELIS SKAYANNIS
Department of Planning and Regional
Development
University of Thessaly, Greece

PROFESSOR ELENI KAPETANAKI-
BRIASOULI
Department of Geography
University of the Aegean, Greece

PROFESSOR ANASTASIA
ATHANASOULA- REPPA
Department of Pedagogy
High School of Pedagogical and
Technological Education, Greece

PROFESSOR MARIA GIAOUTZI
Department of Rural and Surveying
Engineering
National Technical University of Athens,
Greece

PROFESSOR DIMITRIOS ROKOS
Department of Rural and Surveying
Engineering
National Technical University of Athens,
Greece

PROFESSOR GEORGE CHIOTIS
Department of Economic Sciences
Athens University of Economics and Business,
Greece

PROFESSOR DIMITRIOS DIONISIOY
Department of Senior Mathematics
Hellenic Air Force Academy, Greece

PROFESSOR PETROS KOTSIPOULOS
Department of Senior Mathematics
Hellenic Air Force Academy, Greece

PROFESSOR PETROS KIOXOS
Department of Economic Sciences
University of Piraeus, Greece

PROFESSOR LOIS LAMPRIANIDIS
Department of Economic Sciences
University of Macedonia, Greece

PROFESSOR GEORGIOS MERGOS
Department of Economic Sciences
National and Kapodistrian University of
Athens, Greece

PROFESSOR VIRON KOTZAMANIS
Department of Sociology
University of Thessaly, Greece

PROFESSOR PARIS TSARTAS
Department of Business Administration
University of the Aegean, Greece

PROFESSOR DIMITRIOS MAVRIDIS
Department of Technological Educational
Institute of Western Macedonia, Greece

PROFESSOR PANAGIOTIS REPPAS
Department of Economic and Regional
Development
Panteion University, Greece

Website: <http://www.rsijournal.eu> Email: info@rsijournal.eu, publisher@rsijournal.eu
19b Navarinou Street, 15232 Chalandri, Athens, Greece Tel. / Fax: +30 210 6833700

Copyright ©2008: HELLENIC ASSOCIATION OF REGIONAL SCIENTISTS

Electronic and hard copy editions are offered free of charge (ISSN: 1791-5961) (ISSN ONLINE: 1791-7735)

The RSI Journal is included in the Reference List of: **EconLit (3/2011)**

PROFESSOR VASILIKI MALINDRETOU
Department of Public Administration Panteion
University, Athens, Greece

PROFESSOR EMMANUEL MARMARAS
Department of Architecture
Technical University of Crete, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR AMALIA
KOTSAKI
Department of Architectural Engineering
Technical University of Crete, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR VICENTE
ROYUELA
Department of Econometrics, Statistics and
Spanish Economy
University of Barcelona, Spain

ASSOCIATE PROFESSOR GEORGE
KORRES
Department of Geography
University of the Aegean, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR STEFANOS
KARAGIANNIS
Department of Regional Economic
Development
University of Central Greece

ASSOCIATE PROFESSOR JAN
SUCHACEK
Department of Regional and Environmental
Economics
Technical University of Ostrava, Czech
Republic

ASSOCIATE PROFESSOR ALBERT QARRI
Vlora University, Albania

ASSOCIATE PROFESSOR DARCIN AKIN
Department of City and Regional Planning
Gebze Institute of Technology, Turkey

ASSOCIATE PROFESSOR MIHAIL
XLETSOS
Department of Economic Sciences
University of Ioannina, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR GEORGE
GANTZIAS
Department of Cultural Technology &
Communication
University of the Aegean, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR GEORGE
TSOBANOGLU
Department of Sociology
University of the Aegean, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR NIKOLAOS
KYRIAZIS
Department of Economic Sciences
University of Thessaly, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR ELIAS
PLASKOVITIS
Department of Economic and Regional
Development, Panteion University, Athens,
Greece

PROFESSOR MINAS AGGELIDIS
Department of Architecture
National Technical University of Athens,
Greece

PROFESSOR IOSIF STEFANOU
Department of Architecture
National Technical University of Athens,
Greece

ASSISTANT PROFESSOR CHRISTOS
STAIKOURAS
Department of Accounting and Finance
Athens University of Economics and
Business, Greece

ASSISTANT PROFESSOR MARIUSZ
SOKOLOWICZ
Faculty of Economics and Sociology
University of Lodz, Podrhorica, Poland

ASSISTANT PROFESSOR JOAO
MARQUES
Department of Social and Political Sciences
University of Aveiro, Portugal

ASSISTANT PROFESSOR NIKOLAOS
HASANAGAS
Kavala Institute of Technology, Greece

ASSISTANT PROFESSOR VASILIKI
DELITHEOU
Department of Regional and Economic
Development
University of Central Greece, Greece

ASSISTANT PROFESSOR ROIDO
MITOULA
Department of Home Economics and
Ecology
Harokopion University, Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR DIMITRIOS
LALOUMIS
Department of Technological Education
Institute of Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR GEORGIOS
MALINDRETOS
Department of Home Economics and
Ecology
Harokopion University, Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR
KONSTANTINOS TSAMADIAS
Department of Home Economics and
Ecology
Harokopion University, Greece

ASSISTANT PROFESSOR
CONSTANTINE HAZAKIS
Department of International Economic
Relations
And Development Democritus University of
Thrace, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR TRIFON
KOSTOPOULOS,
Department of Sociology,
Panteion University, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR
DIMITRIOS PANAGIOTOPOULOS
Department Physical Education
& Sport Science
National and Kapodistrian
University of Athens

ASSISTANT PROFESSOR STELLA
KYVELOU
Department of Economic and
Regional Development
Panteion University, Greece

ASSISTANT PROFESSOR
VASSILIS KEFIS
Department of Public Administration
Panteion University, Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR
GEORGIA KAPLANOGLU
Department of Economic Sciences
National and Kapodistrian University
of Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR
ANASTASIA PSEIRIDOU
Department of Regional and
Economic Development
University of Central Greece

ASSISTANT PROFESSOR MARIA
ADAM
Department of Computer Science and
Biomedical Informatics
University of Central Greece

ASSISTANT PROFESSOR
GEORGIOS SIDIROPOULOS
Department of Geography
University of the Aegean, Greece

ASSISTANT PROFESSOR
THEODOROS IOSIFIDIS
Department of Geography
University of the Aegean, Greece

ASSISTANT PROFESSOR
DIMITRIOS BILALIS
Department of Crop Science
Agricultural University of Athens,
Greece

ASSISTANT PROFESSOR
DIMITRIOS SKIADAS
Department of International and
European Studies
University of Macedonia, Greece

LECTURER ASPASIA
EFTHIMIADOU
Master Program of Environmental
Studies
Open University of Cyprus, Cyprus

LECTURER MAARUF ALI
Department of Computer Science &
Electronic Engineering Oxford
Brookes University, United Kingdom

LECTURER ROSA AISA
Departamento de Analisis Economico
University of Zaragoza, Spain

LECTURER FOTIS KITSIOS
Department of Technology Management
University of Macedonia, Greece

LECTURER NETA ARSENI POLO
Department of Economics
University "Eqrem Cabej", Albania

LECTURER EVIS KUSHI
Faculty of Economy
University of Elbasan, Albania

LECTURER ELENI GAKI
Department of Business Administration
University of the Aegean, Greece

LECTURER MANTHOS DELIS
Department of Economic Sciences
University of Ioannina, Greece

LECTURER NIKOLAOS MPENOS
Department of Economic Sciences
University of Ioannina, Greece

Dr KATERINA KOKKINO
Department of Economics
Glasgow University, G. Britain

ASSISTANT PROFESSOR ELENI
PAPADOPOULOU School of Urban-Regional
Planning & Development Engineering,
Aristotle University of Thessaloniki,
Greece

ASSISTANT PROFESSOR ZACHAROULA
ANDREOPOULOU Lab. Of Informatics,
Faculty of Forestry and Natural Environment,
Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Dr SOTIRIOS MILIONIS
National Technical University of Athens,
Greece

LECTURER APOSTOLOS KIOXOS
Department of International and European
Studies
University of Macedonia, Greece

Dr KIRIAKI NIKOLAIDOU
Faculty of Political Science & Public
Administration
National & Kapodistrian University of
Athens, Greece

Dr BULENT ACMA
Department of Economics
Anadolu University, Unit of Southeastern
Anatolia, Turkey

Dr STAVROS RODOKANAKIS
Department of Social and Policy Sciences
University of Bath Clarendon Down, England

ASSOCIATE PROFESSOR EVANGELIA
GEORGITSOYANNI
Department of Home Economics Ecology,
Harokopion University, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR HELEN
THEODOROPOULOU
Department of Home Economics Ecology,
Harokopion University, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR PANTELIS
SKLIAS
Faculty of Social Sciences
University of Peloponnese, Greece

Dr GEORGIOS-ALEXANDROS SGOUROS
National and Kapodistrian
University of Athens, Greece

RESEARCH FELLOW PARK JONG -
SOON
Development Institute of Local Government
of South Korea

Dr SALEH AHMED
Department of Economics
University of Rome "Sapienza", Rome

Dr DRITA KRUIA
Faculty of Economics
Shkodra University, Albania

Dr STILIANOS ALEXIADIS
Department Of Economics
University of Piraeus, Greece

Dr MICHAEL ALDERSON
Director Project Development
University of Szent Istvan, Hungary

Dr PEDRO RAMOS
Facudade de Economia, Universidade
de Coimbra, Portugal

LECTURER ALEXANDROS MANDHLA
RAS Department of Economics, University
Of Surrey, United Kingdom

Dr CHRISTOS LADIAS
Department of Regional and Economic
Development, University of Central Greece

Dr LAMPROS PYRGIOTIS
Syndesmos Ellinon Perifereiologon S E P
Athens, Greece

Chairman of the Board of the RSI Journal

Professor Ioannis Mazis

Critical Surveys Editors

Associate Professor Lidia Drakaki—Sapounaki, Lecturer
Aspasia Efthimiadou, Dr Athina Mpougioukou, Dr Lampros Pyrgiotis, Dr
Konstantinos Iconomou, Dr Sotirios Milionis, Dr Georgios-Alexandros Sgouros,
Dr Stavros Ntegiannakis

Book Review Editors

Dr Christos Ladias, Dr Katerina Kokkinou, Dr Stilianos Alexiadis,
Dr. Agisilaos Ekonomou, Vilemini Psarrianou

Copy Editors

Associate Professor Georgios Korres, Assistant Professor Panagiotis Krimpas,
Elena Pappa, Dimitiris Kouzas, Helga Stefansson, Esaias Papaioannou, Bety
Geraga, Vaso Mpenaki

Members

Professor Ioannis Kioussopoulos, Professor Georgios Polycro-
nopoulos, Assistant Professor Georgis Exarchos, Dr Katerina
Parpairi, Dr Elektra Pitoska, Stylianos Zacharopoulos, Dr Maria Mavragani,
Dimitrios Parpairis, Nikolaos Zacharias

Advisors

Professor Iosif Stefanou, Professor Dimitrios Rokos, Professor Konstantinos
Athanasopoulos, Associate
Professor Stephanos Karagiannis, Dr Apostolos Parpairis,
Dr Leandros Lefakis, Chrisoula Giannikopoulou

Publisher-Manager

Dr Christos Ladias, President of the H.A.R.S.

Legal Committee

Associate Professor Dimitrios Panagiotopoulos, Lukas Apostolidis, Dr
Leandros Lefakis, Dr Angelika Kallia, Dr Evaggelos Mallios, Dr Kostis
Katsibardis, Athanasios Papathanasis, Irini Tseke, Konstantinos Genadis,
Ioannis Karatzas, Aristeidis Rousaris, Esaias Papaioannou

Secretariat

Dr Chrisa Balomenou, Dr Fotios Chatzitheodoridis,
Dr Nikolaos Karachalis, Dr Panagiota Karametou, Dr Aleksandros Hatzidouros,
Maria Botsari, Victor Atoun, Iosif Atoun, Eleftheria Gkrimpa, Maria Rigaki,
Konstantina Mantzavinou, Eleftheria Aggeli, Vilemini Psarrianou, Nikolaos
Alampanos, Georgios Sampaziotis, Leovidas Avdelas, Elektra Katsiantoni, Dora
Kyriazopoulou, Sofia Louka, Eleonora Stavrakaki, Rea Kalokardou, Sofia
Denaxa, Vasiliki Stavradi, Olga Koffa, Anna Maria Giallousi De-Boorder, Eleni
Koursari, Eleni Hinopoulou, Aggeliki, Koursari, Elena Stournara, Argiro
Efthimiadou, Dimitrios Ladias, Esaias Papaioannou, Chrisanthi Zisimopoulou,
Maria Oikonomou, Athanasios Koulopoulos, Christos Morres, Sofia Espinoza,
Ioannis Christoforakis, Ioannis Mperetoulis, Socratis Chitas, Amalia Giantsai,
Maria Karagianni, Serafim Lolos, Nikolaos Motsios, Apostolos Tsapalas, Panos
Fragkos, Victoria Frizi, Apostolos Ladias, Vasiliki Petrou, Areti Zioga,
Niki Varsamouli, Marina Leti, Athanasios Pliousis, Nikoleta Giesil, Alexandra
Marasidou Kyriakos Katsaros, Filippos Rountzos, Elias Toufexidis, Katerina
Kotsiopoulou, Nilos Kotsiopoulos, Dimitra Tsetsoni, Maria Kousantaki, Chaim
Kapetas, Triantafillos Stathoulopoulos, Vasilios Karvounis,
Crisoula Koyza, Crisanthi Apostolatos, Maria Alexopoulou

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	7
1. Αειφορικός τουρισμός στις ορεινές περιοχές με τη χρήση του διαδικτύου: η περίπτωση του χιονοδρομικού κέντρου Ελατοχωρίου, <i>Ζαχαρούλα Ανδρεοπούλου, Στέφανος Τσιάρας</i>	11
2. Η συμβολή της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών στη στρατηγική των αγροτουριστικών επιχειρήσεων. Μια προτεινόμενη έρευνα πεδίου, <i>Φώτης Κίτσιος, Στέφανος Καραγιάννης</i>	19
3. Θεωρητική Ανάλυση των διαρθρωτικών δράσεων που περιλαμβάνονται στο ΕΣΠΑ ως εργαλεία περιφερειακής ανάπτυξης, <i>Μαρία Πασπάτη, Δημήτριος Β. Σκιαδάς</i>	37
4. Περιφερειακή Αποτελεσματικότητα και Καινοτομία: Μια Δυναμική Ανάλυση, <i>Αικατερίνη Κόκκινου</i>	61
5. Ευρωπαϊκή Ένωση και Οικονομική Ολοκλήρωση: Μια Επισκόπηση της Διαμόρφωσης των Βασικών Πολιτικών, <i>Γεώργιος Μ. Κορρές</i>	81
6. Πανεπιστημιακές εταιρίες τεχνοβλαστοί (University Spin-offs): Συμβολή στην ανάπτυξη της περιφέρειας, <i>Λέανδρος Κ. Λεφάκης</i>	91
Οδηγίες προς τους συγγραφες	103

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης, Τόμος Ι, Τεύχος 2 – Εισαγωγή

«Καινοτομία»- Η λύση και η πρόκληση για μια βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη;

«Καινοτομία» είναι το γενικό όνομα που πολλοί δίνουν αρχικά στην αόριστη λύση που αναμένουν να τους οδηγήσει στην «ανάπτυξη» ή στη σωτηρία από μια «κρίση». Η «καινοτομία» μπορεί να έχει τη μορφή ενός νέου θεσμού ή ενός νέου προϊόντος, μιας νέας διαδικασίας ή μιας νέας μεθόδου. Ως «καινοτομία» γενικά νοείται η διακοπή μιας «συνέχειας» ή μιας «συνήθειας». Ως εκ τούτου, οι επιπτώσεις μιας «καινοτομίας» δημιουργούν συχνά όχι μόνο «ευχαριστημένους» αλλά και «δυσανεστημένους» αποδέκτες. Οι μεν την ονομάζουν «ευκαιρία», «λύση», «πρόοδο», «βελτίωση» ή απλά «καινοτομία», ενώ οι δε την ονομάζουν «καταπίεση», «ισοπέδωση», «οπισθοδρόμηση», «απειλή».

Το διαδίκτυο πχ μπορεί να χαρακτηρίζεται ως «καινοτομία» από τις νεότερες γενιές, αφού καταργεί ουσιαστικά τα πολιτισμικά και κοινωνικά σύνορα μεταξύ πόλης και υπαίθρου και μεταξύ των χωρών, μετατρέποντας όλο τον κόσμο ουσιαστικά σε ένα ενιαίο τοπίο, και ως «απειλή» από τους γονείς αφού φέρνει τα παιδιά τους σε επαφή με άγνωστα πρόσωπα και ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Η διάδοση του αυτοκινήτου και των μεγάλων καταστημάτων στα προάστια ή καταμεσής των διαφόρων εθνικών οδών καθώς και του ηλεκτρονικού εμπορίου, μπορεί να θεωρείται μια νέα «λύση» από τους πελάτες που έχουν να διαλέξουν ανάμεσα σε μια νέα απέραντη ποικιλία προϊόντων στην οποία έχουν εύκολα καθημερινή πρόσβαση, και νέος παράγοντας «καταπίεσης» από τους κλασικούς μικρο-εμπόρους που χάνουν πελάτες και αναγκάζονται να γίνουν ανταγωνιστικότεροι ή να συγχωνευθούν. Η ίδρυση επίσης ιδιωτικών πανεπιστημίων στην περιφέρεια και στα αστικά κέντρα μπορεί να θεωρείται «ευκαιρία» από νέους υποψήφιους φοιτητές και διδάσκοντες που θα βρουν νέες θέσεις ή «πρόδο» από εταιρείες που θα τα δουν ως απαρχή για ευέλικτη ίδρυση τεχνολογικών, και «ισοπέδωση» ή «απειλή» από κάποιους διδάσκοντες των υφιστάμενων κρατικών τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που έχουν συνηθίσει σε διαφορετικό σύστημα προτεραιοτήτων κι αξιών.

Επομένως, ο όρος «καινοτομία» -καθώς και όλες οι προαναφερθείσες ερμηνευτικές προεκτάσεις του- ίσως θα έπρεπε να χρησιμοποιείται πάντα σε εισαγωγικά, αφού δεν εκφράζει στην πραγματικότητα μια φυσική οντότητα, όπως αρχικά δίνει την εντύπωση, αλλά ουσιαστικά ένα συναίσθημα το οποίο εξαρτάται από τα συμφέροντα του κάθε αποδέκτη. Επομένως, ο όρος «καινοτομία» αποτελεί κατά βάθος έναν όρο κανονιστικού και όχι εμπειρικού χαρακτήρα.

Ενώ οι αποδέκτες μιας «καινοτομίας» θέλουν να της προσδίδουν τους παραπάνω χαρακτηρισμούς ανάλογα με το αν θεωρούν ότι ωφελούνται ή βλάπτονται από αυτή, οι ερευνητές που επιθυμούν να προσεγγίσουν αυτή την έννοια ως ουδέτεροι «ειδικοί» και όχι ως παθητικοί «αποδέκτες», προσπάθησαν κατά καιρούς να τη μετατρέψουν σε μια εμπειρικά πιο ανιχνεύσιμη και μετρήσιμη παράμετρο. Ποικίλοι δείκτες και εξειδικευμένοι ορισμοί πιο εμπειρικού χαρακτήρα προτάθηκαν για το σκοπό αυτό (π.χ., ύψος χρηματοδοτήσεων για έρευνα, αριθμός διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και πατεντών, βιβλιομετρικά στοιχεία δημοσιεύσεων).

Ωστόσο, ακαδημαϊκοί κύκλοι διαφόρων κλάδων προσεγγίζουν κατά βάθος διαφορετικά την έννοια της «καινοτομίας»: Ορισμένοι πολιτειολόγοι λ.χ. την ορίζουν ως συνάρτηση της *δύναμης* ενός φορέα να διακόψει μια «παράδοση» και της *βούλησής* του να το κάνει, ενώ κάποιοι οικονομολόγοι συνηθίζουν να αντιλαμβάνονται την «καινοτομία» ως την επίτευξη ανόδου της *ποιότητας* ζωής *χωρίς* αύξηση της *χρήσης* πόρων.

Παρόλο που ο αόριστος και κανονιστικός χαρακτήρας της «καινοτομίας» παραμένει έκδηλος και μάλλον απέχουμε ακόμη αρκετά από το στάδιο ενός κοινά αποδεκτού ορισμού και συστήματος δεικτών, ο προαναφερθείς ορισμός των πολιτειολόγων επισημαίνει σιωπηρά ότι μια αλλαγή που θεωρείται «καινοτομική» προσκρούει σε αντιστάσεις οι οποίες μπορούν να υπερνικηθούν μόνο με την εφαρμογή δύναμης, δηλαδή εμπιστοσύνης, θεσμικής πίεσης ή παροχής οικονομικών κινήτρων. Χρησιμεύει έτσι για την κατανόηση των εμποδίων που συναντά μια ενέργεια που θεωρείται «καινοτομική» και των αντίστοιχων προϋποθέσεων που απαιτεί για να πραγματοποιηθεί. Επίσης, ο παραπάνω ορισμός των οικονομολόγων, φαίνεται να χρησιμεύει για την κατανόηση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης, δεδομένου ότι η περιφέρεια, εν αντιθέσει με το πιο «δομημένο» και αρκετά πιο κορεσμένο σε πολιτικο-διοικητική και κοινωνικο οικονομική εξέλιξη σύστημα των αστικών κέντρων, θεωρείται ένας χώρος με μη αξιοποιημένες δυνατότητες και με λιγότερα εμπόδια για την

«καινοτομία», ο οποίος μπορεί να ερευνηθεί με ποικίλες μεθόδους και να αποτελέσει δοκιμαστικό πεδίο για πληθώρα θεωριών.

Το παρόν τεύχος των «Κειμένων Περιφερειακής Επιστήμης» φιλοξενεί πέντε άρθρα εφηρμοσμένου και βασικού ερευνητικού προσανατολισμού που προέρχονται από ακαδημαϊκούς και ερευνητές ποικίλων ειδικοτήτων. Επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στο ρόλο και τις προοπτικές της «καινοτομίας» -τεχνολογικής και θεσμικής- στην περιφέρεια. Από αυτά, άλλα δίνουν βαρύτητα στη μεθοδολογία και άλλα στα θεωρητικά πλαίσια. Ορισμένα χρησιμοποιούν συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές ως περιπτώσεις μελέτης, ενώ άλλα πραγματεύονται θεματικούς τομείς.

Το άρθρο της επίκουρης καθηγήτριας του Εργαστηρίου Δασικής Πληροφορικής της Σχολής Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του ΑΠΘ, κας Ζαχαρούλας Ανδρεοπούλου και του Δρος Στέφανου Τσιάρα, αναφέρεται στις δυνατότητες εφαρμογής του διαδικτύου για την ανάπτυξη αειφορικού τουρισμού σε ορεινές περιοχές, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα το σχεδιασμό ιστοσελίδας για το χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου του Δήμου Πιεριών. Η περίπτωση αυτή επελέγει διότι η υφιστάμενη ιστοσελίδα θεωρήθηκε ότι επιδεχόταν σημαντικές βελτιώσεις. Ως βασικοί γνώμονες σχεδιασμού ενός τέτοιου πληροφοριακού εργαλείου πολιτικής προτείνονται η αισθητική, η λειτουργικότητα, η απλότητα και η εργονομία, καθώς και η ταχύτητα. Πρόκειται για μια εφαρμογή που αποσκοπεί σε πολλαπλά και αλληλένδετα αποτελέσματα: Πληροφόρηση επισκεπτών, βιώσιμη ανάπτυξη τοπικού εμπορίου και τουρισμού και ανάδειξη του χιονοδρομικού κέντρου με προβολή των χαρακτηριστικών του ως ορεινού προορισμού. Προτείνεται μια κατηγοριοποίηση των πληροφοριών της ιστοσελίδας, με βάση: α) τα χαρακτηριστικά των χρηστών (προέλευση, ενδιαφέροντα, γλώσσα επικοινωνίας) και β) τις παρεχόμενες υπηρεσίες (εστίαση και διαμονή). Προτείνεται επιπρόσθετα και η επέκταση της εφαρμογής με πολυμεσικά δεδομένα (βίντεο, ήχος) τα οποία παρέχουν μια πολύπλευρη εικόνα του προφίλ της περιοχής, δημιουργώντας έτσι παράλληλα έναν ολοκληρωμένο και εμπορεύσιμο τουριστικό οδηγό.

Ο Δρ. Φώτης Κίτσιος του τμήματος Διοίκησης Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, και ο επίκουρος καθηγητής του τμήματος Περιφερειακής Οικονομικής Ανάπτυξης, κος Στέφανος Καραγιάννης, επισημαίνουν ότι η ραγδικότητα των εξελίξεων στο διεθνές επιχειρηματικό πεδίο αυξάνει τον κίνδυνο για μελλοντικές αποφάσεις αλλά ταυτόχρονα καθιστά και την ανάγκη για καινοτομία πιο επιτακτική για την επιβίωση των επιχειρήσεων. Στον αγροτουριστικό τομέα, παρόλο που η ανάγκη αυτή δεν είναι λιγότερο επιτακτική, το ποσοστό επιτυχίας καινοτομιών είναι πιο περιορισμένο διότι και η σχετική έρευνα κι επεξεργασμένη εμπειρία είναι πιο περιορισμένη. Επισημαίνεται ότι ενώ η έρευνα γενικά στην καινοτομία προϊόντων βρίσκεται σ' ένα αξιόλογο επίπεδο, δεν ισχύει το ίδιο και για την έρευνα στην καινοτομία υπηρεσιών, που αποτελούν την ουσία του αγροτουρισμού. Οι συγγραφείς προτείνουν ένα σχέδιο εμπειρικής έρευνας για τον εντοπισμό παραγόντων επιτυχίας και αποτυχίας στην ανάπτυξη καινοτομικών υπηρεσιών στον αγροτουρισμό. Στο σχεδιασμό της έρευνας λαμβάνονται υπόψη τόσο εσωτερικοί όσο και εξωτερικοί παράγοντες (λειτουργία της επιχείρησης ως προς την καινοτομία, δομή, κατανομή πόρων, πηγές καινοτομικής ιδέας, ενέργειες προώθησης, περιβάλλον αγοράς). Το μοντέλο αυτό προσπαθεί να γεφυρώσει την εμπειρία στελεχών των επιχειρήσεων με τα θεωρητικά πλαίσια διαχείρισης της καινοτομίας.

Η Δρ Αικατερίνη Κοκκίνου (Department of Economics, University of Glasgow), τονίζοντας τη στροφή στην «οικονομία της γνώσης» που έχει παρατηρηθεί τις τελευταίες δεκαετίες και το ρόλο της γνώσης και καινοτομίας ως σημαντικών συντελεστών ανταγωνιστικότητας και το γεγονός ότι οι περιφερειακές ανισότητες αυξάνονται, παρουσιάζει μια πολύπλευρη ανάλυση δυναμικού ανάπτυξης και αδυναμιών (SWOT, PEST, VRIO) και εξετάζει την εφαρμογή των «Πόλων Καινοτομίας» στην ελληνική επικράτεια. Επισημαίνει τα αναπτυξιακά εμπόδια φυσιο- γεωγραφικού χαρακτήρα και πολιτικο-οικονομικού χαρακτήρα καθώς και τη σημασία ανάπτυξης των τοπικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των ελληνικών περιφερειών μέσω συλλογικών πρωτοβουλιών (φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, αγροτικό δυναμικό), την βελτίωση υποδομών και πρόσβασης στην αγορά εργασίας, ώστε να υπερβληθούν οι «περιφερειακές» και «ενδοπεριφερειακές» ανισότητες, καθώς και την πρόκληση της ισορροπημένης διάχυσης των θετικών επιδράσεων της «μητροπολιτικότητας» σε όλη την επικράτεια.

Ο επίκουρος καθηγητής του τμήματος Περιφερειακής Οικονομικής Ανάπτυξης, κος Λεάνδρος Λεφάκης, προσεγγίζει το πολυσυζητημένο θέμα της σύζευξης ακαδημαϊκής κοινότητας και παραγωγικών δυνάμεων, αναλύοντας τον εν δυνάμει ρόλο των πανεπιστημιακών εταιριών

τεχνοβλαστών στην περιφερειακή ανάπτυξη. Οι εταιρίες αυτές μπορούν να συνδυάζουν την *παραγωγή καινοτομικής γνώσης με την προώθησή της*. Πρόκειται για μια *θεσμική καινοτομία* η οποία μπορεί να επιδράσει άμεσα στην ανάπτυξη τεχνολογικής καινοτομίας. Κρατικά προγράμματα συνεργασίας συνιστούν μια έτοιμη θεσμική υποδομή για την ανάπτυξη τέτοιων εταιριών, οι οποίες μπορούν να παράγουν ιδιαίτερη υπεραξία στην «οικονομία της γνώσης», επιδρώντας ευεργετικά στις περιοχές όπου εδρεύουν, και προσελκύνοντας ακόμη και το ενδιαφέρον μεγαλύτερων εταιριών. Η περιφέρεια από την πλευρά της μπορεί να αναλάβει την οικονομική προστασία των εταιριών αυτών σε περιπτώσεις επενδύσεων υψηλού κινδύνου, συμβάλλοντας έτσι μια βιώσιμη στρατηγική ανάπτυξη.

Η γεωργοοικονομολόγος, κα Μαρία Πασπάτη, και ο επίκουρος καθηγητής του τμήματος Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, παρουσιάζουν μια κριτική ανάλυση των πολιτικών εργαλείων του ΕΣΠΑ μέσα από το πρίσμα ενός ευρύτερου φάσματος χωρικών και οικονομικών θεωρητικών προσεγγίσεων. Η ανάλυση προσπαθεί να καταλήξει στη θεωρητική κωδικοποίηση των εργαλείων περιφερειακής πολιτικής, που ενισχύουν την εξωστρέφεια, την ανάπτυξη, την επιχειρηματικότητα, την εκπαίδευση, την ποιότητα, την τεχνολογία, την καινοτομία και την προστασία του περιβάλλοντος. Αν έχει νόημα μια κατάταξη των θεωριών που αντανακλώνονται στις δράσεις του ΕΣΠΑ, τότε θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως πλησιέστερες στις «νεοκλασικές» και στις «φιλελεύθερες-εξελικτικές», καθώς οι δράσεις δίνουν βαρύτητα στην τεχνολογική πρόοδο και καινοτομία, αλλά και στην ενδογενή ανάπτυξη. Αναλύονται τα Τομεακά και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και τονίζεται ειδικότερα ο ρόλος των αγροτικού δυναμικού και των οικολογικών αξιών, καθώς και ο ρόλος της ευέλικτης επιχειρηματικότητας, των Μικρό-Μεσαίων Επιχειρήσεων, του ανθρώπινου κεφαλαίου, της δικτύωσης και των άυλων υποδομών.

Ο Γεώργιος Μ. Κορρές Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας, παρουσιάζει την εργασία με τίτλο: *Ευρωπαϊκή Ένωση και Οικονομική Ολοκλήρωση: Μια Επισκόπηση της Διαμόρφωσης των Βασικών Πολιτικών*. Στην παρούσα μελέτη ο συγγραφέας αποπειράται να αναδείξει το θέμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Οικονομικής Ολοκλήρωσης, με συγκεκριμένες πολιτικές που πρέπει να ασκηθούν και να εφαρμοστούν στο πλαίσιο της ανάπτυξης, την ολοκλήρωση της αγοράς και τη συνοχή των κρατών μελών. Ακολουθώντας το άρθρο επιχειρεί τη χαρτογράφηση του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη σκιαγράφηση των διαμορφούμενων πολιτικών όπως: την αγροτική, τη βιομηχανική, την εμπορική, την περιβαλλοντική, και την περιφερειακή και κοινωνική πολιτική, με βασικό στόχο την προώθηση της «οικονομικής ολοκλήρωσης», δηλαδή της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, και η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Τέλος αναφέρεται στις δραστηριότητες της οικονομικής ολοκλήρωσης ανιχνεύοντας τον ορισμό της μείωσης και της κατάργησης των εμποδίων εκείνων για την ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων και των συντελεστών παραγωγής μεταξύ μιας ομάδας χωρών, αλλά και την εισαγωγή των κοινών πολιτικών.

Το παρόν τεύχος των «Κειμένων Περιφερειακής Επιστήμης» αναδεικνύει γενικά τον πολύπλευρο χαρακτήρα την «καινοτομία», προϋποθέσεων που απαιτεί αλλά και του ρόλου της, στην ευρύτερη περιφερειακή πολιτική.

Ελένη Παπαδοπούλου
Επ. Καθηγήτρια ΑΠΘ
Τομέας Αγροτικής Οικονομίας
(eparpa@agro.auth.gr)

Δρ Νικόλαος Δ. Χασάνας
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Αειφορικός τουρισμός στις ορεινές περιοχές με τη χρήση του διαδικτύου: η περίπτωση του χιονοδρομικού κέντρου Ελατοχωρίου

Ανδρεοπούλου Ζαχαρούλα

Επίκουρη Καθηγήτρια, Εργαστήριο Δασικής Πληροφορικής, Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τ.Θ. 247, 54124, τηλ. 2310.992714 Θεσσαλονίκη.e-mail
randreop@for.auth.gr (υπεύθυνη για επικοινωνία συγγραφέας)

Τσιάρας Στέφανος

Δρ. Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, stsiaras@mail.gr

Περίληψη:

Ο αειφορικός τουρισμός αποτέλεσε βασική ιδέα τόσο για τους μελετητές του τουρισμού όσο και για την τουριστική βιομηχανία από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η παρούσα εργασία εξετάζει τη συμβολή της χρήσης του διαδικτύου στον αειφορικό τουρισμό ορεινών περιοχών επικεντρώνοντας στο χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου. Συγκεκριμένα, προτείνεται ένα μοντέλο πρότυπης ιστοσελίδας σε περιεχόμενο και δομημένο σύμφωνα με τις αρχές σχεδιασμού ιστοσελίδων. Το συγκεκριμένο μοντέλο της ιστοσελίδας που προτείνεται μπορεί να χρησιμοποιηθεί από την τοπική αυτοδιοίκηση, ενώ παράλληλα επιδιώκει να συνδυάσει όλα τα επιθυμητά χαρακτηριστικά περιεχομένου μαζί με την αισθητική, τη λειτουργικότητα, την εύκολη πλοήγηση, την εργονομία και τους μικρούς χρόνους φόρτωσης, δηλαδή γνωρίσματα επιθυμητά μιας καλής ιστοσελίδας. Στη συνέχεια εφαρμόζεται για τον Δήμο Πιερίων του Νομού Πιερίας, όπου η υπάρχουσα ιστοσελίδα παρουσιάζει ελλείψεις ως προς το περιεχόμενο της.

Λέξεις-κλειδιά: αειφορικός τουρισμός, αρχές σχεδιασμού ιστοχώρων, διαδίκτυο, Δήμος Πιερίων, χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου, ορεινός τουρισμός

Sustainable tourism in mountainous areas using the internet: the case of Elatochori snow center

Abstract:

Sustainable tourism was a basic idea for tourism researchers and for tourism industry from the early '90ties. The present paper examines the potential contribution of the internet to mountainous areas sustainable tourism, focusing in Elatochori snow center. More specifically, a model of website's content is proposed that is designed according to web design principles. This website model can be used by local administration, while it aims to combine all the desirable content characteristics of a well designed website, such as aesthetics, functionalism, easy navigation, ergonomics and short download time for each page. Finally, the model that was developed is applied in the case of the Pierion municipality in Pieria's prefecture, where the existing site lacks in content.

KEYWORDS: sustainable tourism, web design principles, internet, Pierion Municipality, Elatochori snow center, mountainous tourism.

1. Εισαγωγή

Ο αειφορικός τουρισμός αποτέλεσε βασική ιδέα τόσο για τους μελετητές του τουρισμού όσο και για την τουριστική βιομηχανία από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Butler 1993). Σήμερα υπάρχει ευρεία συναίνεση στο ότι η τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να είναι βιώσιμη, ωστόσο το ερώτημα πώς θα επιτευχθεί αυτός ο στόχος παραμένει αντικείμενο συζήτησης (Gössling et al. 2005), (Karagiannis St., (2006). Ο σχεδιασμός τουριστικού μάρκετινγκ είναι βασικός παράγοντας για την επιτυχημένη προβολή μιας περιοχής, έτσι ώστε να αναδειχθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και να αναπτύξει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην τουριστική αγορά (Σαμόλης 2008). Προκειμένου να είναι αποτελεσματικό ένα τουριστικό σχέδιο μάρκετινγκ, είναι απαραίτητη η συμμετοχή όλων όσων εμπλέκονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στο κύκλωμα των τουριστικών δραστηριοτήτων του προορισμού. (Καραγιάννης Στ., Έξαρχος Γ., 2006). Η σύνθεση των απόψεων των κατοίκων, των τουριστικών επιχειρήσεων και των ιδιωτικών και κρατικών φορέων του προορισμού αποτελούν εγγύηση για τη διαχρονική και σταθερή αποτελεσματικότητά του (Κοκκώσης και Τσάρτας 1999).

Η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού στην Ευρώπη επιτεύχθηκε με διάφορους τρόπους, στους οποίους περιλαμβάνεται η ανάπτυξη χιονοδρομικών κέντρων (Moser και Moser 1986, Price 1987).

Η στρατηγική της ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων στα βουνά της Μεσογείου ξεκίνησε κατά τη δεκαετία του 1950, ακολουθώντας το πρότυπο ενσωμάτωσης τουριστικών υποδομών στη χρήση της γης που παρατηρήθηκε στις Άλπεις λίγες δεκαετίες νωρίτερα (Κναφου 1978, Brugger et al. 1984, Zimmermann 1994). Αυτή η εξέλιξη οφειλόταν μερικώς στην αδυναμία των παραδοσιακών ασχολιών (κτηνοτροφία, γεωργία, δασοπονία) να παρέχουν επαρκές εισόδημα στους κατοίκους των ορεινών περιοχών (André 1998). Η κυριότερη πρωτοβουλία ήταν η δημιουργία χιονοδρομικών κέντρων (Lasanta και Laguna 2003), στρατηγική που αποδείχθηκε αποτελεσματική στην κεντρική Ευρώπη (Ferrero 1998, Godde et al. 2000).

Η ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού και των χιονοδρομικών κέντρων ειδικότερα εξασφαλίζει πολλά οφέλη για μια περιοχή, όπως οικονομική ανάπτυξη και ενίσχυση του εισοδήματος, βελτίωση στην παροχή υπηρεσιών όσο και στις υποδομές, αλλά και δημιουργία «ψυχολογικής σταθερότητας» στους κατοίκους της περιοχής (Barbier 1993, Snowdon et al. 2000, Lindberg et al. 2001).

Το διαδίκτυο (internet) προσφέρει σήμερα πολλές ευκαιρίες για οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη, μέσω μιας μεγάλης ποικιλίας από προϊόντα και υπηρεσίες που καλούνται διαδικτυακές υπηρεσίες “e-services” (Andreopoulou 2006). Η εύκολη ανάκτηση πληροφοριών είναι ιδιαίτερα σημαντική στις μέρες μας και το διαδίκτυο (Internet) έχει κάνει εφικτή την άμεση πρόσβαση σε τεράστιες ποσότητες πληροφοριών (Andreopoulou 2007). Στη σύγχρονη κοινωνία η μετάδοση πληροφοριών σε οποιαδήποτε μορφή αποτελεί την κινητήρια δύναμη κάθε είδους δραστηριότητας, ειδικότερα στον τομέα της προώθησης εμπορικών δραστηριοτήτων (Andreopoulou et.al. 2009). Το διαδίκτυο και οι τεχνολογίες πληροφορικής που ήδη αξιοποιούνται στη χώρα μας αποτελούν σήμερα ένα απαραίτητο εργαλείο για τη στρατηγική της τουριστικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών, που βασίζεται στη διαδραστική παρουσίαση τοπικών δεδομένων και στην εξυπηρέτηση του πολίτη για την ανεύρεση σχετικών πληροφοριών τόσο για την περιοχή γενικότερα όσο και για τις υπάρχουσες υποδομές (Papastavrou et.al. 2005 & Καραγιάννης Στ. 2010). Στην περίπτωση αυτή, με την καταχώριση της ιστοσελίδας σε θεματικά ευρετήρια, προχωρώντας από το γενικό στο ειδικό, ο χρήστης εντοπίζει πληροφορίες που τον ενδιαφέρουν άμεσα (Κωνσταντινίδης 2000). Παράλληλα, η ανάρτηση ιστοσελίδων στο διαδίκτυο που προβάλλουν μια περιοχή μπορούν ταυτόχρονα να υποστηρίξουν τις τοπικές προσπάθειες αλλά και να προάγουν επιχειρηματικές δραστηριότητες (Andreopoulou et.al. 2008).

Η διεθνής εμπειρία αλλά και η ανάλυση αγοράς στους κυριότερους αγροτουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας καταδεικνύουν τον αγροτουρισμό στην Ελλάδα ως ένα βασικό μοχλό ανάπτυξης της ελληνικής περιφέρειας και μια συνεχώς «αναπτυσσόμενη βιομηχανία» (Εξάρχος και Καραγιάννης 2004, Καραγιάννης 2006). Καθώς οι άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να διαθέσουν χρήματα για να επισκεφθούν και να απολαύσουν τη φύση, ο οικοτουρισμός έχει τη δυνατότητα να διατηρήσει τις υπηρεσίες του οικοσυστήματος, να βελτιώσει τα επίπεδα διαβίωσης της τοπικής κοινωνίας και να ενισχύσει την οικονομική μεγέθυνση (Honey 1999), (Karagiannis St. 2005).

Υπάρχουν αρκετοί δήμοι της Ελλάδος που συντηρούν ιστοσελίδα στο διαδίκτυο και ο Δήμος Πιερίων είναι ένας από αυτούς. Η ιστοσελίδα του, ωστόσο, παρουσιάζει ορισμένες ελλείψεις ως προς το περιεχόμενό της. Επομένως, θεωρήθηκε σκόπιμο και αναγκαίο να σχεδιαστεί μια νέα ιστοσελίδα για τον συγκεκριμένο δήμο, μέσα από το περιεχόμενο της οποίας θα προβάλλεται ο ορεινός τουρισμός στην περιοχή με έμφαση στο χιονοδρομικό κέντρο, το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και την τοπική κοινωνία.

2. Έρευνα-Μεθοδολογία

Ο Δήμος Πιερίων είναι ένας φτωχός, ορεινός δήμος με αγροτικό πληθυσμό, ο οποίος έχει πάρει το χαρακτηριστικό όνομά του επειδή αποτελεί τον μοναδικό δήμο στην Πιερία του οποίου τα διοικητικά όρια βρίσκονται εξ ολοκλήρου στα Πιέρια Όρη. Είναι ένας από τους 13 δήμους του Νομού Πιερίας, με έκταση 112.943 στρεμμάτων και πληθυσμό 2.811 κατοίκων (ΕΣΥΕ, απογραφή 2001). Περιλαμβάνει τρία Δημοτικά Διαμερίσματα, το Δ.Δ. Ρητίνης, το Δ.Δ. Βρίας και το Δ.Δ. Ελατοχωρίου με ισάριθμους οικισμούς. Έδρα του Δήμου είναι η Ρητίνη.

Ο Δήμος Πιερίων υπάγεται διοικητικά στην Περιφερειακή Διεύθυνση Πιερίας της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, όπου ανήκει η περιοχή ευθύνης της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Πιερίας.

Η περιοχή αποτελεί τμήμα του ορεινού όγκου των Πιερίων (των οποίων κατέχει το νοτιοανατολικό τμήμα) και ευρύτερο τμήμα του ορεινού συμπλέγματος που σχηματίζεται με τα υπόλοιπα βουνά που εκτείνονται προς τα δυτικά (Τίταρος, Καμβούνια), ενώ αποτελεί προέκταση προς Βορρά του Ολύμπου (2.917 μ). Ο Δήμος Πιερίων αποτελεί τον ορεινότερο δήμο του Νομού Πιερίας, καθώς το 87 % της έκτασής του βρίσκεται πάνω από το υψομετρικό όριο των ορεινών περιοχών (400μ.). Συνορεύει ανατολικά με τον Δήμο Ελαφίνας Νομού Πιερίας, νότια με τον Δήμο Πέτρας Νομού Πιερίας, δυτικά με τον Δήμο Βελβενδού Νομού Κοζάνης και βόρεια με τον Δήμο Μακεδονίδος του Νομού Ημαθίας.

Ο Δήμος Πιερίων δημιουργήθηκε με τη συνένωση των κοινοτήτων Βρίας, Ρητίνης και Ελατοχωρίου σε εφαρμογή του νόμου 2539/1997, ο οποίος είναι γνωστός ως σχέδιο Καποδίστρια ή νόμος Καποδίστρια.

Ο Δήμος Πιερίων παρουσιάζει χαρακτηριστικά που δυνητικά τον εντάσσουν και στις τρεις περιπτώσεις λιγότερο ευνοημένων περιοχών που διακρίνει το κοινοτικό δίκαιο, με δεδομένο ότι η τόνωση της γεωργικής δραστηριότητας είναι απαραίτητη τόσο για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής όσο και για τη συγκράτηση του πληθυσμού αλλά και για την τουριστική ανάπτυξη.

Η τοπική οικονομία στηρίζεται κατά κύριο λόγο στον πρωτογενή τομέα παραγωγής: γεωργία, κτηνοτροφία και σε μικρότερο βαθμό δασοπονία (Στάμιου 2000), ενώ τα τελευταία χρόνια εξελίσσεται δυναμικά ο τομέας του ορεινού τουρισμού με αιχμή του δόρατος το χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου. Το χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά των Πιερίων, σε υψόμετρο βάσης 1.450 μέτρων, και ξεκίνησε τη λειτουργία του τη χειμερινή περίοδο 2000-2001. Η τοποθεσία που επιλέχθηκε για τη δημιουργία του χιονοδρομικού κέντρου είναι αρκετά προνομακική. Ο ορεινός όγκος των Πιερίων είναι μία περιοχή που προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών κάθε χρόνο για αναψυχή και τουρισμό. Η πλαγιά του χιονοδρομικού έχει έκθεση ανατολική-βορειοανατολική, η οποία ευνοεί τη χιονοκάλυψη. Μεταξύ των χιονοπτώσεων το χιόνι διατηρείται σε καλή κατάσταση, χωρίς να χάνει την πυκνότητά του και χωρίς μεγάλη συνθετική μεταβολή.

Οι εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού, όπως έχουν διαμορφωθεί μέχρι σήμερα, περιλαμβάνουν:

- Μία κεντρική πίστα χιονοδρομίας με ονομασία «Κλειώ» 1.500μ. (κόκκινη- μέτριας δυσκολίας), μία περιφερειακή, την «Ερατώ», 2.600μ. (μπλε- εύκολη) και μια εκπαιδευτική πίστα, τη «Θάλεια», 300μ.
- Διθέσιο εναέριο αναβατήρα 1.200μ., δυναμικότητας 1.200 ατόμων / ώρα.
- Μικρό αναβατήρα (baby lift) 200μ.
- Χιονοστρωτήρα και δυο μηχανάκια χιονιού.
- Κτίριο υποδοχής και διημέρευσης επισκεπτών (Σαλέ), 450 τ.μ.
- Καταστήματα πώλησης-ενοικίασης χιονοδρομικού εξοπλισμού και σχολές εκμάθησης σκι.
- Χώρο στάθμευσης.
- Πλήρες ιατρείο στελεχωμένο με ιατρό για την παροχή πρώτων βοηθειών.

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη συμβολή της χρήσης του διαδικτύου στον αειφορικό τουρισμό ορεινών περιοχών επικεντρώνοντας στο χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου. Συγκεκριμένα, προτείνεται ένα μοντέλο πρότυπου ιστοχώρου σε περιεχόμενο και δομημένο σύμφωνα με τις αρχές σχεδιασμού ιστοχώρων.

Κείμενα, φωτογραφίες και πληροφορίες σχετικά με τον Δήμο Πιερίων συγκεντρώθηκαν ύστερα από έρευνα στην περιοχή του πρώτου συγγραφέα της εργασίας, από τον Δήμο Πιερίων καθώς και από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (ΕΣΥΕ). Χρήσιμα στοιχεία που αφορούσαν στο περιβαλλοντικό κομμάτι του διαδικτυακού τόπου συγκεντρώθηκαν από τη Διεύθυνση Δασών Πιερίας και το διαχειριστικό σχέδιο της περιόδου 2001-2010 που αφορά στο δημόσιο δασικό σύμπλεγμα Ρητίνης-Βρίας και στο ιδιωτικό δάσος Ελατοχωρίου.

Στην πρότυπη ιστοσελίδα που σχεδιάστηκε λαμβάνονται υπόψη οι βασικές αρχές σχεδιασμού και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ιστοχώρων ως προς τη μορφοποίηση κάθε ιστοσελίδας. Το γενικό σχέδιο των ιστοσελίδων είναι απλό και λιτό. Στόχος ήταν να προσελκύσουμε τον επισκέπτη για το περιεχόμενο της ιστοσελίδας και όχι για τα έντονα γραφικά (Lynch and Horton 2002). Αποφεύχθηκε η χρήση των κινούμενων εικόνων (animation) που μπορεί να αποσπάσουν την προσοχή των χρηστών (Marquis 2002, Nielsen 2002).

3. Ανάπτυξη του μοντέλου περιεχομένου

Το μοντέλο περιλαμβάνει αναλυτικά 15 χαρακτηριστικά περιεχομένου

- Έκδοση του διαδικτυακού τόπου σε δεύτερη γλώσσα (αγγλικά).
- Κεντρική σελίδα (Welcome page) με βασικά στοιχεία επικοινωνίας, τηλέφωνο και ηλεκτρονική διεύθυνση (email) για παροχή πληροφοριών και χρήσιμα τηλέφωνα περιοχής
- Δημογραφικά στοιχεία του δήμου και τη διοικητική διαίρεση σε δημοτικά διαμερίσματα (Καλλικράτης)
- Χιονοδρομικό κέντρο με γενικές πληροφορίες για τις τιμές, εξοπλισμό, ωράριο λειτουργίας, κ.λπ.
- Μετεωρολογικά δεδομένα on-line, για παροχή πληροφοριών για τον καιρό τοπικά
- Web camera, ώστε να υπάρχει δυνατότητα να βλέπει ο επισκέπτης της ιστοσελίδας ζωντανά το χιονοδρομικό κέντρο
- Πληροφορίες για ξενοδοχεία-καταλύματα της περιοχής, με δυνατότητα on-line κρατήσεων, τιμολογιακή πολιτική
- Στοιχεία τοπικών εμπορικών δραστηριοτήτων όσον αφορά στις τοπικές επιχειρήσεις εστίασης και ψυχαγωγίας, τοπικά παραδοσιακά προϊόντα
- Πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία, τοπικές γιορτές, ήθη, έθιμα, παραδόσεις
- Τοπικά αξιοθέατα
- Παραγωγικές δομές της περιοχής, γεωργία, κτηνοτροφία, δασοπονία
- Χλωρίδα και πανίδα της περιοχής
- Νέα – ανακοινώσεις – δελτία τύπου.
- Χάρτες, σε εκτυπώσιμη μορφή
- Φωτογραφικό υλικό (photo gallery)
- Βάση δεδομένων με πληροφοριακό υλικό σχετικά με τη διαμονή και την εστίαση.

Επιπλέον, με σκοπό την φιλικότητα προς τους επισκέπτες στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα πρέπει να υπάρχουν

- Τεχνικά στοιχεία ιστοσελίδας, δηλαδή όνομα σχεδιαστή (webdesigner), ημερομηνία δημοσίευσης (upload date), ημερομηνία ενημέρωσης (updates), μετρητή επισκεπτών (visitors count).
- Ευκολίες πλοήγησης, δηλαδή ιστοχάρτης (site map).
- Χρήσιμοι σύνδεσμοι προς άλλες σχετικές ιστοσελίδες.

3.1. Ανάπτυξη του διαδικτυακού περιβάλλοντος

Ο πρότυπος ιστοτόπος (website) βρίσκεται εφαρμογή στον Δήμο Πιερίων του Νομού Πιερίας και αποτελείται από επιμέρους ιστοσελίδες (webpages) στην ελληνική γλώσσα. και μια συνοπτική έκδοση σε μια δεύτερη γλώσσα, οπότε, δημιουργήθηκαν 12 ιστοσελίδες με περιεχόμενο στα αγγλικά.

Οι ιστοσελίδες συνδέονται μεταξύ τους μέσω της κεντρικής σελίδας (ή αρχικής σελίδας), καθώς και μέσω γραμμών συνδέσεων και υπερσυνδέσεων που βρίσκονται στο περιβάλλον κάθε ιστοσελίδας.

Επιλέγοντας τα ελληνικά από την αρχική σελίδα (Εικόνα 1), ο χρήστης οδηγείται στην πρώτη ιστοσελίδα της ελληνικής έκδοσης του site.

<i>ΔΗΜΟΣ ΠΙΕΡΙΩΝ</i>	<i>Στοιχεία επικοινωνίας</i>	 English
<i>Δημογραφικά στοιχεία</i>	<i>Διοικητική διαίρεση</i>	
<i>Χιονοδρομικό κέντρο</i>	<i>Ώρες, εξοπλισμός ωράριο λειτουργίας,</i>	
<i>Μετεωρολογικά δεδομένα</i>	<i>Web camera</i>	
<i>Ξενοδοχεία-καταλύματα</i>	<i>On-line κρατήσεις</i>	<i>ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ</i>
<i>Εστίαση-ψυχαγωγία</i>	<i>Τοπικά παραδοσιακά προϊόντα</i>	<i>ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ</i>
<i>Πολιτισμός</i>	<i>Αξιοθέατα</i>	
<i>Παραγωγικές δομές</i>	<i>Γεωργία-κτηνοτροφία-δασοπονία</i>	
<i>Χλωρίδα-πανίδα</i>		
<i>Δελτία τύπου</i>		
<i>Χάρτες- photo gallery</i>		

Εικόνα 1. Σχεδιασμός της αρχικής σελίδας

4. Συμπεράσματα

Στην εργασία αυτή συζητήθηκε η τουριστική προβολή μέσα από την αξιοποίηση του διαδικτύου μιας ορεινής περιοχής και για το λόγο αυτό μελετήθηκε μια χαρακτηριστική περιοχή στον ορεινό όγκο της Ελλάδας, στα Πιέρια όρη. Η προβολή μέσα από την ιστοσελίδα του ορεινού χαρακτήρα της περιοχής θα συμβάλει αφενός στην καθιέρωσή της ως τουριστικού προορισμού, με τη βελτίωση της ελκυστικότητας της περιοχής, την παροχή πληροφοριών για τον επισκέπτη, και αφετέρου στη βιωσιμότητα των τοπικών εμπορικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, με πυρήνα το χιονοδρομικό κέντρο του Ελατοχωρίου.

Στο πρότυπο μοντέλο ιστοσελίδας που αναπτύχθηκε περιλαμβάνονται τα απαραίτητα στοιχεία που καθορίζουν την ταυτότητα μιας περιοχής και αναδεικνύουν την ιδιαιτερότητα κάθε δημοφιλούς ορεινού προορισμού. Το

μοντέλο που προτείνεται επιδιώκει να συνδυάσει όλα τα επιθυμητά χαρακτηριστικά περιεχομένου μαζί με την αισθητική, τη λειτουργικότητα, την εύκολη πλοήγηση, την εργονομία και τους μικρούς χρόνους φόρτωσης.

Επιπρόσθετα, χαρακτηρίζεται από απλότητα και συνέπεια στη μορφοποίησή του, ενώ σχεδιάστηκε λαμβάνοντας υπόψη βασικές αρχές σχεδιασμού ιστοσελίδων και έχοντας παράλληλα στο επίκεντρο τον μέσο χρήστη του διαδικτύου, προσφέροντάς του έναν εύκολο αλλά συνάμα κατανοητό τρόπο πλοήγησης προκειμένου να έχει άμεση πρόσβαση στις πληροφορίες που επιθυμεί. Η ιστοσελίδα πρέπει διαρκώς να εμπλουτίζεται και να ανανεώνεται (update), ώστε το πληροφοριακό υλικό της να είναι επίκαιρο, προκειμένου να εξυπηρετεί τους στόχους για τους οποίους υλοποιήθηκε.

Οι τεχνολογίες πληροφορικής και ειδικότερα οι εφαρμογές των δικτύων μπορούν να αποτελέσουν ένα αποτελεσματικό εναλλακτικό εργαλείο για τη στρατηγική της ανάπτυξης των ορεινών περιοχών με βάση την οργάνωση, ανάλυση και παρουσίαση δεδομένων που αφορούν αλλά και χαρακτηρίζουν την ορεινή περιοχή και οδηγούν στην κατάλληλη αξιοποίηση των τοπικών πόρων.

Πιθανοί χρήστες της ιστοσελίδας είναι:

Α. ο τοπικός πληθυσμός, δηλαδή κάτοικοι του Δήμου Πιερίων και του Νομού Πιερίας.

Β. οι ξένοι και έλληνες επισκέπτες της περιοχής για αναζήτηση υλικού σχετικά με την ορεινή αναψυχή, με έμφαση στο χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου.

Γ. ειδικές ομάδες χρηστών, όπως μέλη περιβαλλοντικών οργανώσεων, συλλόγων ή απλοί λάτρεις της φύσης, οι οποίοι ενδιαφέρονται για το φυσικό περιβάλλον και κάνουν αναζήτηση στο διαδίκτυο.

Δ. Αγγλόφωνοι χρήστες του διαδικτύου που αναζητούν πληροφορίες για τον ορεινό τουρισμό και το φυσικό περιβάλλον στην Ελλάδα.

Οι βάσεις δεδομένων βελτιώνουν την ιστοσελίδα επειδή αποτελούνται από εγγραφές πληροφοριών που είναι οργανωμένες και παρουσιάζονται για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένο σκοπό, όπως τη διευκόλυνση της αναζήτησης, της ταξινόμησης και του συνδυασμού των δεδομένων· παράλληλα, επιτρέπουν στους επισκέπτες να αναζητούν πληροφορίες με συγκεκριμένα κριτήρια στους θεματικούς τομείς της εστίασης και διαμονής. Με τον τρόπο αυτό βελτιώνεται η δυναμική της ιστοσελίδας και η διαδραστικότητα με τον χρήστη (Παπασταύρου κ.α. 1999)

Επεκτείνοντας την εφαρμογή με προσθήκες περισσότερων πολυμεσικών (multimedia) δεδομένων, όπως βίντεο και μουσική της περιοχής, θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε μια αυτόνομη πολυμεσική εφαρμογή. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται ένας ολοκληρωμένος οδηγός για τον Δήμο Πιερίων, ο οποίος θα μπορούσε να παρέχεται δωρεάν σε πολίτες και επισκέπτες της περιοχής σε CD-ROM, μέσα από διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες ή να μπορεί ο καθένας να το βρίσκει σε δήμους και νομαρχίες, βιβλιοθήκες, βιβλιοπωλεία κ.α.

Βιβλιογραφία

André, M. F., 1998. Depopulation, land use change and landscape transformation in the French Massif Central. *Ambio*, 27, 351–353

Andreopoulou Z.S., Koutroumanidis Th., Manos B. (2009) “The adoption of e-commerce for wood enterprises” *International Journal of Business Information Systems*. Vol.4. No. 4, 440-459

Andreopoulou, Z., Tsekouropoulos, G., Koutroumanidis, T., Vlachopoulou, M., Manos, B. (2008) “Typology for e-business activities in the agricultural sector” *International Journal of Business Information Systems*, Vol.3, No 3, 2008, pp.231-251

Andreopoulou, Z.S., 2006. Educational Perspectives and the Impact of Information and Communication Technologies (ICT's) in an Environmental Government Division. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 4(7): 721-732

Andreopoulou, Z.S., 2007. E-Organization of Forest Records In Greece. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 2, 8: 455-466

- Barbier, B., 1993. Problems of the French winter sport resorts. *Tourism Recreation Research*, 18, 5–11
- Brugger, E., Furrer, G., Messerli, P., 1984. *The transformation of Swiss mountain regions*. Haupt, Bern
- Butler, R., 1993. Tourism-an evolutionary perspective. In: Nelson, J.G., Butler, R., Wall, G. (Eds.), *Tourism and Sustainable Development: Monitoring, Planning, Managing*, Publication Series, 37. University of Waterloo, Department of Geography, Waterloo
- Ferrero, G., 1998. Seconde case, politiche urbanistiche e turismo nelle Alpi occidentali italiane. *Revue Géographie Alpine*, 86, 61–68
- Godde, P. M., Price, M. F., Zimmermann, F. M., 2000. *Tourism and development in mountain regions*. CABI Publishing, Oxon
- Gossling, S., Peeters, P., Ceron, J. P., Dubois, G., Patterson, T., Richardson, R. B., 2005. The eco-efficiency of tourism. *Ecological Economics*, 54, 417-434
- Karagiannis St., 2006. A Tourism Policy Proposal for Sustainable Ecotourism Development: The Case of Dirfis area in Euboea, Greece. *Journal of Environmental Protection and Ecology* 7, Vol. 7, 867-870
- Honey, M. S., 1999. Treading Lightly. *Environment* 41 (5), 6–33
- Karagiannis St., Kreta Absage an den Massentourismus. Foerderung des Oecotourismus, *Tourism Review of AIEST-International Association of Scientific Experts in Tourism*, Vol.60, No 2, seite: 16-20
- Knafou, R., 1978. *Les stations intégrées de sports d'hiver des Alpes françaises* (319). Masson, Paris
- Lasanta, T., Laguna, M., 2003. Desarrollo turístico y sostenibilidad en el Pirineo aragonés: efectos opuestos del modelo dominante. In *Los espacios rurales entre el hoy y el mañana* (58–69) A.G.E., Santander
- Lindberg, K., Andersson, T. D., Dellaert, B. G. C., 2001. Tourism development Assessing social gains and losses. *Annals of Tourism Research*, 28, 1010-1030
- Lynch, P., Horton, S., 2002. «WEB STYLE GUIDE, 2nd edition», retrieved on web on 10/10/2006, url: <http://webstyleguide.com/process/index.html>
- Marquis, G.P., 2002. «Application of traditional system design techniques to web site design», ARTICLE, *Information and Software Technology*, Volume 44, Issue 9, Pages 507-512
- Moser, P., Moser, W., 1986. Reflections on the Mab-6 obergurgl project and tourism in a Alpine environment. *Mountain Research and Development*, 6, 101–118
- Nielsen, J. 2002. «Jakob Nielsen's Alertbox, May 12, 2002: Top Ten Guidelines for Homepage Usability», retrieved on web on 15/12/2006, url: <http://www.useit.com/alertbox/20020512.html>
- Papastavrou, A.K., P. Lefakis, Z. Andreopoulou, S. Vassiliadou, K. Ioannou, A. Lazaridou (2005). Web Application for Regional Presentation and Development. Joint conference of the 5th Conference of the European Federarion for Information Technology in Agrivulture, Food and Environment & 3rd World Congress on Computers in Agriculture and Natural Resources, 25-28 July 2005, Vila Real, Portugal, pp. 551-558
- Price, M., 1987. Tourism and forestry in the Swiss Alps: Parasitism or symbiosis? *Mountain Research and Development*, 7, 1–12

- Snowdon, P., Slee, B., Farr, H., Godde, P. M., 2000. The economic impacts of different types of tourism in upland and mountain areas of Europa. In P. M. Godde, M. P. Price and F. M. Zimmermann (Eds.), *Tourism and Development in Mountain Regions* (137–145) CAB International, Wallingford
- Zimmermann, F., 1994. El papel del turismo en la reestructuración de las regiones alpinas. *Papers de Turismo*, 16, 77–87
- Καραγιάννης Στ. 2010. Περιφερειακή Ανάπτυξη και Τουρισμός, Διδακτικές Παραδόσεις – Σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας, Τμήμα Περιφερειακής και Οικονομικής Ανάπτυξης, Λειβαδιά, σελ. 68
- Κοκκώσης, Χ. και Τσάρτας, Π., 1999. *Ανάπτυξη και Περιβάλλον στον Τουρισμό*. ΕΑΠ, Πάτρα
- Κωνσταντινίδης, Σ.Α. 2000. *Τεχνικές αναζήτησης επιχειρηματικών πληροφοριών στο διαδίκτυο*. Εκδόσεις ANUBIS. Αθήνα
- Καραγιάννης Στ., Έξαρχος Γ., 2006. Τουρισμός: Τουρισμός, Οικομία-Ανάπτυξη-Πολιτική, Εκδ. Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης. Ηράκλειο σελ.295
- Παπασταύρου, Α., Λεφάκης, Π., Ανδρεοπούλου, Ζ., Ηλιάδης, Λ., 1999. «Δασική Πληροφορική, τεύχος β», Τμήμα εκδόσεων ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη
- Καραγιάννης Στ. 2000. Δυνατότητες και προοπτικές τουριστικής επιχειρηματικότητας; Στην Κρήτη. Η περίπτωση του οροπεδίου του Λασιθίου, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τ. Νο 21, Αθήνα, σελ. 68
- Σαμόλης, Α., 2008. Ο ρόλος του μάρκετινγκ στην τουριστική ανάπτυξη αγροτικών περιοχών, στο Αραμπατζής Γ., Πολύζος Σ., *Φυσικοί Πόροι, Περιβάλλον και Ανάπτυξη*. Εκδόσεις Τζιόλα.
- Στάμου, Ν., 2000. *Επιστημονική έρευνα για την αξιοποίηση του όγκου του Δήμου Περίων*. Ερευνητικό Πρόγραμμα, ΑΠΘ, Επιτροπή Ερευνών

Η συμβολή της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών στη στρατηγική των αγροτουριστικών επιχειρήσεων *Μια προτεινόμενη έρευνα πεδίου*

Φώτης Κίτσιος*

Πανεπιστήμιο, Μακεδονίας, Τμήμα Διοίκησης Τεχνολογίας, Λόγγου - Τουρπάλη, 59200 Νάουσα
E-mail: kitsios@uom.gr

Στέφανος Καραγιάννης**

Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας, Τμήμα Περιφερειακής Οικονομικής Ανάπτυξης, Πλατεία Λάμπρου Κατσώνη, 32100 Λεβάδεια.
Email: stefanoskar@yahoo.gr

* Επικοινωνία με τους συγγραφείς

Περίληψη:

Οι συνεχείς αλλαγές στο διεθνές επιχειρηματικό περιβάλλον τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργήσει αβεβαιότητα στην αγορά και υψηλό κίνδυνο στις μελλοντικές αποφάσεις που καλούνται να λάβουν οι επιχειρήσεις. Προκειμένου να επιβιώσουν οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών σε αυτό το απαιτητικό περιβάλλον αγοράς δεν έχουν παρά να αναπτύξουν συνεχώς νέες επιτυχημένες. Παρόλα αυτά ο ρυθμός αποτυχίας ανάπτυξης νέων υπηρεσιών είναι πολύ υψηλός επειδή η γνώση στον συγκεκριμένο τομέα της οικονομίας είναι πολύ περιορισμένη. Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις αποτελούν μοχλό ανάπτυξης για την περιφέρεια και τη διαφοροποίηση που επιδιώκει το ελληνικό τουριστικό προϊόν προκειμένου να ανταπεξέλθει στις αυξανόμενες απαιτήσεις του απαιτητικού καταναλωτή. Προκειμένου να διεκδικήσει σημαντικό μερίδιο από την ετήσια άφιξη των τουριστών αλλά και να συμβάλει στις στρατηγικές επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου πρέπει οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις να προσφέρουν καινοτόμες δελεαστικές υπηρεσίες. Για το λόγο αυτό η έρευνα εστιάζει στην καλύτερη κατανόηση της επιτυχούς ανάπτυξης νέων υπηρεσιών σε αγροτουριστικές επιχειρήσεις και αναζητεί παράγοντες που έχουν επίδραση στην επιτυχία και αποτυχία στην ανάπτυξη νέων υπηρεσιών στον αγροτουριστικό κλάδο. Προτείνει ένα πλαίσιο το οποίο προσπαθεί να γεφυρώσει την εμπειρία των στελεχών αγροτουριστικών επιχειρήσεων και τη θεωρία της διαχείρισης της καινοτομίας σαν κύριο παράγοντα διαμόρφωσης της στρατηγικής τους. Τα αποτελέσματα της διερευνητικής μελέτης συνοψίζονται σε ένα εννοιολογικό μοντέλο για την περαιτέρω εμπειρική έρευνα και έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων που τέθηκαν.

Λέξεις κλειδιά: Αγροτουρισμός, Τουρισμός, Ανάπτυξη Νέων Υπηρεσιών, Διαχείριση Καινοτομίας, Στρατηγική Επιχειρήσεων, Υπηρεσίες, Ανάπτυξη Περιφέρειας

Εισαγωγή

Η διερεύνηση ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών είναι ένα σύνθετο και δύσκολο έργο, και έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες προκειμένου να αναδειχθούν οι παράγοντες που οδηγούν στην επιτυχία και την αποτυχία τους. Για το λόγο αυτό μερικοί ερευνητές έχουν προσπαθήσει να απλοποιήσουν τη διαδικασία ανάπτυξης των νέων προϊόντων και να βελτιώσουν την απόδοση της διοίκησης με τον προσδιορισμό συνόλου κανόνων που αναφέρονται στις περισσότερες περιπτώσεις ανάπτυξης νέων προϊόντων-υπηρεσιών. Πράγματι, ιδιαίτερα στον τομέα των φυσικών προϊόντων, οι ερευνητές με συνέπεια έχουν δείξει ότι υπάρχει κατάλογος βασικών παραγόντων που διαχωρίζουν τους νικητές από τους ηττημένους (Myers and Marquis, 1969, Rothwell, 1972, Cooper, 1979, 1988, Cooper and de Brentani, 1984, Maidique and Zirger, 1984, Cooper and Kleinschmidt, 1987, 1990).

Για τον τομέα παροχής υπηρεσιών, και ιδιαίτερα των αγροτουριστικών επιχειρήσεων, η ερώτηση του τι είναι αυτό που οδηγεί στην επιτυχία ή την αποτυχία νέων προϊόντων- υπηρεσιών, δεν έχει λάβει την απαραίτητη προσοχή. Μόνο ένα πολύ μικρό μέρος αυτών των μελετών έχει εστιάσει στο θέμα της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις και όπου υπάρχει, είναι κυρίως τυπικές αναφορές ποιοτικής και περιγραφικής φύσης που επικεντρώνεται στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης.

Επιπλέον, μόνο ένας μικρός αριθμός των ερευνητών έχει προσπαθήσει να ενσωματώσει τα συμπεράσματα και από τις δύο σχετικές βιβλιογραφίες-που είναι, μάρκετινγκ υπηρεσιών και ανάπτυξη νέου προϊόντος - προκειμένου να ριχτεί το φως στον τρόπο με τον οποίο τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τις υπηρεσίες από τα φυσικά αγαθά μπορούν να επιδράσουν στην ανάπτυξη και την απόδοση

των νέων υπηρεσιών (Langeard and Eiglier, 1983, Easingwood, 1986, Easingwood and Mahajan, 1989, de Brentani, 1989, 1991, 1995). Μια πλήρη μελέτη αυτού του θέματος παρουσιάστηκε από την de Brentani (1989, 1991). Τέλος η εξέταση των παραγόντων που συνδέονται με την επιτυχία και την αποτυχία ενός μεγάλου αριθμού έργων νέων υπηρεσιών εταιριών βιομηχανικών υπηρεσιών περιγράφει η de Brentani (1989, 1991, 1993) και οι de Brentani και Cooper (1992), όπου περιγράφει τους τύπους των καταστάσεων των νέων βιομηχανικών υπηρεσιών που τυπικά αντιμετωπίζουν οι διευθυντές των αντίστοιχων εταιριών και που συνδέονται με τους διαφορετικούς παράγοντες και πιθανότητες της επιτυχίας.

Ο Αγροτουριστικός Κλάδος

Η φυσική ομορφιά, τα μοναδικά μνημεία, ο μεσογειακός τύπος κλίματος της χώρας μας, η ύπαρξη μοναδικών αρχαιολογικών χώρων, η μεγάλη έκταση αμμωδών ακτών, το πλήθος των γραφικών νησιών που είναι κατάλληλα για τουρισμό, κατέστησαν τη Ελλάδα επίκεντρο προσοχής και προσέλκυσης επισκεπτών. (Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων 1995). Εδώ οφείλουμε να τονίσουμε ότι ο Αγροτουρισμός που η Ευρώπη αλλά και ο κόσμος όλος έχει γνωρίσει – έχει απολαύσει και προπαντός έχει αξιοποιήσει εδώ και δεκαετίες - αποτελεί για την Ελλάδα μια καινούργια πρόκληση και μια αναδυόμενη ευκαιρία. (Ασκέλη, 2005).

Στην πρότασή μας η ανάπτυξη νέων υπηρεσιών επικεντρώνεται στον αγροτουριστικό τομέα, και μάλιστα στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις, που αποτελούν αναμφίβολα μοχλό ανάπτυξης στην περιφέρεια, η δε διαφοροποίηση του αγροτουριστικού προϊόντος-υπηρεσίας δεν έχει ερευνηθεί στον απαραίτητο βαθμό (Κίτσιος, 2006). Αξίζει δε να επισημανθεί ότι ο αγροτουρισμός, είναι μια εναλλακτική μορφή του τουρισμού, ασκείται από αγρότες στις αγροτικές περιοχές και δη σε εκείνες που είναι "προβληματικές περιοχές" (ορεινές, μειονεκτικές, περιοχές ειδικών προβλημάτων), αποσκοπεί στο να παίξει σημαντικό ρόλο στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική περιφερειακή ανάπτυξη και τελεί πάντοτε κάτω από τις δεσμεύσεις και τους περιορισμούς των φυσικών πόρων του πρωτογενή τομέα, καθώς και του τρόπου διαχείρισης αυτών. Δεν παύει, ασφαλώς, ο αγροτουρισμός να αποτελεί μια σημαντική παραγωγική δραστηριότητα (μάλλον πρόκειται για σύνολο παραγωγικών δραστηριοτήτων), που έχει άμεσες ή έμμεσες θετικές και πολλαπλασιαστικές επιδράσεις επί της οικονομικής και της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων της υπαίθρου και δεν παύει να "διεκδικεί" και αυτός μερίδιο από τους πάνω από 11.000.000 αλλοδαπούς τουρίστες, οι οποίοι επισκέπτονταν τελευταίως τη χώρα μας και που δαπανούσαν συνολικά περισσότερα από 4.000.000.000 δολάρια ΗΠΑ ετησίως, με μέση δαπάνη κατά τουρίστα 365 δολάρια. (Εξαρχος, Καραγιάννης 2004).

Είναι βέβαιο ότι για τον τομέα του τουρισμού και των επιχειρήσεων φιλοξενίας, οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας αλλάζουν τις μεθόδους με τις οποίες οι πελάτες βλέπουν, αποφασίζουν, επιλέγουν, και κάνουν κρατήσεις διαμονής, αν και η βασική υπηρεσία ακόμα πρέπει φυσικά να προσδιοριστεί, όταν ο πελάτης- αγροτουρίστας διαμένει στη μονάδα.

Αγροτουρισμός; η εναλλακτική λύση για την ανάπτυξη της περιφέρειας

Από τα όσα χαρτογραφήσαμε και θα σκιαγραφήσουμε την πορεία του αγροτουρισμού και που θα εκθέσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας, θα φανεί ότι ο «αγροτουρισμός» για τα ελληνικά δεδομένα ορίζεται ως ακολούθως: «Αγροτουρισμός είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της παραγωγής και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών. Ακόμα, ο αγροτουρισμός στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση ή και επιστροφή του τοπικού πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού τους επιπέδου». (Εξαρχος, 2005)

Ο αγροτουρισμός κατ' ουσία αποτελεί είδος εναλλακτικού τουρισμού, περιέχει τον κάθε μορφής ήπιο τουρισμό που πραγματοποιείται στον αγροτικό χώρο ή γενικότερα στην ύπαιθρο και διακρίνεται σε:

θερινό και χειμερινό τουρισμό, ορεινό, θαλάσσιο, ιαματικό, πολιτιστικό, μορφωτικό, φυσιολατρικό, αθλητικό, περιηγητικό κ.λπ., ανάλογα με το είδος του «τουριστικού προϊόντος» που παρέχει – προσφέρει ο κάθε τόπος προορισμού. Βέβαια, καθοριστικό ρόλο παίζουν και οι ακόλουθες «μεταβλητές»: υποδομές, δραστηριότητες, φυσικές ομορφιές και περιβάλλον, πολιτιστικές εκδηλώσεις, ιστορική ή αρχιτεκτονική κληρονομιά κ.λπ., στην επιλογή ενός «τόπου επίσκεψης» από τους τουρίστες.

Επομένως ο αγροτικός κόσμος της πατρίδας μας αποτελεί την κοιτίδα της ελληνικής παράδοσης και είναι αυτός που μαζί με την όμορφη φύση αποτελούν τη φυσιογνωμία της ελληνικής υπαίθρου. Αυτός ο κόσμος με τον αγροτουρισμό επιδιώκει να διαφυλάξει, να προβάλει και να αξιοποιήσει τη σπουδαία φυσική και ανθρωπογενή πολιτιστική κληρονομιά μας. Γι' αυτό και θεωρούμε τον αγροτουρισμό ως την πιο εξέχουσα μορφή εναλλακτικού τουρισμού, πέριξ του οποίου περιστρέφονται οι άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού –που παρουσιάσαμε σε αυτή την ενότητα– και που δεν θα μπορούσαν να αναπτυχθούν εύκολα στην περιφέρεια αν απουσίαζε αυτός ο εξαίσιος αγροτικός κόσμος. (Καραγιάννης, 2010).

Η αντιμετώπιση των καταστάσεων, που ήδη προαναφέραμε, απαιτούν πολιτική βούληση, σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο, παιδεία και αγωγή στους πολίτες, ώστε να κατανοηθεί πλήρως το τι σημαίνει προστασία και διατήρηση του φυσικού-αγροτικού τοπίου, το τι σημαίνει προστασία και διατήρηση των πολιτιστικών στοιχείων του τόπου (ήτοι: ορεινών και νησιωτικών οικισμών, ορεινών όγκων και παραλιακών λωρίδων κ.ο.κ.), οπότε, έτσι, η τουριστική ανάπτυξη δεν θα απωθεί και δεν θα καταστρατηγεί τα παραδοσιακά λαϊκά πολιτιστικά αγαθά αλλά, αντιθέτως, θα τα αξιοποιεί ως "φυσικούς πόρους", εντάσσοντάς-τους στη φιλοσοφία του αγροτουρισμού.

Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις

Ο τουρισμός προσφέρει ποικίλα τουριστικά και ταξιδιωτικά προϊόντα με μία σειρά επιχειρήσεων διαφορετικής ιδιοκτησιακής (και νομικής) μορφής, ήτοι με μικρές ατομικές επιχειρήσεις, με μεγάλες εθνικές ή πολυεθνικές επιχειρήσεις και με κρατικούς ή ημικρατικούς οργανισμούς. Οι περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις λειτουργούν με τον κλασικό μακροπρόθεσμο στόχο της μεγιστοποίησης των κερδών, παρ' όλο που ο στόχος αυτός –για διάφορους λόγους– μπορεί να υπαχθεί και σε άλλες βραχυπρόθεσμες ή επαναλαμβανόμενες ανάγκες που έχουν περισσότερους από έναν στόχους, αν και όλοι οι στόχοι κατ' ουσίαν εξυπηρετούν αποκλειστικά των πρωταρχικό, που είναι η μεγιστοποίηση των κερδών. Υπ' αυτήν την έννοια – θα λέγαμε ότι – οι στόχοι μιας τουριστικής επιχείρησης είναι: Η μεγιστοποίηση των κερδών – Προκύπτει σε μακροχρόνια βάση ως διαφορά των συνολικών εσόδων μείον το συνολικό κόστος, για τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Η εκπλήρωση αυτού του στόχου εδράζεται σε μία στρατηγική ικανοποίησης σειράς βραχυπρόθεσμων στόχων και όχι σε μία μοναδική μακροπρόθεσμη στρατηγική. Η μεγιστοποίηση των εσόδων από πωλήσεις – Προκύπτει στις περιπτώσεις συνεχούς βελτίωσης των εσόδων της επιχείρησης από χρόνο σε χρόνο, με επέκταση της επιχειρηματικής δράσεις και με οργανωμένα προγράμματα μάρκετινγκ. Η μεγιστοποίηση των εσόδων μπορεί να συνεχίσει να πραγματώνεται μόνον όταν υπάρχει ένας ελάχιστος περιορισμός των κερδών, δηλαδή κερδών που διασφαλίζουν την βιωσιμότητα της επιχείρησης. Το κύρος και το εύρος μιας τουριστικής επιχείρησης μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στη μεγιστοποίηση των εσόδων από της πωλήσεις των υπηρεσιών της.

Η μεγιστοποίηση της παραγωγής – Προκύπτει από την αύξηση του όγκου των παρεχόμενων αγαθών και υπηρεσιών, ενώ τα έσοδα έρχονται σε δεύτερη μοίρα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η τουριστική επιχείρηση μπορεί να μειώσει την τιμή των αγαθών και υπηρεσιών που παρέχει, φτάνει να εξαντλήσει την ποσότητά τους που έχει να προσφέρει. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η αύξηση του μεριδίου αγοράς σε τομείς που υπάρχει έντονος ανταγωνισμός. Εδώ υπάρχει ένας ελάχιστος περιορισμός των κερδών, που αν παραβιαστεί το συγκεκριμένο επίπεδό τους τότε η επιχείρηση θα οδηγηθεί σε αποτυχία.

Η επίτευξη ενός επαρκούς επιπέδου κερδών που να διασφαλίζει ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης – Προκύπτει με μια ελάχιστη απόδοση της αγροτουριστικής επιχείρησης, που είναι καταλύματα σε οικισμούς του αγροτικού χώρου, σε παραδοσιακά οικήματα ή οικοδομές αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, που ανήκουν ή τα διαχειρίζονται ιδιώτες αγρότες κιθα αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί που λειτουργούν με πνεύμα εργατικό, αλληλεγγύη των μελών και συλλογική δράση πραγματοποιώντας "κέρδη" και

διασφαλίζοντας μια ήσυχη ζωή στους ιδιοκτήτες της αγροτουριστικής επιχείρησης. (Exarchos , 2007). Τηρουμένων των αναλογιών, οι προηγούμενοι στόχοι τίθενται μάλλον –στη βάση μιας άλλης φιλοσοφίας– και από τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις αλλά μόνον που αυτές εντάσσονται σε ένα πολύ διαφορετικό πλαίσιο λειτουργίας, αφού: ασκούνται από ανδρόγυνα που διευθύνουν ένα μικρό ξενοδοχείο ή που διαθέτουν ενοικιαζόμενα δωμάτια ή έναν ξενώνα ή ένα εστιατόριο κ.λπ., σε οικισμό του αγροτικού χώρου, με κύριο σκοπό την προσαύξηση του αγροτικού εισοδήματός τους αλλά και για το λόγο ότι με αυτή τους την απασχόληση "τους αρέσει να γνωρίζουν κόσμο" ασκούνται από μεμονωμένα άτομα που θέλουν να απολαμβάνουν ως φυσιολάτρες και "περιπατητές" τις διαδρομές στα δάση, στα μονοπάτια, στις κορυφές των βουνών κ.ο.κ. αλλά και γιατί με αυτόν τον τρόπο "τους αρέσει να γνωρίζουν κόσμο". ασκούνται από ομάδες αγροτών, συνεταιρισμένων ή μη, που παρέχουν τουριστικές υπηρεσίες και αγαθά για να προσαυξάνουν τα αγροτικά εισοδήματά τους αλλά και –πάνω από όλα– γιατί θεωρούν πως αυτού του είδους οι δραστηριότητες "δίνουν ικανοποίηση" και "ψυχική γαλήνη" (Καραγιάννης, Έξαρχος, 2006)

Αγροκαταλύματα

Οι παρεχόμενοι χώροι διαμονής των τουριστών, στο πλαίσιο του αγροτουρισμού, ποικίλουν από οικισμό σε οικισμό και από τη μια γεωγραφική ενότητα στην άλλη, όμως οι επιχειρήσεις που προσφέρουν τέτοιους χώρους, τουτέστιν: μικρά ξενοδοχεία, ξενώνες, δωμάτια, καταλύματα κ.λπ., δεν πρέπει να αγνοούν ότι πρέπει να τηρούνται οι εξής βασικές προϋποθέσεις: οι χώροι διαμονής (σπίτια, κτήρια, θέσεις για οχήματα κ.λπ.) πρέπει να ανταγωνίζονται τη φιλοξενία που παρέχουν φίλοι ή συγγενείς. οι παρεχόμενες υπηρεσίες στους χώρους διαμονής (φροντίδα για τους "χώρους" ύπνου ή για την τροφή, τα ποτά κ.λπ.) πρέπει να είναι υψηλού επιπέδου, για να διασφαλίζουν έτσι μία τουλάχιστον εκ νέου-μελλοντική επίσκεψη των ίδιων τουριστών στην περιοχή. οι χώροι διαμονής πρέπει να είναι διακοσμημένοι ποιοτικά, με "υψηλό γούστο", χωρίς να ξεφεύγουν από την τοπική παραδοσιακή αισθητική, και να διαθέτουν παράλληλα όλον τον σύγχρονο εξοπλισμό για την άνετη φιλοξενία και διαβίωση των επισκεπτών. Η αναπαλαίωση παραδοσιακών κτισμάτων και οικημάτων μέσα στους αγροτικούς οικισμούς και η μετατροπή τους σε ξενώνες φιλοξενίας, καθώς και η κατασκευή νέων αγροτουριστικών καταλυμάτων, πρέπει να κινούνται με ένα πνεύμα σεβασμού της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του τόπου και της χρήσης των αυθεντικών δομικών υλικών, ή, αν δεν υπάρχουν τέτοια υλικά, θα πρέπει τα νέα δομικά υλικά να είναι συμβατά με τα παλαιά, ώστε –τελικά– οι ξενώνες και τα καταλύματα να μπορούν να ανταποκρίνονται πλήρως στο τοπικό χρώμα και στην τοπική κλίμακα μεγεθών. Στον αγροτουρισμό παρατηρούμε τη βοήθεια του αγροτικού πληθυσμού να κατανοήσει τη χρησιμότητά του, να ευαισθητοποιήσει τα θέματα ανθρωπίνων σχέσεων, φιλοξενίας, διατήρησης της παράδοσης και προστασίας του περιβάλλοντος, (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πιερίας 1996).

Επιπροσθέτως οι επισιτιστικές υπηρεσίες, που –ως γνωστόν– δημιουργούν σημαντική προστιθέμενη αξία στην τοπική κοινωνία, πρέπει και αυτές να παρέχουν συνεχώς υψηλού επιπέδου υπηρεσίες, με εδέσματα άριστης ποιότητας, βασισμένα σε τοπικές συνταγές και σε τοπικά προϊόντα που "προσφέρονται" σε εξειδικευμένους χώρους (εστιατόρια, ταβέρνες, ζαχαροπλαστεία, καφενεία), αλλά πάντοτε σε συνδυασμό με τους χώρους παροχής καταλύματος. Οι "εσωτερικοί χώροι" των καταλυμάτων, τόσο ως προς τα δομικά όσο και ως προς τα μη δομικά στοιχεία τους, πρέπει να είναι φτιαγμένοι με υλικά ποιοτικά, αυθεντικά και ανθεκτικά, εναρμονισμένα προς το αρχιτεκτονικό ύφος της περιοχής και πάντοτε φιλικά προς το περιβάλλον, ώστε να συμβάλλουν στην αισθητική αναβάθμισή τους και στην όλη "προσεγμένη" διακόσμησή τους, που πρέπει να είναι "ταιριαστή" και με τη διακόσμηση των ευρύτερων "εξωτερικών χώρων" του οικήματος (π.χ. αυλές, παρτέρια, κήποι κ.λπ.). Τέλος οι δικαιούχοι που επιλέγονται πρέπει να είναι οικονομικά ενεργοί αγρότες (γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι, αλιείς) και να είναι ιδιοκτήτες κατοικίας που επαρκεί για την κάλυψη των οικογενειακών αναγκών και να περισσεύουν δωμάτια (από 2 μέχρι 6) τα οποία μπορούν να διαρρυθμιστούν, ώστε να λειτουργούν ως αγροτουριστικά καταλύματα (Απαστολόπουλος, 1997).

Ανισότητες που αμβλύνουν οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις Οι προοπτικές του αγροτουρισμού να δώσει θέσεις εργασίας και απασχόλησης στον αγροτικό κόσμο είναι θετικές, τόσο γιατί τα αμιγώς τουριστικά επαγγέλματα (ξενοδοχεία, εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία, πρακτορεία, μεταφορές, καταστήματα ειδών λαϊκής τέχνης κ.ά.) πρόκειται να απορροφήσουν εργατικά χέρια, όσο και γιατί οι τουρίστες στον αγροτικό χώρο θα επηρεάσουν θετικά την ίδια την αγροτική παραγωγή με το να αυξήσουν τη ζήτηση τοπικών

παραγόμενων προϊόντων του πρωτογενή τομέα και της αγροβιοτεχνίας. Οι θέσεις εργασίας στον αγροτικό τομέα έχουν μειωθεί μεταπολεμικά (1950-2000) σε σημαντικό ποσοστό, χρόνο το χρόνο, σε όλες τις χώρες της ΕΟΚ/ΕΕ, γι' αυτό και παρατηρείται σήμερα αυτή η πληθυσμιακή συρρίκνωση στην ύπαιθρο αλλά και η μετατροπή πολλών περιοχών του αγροτικού χώρου σε "προβληματικές περιοχές". Το έτος 1996 σημειώθηκε μείωση της τάξεως του 3,2% της συνολικής απασχόλησης στον αγροτικό τομέα των χωρών της ΕΟΚ/ΕΕ, ποσοστό που σε απόλυτους αριθμούς σημαίνει μείωση 230.000 θέσεων εργασίας από τη γεωργία. Η πιο σημαντική μείωση παρατηρήθηκε στην Ιταλία, η οποία έχει τον μεγαλύτερο αγροτικό πληθυσμό (24,2%) στο σύνολο των απασχολούμενων στη γεωργία σε όλες τις χώρες μέλη της ΕΟΚ/ΕΕ.

Τον ίδιο χρόνο η μείωση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα στην Ελλάδα ήταν της τάξεως του 2,7%, γεγονός που σημαίνει ότι το 1996 περί τους 18.000 έλληνες αγρότες εγκατέλειψαν τη γεωργία, τη στιγμή που οι γεωργοί της χώρας μας αποτελούσαν το 9,2% του συνόλου των γεωργών της Κοινότητας. Τα ποσοστά μείωσης των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα ήταν μεγαλύτερα στην Ισπανία (5,9%), στην Αυστρία (4,8%), στη Φινλανδία (4,4%), στο Λουξεμβούργο (3,9%) και στη Γερμανία (3,9%), ενώ ήταν μικρότερα τα ποσοστά στην Ιρλανδία (0,5%) και στην Ολλανδία (0,9%). Είναι δε αξιοσημείωτο το γεγονός ότι σε καμία χώρα-μέλος της ΕΟΚ/ΕΕ δεν παρατηρήθηκε αύξηση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα.

Σύμφωνα με τις στατιστικές έρευνες της EUROSTART, παρατηρείται ετησίως σταθερή σχεδόν μείωση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα των μελών χωρών της ΕΟΚ/ΕΕ, με ρυθμό 3,2% το 1996, ποσοστό του ίδιου ύψους με εκείνο του 1995 αλλά μικρότερο από εκείνο του 1994 (3,9%), σαφώς όμως κατά πολύ μικρότερο από τους ρυθμούς μείωσης όλων των προηγούμενων ετών. Από τα στοιχεία του Πίνακα που ακολουθεί, συνάγεται ότι το 52,6% του συνόλου των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα (το έτος 1996) της ΕΟΚ/ΕΕ, βρίσκεται σε τρεις χώρες: στην Ιταλία, στη Γαλλία και στην Ισπανία.

Πίνακας 1: Η απασχόληση στον αγροτικό τομέα της ΕΟΚ/ΕΕ (1996)

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΟΚ/ΕΕ (1996)		
Χώρα	Ετήσια μεταβολή (%)	Μερίδιο (%) στην ΕΕ
Βέλγιο	-2,8	1,1
Δανία	-1,8	1,2
Γερμανία	-3,8	9,7
Ελλάδα	-2,7	9,2
Ισπανία	-5,9	13,7
Γαλλία	-2,6	14,7
Ιρλανδία	-0,5	3,3
Ιταλία	-3,3	24,2
Λουξεμβούργο	-3,9	0,1
Ολλανδία	-0,9	3,2
Αυστρία	-4,8	2,0
Πορτογαλία	-2,0	8,2
Φινλανδία	-4,4	2,5
Σουηδία	-1,8	1,2
Βρετανία	-1,3	5,6
ΕΕ των 15	-3,2	100,0

Η φθίνουσα πληθυσμιακή κατάσταση στον αγροτικό τομέα συνέβαλε θετικά στην αύξηση του αστικού πληθυσμού. Σήμερα, το 50% του πληθυσμού των 15 χωρών μελών της ΕΟΚ/ΕΕ κατοικεί σε 100 πόλεις και στην ύπαιθρο –που εκφράζει το 80% της επιφάνειάς της– κατοικεί μόνον το 1/3 του πληθυσμού της Κοινότητας. (Εξάρχος, Καραγιάννης, 2004).

Αυτός είναι ο λόγος που η Ευρώπη των 15 ή των 25 έχει επικεντρώσει την προσοχή της στις ορεινές και φθίνουσες περιοχές, στις οποίες προσπαθεί κατά πρώτον λόγο να εμπεδώσει το αίσθημα ασφάλειας στους κατοίκους (αγρότες) και κατά δεύτερον λόγο να εξασφαλίσει απασχόληση ανάλογης κερδοφορίας στις περιοχές αυτές, θεσπίζοντας μία σειρά ειδικών μέτρων. Η νέα ΚΑΠ, με τις δράσεις της για την ανάπτυξη της υπαίθρου και, ιδίως, τα προγράμματα αγροτουρισμού, ίσως φρενάρουν τη φθίνουσα πορεία του αγροτικού τομέα και ίσως αναστρέψουν αυτήν την τάση, που προς το παρόν φαίνεται να μην είναι αναστρέψιμη.

Η πληθυσμιακή αφαίμαξη των περιοχών της Θράκης, της Ηπείρου, της Δ. Μακεδονίας, των νησιών του Α. Αιγαίου και του Ιονίου αποτελεί ένα τεράστιο πλήγμα γι' αυτές τις γεωγραφικές και πολιτιστικές ενότητες της πατρίδας μας, οι οποίες έδωσαν τον πιο δημιουργικό και παραγωγικό πληθυσμό τους στις μεγαλουπόλεις της χώρας και, κυρίως, στην Αθήνα, όπου είναι συγκεντρωμένο το 65% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας.

Εκτός τούτου, έχει διαταραχθεί ανεπανόρθωτα ο δείκτης δημογραφικής εξέλιξης της χώρας, η ηλικιακή πυραμίδα των απασχολομένων στους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας, καθώς και η γεωγραφική διασπορά και κατανομή (πυκνότητα) του συνολικού πληθυσμού στη συνολική έκταση της χώρας. Όλα αυτά ανήκουν στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας, στην οποία εντάσσονται οι στόχοι με τους οποίους επιδιώκουμε την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού, μπορούμε να καθορίσουμε ως βασικά κριτήρια για την επιλογή περιοχών της ανάπτυξης το ενικό και το δημιουργικό κριτήριο (Λογοθέτης, 1988).

Θεωρητικό Υπόβαθρο της προτεινόμενης Έρευνας

Η έρευνα πεδίου αναφέρεται σε μια προσπάθεια αποτίμησης που διερευνά την επιτυχία και των αποτυχία νέων αγροτουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών, στις αγροτουριστικές μονάδες της Ελλάδας. Σκοπός είναι ο προσδιορισμός των παραγόντων επηρεασμού της σταθερής ανάπτυξης των νέων υπηρεσιών προκειμένου τα στελέχη των αγροτουριστικών μονάδων να αποκτήσουν εργαλεία λήψης στρατηγικών αποφάσεων με γνώμονα την καινοτομία για ικανοποιητικά αποτελέσματα. Η ανάλυση οδηγείται στην κατασκευή μοντέλου πρόβλεψης που θα ενσωματώνει τα μοναδικά χαρακτηριστικά των αγροτουριστικών υπηρεσιών, προκειμένου να διαχωρίσει αποτελεσματικά, τις επιτυχημένες από τις αποτυχημένες νέες υπηρεσίες στις αγροτουριστικές μονάδες φιλοξενίας. Ο όρος «καινοτομία» είναι κάπως ασαφής και διαφορούμενος σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο για την Καινοτομία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996), γιατί μπορεί να ερμηνευτεί τόσο ως διαδικασία όσο και ως το αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής (Κομπίνος, 2002). Από τη μια μεριά χαρακτηρίζει τη μετατροπή των επιστημονικών και τεχνολογικών γνώσεων σε προϊόντα και υπηρεσίες που σημαίνει ότι υπεισέρχεται μια διαδικασία και από την άλλη μεριά με τη λέξη καινοτομία υποδηλώνεται ένα νέο προϊόν, μια νέα υπηρεσία που σημαίνει το αποτέλεσμα της διαδικασίας. Αυτή η διπλή έννοια της καινοτομίας αποτελεί πηγή προβλημάτων, συνηθέστερο εκ των οποίων είναι η σύγχυση ανάμεσα στους παράγοντες που ωθούν την καινοτομία, όπως είναι η έρευνα και ανάπτυξη (E&A), η αγορά τεχνολογίας, η διεθνής τεχνολογική συνεργασία, η χρηματοδότηση, και στο αποτέλεσμα τους, δηλαδή στο νέο προϊόν, τη νέα μέθοδο, και τη νέα υπηρεσία. Τεχνολογική καινοτομία είναι ουσιαστικά η μεταβολή σε ένα οργανισμό (επιχείρηση, οργανισμό παροχής υπηρεσιών, εργαστήριο έρευνας) (Κομπίνος, 2002):

Ορισμός του Προβλήματος της υπό διερεύνηση περιοχής

Η αντιμετώπιση των προκλήσεων ενός ασταθούς και ταραχώδους περιβάλλοντος δεν είναι εύκολη υπόθεση ακολουθώντας την εξελικτική θεωρία του Δαρβίνου – επιβίωση του ικανότερου. Προκειμένου να επιβιώσουν στην αγορά, οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών έχουν ως μόνη επιλογή την επιτυχία στην ανάπτυξη νέων υπηρεσιών. Εντούτοις, οι ρυθμοί αποτυχίας των προσπαθειών για ανάπτυξη νέων υπηρεσιών είναι υψηλοί, συμβαίνει γιατί η γνώση για το πώς πρέπει να αναπτύσσονται οι νέες υπηρεσίες είναι περιορισμένη. Η έρευνα αυτή, προσδιορίζει τους παράγοντες, που έχουν επίδραση στην επιτυχία και αποτυχία ανάπτυξης νέων υπηρεσιών στον τομέα της φιλοξενίας και ειδικά στον αγροτουριστικό κλάδο.

Τα πιθανά Ερωτήματα της Έρευνας

Εξετάζοντας όλες τις περιγραφικές μεταβλητές που θα εμφανίζονται βιβλιογραφικά θα ελέγχονται εμπειρικά σε διάφορες μελέτες ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών, η μελέτη θα καταλήξει σε ένα σύνολο μεταβλητών επαρκών να εκφράσουν το φαινόμενο της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις κατόπιν και της κατάλληλης επεξεργασίας από ειδικούς του χώρου, ακαδημαϊκούς και στελέχη της αγοράς. Αυτές οι μεταβλητές που εκφράζουν τις λειτουργίες κάθε επιχείρησης σε κάθε φάση ανάπτυξης νέων υπηρεσιών και όχι μόνο, έχουν κάποια σχέση μεταξύ τους; Μπορούν να αποτελέσουν νέες μεταβλητές όπου να εκφράζουν το φαινόμενο της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών με πλήρη πληροφορία όπως και οι αρχικές; Μήπως διαφαίνεται κάποια σχέση των νέων μεταβλητών αυτών και της έκβασης της προσπάθειας ανάπτυξης νέων υπηρεσιών, την επιτυχία και αποτυχία δηλαδή; Είναι η ομάδα ερωτημάτων που θα διαπραγματευτεί στη συνέχεια η μελέτη και τα οποία συνοψίζονται στη συνέχεια σαν ερωτήματα της έρευνας:

Ομάδα Ερωτήσεων 1:Υπάρχουν και, αν ναι, ποιοι είναι οι παράγοντες εκείνοι που μπορούν να εκφράσουν τις πρακτικές που εφαρμόζουν για τη διαδικασία ανάπτυξης νέων υπηρεσιών στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις;

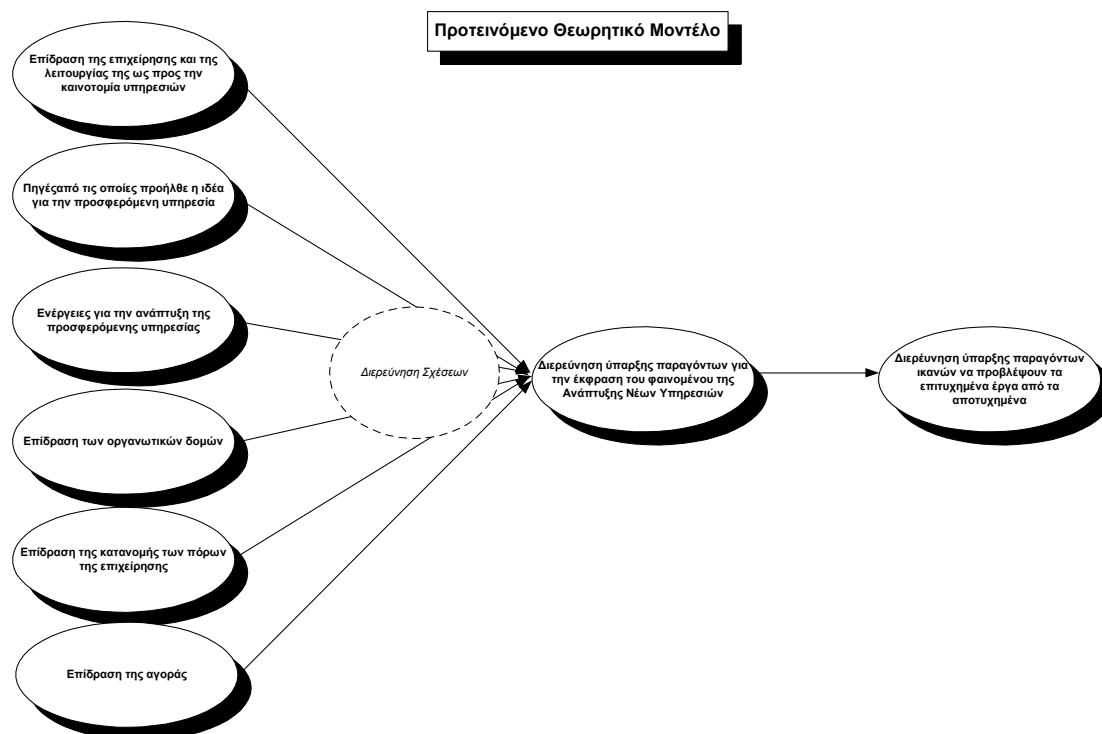
Ομάδα Ερωτήσεων 2:Υπάρχει συσχέτιση αυτών των παραγόντων ή μέρος αυτών με την επιτυχία και αποτυχία ανάπτυξης νέων υπηρεσιών και, αν ναι, είναι δυνατόν να προβλεφθούν με επιτυχία;

Ομάδα Ερωτήσεων 3:Αν υπάρχουν οι ικανοί παράγοντες διαχωρισμού, μπορούν να εκφραστούν μέσω ενός αποτελεσματικού και αυξημένης ευελιξίας μοντέλο, διατηρώντας μεγάλο μέρος της απαιτούμενης πληροφορίας προβλέποντας με επιτυχία τις μελλοντικές νέες υπηρεσίες;

Θεωρητικό Μοντέλο της προτεινόμενης Έρευνας

Η μελέτη προσπαθεί να αναπτύξει και να ελέγξει εμπειρικά ένα θεωρητικό μοντέλο για την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Προερχόμενο από άλλες εμπειρικές μελέτες αλλά και έρευνα από ειδικούς του χώρου καθώς επίσης και έννοιες και θεωρίες, ένα εννοιολογικό δομικό πρότυπο προτείνεται, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω σχήμα. Το δομικό μοντέλο περιγράφει ένα λογικό διάγραμμα ροής μεταξύ των γενικών ομάδων μεταβλητών που αναπτύσσονται βιβλιογραφικά και εμπειρικά με την ένδειξη των κατευθύνσεων των αιτίων και των αιτιατών της αλληλεπίδρασης των μεταβλητών σχετικά με τις ενέργειες προκειμένου να αναπτυχθούν νέες υπηρεσίες σε αγροτουριστικές επιχειρήσεις.

Οι δομές ή ομάδες μεταβλητών στο προτεινόμενο μοντέλο περιλαμβάνουν: 1) λειτουργία επιχείρησης και συμπεριφορά της ως προς την καινοτομία νέων υπηρεσιών, 2) πηγές από τις οποίες προήλθε η ιδέα για την προσφερόμενη υπηρεσία, 3) ενέργειες για την ανάπτυξη της προσφερόμενης υπηρεσίας και τη διαδικασία ειδικότερα, 4) οργανωτική δομή της επιχείρησης, 5) κατανομή των πόρων της επιχείρησης, και 6) η επίδραση της αγοράς.

Σχήμα 1: Προτεινόμενο Θεωρητικό Μοντέλο για την Ανάπτυξη Νέων Υπηρεσιών

Πηγή: Κίτσιος 2005, 2006, Kitsios, 2006, 2007

Η ύπαρξη παραγόντων που εκφράζουν το φαινόμενο της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών είναι αλήθεια ότι επηρεάζεται άμεσα από τις 6 ομάδες μεταβλητών που μόλις πριν απαριθμήθηκαν. Οι ομάδες μεταβλητών θα κατασκευάσουν τους νέους παράγοντες, λιγότερους σε αριθμό από τις αρχικές μεταβλητές αλλά εξίσου πολύτιμοι σε πληροφορία, τουλάχιστον 70% της αρχικής. Παράλληλα οι νέοι παράγοντες θα αποτελούνται από μεταβλητές των ομάδων με διαφορετική διάταξη και σημαντικότητα σε κάθε νέο παράγοντα. Αναμένεται λοιπόν το αποτέλεσμα για το αν υπάρχουν οι παράγοντες αυτοί και αν ναι, ποια θα είναι η σύνθεσή τους και προπαντός το νόημα που θα προσδίδουν στο φαινόμενο της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών. Τέλος, είναι φανερό ότι η ύπαρξη παραγόντων ικανών να προβλέψουν τα επιτυχημένα έργα από τα αποτυχημένα με επιτυχία, ο εντοπισμός και η απομόνωσή τους, είναι άμεσα εξαρτώμενη από την ύπαρξη παραγόντων που εκφράζουν το φαινόμενο της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών αλλά και τις ικανότητες διαχωρισμού που έχουν οι παράγοντες αυτοί.

Η προτεινόμενη Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία χωρίζεται σε τρία κυρίως στάδια. Το πρώτο στάδιο αποτελεί κυρίως το εννοιολογικό μοντέλο που αναπτύσσεται με τη συλλογή και επεξεργασία της βιβλιογραφίας που αναφέρεται στην Ανάπτυξη Νέων Προϊόντων γενικά αλλά και ειδικά στον τομέα των υπηρεσιών και ειδικότερα στον αγροτουριστικό τομέα. Στη συνέχεια με παράλληλες σε βάθος συνεντεύξεις με ειδικούς του χώρου, επιχειρείται να δομηθεί το ερωτηματολόγιο που θα αποτελέσει και το εργαλείο συλλογής των απαραίτητων στοιχείων προκειμένου να στηριχθεί η ερευνητική υπόθεση της μελέτης. Η υπόθεση του τρόπου συλλογής των δεδομένων αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης του δεύτερου σταδίου της μεθοδολογίας. Στο στάδιο αυτό αναλύονται και παρουσιάζονται φάσεις από την πιλοτική έρευνα, την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της κλίμακας μέτρησης μέχρι το βαθμό της κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε στο ερωτηματολόγιο αλλά και η κατανομή και ο τρόπος διενέργειας των συνεντεύξεων. Παρουσιάζεται η ταυτότητα της έρευνας και η κατανομή των συχνοτήτων των μεταβλητών του ερωτηματολογίου.

Το τρίτο στάδιο τέλος αποτελεί και το τελευταίο τμήμα της μεθοδολογίας. Γίνεται αναφορά για τις μεθοδολογίες Ανάλυσης Δεδομένων που χρησιμοποιούνται μιας και η ανάλυση και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων θα γίνει σε επόμενη φάση.

Ερευνητικοί Στόχοι

Το αντικείμενο διαπραγματεύσεως της μελέτης είναι η ύπαρξη ή όχι ενός μοντέλου το οποίο να μπορεί να προβλέπει τη μελλοντική επιτυχία ή αποτυχία νέων προϊόντων στον αγροτουριστικό τομέα. Το μοντέλο αυτό θα αποτελείται από ενέργειες και δραστηριότητες που η διοίκηση της αγροτουριστικής μονάδας θα καλείται να υλοποιήσει προκειμένου οι υπηρεσίες οι οποίες πρόκειται να προσφέρει να χαρακτηρίζονται ως επιτυχημένες. Συνεπώς δύο είναι τα ερευνητικά ερωτήματα που αυτόματα δημιουργούνται. Το πρώτο αφορά στο αν υπάρχουν κάποιοι παράγοντες (ενέργειες, δραστηριότητες) που μπορούν να θεωρηθούν ως καθοριστικοί για την ανάπτυξη των προσφερόμενων νέων υπηρεσιών από τα ξενοδοχεία νέων ή τροποποιημένων υπηρεσιών. Το δεύτερο ερώτημα μπορεί να τεθεί ως αν υπάρχουν οι κρίσιμοι αυτοί παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχία και αποτυχία των προϊόντων, είναι αρκετά ικανοί να μπορούν να διακρίνουν την επιτυχία από την αποτυχία και να μπορούν να εκφραστούν σε κάποιο μοντέλο πρόβλεψης αυτών;

Στην προσπάθεια να επιτευχθούν οι στόχοι της μελέτης, έγινε λεπτομερής έρευνα της ήδη υπάρχουσας βιβλιογραφίας από την οποία και αναπτύχθηκε ένα θεωρητικό δομικό μοντέλο το οποίο ενσωματώνει έννοιες από τη θεωρία ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών και προσαρμόζεται στον τομέα των ξενοδοχείων σε μεταγενέστερη φάση. Όπως παρουσιάζεται και στο σχήμα, το εννοιολογικό μοντέλο περιλαμβάνει εννέα κατηγορίες (Α,..Θ) πιθανών καθοριστικών παραγόντων για την επιτυχία και αποτυχία των νέων υπηρεσιών.

Στην ουσία κάνοντας το σχήμα και σύμφωνα με την κωδικοποίηση των ομάδων του ερωτηματολογίου και κατά συνέπεια του εννοιολογικού μοντέλου, θα ερευνάται η επιρροή των ομάδων Α, Β, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Θ με την ομάδα Γ όπου και περιέχονται οι μεταβλητές που περιγράφουν την επιτυχία και αποτυχία των προσφερόμενων υπηρεσιών σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Συνεπώς αναλύοντας περισσότερο το εννοιολογικό μοντέλο, μπορεί να φανεί ότι η ανάλυση θα κινηθεί σύμφωνα με την παρακάτω διαδικασία:

Σχήμα 2: Διαδικασία Ανάλυσης

Πηγή: Κίτσιος 2005, 2006, Kitsios, 2006, 2007

Στατιστικά ομιλώντας, η ομάδα Γ περιέχει την εξαρτημένη μεταβλητή (επιτυχία – αποτυχία) και οι υπόλοιπες ομάδες τις ανεξάρτητες μεταβλητές, των οποίων η μορφή θα καθορίσει την ανάλυση των δεδομένων που θα ακολουθήσει κατά το τρίτο στάδιο σύμφωνα με τη μεθοδολογία που αναλύεται στο κεφάλαιο αυτό.

Συγκριτική Ανάλυση

Η ανάπτυξη νέων αγροτουριστικών προϊόντων θα είναι ο βασικός παράγοντας της εταιρικής απόδοσης, όπου θα έχει πραγματοποιηθεί η έρευνα για τους παράγοντες επιτυχίας στη διαδικασία καινοτομίας τόσο για τα αγαθά όσο και για τις υπηρεσίες. Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις των ερευνών αυτών ποικίλουν από απλές αντιστοιχίες σε πολυμεταβλητές αναλύσεις όπως παραγοντική ανάλυση, παλινδρόμηση και διακριτική ανάλυση. Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις ποικίλουν επίσης από απλές περιπτωσιολογικές μελέτες σε διατομεακές μελέτες διαφόρων βιομηχανιών και εταιριών παροχής υπηρεσιών και από την εξέταση πλήθους επιτυχημένων περιπτώσεων στην εξέταση ακριβώς αντίθετης κατάστασης, πλήθους δηλαδή αποτυχημένων περιπτώσεων νέων προϊόντων. Μια πιο σφαιρική προσέγγιση στις μελέτες αυτής της κατηγορίας είναι η εξέταση των επιτυχημένων και των αποτυχημένων περιπτώσεων ταυτόχρονα (Edgett and Parkinson, 1994).

Η συγκριτική μέθοδος έχει με αποτέλεσμα χρησιμοποιηθεί επίσης στον τομέα των υπηρεσιών. Για παράδειγμα οι Edgett and Parkinson (1994) τη χρησιμοποίησαν για τη σύγκριση της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών σε βρετανικές κατασκευαστικές εταιρίες, ο Edgett (1994) τη χρησιμοποίησε προκειμένου να συγκρίνει δραστηριότητες νέων υπηρεσιών σε τράπεζες. Οι Cooper και de Brentani (1991) σε έρευνά τους για εμπορικές εταιρίες παροχής υπηρεσιών, συγκρίναν επιτυχημένες και αποτυχημένες νέες υπηρεσίες με μέθοδο παρόμοια αυτής που χρησιμοποίησε ο Cooper (Edgett and Parkinson, 1994, Ernst, 2002).

Η επιτυχία της συγκριτικής μεθοδολογίας για τις μελέτες απτών προϊόντων αρχικά και για τις νέες υπηρεσίες αργότερα κατέδειξαν ότι η προσέγγιση αυτή είναι κατάλληλη και αξιόπιστη για την έρευνα που πρόκειται να πραγματοποιηθεί. Οι προηγούμενες συγκριτικές μέθοδοι πρόσφεραν το πλαίσιο για περαιτέρω έρευνα στον τομέα των υπηρεσιών, καθώς κάθε προσπάθεια προσδιόρισε χαρακτηριστικά ανάπτυξης νέων προϊόντων που αποτελεσματικά διαχωρίζουν τα επιτυχημένα από τα αποτυχημένα νέα προϊόντα (Edgett and Parkinson, 1994).

Η προτεινόμενη Δειγματοληψία

Δειγματοληψία είναι η διαδικασία η οποία χρησιμοποιεί μικρό αριθμό αγροτουριστικών μονάδων δοθέντος πληθυσμού σαν βάση για εξαγωγή συμπερασμάτων για τον όλο πληθυσμό (Pedhazur & Schmelkin, 1991, Zikmund, 1997). Η δειγματοληψία είναι σημαντική για την αύξηση της εγκυρότητας της συλλογής δεδομένων και τη διασφάλιση ότι το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού. Ο στόχος για τη μελέτη αυτή θα είναι όσο το δυνατό μεγαλύτερο δείγμα σύμφωνα με τις μελέτες, αντίστοιχου περιεχομένου που έχουν υλοποιηθεί στο παρελθόν. Σύμφωνα με τις μελέτες που έχουν γίνει στο χώρο της ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών και του μεγέθους του δείγματος που λαμβάνεται κάθε φορά υπόψη των ερευνητών μπορούν να συνοψιστούν τα παρακάτω:

Πίνακας 2: Ενδεικτικές Εμπειρικές μελέτες Ανάπτυξης Νέων Προϊόντων

Ενδεικτικές Εμπειρικές μελέτες Ανάπτυξης Νέων Προϊόντων		
Συγγραφείς	Αριθμός Έργων	Αριθμός Εταιριών
Cooper and Kleinschmidt, 1993b	103	21
Cooper and Kleinschmidt, 1993c	103	21
Cooper and Kleinschmidt, 1995a, 1996	(*)	135
Barczak, 1995	140	(*)
Calantone and di Benedetto, 1988	189	(*)
Calantone et al., 1997	142	(*)
De Brentani, 1989	279	(*)
Dwyer and Mellor, 1991a	95	(*)
Dwyer and Mellor, 1991b	114	(*)
Edgett (1994)	118	67
Edgett & Parkinson (1994)	148	88
Kitsios, 2005, 2006, 2008	176	99
Kotzbauer, 1992	120	(*)
Maidique and Zirger, 1984	158	(*)
Rothwell et al., 1974	86	(*)
Rubenstein et al., 1976	103	(*)
Schmalen and Wiedemann, 1999	40	(*)
Souder et al., 1997	150	(*)
Utterback et al., 1976	117	(*)

(*) Δεν αναφέρεται το στοιχείο αυτό

Πηγή: Προσαρμογή από Ernst, (2002)

Ο στόχος που τίθεται για την έρευνα είναι σε άνω των 60 αγροτουριστικών επιχειρήσεων να συλλεχθούν πάνω από 120 περιπτώσεις νέων υπηρεσιών. Στόχος αρκετά αισιόδοξος αν λάβει κανείς υπόψη του ότι το να απασχολήσει κανείς οποιονδήποτε διευθυντή αγροτουριστικής μονάδας σε περίοδο όπου το ξενοδοχείο τελεί σε πλήρη λειτουργία είναι πάρα πολύ δύσκολο καθώς επίσης ότι η συμμετοχή των αγροτουριστικών στο παρελθόν σε έρευνες καινοτομίας είναι σπάνια, δυσχεραίνει την πραγματοποίηση κυρίως της οργάνωσης των συνεντεύξεων.

Η επιλογή θα γίνει από τον τουριστικό οδηγό όπου περιείχε όλα τα στοιχεία των αγροτουριστικών μονάδων για όλους τους νομούς της χώρας. Κάνοντας μια απλή βελτιστοποίηση των πόρων που θα πρέπει να διατεθούν (χρόνος, έξοδα, προσπάθεια) αλλά και βάση της δυναμικότητας κάθε περιοχής ώστε στη διάρκεια παραμονής να δώσει το καλύτερο αποτέλεσμα σε πλήθος συνεντεύξεων, επιλέγεται η περιοχή της Κρήτης, νομοί Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου προκειμένου να διεξαχθεί η έρευνα. Σε περίπτωση που ο στόχος δεν επιτευχθεί θα γίνει επέκταση του σχεδίου δειγματοληψίας και σε άλλες περιοχές.

Χρόνος και τρόπος διεξαγωγής της έρευνας

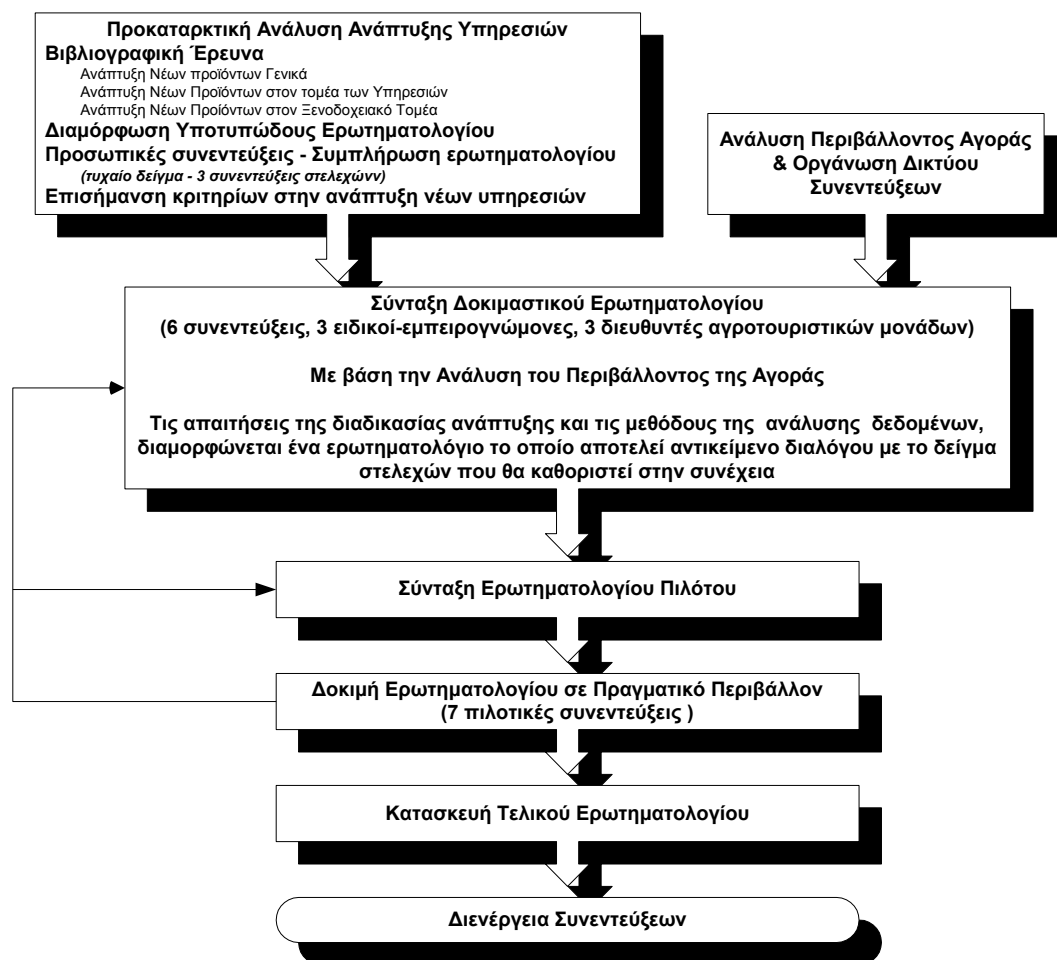
Η μελέτη αυτή θα χρησιμοποιεί αυτο-διαχειριζόμενη μέθοδο έρευνας. Όταν αναπτυχθούν οι τελικές κλίμακες μέτρησης και το ερωτηματολόγιο της έρευνας και αφού τελειώσει η πιλοτική έρευνα των αγροτουριστικών επιχειρήσεων χωρίς να χρειάζεται να γίνουν σημαντικές αλλαγές στο ερωτηματολόγιο αλλά και στο σχεδιασμό της έρευνας, θα ξεκινήσει η υλοποίηση των συνεντεύξεων. Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων θα διαρκέσει από το Σεπτέμβριο του 2010 μέχρι το Νοέμβριο του 2010.

Οι συνεντεύξεις θα είναι αποτέλεσμα τηλεφωνικής επικοινωνίας με τον διευθυντή της μονάδας και στη συνέχεια διενέργεια της συνέντευξης στο χώρο της. Η επικοινωνία θα γίνει κατά περιοχή ξεχωριστά και με περιθώριο μιας εβδομάδας με δέκα ημέρες ανά περιοχή. Η αποδοχή της συμμετοχής των διευθυντών στην έρευνα αναμένεται να είναι ικανοποιητική σχετικά με τις αντίστοιχες στη βιβλιογραφία. Η διάρκεια των συνεντεύξεων θα κυμανθεί από 90 μέχρι και 150 λεπτά της ώρας.

Σύνταξη ερωτηματολογίου και διενέργεια συνεντεύξεων

Σε ότι αφορά τη σύνταξη του ερωτηματολογίου θα πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι τόσο στην ελληνική όσο και στην διεθνή βιβλιογραφία δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη μεθοδολογία. Εκείνο που προτείνεται είναι συνήθως κάποιες βασικές αρχές που πρέπει να ακολουθηθούν. Επίσης, τονίζεται ιδιαίτερα το γεγονός ότι σε μια οποιαδήποτε έρευνα αγοράς, οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την ορθή σύνταξη του ερωτηματολογίου είναι η πολύ καλή γνώση του περιβάλλοντος αγοράς και η πείρα του συγκεκριμένου ερευνητή σε μελέτες με παρόμοιο περιεχόμενο (Κίτσιος, 1996, 2005, ΕΡΓΑΣΥΑ, 1991, Παπαδημητρίου, 1990, Kitsios, 2006) αλλά παράλληλα να εξασφαλίζεται η εγκυρότητα και αξιοπιστία της μεθόδου. Στη συγκεκριμένη παράγραφο θα γίνει προσπάθεια να αναλυθούν όλα τα στάδια της μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε. Μεθοδολογία σύνταξης ερωτηματολογίου. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για τη σύνταξη του ερωτηματολογίου μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις κατηγορίες - όπως φαίνεται στο διάγραμμα: Προκαταρκτική ανάλυση ανάπτυξης νέων υπηρεσιών. Σύνταξη δοκιμαστικού ερωτηματολογίου. Ερωτηματολογίου - πιλότος και δοκιμές. Κατασκευή τελικού ερωτηματολογίου και τέλος διενέργεια των συνεντεύξεων.

Μεθοδολογία Σύνταξης Ερωτηματολογίου

Σχήμα 3: Μεθοδολογία Σύνταξης Ερωτηματολογίου

Πηγή: Προσαρμογή από Κίτσιος, (1996, 2005), Kitsios (2006), ΕΡΓΑΣΥΑ, (1991)

Η προκαταρκτική ανάλυση της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών περιλαμβάνει τη βιβλιογραφική έρευνα σε τρία επίπεδα και μία σειρά προσωπικών προφορικών συνεντεύξεων σε ένα μικρό (4) τυχαίο δείγμα, διευθυντών αγροτουριστικών μονάδων. Στις συνεντεύξεις θα γίνει χρήση υποτυπώδους ερωτηματολογίου παράλληλα με την καταγραφή της συνομιλίας με τα στελέχη. Με αυτόν τον τρόπο πραγματοποιείται η μετάβαση από τη θεωρία και τον προφορικό στον γραπτό λόγο. Στο σημείο αυτό αποφασίζεται για το εάν είναι απαραίτητο να γίνει επανεξέταση της βιβλιογραφίας, του σχεδιασμού της έρευνας, της χρησιμοποιούμενης ορολογίας καθώς επίσης και η διατύπωση των ερωτήσεων εάν είναι η κατάλληλη προκειμένου να συλλέξει την πληροφορία για την οποία έχει σχεδιαστεί. Οι συμμετέχοντες θα ενθαρρυνθούν να καταθέσουν τις προηγούμενες εμπειρίες τους στο αντικείμενο και ότι θα δυσχεραίνει την έρευνα κατά τη γνώμη τους από πλευράς ερωτηματολογίου, κλίμακας και κατανόησης των ερωτήσεων.

Το δεύτερο στάδιο της μεθόδου είναι η σύνταξη ενός δοκιμαστικού ερωτηματολογίου, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα του προηγούμενου σταδίου αλλά και από την προκαταρκτική ανάλυση του περιβάλλοντος της αγοράς που έχει ήδη πραγματοποιηθεί. Οι μέθοδοι επεξεργασίας των στοιχείων που θα προκύψουν από το τελικό ερωτηματολόγιο, και οι οποίοι έχουν ήδη αποφασιστεί, θέτουν ένα σημαντικό περιορισμό στο στάδιο αυτό. Εάν έχει προαποφασιστεί ότι οι απαντήσεις που έδωσαν τα στελέχη, στο τελικό ερωτηματολόγιο, θα επεξεργαστούν με μια συγκεκριμένη μέθοδο, η οποία προϋποθέτει επιπλέον στοιχεία, ή κάποια συγκεκριμένη μορφή των στοιχείων αυτών, τότε τα στοιχεία

αυτά πρέπει να συμπεριληφθούν στο δοκιμαστικό ερωτηματολόγιο. Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί ότι δε γίνεται έλεγχος του δοκιμαστικού ερωτηματολογίου σε πραγματικό περιβάλλον αλλά οι αλλαγές στο συγκεκριμένο στάδιο προτείνονται αποκλειστικά και μόνο μέσω του διαλόγου με αριθμό ειδικών επί του θέματος (6) επί θεμάτων μάρκετινγκ, ανάλυσης δεδομένων και πρόβλεψης, καινοτομίας και ανάπτυξης νέων προϊόντων, στατιστικής και έρευνας αγοράς και τρεις ιδιοκτήτες και διευθυντές σημαντικού μεγέθους αγροτουριστικών μονάδων. Αυτή η μέθοδος αλληλεπίδρασης είναι ιδιαίτερα σημαντική να ακολουθείται σε τέτοιου είδους μελέτες ενισχύοντας την εγκυρότητα της μελέτης. Αυτό σημαίνει ότι η κάθε ερώτηση μετρά ακριβώς αυτό που σχεδιάστηκε να μετρήσει και όχι κάτι άλλο. Είναι ο τελευταίος έλεγχος όσο αφορά την πληρότητα του περιεχομένου του ερωτηματολογίου, κατανόησης του κειμένου και γενικότερου σχεδιασμού της έρευνας. Όλες οι παρατηρήσεις ενσωματώθηκαν στο πιλοτικό ερωτηματολόγιο.

Στο τρίτο στάδιο αυτής της μελέτης γίνεται πια η σύνταξη του ερωτηματολογίου - πιλότος το οποίο δε θα πρέπει να είναι πολύ διαφορετικό από το τελικό, και αποτελεί ουσιαστικά τη βάση για το τελικό ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο-πιλότος όμως δοκιμάζεται και ελέγχεται σε πραγματικό περιβάλλον, στην προκειμένη περίπτωση σε 7 διευθυντές αγροτουριστικών μονάδων. Το στάδιο αυτό είναι πολύ σημαντικό και ο ρόλος των αποτελεσμάτων είναι καθοριστικός για τη συνέχιση της έρευνας. Επιβεβαιώνονται για τελευταία φορά και σε πραγματικό δείγμα το ερωτηματολόγιο, οι κλίμακες μέτρησης και ο τρόπος διεξαγωγής της έρευνας. Ο αριθμός των ερωτηματολογίων πιλότων που λαμβάνουν μέρος στην έρευνα δεν είναι προκαθορισμένος και εξαρτάται από το κατά πόσο ικανοποιητικά αποτελέσματα συλλέγονται για την πληρότητα και την ορθότητα του ερωτηματολογίου και κατ' επέκταση της έρευνας.

Τέλος, η έρευνα προχωράει στο τέταρτο στάδιο της μεθοδολογίας στην σύνταξη δηλαδή του τελικού ερωτηματολογίου, το οποίο και θα πρέπει να διαμορφωθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην αντιμετωπιστούν προβλήματα κατά τη διάρκεια των προσωπικών συνεντεύξεων αλλά και κατά την εφαρμογή των μεθόδων της Ανάλυσης Δεδομένων. Μετά την πραγματοποίηση αλλά και κατά τη διάρκεια της δημοσκόπησης δεν υπάρχει η δυνατότητα διόρθωσης λάθους.

Για τον προσδιορισμό των καθοριστικών παραγόντων της επιτυχίας ή της αποτυχίας για μια νέα υπηρεσία, 126 μεταβλητές αναπτύχθηκαν και ελέγχθηκαν σε 9 διαφορετικές κατηγορίες. Πρώτα από όλα οι ερωτώμενοι καλούνται να διαλέξουν και να αναφερθούν με μεγάλη λεπτομέρεια σε ένα επιτυχημένο έργο ανάπτυξης νέας υπηρεσίας το οποίο έχει υλοποιηθεί την τελευταία πενταετία και έχει ήδη ολοκληρωθεί. Στη συνέχεια καλούνται να προσδιορίσουν την ποιότητα απόδοσης με την οποία κάθε μία από τις 126 μεταβλητές εφαρμόστηκε σε κάθε νέα επιτυχημένη υπηρεσία κατά τη διάρκεια της υλοποίησής της.

Η διαδικασία επαναλαμβάνεται για μία νέα υπηρεσία που θεωρήθηκε ότι ήταν αποτυχημένη για την αγροτουριστική επιχείρηση. Η επιτυχία ή η αποτυχία ορίζεται από το κάθε στέλεχος που απαντά τις ερωτήσεις με δικούς του όρους και όπως η επιχείρηση αντιλαμβάνεται το αποτέλεσμα της ανάπτυξης της νέας υπηρεσίας της με δικά της κριτήρια επιτυχίας ή αποτυχίας. Οι 126 μεταβλητές που αναπτύχθηκαν μετρούνται με 5βάθμιας κλίμακας τύπου Likert απαντήσεις με αντιστοίχιση της τιμής (1) σε ποσοστό μηδενικής υλοποίησης της ενέργειας και της τιμής (5) σε καθολικό ποσοστό υλοποίησης της ενέργειας 100%. Η προσέγγιση αυτή παράγει μεγαλύτερα ποσοστά αξιοπιστίας από της συνεχόμενες κλίμακες (Churchill, 1987). Παρόλο που μια 7βάθμια κλίμακα θα έδειχνε πιο αξιόπιστη, στη διάρκεια της πιλοτικής φάσης φάνηκε να δυσκολεύει αρκετά τα στελέχη των αγροτουριστικών μονάδων και τελικά αποφασίστηκε η κλίμακα να έχει πέντε βαθμούς για την καλύτερη εκτέλεση του εγχειρήματος.

Ανάλυση των δεδομένων

Μετά την περιγραφική στατιστική για να υπάρχει πλήρη άποψη για τις συχνότητες των απαντήσεων των ερωτώμενων, για να μειωθεί ο πραγματικά μεγάλος αριθμός των μεταβλητών σε ένα πιο εύκολα διαχειρίσιμο σύνολο μεταβλητών, θα χρησιμοποιηθεί η ανάλυση συσχέτισης, η παραγοντική ανάλυση και η ανάλυση αξιοπιστίας. Οι επαναλήψεις των μεθόδων αυτών θα καταλήξουν να μειώσουν τις αρχικές μεταβλητές από 126 σε λιγότερες περιγραφικές ανεξάρτητες μεταβλητές και αυτές με τη σειρά τους σε ακόμη λιγότερους αποδεκτούς ανεξάρτητους παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί όλοι μαζί θα εκφράζουν

το φαινόμενο με ποσοστό άνω του 70,0% της συνολικής διακύμανσης. Η εσωτερική συνέπεια των δεδομένων των παραγόντων θα πρέπει να κυμαίνεται από καλή έως άριστη (Nunnally, 1978).

Η κλιμακωτή Διαχωριστική Ανάλυση θα χρησιμοποιηθεί για να εδραιώσει μια καθοριστική σχέση μεταξύ των παραγόντων που περιγράφει τις νέες υπηρεσίες που αναπτύσσονται στον κλάδο των αγροτουριστικών μονάδων και τα ποσοστά ταξινόμησης της επιτυχίας και της αποτυχίας. Οι υποθέσεις της μεθόδου θα πρέπει να ικανοποιούνται σε μεγάλο βαθμό. Τα σκορ των παραγόντων κάθε περίπτωσης θα χρησιμοποιηθούν σαν ανεξάρτητες μεταβλητές και θα χρησιμοποιηθούν στο μοντέλο με αποτελέσματα η ταξινόμηση του δείγματος από το οποίο θα δημιουργηθεί η διαχωριστική συνάρτηση να είναι υψηλή.

Η θεωρητική και πρακτική αποτίμηση της έρευνας πεδίου

Με την εμπειρική έρευνα θα εξεταστούν οι πραγματικές ενέργειες ανάπτυξης κάθε αγροτουριστικής επιχείρησης για κάθε έργο που θα περιγραφεί και παράλληλα κάποια οργανωτικά θέματα των αγροτουριστικών μονάδων και γενικότερα θέματα της αγοράς που θα μπορούσαν να παίξουν ρόλο στην επιτυχία ανάπτυξης των νέων υπηρεσιών και επίσης το κατά πόσο θα ήταν δυνατόν το αποτέλεσμα να ήταν ικανοποιητικά προβλέψιμο. Όσο αφορά την πρακτική συνεισφορά της μελέτης, τα αποτελέσματά της μπορούν να χρησιμοποιηθούν από διοικητικά στελέχη αγροτουριστικών επιχειρήσεων αλλά και γενικότερα στελέχη που εμπλέκονται στην ανάπτυξη νέων αγροτουριστικών προϊόντων. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ακέραια αλλά και ως βάση κατανόησης της μεθοδολογίας από τη σύνταξη του ερωτηματολογίου και τη διενέργεια των συνεντεύξεων μέχρι την ανάλυση των δεδομένων και τη χρήση του μοντέλου αργότερα που θα προβλέπει την επιτυχή ανάπτυξη νέων υπηρεσιών. Οι παράγοντες που θα προκύψουν και θα διαχωριστούν ως ικανοί να προβλέψουν την επιτυχία και αποτυχία είναι από μόνους τους σημαντική γνώση και εργαλείο στα χέρια των στελεχών των αγροτουριστικών μονάδων που καλούνται να λάβουν αποφάσεις σχετικές με την ανάπτυξη νέων έργων με υψηλά ποσοστά επιτυχίας έκβασης.

Βιβλιογραφία

I. Ξενόγλωσση

- Barczak, G., (1995), "New product strategy, structure, process and performance in the telecommunication industry", *Journal of Product Innovation Management*, Vol. 12, pp. 224-34.
- Calantone, R.J. and di Benedetto, C.A., (1988), "An integrative model of the new product development process", *Journal of Product Innovation Management*, 5, pp. 201-215.
- Calantone, R.J., Schmidt, J.B. and di Benedetto, C.A., (1997), "New product activities and performance: the moderating role of environmental hostility", *Journal of Product Innovation Management*, 14, pp. 179-189.
- Cooper, R.G. (1979). Identifying Industrial New Product Success: Project NewProd, *Industrial Marketing Management*, 8, pp. 136-144.
- Cooper, R.G. (1979a). The dimensions of industrial new product success and failure, *Journal of Marketing*, Vol. 43, pp. 93-103.
- Cooper, R.G. (1988). Predevelopment Activities Determine New product Success, *Industrial Marketing Management* 17, pp. 237-247.
- Cooper R. G., de Brentani U. (1984). Criteria for screening new industrial products, *Ind Mark Manage*, 13:149-56.
- Cooper, R.G. and de Brentani, U. (1991). New industrial financial services: what distinguishes winners, *Journal of Product Innovation Management*, Vol. 8 No. 2, pp. 75-90.
- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J. (1987a). New products: what separates winners from losers, *Journal of Product Innovation Management*, 4, pp. 169-84.

- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J. (1987b). Success factors in product innovation, *Industrial Marketing Management*, 16, pp. 215–223.
- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J. (1987c). What makes a new product a winner: success factors at the project level, *R&D Management*, 17, pp. 75-89.
- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J. (1990). New Products, the Key Factors in Success, *American Marketing Association*, Chicago, IL.
- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J. (1993a). Major new products: what distinguishes the winners in the chemical industry?, *Journal of Product Innovation Management*, 10, pp. 90–111.
- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J. (1993b). New-product success in the chemical industry, *Industrial Marketing Management*, 22, pp. 85–99.
- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J. (1993c). Uncovering the keys to new product success, *Engineering Management Review*, 11, pp. 5–18.
- Cooper, R.G. and Kleinschmidt, E.J., (1996), “Winning businesses in product development. The critical success factors”, *Research Technology Management*, 39, pp. 18–29.
- de Brentani, U. (1989). Success and failure in new industrial services, *Journal of Product Innovation Management*, Vol. 6, pp. 239-58.
- de Brentani, U. (1991). Success factors in developing new business services, *European Journal of Marketing*, Vol. 25 No. 2, pp. 35-59.
- de Brentani, U. (1995). New industrial service development: scenarios for success and failure, *Journal of Business Research*, Vol. 32, pp. 93-103.
- de Brentani, U. and Cooper, R.G. (1992). Developing successful new financial services for business, *Industrial Marketing Management*, Vol. 21, pp. 231-41.
- Dwyer, L. and Mellor, R., (1991a), “Organisational environment, new product process activities and project outcomes”, *Journal of Product Innovation Management*, 8, pp. 39– 48.
- Dwyer, L. and Mellor, R., (1991b), “New product process activities and project outcomes”, *R&D Management*, 21, pp. 31–42.
- Easingwood, C. J., and Mahajan, V. (1989). Positioning of Financial Services for Competitive Advantage, *J. Product Innovation Management*, 6 (August): 207-219.
- Easingwood, C.J. (1986). New product development for service companies, *Journal of Product Innovation Management*, Vol. 3 No. 4, pp. 264-75.
- Edgett, S., (1994), “The traits of successful new service development”, *Journal of Services Marketing*, Vol. 8 No. 3, pp. 40-49.
- Edgett, S. and Parkinson, S. (1994). The development of new financial services: identifying determinants of success and failure, *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 5 No. 4, pp. 24-38.
- Ernst, H. (2002). Success factors of new product development: a review of the empirical literature, *International Journal of Management Reviews*, 4(1), pp. 1-40.
- Exarchos G.,(2007). Transformation und Modernisierung von aromunischen Viehzuchtgemeinden im nordgriechischen Bergland, «Europa Ethnica», Issue 3/4, p. 103.
- Kitsios, F. (1997). “Strategic Development of the Daily Regional Press”, 3rd Conference of Owners of Daily Regional Press Union, Mediterranean Agronomic Institute of Chania, September 1997.
- Kitsios, F. (2006), “Services Marketing in the Hospitality Economy: An exploratory study”, 98th EAAE Seminar ‘Marketing Dynamics within the Global Trading System: New Perspectives’, Chania, Crete, Greece as in: 29 June – 2 July, 2006.
- Kitsios, F. and Zopounidis, C. (2007), “Services marketing in the hospitality economy: An exploratory study”, *The Southeuropean Review of Business Finance & Accounting*, Vol. 5, No. 1, pp 97-133

- Kitsios, F., Doumpos, M., Grigoroudis, E. and Zopounidis, C. (2008), "Evaluation of new services development strategies using multicriteria analysis: Predicting the success of innovative hospitality services", *Operational Research: An International Journal (ORIJ)*, Vol. 9, No. 1, pp 17-33, Springer-Verlag
- Komninos, N., (2002), "Intelligent Cities - Innovation, Knowledge Systems and Digital Spaces", Spon Press, London and New York.
- Kotzbauer, (1992), "Erfolgsfaktoren neuer Produkte: der Einfluss der Innovationshöhe auf den Erfolg technischer Produkte", Frankfurt: Lang.
- Langeard, E. and Eiglier, P. (1983). Strategic management of service development, in Berry, L.L. *et al.* (Eds). *Emerging Perspectives on Services*, AMA, Chicago, IL, pp. 68-72.
- Maidique, M.O. and Zirger, B.J. (1984). A study of success and failure in product innovation: the case of the U.S. electronics industry, *IEEE Transactions on Engineering Management*, EM-31, pp. 192–203.
- Myers, S. and Marquis, D. (1969), *Successful Industrial Innovations*, National Science Foundation, NSF 69-17.
- Nunnally, J. (1978). *Psychometric Theory*, McGraw-Hill, New York, NY
- Pedhazur, E.J., (1992), "Multiple Regression in Behavioral Research", New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Rothwell, R. (1972). Factors for Success in Industrial Innovations, in Project SAPPHO--A Comparative Study of Success and Failure in Industrial Innovation, University of Sussex, *Science Policy Research Unit*, Brighton, U.K.
- Rothwell, R., Freeman, C., Horlsey, A., Jervis, V.T.P., Roberston, A.B. and Townsend, J. (1974). SAPPHO updated – project SAPPHO phase II, *Research Policy*, 3, pp. 258–291.
- Rubenstein, A.H., Chakrabarti, A.K., O'Keefe, R.D., Souder, W.E. and Young, H.C., (1976), "Factors influencing innovation success at the project level", *Research Management*, May, pp. 15–20.
- Schmalen, H. and Wiedemann, C., (1999), "Erfolgsdeterminanten von Neuprodukten deutscher Hochtechnologieunternehmen. Zeitschrift für Betriebswirtschaft, 1, pp. 69–89.
- Souder, W.E., Buisson, D. and Garrett, T., (1997), "Success through customer-driven new product development: a comparison of U.S. and New Zealand small entrepreneurial high technology firms", *Journal of Product Innovation Management*, 14, pp. 459–472.
- Utterback, J.M., Allen, T., Hollomon, J.H. and Sirbu, M.A., (1976), "The process of innovation in five industries in Europe and Japan", *IEEE Transactions on Engineering Management*, EM-23, 3–9.
- Zikmund, W.G., (1997), "Business Research Methods", (Fifth ed.). Orlando: Harcourt Brace College Publishers.

II. Ελληνική

- Αποστολόπουλος, Κ., (1997). Μαθήματα Αγροτουρισμού, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, σελ. 37
- Ασκέλη, Σ., (2005). Επιχειρήστε αγροτουριστικά – πώς να οργανώσετε τη δική σας αγροτουριστική επιχείρηση, Εκδ. Κέρκυρα, σελ. 14.
- ΕΡΓΑΣΙΑ (1991), «Έρευνα αγοράς προϊόντων κρητικής βιομηχανίας», Εργαστήριο Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Συστημάτων Υποστήριξης Αποφάσεων, Πολυτεχνείο Κρήτης.
- Έξαρχος, Γ., - Καραγιάννης, Σ., (2004). Αγροτουρισμός, Εκδ. Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, σελ. 6-8
- Έξαρχος Γ. (2005), *Ορεινές κτηνοτροφικές κοινότητες – Το τέλος του κοινοτισμού και η σύγχρονη ανάπτυξη των ορεινών ζωνών*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου, 17-19 Ιουνίου 2005, Αργοστόλι Κεφαλονιάς, εκδ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σ. 60-64, Βόλος.
- Καραγιάννης, Σ., (2010). Διδακτικές Σημειώσεις-Παραδόσεις, Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας, Τμήμα Περιφερειακής και Οικονομικής Ανάπτυξης, σελ. 68

Κίτσιος, Φ. (1996) “Στρατηγική Ανάπτυξης Ημερήσιου Επαρχιακού Τύπου”, Διπλωματική Εργασία, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά

Κίτσιος, Φ., (2005), «Διαχείριση Καινοτομίας στην Ανάπτυξη Νέων Υπηρεσιών», Διδακτορική Διατριβή, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά

Κίτσιος, Φ. (2006), «Ανάπτυξη Νέων Προϊόντων στον Τομέα των Υπηρεσιών: Κρίσιμοι Παράγοντες Επιτυχίας στον Ξενοδοχειακό Κλάδο», Συγγραφή κεφαλαίου στο βιβλίο «Τουριστικό Μάνατζμεντ», Κ. Ζοπουνίδης – Ι. Σίσκος,, σελ 173-206, εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα

Λογοθέτης Μ., (1988). Αγροτικός Τουρισμός-Μια εναλλακτική λύση, Εκδ. Ιδίου-ΑΤΕ, Αθήνα, σελ.31

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πιερίας (1996).Θέματα Ορεινού Τουρισμού, Εκδ. Εργαστήριο Δασικής Πολιτικής , Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης, σελ.23

Παπαδημητρίου, Γ., (1990), “Μέθοδοι Επεξεργασίας Ερωτηματολογίων”, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων., (1995). Η Ελλάδα: Οικολογικό και Πολιτιστικό Απόθεμα: Δεδομένα, δράσεις Προγράμματα για την Προστασία του Περιβάλλοντος, σελ.301

Θεωρητική Ανάλυση των διαρθρωτικών δράσεων που περιλαμβάνονται στο ΕΣΠΑ ως εργαλεία περιφερειακής ανάπτυξης

Πασπάτη Μαρία

Τελειόφοιτος τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών Παν/μίου Μακεδονίας, Τεχνολόγος
Γεωργοοικονομολόγος

Δρ. Δημήτριος Β. Σκιαδάς

Επίκουρος Καθηγητής Παν/μίου Μακεδονίας

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Εγνατία 156, 54006, Θεσσαλονίκη, Τηλ. 2310-891354,
e-mail: dskiadas@uom.gr
e-mail: paspati_187@hotmail.com

Περίληψη:

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια καινοτόμα προσέγγιση των εργαλείων περιφερειακής ανάπτυξης που έχουν συμπεριληφθεί στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013, καθώς προσπαθεί να αναδείξει το θεωρητικό υπόβαθρο - όπως αυτό οριοθετείται από την επιστήμη της περιφερειακής ανάπτυξης - το οποίο αξιοποιήθηκε άμεσα ή εμπειρικά για την συγκρότηση του ΕΣΠΑ ως συνολικού στρατηγικού σχεδίου για την υλοποίηση της περιφερειακής πολιτικής. Για το λόγο αυτό καταγράφει τις θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν διατυπωθεί ως σήμερα στο χώρο της επιστήμης και τις κατατάξεις των εργαλείων περιφερειακής ανάπτυξης που μέχρι σήμερα έχουν αξιοποιηθεί και στη συνέχεια εξετάζει την ένταξη των εργαλείων που περιλαμβάνονται στο ΕΣΠΑ, υπό το πρίσμα αυτών των θεωρητικών προσεγγίσεων και κατατάξεων. Στη μελέτη έχουν συμπεριληφθεί όλα τα τομεακά και τα επιχειρησιακά προγράμματα που περιέχει το ΕΣΠΑ. Το βασικό ζητούμενο είναι η «κωδικοποιημένη» αποτύπωση των εργαλείων άσκησης περιφερειακής πολιτικής, σύμφωνα με τα θεωρητικά διδάγματα και τις επιστημονικά τεκμηριωμένες κατηγοριοποιήσεις τέτοιων εργαλείων που έχουν αναπτυχθεί μέχρι σήμερα. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει μια προσέγγιση του ΕΣΠΑ πιο θεωρητική από τις συνήθεις πολιτικό-οικονομικές αναλύσεις που συνοδεύουν τέτοια προγραμματικά κείμενα.

Λέξεις - Κλειδιά: ΕΣΠΑ, Θεωρητική Ανάλυση, Εργαλεία Περιφερειακής Πολιτικής

I. Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις, τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιδίδονται σε μια προσπάθεια να διευρύνουν το πεδίο των αρμοδιοτήτων τους, έστω κι αν αυτό δεν προσδιορίζεται ρητά στο πρωτογενές και δευτερογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η περιφερειακή πολιτική υπήρξε ένα τέτοιο πεδίο καθώς διαχρονικά υπήρξαν διάφορα στάδια ωρίμανσης των πολιτικών εξελίξεων στον τομέα αυτό, τα οποία οδήγησαν στην απονομή ρητά διατυπωμένων και προσδιορισμένων αρμοδιοτήτων στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη ρύθμιση των σχέσεων τους με τις αντίστοιχες εθνικές αρχές (για μια αναλυτική αποτύπωση της σχετικής ιστορικής διαδρομής βλ. Ανδρέου Γ. - Μαραβέγιας Ν. [1])

Ο βασικός τρόπος εδραίωσης αρμοδιοτήτων σε ένα πεδίο πολιτικής είναι συνήθως η καθιέρωση ενός ή περισσότερων προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτσι ώστε να υπάρχει εύλογη ή έστω ευλογοφανής δικαιολογία για τη δραστηριοποίηση των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο αυτό (Cram L. [2]). Η φύση αυτών των πολιτικών «πλαγιοκόπησης» με τις οποίες τα θεσμικά όργανα της Ένωσης συμπληρώνουν σχετικές δραστηριότητες των κρατών μελών της Ένωσης, αποκτώντας έτσι λόγο και διαιδοσία στους συγκεκριμένους τομείς πολιτικής έχει αποδοθεί με τον όρο «αποτέλεσμα Φρανκενστάιν» (Frankenstein effect) καθώς συχνά αυτές οι παρεμβάσεις απαιτούν τη δημιουργία ειδικού θεσμικού πλαισίου το οποίο αποκλίνει από το βασικό πλαίσιο που περιλαμβάνει το κοινοτικό κεκτημένο (Chalmers D. [3]). Το επιστέγασμα αυτών των δραστηριοτήτων είναι η συγκέντρωση, συνήθως από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενός μεγάλου αριθμού δεδομένων, τα οποία αποτελούν επαρκή βάση για την αναγνώριση κοινών προβλημάτων σε όλα τα κράτη-μέλη της Ένωσης και την προπαρασκευή νομοθετικών εργαλείων για την επίλυση τους, μια διαδικασία που έτσι δημιουργεί πεδίο συμμετοχής των θεσμικών οργάνων της Ένωσης σε ένα τομέα, χωρίς να ελέγχεται ιδιαίτερα το αν ο τομέας αυτός εμπίπτει στις αρμοδιότητες των οργάνων αυτών (Cram L. [4]). Αυτό είναι ιδιαίτερα επιτυχές και αποδεκτό από τα

κράτη μέλη, εφόσον οι δράσεις που χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, εν αντιθέσει με ανάλογες χρηματοδοτικές δραστηριότητες άλλων διεθνών οργανισμών, είναι τόσο στοχευμένες που επηρεάζουν άμεσα τη ζωή συγκεκριμένων ατόμων ή ομάδων ατόμων και μπορούν να ενσωματωθούν σε εθνικές πολιτικές (Peters B. Guy [5]).

Προφανώς τα ανωτέρω τυγχάνουν εφαρμογής και στην περίπτωση της Ελλάδος. Η ελληνική περίπτωση μάλιστα έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό να εμφανίζει μια πολύ εκτεταμένη νομοθετική παρέμβαση σε θέματα περιφερειακής ανάπτυξης και πολιτικής (βλ. ενδεικτικά Αθανασόπουλος, Κ, [6]) και κατά συνέπεια η ύπαρξη συμπεριφορών όπως οι προαναφερθείσες, εκ μέρους των οργάνων της Ένωσης, συνετέλεσε στο να καταστεί δυνατή η υλοποίηση των εθνικών στόχων περιφερειακής ανάπτυξης και πολιτικής που προδιαγράφονταν στην εθνική νομοθεσία με πόρους που προήλθαν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το παρόν κείμενο θέλει να αναδείξει την εξέλιξη αυτής της κατάστασης, εστιάζοντας στο θεωρητικό υπόβαθρο των παρεμβάσεων που περιλαμβάνονται στο ισχύον Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) και στην αντιστοίχησή τους με τις προτεραιότητες που θέτει η Πολιτική Συνοχής της Ένωσης.

II. Το πολιτικό πλαίσιο και ο σχεδιασμός της δημοσιονομικής περιόδου 2007-2013 – Οι ειδικότερες θέσεις της Ελλάδας

Όπως σημειώνει και ο Petzold [7] κατά την τρέχουσα περίοδο έχουν καταγραφεί οι σημαντικότερες, ίσως, αλλαγές στην Πολιτική Συνοχής της Ένωσης: υψηλή συγκέντρωση πόρων στα φτωχότερα κράτη μέλη και περιφέρειες και μεταβολή των προτεραιοτήτων προς την ενίσχυση της ανάπτυξης, της απασχόλησης και της καινοτομίας.

Κατά τον σχεδιασμό της προγραμματικής περιόδου 2007-2013, αναπτύχθηκε μια πολύ σκληρή διαπραγμάτευση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Τον τόνο τον έδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζοντας τις θέσεις της για την περίοδο αυτή στην Τρίτη Έκθεση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [8]). Η Επιτροπή θέλησε να ενσωματώσει στην πολιτική Συνοχής της Ένωσης τις βασικές στρατηγικές κατευθύνσεις που είχαν υιοθετηθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, όπως τη Στρατηγική της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ, εστιάζοντας παράλληλα στην επίτευξη πραγματικής σύγκλισης μεταξύ των κρατών, καλύπτοντας στο μέτρο του δυνατού τις διαφορές στο επίπεδο εισοδήματος και ευημερίας μεταξύ των Ευρωπαίων πολιτών (αξιολόγηση των προτάσεων της Επιτροπής βλ. σε Λιαργκόβας Π. - Ανδρέου Γ. [9]).

Οι θέσεις της Επιτροπής προκάλεσαν πολλές συζητήσεις μεταξύ των κρατών μελών, προκαλώντας μάλιστα έντονους πολιτικούς κραδασμούς, καθώς την ίδια χρονική περίοδο τελούσε υπό έγκριση το Σχέδιο Συνταγματικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πιο βασικό δίλημμα που συμπύκνωνε όλες τις διαδικασίες κατά την τελευταία δεκαετία στην Ένωση υπήρξε το ερώτημα «διεύρυνση της Ένωσης ή εμβάθυνση της ολοκλήρωσης της Ένωσης». Η απάντηση που δόθηκε, συνδυάζοντας τα δυο σκέλη του ερωτήματος, δηλαδή «ολοκλήρωση δια της διεύρυνσης» αποτελεί μια πολιτική σοφιστεία που μπορεί να εξυπνήσει τις ανάγκες της τότε χρονικής συγκυρίας αλλά ιστορικά η ορθότητα της έχει αρχίσει να δοκιμάζεται. Η πιο εμφανής απόδειξη αυτής της δοκιμασίας είναι οι νομικό-πολιτικές ακροβασίες που υιοθετήθηκαν στα πλαίσια της Συνθήκης της Νίκαιας το 2000 ώστε να ικανοποιηθούν τα αποκλίνοντα εθνικά συμφέροντα των κρατών μελών της Ένωσης, ακροβασίες που μέχρι και σήμερα, χρόνια μετά την υιοθέτηση και την ενεργοποίησή τους, εξακολουθούν να προβληματίζουν ακόμη και τους πλέον έμπειρους περί τα θέματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πολλώ δε μάλλον τους απλούς πολίτες της Ένωσης.

Το 2005, δυο δημοψηφίσματα, ένα στην Ολλανδία και ένα στην Γαλλία, απέρριψαν το σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης, βυθίζοντας την Ένωση σε μια έντονη εσωστρέφεια και αμφισβήτηση ως προς τις προοπτικές της. Τα έντονα κοινωνικό-οικονομικά προβλήματα της Ένωσης είχαν ως πολιτική αντανάκλαση αυτή τη κρίση, η οποία επιδεινώθηκε και από την πρόσκαιρη αποτυχία για συμφωνία επί των δημοσιονομικών προοπτικών της Ένωσης το καλοκαίρι του 2005.

Τελικά το 2006 η πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ανέκαμψε ξεκινώντας από την επίτευξη συμφωνίας για τις δημοσιονομικές προοπτικές της Ένωσης για την περίοδο 2007-2013. Ταυτόχρονα, το Σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης έτυχε περαιτέρω επεξεργασίας, και στις 13 Δεκεμβρίου 2007 ένα νέο κείμενο παρουσιάστηκε, το οποίο αποτέλεσε τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Και αυτή η προσπάθεια πάντως δεν υπήρξε ανέφελη. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας το 2008 απορρίφθηκε από την Ιρλανδία κατόπιν σχετικού δημοψηφίσματος και μόλις τον Σεπτέμβριο 2009 οι Ιρλανδοί αποδέχθηκαν τη Συνθήκη, ενώ η Τσεχία μέχρι την τελευταία στιγμή διαπραγματευόταν και τελικά πέτυχε την εξαίρεση της από τις διατάξεις του Χάρτη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Επιστρέφοντας στο ζήτημα των δημοσιονομικών προοπτικών, η μακρά διαπραγμάτευση (27 μήνες - Φεβρουάριος 2004 έως Μάιος 2006), είχε ως αποτέλεσμα την επίτευξη μιας συμφωνίας που έδειχνε να ικανοποιεί όλους τους ενδιαφερόμενους, κάθε ένας για διαφορετικούς λόγους (για τις λεπτομέρειες της διαπραγμάτευσης βλ. Λιαργκόβας Π. - Ανδρέου Γ. [10]). Το Ηνωμένο Βασίλειο ικανοποιήθηκε καθώς πέτυχε να ολοκληρωθούν πολιτικά οι σχετικές διαπραγματεύσεις κατά την περίοδο της δικής του προεδρίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Η Γαλλία ήταν ικανοποιημένη καθώς διατήρησε σε γενικές γραμμές το προστατευτικό καθεστώς για τους αγρότες της στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η Γερμανία ικανοποιήθηκε γιατί πιστώθηκε την πλέον αποτελεσματική διαμεσολάβηση μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης για την επίτευξη συμφωνίας, παρότι παρέμεινε η χώρα με τη μεγαλύτερη δημοσιονομική συνεισφορά στον προϋπολογισμό της Ένωσης. Οι χώρες συνοχής (Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα) ικανοποιήθηκαν καθώς διατήρησαν σε πολύ μεγάλο ποσοστό τα ευεργετήματα που λαμβάνουν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής της Ένωσης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνοχής. Τέλος τα νέα κράτη μέλη ικανοποιήθηκαν γιατί πέτυχαν μεγαλύτερα ποσά διαρθρωτικής βοήθειας από αρχικά είναι προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Begg I., Heinemann Fr. [11]).

Αυτές οι πρώτες θετικές αντιδράσεις πάντως ήταν επιφανειακές. Μια λογική «δούνα και λαβείν» κυριάρχησε πολύ έντονα κατά τις διαπραγματεύσεις καθώς η εισόδος των δέκα νέων χωρών στην Ένωση, με τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της, άλλαξε τα δεδομένα για τα «παλαιά» κράτη μέλη της Ένωσης, καθώς νέα ζητήματα τέθηκαν όπως η αναδιανομή εισοδήματος στην Ένωση, η κοινωνική πολιτική και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης (Boeri T., Brücker H. [12]). Ο τελικός συμβιβασμός δεν υπήρξε ανατρεπτικός των μέχρι τότε δεδομένων, καθώς δόθηκε έμφαση στη χρηματοδότηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και στη μείωση των αναπτυξιακών διαφορών (Πολιτική Συνοχής), ενώ δεν έτυχαν της ίδιας προσοχής οι στόχοι της Στρατηγικής της Λισσαβόνας (ανταγωνιστικότητα), και άλλες εσωτερικές πολιτικές της Ένωσης (ασφάλεια, δικαιοσύνη, ιθαγένεια) καθώς και εξωτερικές πολιτικές (παροχή προενταξιακής και αναπτυξιακής βοήθειας σε υπονήφια προς ένταξη κράτη και σε τρίτα κράτη) (Mrak M., Rant V. [13]).

Στα πλαίσια αυτής της διαπραγμάτευσης, η Ελλάδα διατύπωσε τις ειδικότερες θέσεις της, με στόχο τη διασφάλιση όσο το δυνατόν μεγαλύτερης διαρθρωτικής συνδρομής από την Ένωση. Μεταξύ άλλων προτάθηκαν: η διατήρηση του πλαφόν των ιδίων πόρων στο 1,24% του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος της ΕΕ, η παραχώρηση του 0,41% του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος της ΕΕ για την συνοχή, η διατήρηση του ορίου χρηματοδότησης στο 4% του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος, η συνέχιση της χρηματοδότησης των περιφερειών της στατιστικής σύγκλισης με ταυτόχρονη μείωση της χρηματοδότησης των περιφερειών σταδιακής εισόδου, η μη σύσταση Ταμείου Προσαρμογής στην οικονομική ανάπτυξη, η κατάργηση του διορθωτικού μηχανισμού του Ηνωμένου Βασιλείου και η θέσπιση μεταβατικού καθεστώτος κατά την έξοδο μιας χώρας (συγκεκριμένα της Ισπανίας) από το Ταμείο Συνοχής. Επιπλέον εκφράστηκε στήριξη στις προτάσεις της Επιτροπής για την Εδαφική Συνεργασία (Λιαργκόβας Π. - Ανδρέου Γ. [14]).

III. Η Αρχιτεκτονική του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) της Ελλάδας προβλέπει την εκπόνηση 8 Θεματικών/Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΕΠ) που θα χρηματοδοτηθούν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και 5 Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) που θα χρηματοδοτηθούν από το Ευρωπαϊκό

Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Ο συνολικός προϋπολογισμός των δαπανών της πολιτικής συνοχής για την Ελλάδα ανέρχεται σε 39,4 δισ. ευρώ.

Η στοχοθεσία του ΕΣΠΑ διατυπώθηκε σε τέσσερα επίπεδα: **i)** στο επίπεδο των στρατηγικών στόχων του ΕΣΠΑ, **ii)** στο επίπεδο των θεματικών (5) και χωρικών (3) προτεραιοτήτων, όπως απαιτείται από το Γενικό Κανονισμό των Ταμείων, **iii)** στο επίπεδο των Γενικών Στόχων (17), στους οποίους αναλύεται κάθε θεματική προτεραιότητα και **iv)** στο επίπεδο των ειδικών στόχων και των κύριων μέσων επίτευξης.

Η αρχιτεκτονική των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2007-2013 διαμορφώθηκε έτσι ώστε να υλοποιηθούν με το βέλτιστο τρόπο οι στρατηγικές επιλογές της χώρας και να αντιμετωπιστούν οι όποιες δυσχέρειες σχεδιασμού και υλοποίησης που εντοπίστηκαν στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Η διάρθρωση του ΕΣΠΑ διαμορφώνεται ως εξής (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών - Γενική Γραμματεία Επενδύσεων & Ανάπτυξης [15], διαδικτυακός τόπος του *Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς* [16]):

Τομεακά Επιχειρησιακά προγράμματα (ΤΕΠ)

- i. «Περιβάλλον – Αειφόρος Ανάπτυξη»: Κύρια αναπτυξιακή επιδίωξη είναι η προστασία, αναβάθμιση και αειφορική διαχείριση του περιβάλλοντος ώστε να αποτελέσει το υπόβαθρο για την προστασία της δημόσιας υγείας, καθώς και παράγοντα βελτίωσης της ποιότητας ζωής των πολιτών και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, εισάγοντας παράλληλα την χωρική διάσταση στην στρατηγική ανάπτυξης της χώρας.
- ii. «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας»: Στόχος η ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των φυσικών υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών της χώρας, ώστε να βελτιωθεί η ελκυστικότητα της και να εξυπηρετηθούν έμμεσα και οι προτεραιότητες για τη βελτίωση της οικονομίας και της προώθησης της απασχόλησης και κοινωνικής. Επίσης εξυπηρετείται έμμεσα και η προτεραιότητα της βελτίωσης του θεσμικού περιβάλλοντος με παρεμβάσεις θεσμικού χαρακτήρα για τον τομέα των μεταφορών.
- iii. «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα»: Επιδιώκει την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και του παραγωγικού συστήματος της χώρας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη διάσταση της καινοτομίας.
- iv. «Ψηφιακή Σύγκλιση»: Κύρια επιδίωξη η επικέντρωση στον στρατηγικό στόχο «Ψηφιακό Άλμα στην παραγωγικότητα, Ψηφιακό Άλμα στην ποιότητα ζωής». Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος είναι η «Ψηφιακή Σύγκλιση της χώρας με την ευρωπαϊκή ένωση αξιοποιώντας τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ)».
- v. «Βελτίωση Διοικητικής Ικανότητας Δημόσιας Διοίκησης»: Στόχος η δημιουργία μιας πολιτοκεντρικής, αποτελεσματικής, ανοιχτής και ευέλικτης διακυβέρνησης για τη μετάβαση από τη διαχείριση αρμοδιοτήτων και διαδικασιών στη διοίκηση πολιτικών, αποτελεσμάτων και υπηρεσιών. Οι αναπτυξιακές προτεραιότητες καλύπτουν τα πεδία διαμόρφωσης, εφαρμογής και αξιολόγησης δημόσιων πολιτικών και προγραμμάτων.
- vi. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού»: Βασικές επιδιώξεις του ΕΠ είναι η δημιουργία συνθηκών πλήρους απασχόλησης (διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση των γυναικών, των νέων, των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και των ευάλωτων ομάδων), η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας και της παραγωγικότητας, καθώς και η ενίσχυση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και του ανθρώπινου δυναμικού στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού και των τεχνολογικών και παραγωγικών εξελίξεων.
- vii. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση»: Τρεις είναι οι στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος: επένδυση στο μέλλον (κοινωνία της γνώσης) και βελτίωση του επιπέδου των βασικών δεξιοτήτων όλων, μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα ώστε η δια βίου μάθηση να καταστεί πραγματικότητα για όλους (ανεξαρτήτως ηλικίας) και τέλος, αύξηση της ποιότητας και της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- viii. «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής»: Αφορά την κάλυψη της χρηματοδότησης δραστηριοτήτων προπαρασκευής, διαχείρισης, παρακολούθησης, αξιολόγησης, πληροφόρησης/δημοσιότητας και ελέγχου των λοιπών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, καθώς και δραστηριότητες για την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας για την υλοποίηση των δράσεων των Ταμείων.

Περιφερειακά Επιχειρησιακά προγράμματα (ΠΕΠ)

Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα δρουν συμπληρωματικά με τα Τομεακά Προγράμματα και συμβάλλουν στην κάλυψη των εθνικών στρατηγικών στόχων. Η αρχιτεκτονική τους στηρίζεται σε μία κοινή διάρθρωση, ώστε να είναι ευχερέστερη η ενιαία διαχειριστική προσέγγιση και ο συντονισμός των ενεργειών παρακολούθησης και υλοποίησης:

- i. ΠΕΠ Μακεδονίας-Θράκης: Η ενιαία αναπτυξιακή προσέγγιση του βορειοελλαδικού χώρου, η οποία περιλαμβάνει τις διοικητικές Περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Μακεδονίας, ανταποκρίνεται στην ανάγκη ύπαρξης ελάχιστης κρίσιμης μάζας σε επίπεδο εδαφικού, πληθυσμιακού, παραγωγικού, διοικητικού και τεχνολογικού δυναμικού ώστε να εδράζεται μια βιώσιμη στρατηγική περιφερειακής ανταγωνιστικότητας με ευοίωνες προοπτικές. Η ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας-Θράκης, απαρτίζεται από δύο διοικητικές περιφέρειες που ανήκουν στο στόχο σύγκλισης – phasing out (Κεντρική και Δυτική Μακεδονία) και μία περιφέρεια αμιγούς στόχου σύγκλισης (Ανατολική Μακεδονία-Θράκη).
- ii. ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας-Πελοποννήσου-Ιονίων Νήσων: Η χωρική ενότητα Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων περιλαμβάνει Περιφέρειες που ανήκουν στον Αμιγή στόχο 1, παρουσιάζουν δηλαδή και οι τρεις ΑΕΠ μικρότερο του 75% του μέσου κοινοτικού όρου. Το ΠΕΠ καλύπτει αποκλειστικά περιφέρειες που ανήκουν στην κατηγορία του αμιγούς στόχου «Σύγκλισης».
- iii. ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου: Στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013, η Χωρική Ενότητα «Κρήτης – Νήσων Αιγαίου» θεωρείται ως ενιαία «Περιφέρεια προγραμματισμού», η οποία ενσωματώνει ομοειδή χαρακτηριστικά αναφορικά με τη νησιωτικότητα, την ελκυστικότητα και την περιφερειακότητα, και την απομόνωση ή/και την αυτονομία των νησιών των διοικητικών Περιφερειών που την αποτελούν άρα και κοινή αναπτυξιακή στρατηγική. Η στρατηγική του ΠΕΠ χαρακτηρίζεται από ενιαία προσέγγιση και αποκωδικοποιείται σε επιμέρους επιχειρησιακές στρατηγικές, οι οποίες εξειδικεύονται χωρικά στις κατηγορίες των ενισχυόμενων Περιφερειών. Οι διαφοροποιήσεις αυτές επιφέρουν ποσοτικές και ποιοτικές διαφοροποιήσεις στις παρεμβάσεις και στα χρηματοοικονομικά δεδομένα του Προγράμματος.
- iv. ΠΕΠ Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου: Η Χωρική Ενότητα (ΧΕ) Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου (ΘΣΗ) περιλαμβάνει τρεις Περιφέρειες: Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας, Ηπείρου, και χωροθετείται στη κεντρική ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της Ελλάδας. Δύο από τις περιφέρειες της ΧΕ, η Ήπειρος και η Θεσσαλία, τοποθετούνται σε καθεστώς αμιγούς σύγκλισης, ενώ μια περιφέρεια, η Στερεά Ελλάδα, έχει φθάσει σε επίπεδο phasing in. Η Χωρική Ενότητα Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου διαθέτει οκτώ κοινούς αναπτυξιακούς στόχους και οι οποίοι διαμορφώνουν ένα ευρύ φάσμα παρεμβάσεων που είναι κρίσιμες για την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.
- v. ΠΕΠ Αττικής: Η Περιφέρεια Αττικής, χρηματοδοτικά εντάσσεται στις Περιφέρειες μεταβατικής στήριξης (phasing out) του στόχου Σύγκλιση. Όσον αφορά την ονοματολογία των εδαφικών στατιστικών μονάδων (NUTS) εντάσσεται στην κατηγορία NUTS II. Περιλαμβάνει δε και νησιωτικές περιοχές. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα καλύπτει γεωγραφικά την Περιφέρεια Αττικής, η οποία χρηματοδοτικά εντάσσεται στις Περιφέρειες μεταβατικής στήριξης (phasing out) του στόχου «Σύγκλιση».

IV. Περιφερειακή Ανάπτυξη - μία θεωρητική προσέγγιση

Όπως παρατηρεί και ο Thirlwall [17] το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για τη μεθοδολογία, τις διαδικασίες και τους μηχανισμούς ανάπτυξης δεν είναι καινούριο. Οι στοχαστές κάθε εποχής, ορμώμενοι από τις συνθήκες που επικρατούν, προβληματίζονται για οικονομική πρόοδο και την υλική ευημερία των εθνών και των ανθρώπων που διαβιών σε αυτά. Κλασσικοί οικονομολόγοι του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, όπως οι Adam Smith, David Ricardo, Thomas Malthus, John Stuart Mill και Karl Marx ασχολήθηκαν, σε κάποιον βαθμό και με διαφορετικές προσεγγίσεις και συμπεράσματα, με τις αιτίες και τις συνέπειες της οικονομικής πρόοδου. Η κλασσική θεώρηση, μάλλον απαισιόδοξη, περιγράφει την διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης καταδικασμένη να οδηγήσει τελικά στην στασιμότητα. Δίδει ιδιαίτερη έμφαση στο διεθνές εμπόριο, χωρίς ωστόσο να αποσαφηνίζει τον ρόλο του, και υποεκτιμά την τεχνολογική συνεισφορά στην παραγωγική διαδικασία. Σε ότι αφορά την περιφερειακή διάσταση αρκείται στο να περιγράψει τα περιφερειακά χαρακτηριστικά, αποδίδοντας τις όποιες ανισότητες μεταξύ περιφερειών σε φυσικούς λόγους, αγνοώντας άλλους εξωγενείς παράγοντες επίδρασης (κρατικές παρεμβάσεις στην λειτουργία της αγοράς, επενδύσεις).

Η συμβολή του Marx ωστόσο δεν περιορίζεται μόνο στην διατύπωση υποδειγμάτων που μπορούν να ενταχθούν στην κλασική θεώρηση. Η θεωρία του περί ιμπεριαλισμού αποτέλεσε το θεμέλιο της ριζοσπαστικής θεώρησης (χρονολογικά τοποθετείται στα τέλη της δεκαετίας του 1910, με τις σύγχρονες προσεγγίσεις να εκτείνονται μέχρι και τις μέρες μας), η οποία θέτει το βασικό ερώτημα του ποιός ωφελείται από την επέκταση του καπιταλισμού και, επιπλέον, προδιαγράφει την κρίση και τελικά κατάρρευση του καπιταλιστικού συστήματος. Στην σχολή αυτή εντάσσονται οι Rosa Luxembourg, Vladimir Lenin, Paul Baran, Raúl Prebisch, Celso Furtado, Samir Amin, Joseph Schumpeter, Alain Lipietz. (Λαγός Δ. Γ. [18])

Την κλασική οικονομική σχολή διαδέχεται η νεοκλασική οικονομική θεώρηση, η οποία χρονολογικά τοποθετείται στη λήξη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι θεωρητικοί αναλύουν πλέον τα οικονομικά φαινόμενα στην βραχυχρόνια περίοδο, καθώς η εδραίωση του καπιταλιστικού συστήματος, η τεχνολογική πρόοδος και η εκβιομηχάνιση συντηρούν ένα αυτοτροφοδοτούμενο σύστημα ανάπτυξης. Τα όποια προβλήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν με τη συσσώρευση του κεφαλαίου, η οποία συνεχίζεται αμείωτη. Το μέλλον διαγράφεται πιο αισιόδοξο και η μόνη απειλή είναι αυτή της ύφεσης. Η συνεισφορά της σχολής αυτής στην περιφερειακή ανάπτυξη εντοπίζεται στο μοντέλο που ανέπτυξαν οι Solow και Swan το 1956. Άλλοι εκπρόσωποι της σχολής είναι οι Léon Walras, Vilfredo Pareto, Arthur Cecil Pigou, Alfred Marshall, Walt Whitman Rostow, Joseph Schumpeter (Ρέππας Π. Α. [19]).

Η μεγάλη ύφεση της δεκαετίας του 1930 αναδεικνύει την μακροοικονομική θεωρία του John Maynard Keynes. Τα μοντέλα που αναπτύσσει αφορούν κυρίως προτάσεις εξόδου της οικονομίας από την κρίση της εποχής, με δημοσιονομικό και νομισματικό προσανατολισμό (σηματισμός τιμών και επιτοκίων, δημόσιες δαπάνες, απασχόληση). Κύρια συνεισφορά του Keynes [20] στην οικονομική θεωρία, είναι η ανατροπή της μέχρι τότε επικρατούσας αντίληψης ότι η προσφορά των αγαθών είναι αυτή που δημιουργεί την ζήτηση τους (ο γνωστός και ως Νόμος του Say). Σύμφωνα λοιπόν με τον Keynes, η ζήτηση είναι αυτή που θα προκαλέσει και την πλήρη απασχόληση των συντελεστών παραγωγής και συνεπώς θα ορίσει και το επίπεδο παραγωγής, δηλαδή την προσφορά. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην επίδραση της μεταβολής του μεγέθους το συντελεστή εργασίας, καθώς και στην συμβολή της δυνατότητας πρόβλεψης των οικονομικών εξελίξεων μέσα από μαθηματικά και οικονομικά μοντέλα.

Μεταπολεμικά αναδεικνύονται ο κρατικός παρεμβατισμός στον μηχανισμό της αγοράς και, κυρίως, οι επενδύσεις προς ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα, ως τα μέσα οικονομικής ανάπτυξης των χωρών. Οι όποιες περιφερειακές ανισότητες τίθενται, κατά την περίοδο αυτή στο περιθώριο και σχεδόν αγνοούνται κατά τον όποιο πολιτικό-οικονομικό σχεδιασμό. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά αποδεικνύονται στην πράξη ανεπαρκή και αναποτελεσματικά οδηγώντας τελικά την οικονομική ανάπτυξη σε στασιμότητα. Έτσι επαναπροσδιορίζεται η αναπτυξιακή διαδικασία συμπεριλαμβάνοντας την ανάπτυξη των επιμέρους περιφερειών των χωρών ως παράγοντα διαμόρφωσης του επιπέδου της εθνικής ευημερίας. Ουσιαστικά, μόλις από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 και έπειτα περνά στο προσκήνιο το πρόβλημα της περιφερειακής ανάπτυξης, αποτελώντας πλέον ουσιαστική παράμετρο οικονομικής πολιτικής. Η υιοθέτηση νέων οικονομικών υποδειγμάτων, όπως αυτά αναδεικνύονται μέσα από τις εκάστοτε εξελίξεις σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, δίνουν νέα ώθηση στην θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση του περιφερειακού προβλήματος. (Βαϊτσος Κ. - Μπαρτζώκας Α., 2004, [21])

Η ανάλυση των υποδειγμάτων και θεωριών Οικονομικής Ανάπτυξης χρησιμοποιείται τόσο για την ερμηνεία του περιφερειακού προβλήματος όσο και για την διερεύνηση των αιτιών που προκαλούν την εμφάνισή του. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας της οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και η εφαρμογή αυτών στα πλαίσια των περιφερειών ποικίλουν. Η βιβλιογραφία, ελληνική και ξένη, καταγράφει πλήθος θεωριών που χρονολογούνται από την εποχή του Adam Smith και του *Πλούτου των Εθνών* το 1776 και φτάνουν μέχρι και τις μέρες (π.χ. οι θεωρίες της “Νέας Περιφερειακότητας”), προσαρμοζόμενες στις εκάστοτε οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις.

Η ταξινόμηση των θεωριών περιφερειακής (χωρικής) ανάπτυξης μπορεί να ειπωθεί πολύπλευρα, ανάλογα με τα κριτήρια που χρησιμοποιεί ο κάθε συγγραφέας. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε: **α)** την διάκριση του Holland [22] σε ομάδες αυτοεξισορρόπησης-ανάπτυξης και ανισορροπίας-υπανάπτυξης, ταξινόμηση την οποία ακολουθούν και οι Λαμπριανίδης, Μαραβέγιας, Ανδρικοπούλου, Σπιλάνης (Λαγός

Δ. Γ. 23]), β) την διάκριση του Χατζημιχάλη [24] με βάση την χρονολογική εμφάνιση των θεωριών στους ακαδημαϊκούς κύκλους, γ) την κατηγοριοποίηση των θεωριών από τον Κόνσολα [25] σε θεωρίες που διερευνούν τη δημιουργία των περιφερειακών ανισοτήτων, θεωρίες χωροθέτησης (τόπου εγκατάστασης), θεωρίες χωρικής κατανομής της οικονομικής δραστηριότητας και θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης και μεγέθυνσης, δ) την διάκριση του Καυκαλά [26] σε δύο στάδια εξέλιξης, όπου το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει τις “απαρχές” και την “ωριμότητα” και το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει την “αμφισβήτηση” και τις “αναδυόμενες τάσεις” και τέλος ε) την ταξινόμηση των θεωριών και μοντέλων περιφερειακής ανάπτυξης που ακολουθεί ο Λαγός [27]. Σύμφωνα λοιπόν, με αυτή την τελευταία ταξινόμηση, οι θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης μπορούν να ομαδοποιηθούν ως ακολούθως:

1. Κλασσικές, όπου περιλαμβάνονται οι θεωρίες i) έλλειψης/αφθονίας πόρων, ii) οικονομικής βάσης και iii) διαπεριφερειακού εμπορίου. Δίδεται έμφαση στο μηχανισμό λειτουργίας και εξέλιξης το οικονομικού συστήματος, μέσω του εντοπισμού του εντοπισμού των παραγόντων και κοινωνικοοικονομικών σχέσεων που προσδιορίζουν την αναπτυξιακή διαδικασία. Η οικονομική ανάπτυξη εκτυλίσσεται ισόρροπα, η σύγκλιση επέρχεται αυτόματα και η υπανάπτυξη και τα προβλήματά της (σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο) θεωρούνται παροδικές καταστάσεις.
2. Νεοκλασικές, όπου περιλαμβάνονται i) η νεοκλασική θεωρία της σύγκλισης των Solow-Swan, ii) το θεώρημα των Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS) και iii) η συνάρτηση παραγωγής της μορφής Cobb-Douglas. Αναζητείται το πλαίσιο, οι προϋποθέσεις και οι μηχανισμοί (π.χ. τεχνολογία παραγωγής, διαπεριφερειακό εμπόριο, κινητικότητα της εργασίας στο χώρο) που θα εξασφαλίσουν μακροχρόνια ισόρροπη εθνική και περιφερειακή ανάπτυξη. Η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής και οι εμπορικές ροές δύνανται να μειώσουν τις περιφερειακές ανισότητες, οι οποίες θεωρούνται απόρροια της λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς.
3. Κεϋνσιανές, όπου περιλαμβάνονται i) η θεωρία άνισης περιφερειακής ανάπτυξης της Whitman, ii) η θεωρία της εξαγωγικής βάσης, iii) η περιφερειακή εκδοχή των υποδειγμάτων Harrod-Domar, iv) η θεωρία της τομεακής διάρθρωσης, v) η θεωρία της κλαδικής διάρθρωσης και vi) η θεωρία του περιφερειακού δυϊσμού. Η οικονομική ισορροπία εξαρτάται από την συμπεριφορά των παραγόντων που επηρεάζουν το οικονομικό σύστημα, όπως το επίπεδο επενδύσεων, παραγωγής, απασχόλησης και αποταμίευσης. Τα όποια μέτρα λαμβάνει το κράτος επιφέρουν μερική μόνο ισορροπία. Η προσέγγιση των περιφερειακών ανισοτήτων που επιχειρήσαν οι Harrod και Domar περιορίζεται σε μαθηματικές διατυπώσεις του προβλήματος, όπου λαμβάνονται υπόψη οι μετακινήσεις των συντελεστών παραγωγής και οι κρατικές παρεμβάσεις, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται το μέσο για την ανάπτυξη της περιφέρειας.
4. Φιλελεύθερες, εξελικτικές, όπου περιλαμβάνονται i) η θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας του Myrdal, ii) η θεωρία της διατομεακής και διαπεριφερειακής διάχυσης της οικονομικής ανάπτυξης του Hirschman, iii) η θεωρία των πόλων ανάπτυξης του Perroux, iv) η θεωρία των σχέσεων “πυρήνα-περιφέρειας” του Friedmann, v) η θεωρία των σταδίων ανάπτυξης του Rostow, vi) η θεωρία ανάλυσης του βιομηχανικού συμπλέγματος και vii) οι θεωρίες ενδογενούς οικονομικής ανάπτυξης. Οι επιχειρήσεις εισάγουν νέες τεχνολογίες και μεταβάλλουν την στρατηγική χωροθέτησής τους, ώστε να μειώσουν το οριακό κόστος λειτουργίας και παραγωγής. Η ανάπτυξη διαχέεται μέσω της επίτευξης οικονομικών επικοινωνιών και πληροφοριών, οι οποίες μειώνουν τις χωρικές ανισότητες.
5. Τέλος, μαρξιστικές και νέο-μαρξιστικές (ριζοσπαστικές), όπου περιλαμβάνονται i) οι κλασικές θεωρίες του ιμπεριαλισμού, ii) οι στρουκτουραλιστικές θεωρίες και iii) οι νεομαρξιστικές θεωρίες. Αναζητούνται τα αίτια επέκτασης του καπιταλισμού και πως αυτή επιδρά στην περιφέρεια των υπανάπτυκτων οικονομιών. Ο χώρος αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην μαρξιστική προσέγγιση του περιφερειακού προβλήματος, καθώς είναι αυτός που προσδιορίζει τις κοινωνικοοικονομικές σχέσεις, την κατανομή της εργασίας και την παραγωγική διαδικασία.

Σκοπός της παραπάνω διάκρισης είναι η ανάδειξη των ομοιοτήτων και διαφορών που συναντώνται μεταξύ των θεωρήσεων, προκειμένου αυτές να γίνουν περισσότερο κατανοητές.

V. Οι θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης που εφαρμόζονται στην Ελλάδα, όπως προκύπτουν από την ανάγνωση του ΕΣΠΑ

Από τις θεωρίες οικονομικής και κατ' επέκταση περιφερειακής ανάπτυξης που περιγράφηκαν παραπάνω, κάποιες φαίνεται να αντανακλώνται στις δράσεις που έχουν προγραμματιστεί στα πλαίσια του ΕΣΠΑ. Οι

σχολές στις οποίες εντάσσονται οι θεωρίες αυτές είναι οι νεοκλασικές και οι φιλελεύθερες εξελικτικές σύμφωνα με την ταξινόμηση κατά Λαγό.

Από τη νεοκλασική σχολή ξεχωρίζει η *θεωρία της σύγκλισης των Solow-Swan*¹. Η συσσώρευση του κεφαλαίου προέρχεται από τον αυξανόμενο αριθμό του εργατικού δυναμικού, χωρίς όμως να αποτελεί και την μοναδική πηγή ανάπτυξης. Στην επένδυση έρχονται να προστεθούν και παράγοντες όπως ο ρυθμός αποταμίευσης, οι μεταβολές σε μισθούς, επιτόκια, επίπεδο τιμών και τεχνολογίας/καινοτομίας, για αυτό και χαρακτηρίζεται ως μοντέλο εξωγενούς ανάπτυξης (exogenous growth model). Η συνεισφορά αλλά και επιρροή της *θεωρίας της σύγκλισης των Solow-Swan*, στην περιφερειακή ανάπτυξη μπορεί να εντοπιστεί στην ιδιαίτερη βαρύτητα που αποδίδεται στην τεχνολογική πρόοδο και καινοτομία ως προς την συμβολή τους στην βελτίωση της παραγωγικότητας και συνεπώς την οικονομική ανάπτυξη. Καταγράφεται δε ως θεωρία περιφερειακής ανάπτυξης γιατί είναι ένα “εύκαμπτο” (όπως και ο ίδιος ο Solow το χαρακτηρίζει), αν και μαθηματικοποιημένο, μοντέλο, το οποίο μπορεί να βρει εφαρμογή σε πλήθος δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών για την επίτευξη της ανάπτυξης σε κάθε επίπεδο (Solow R. [28], Swan T. [29]).

Η σχολή των φιλελεύθερων, εξελικτικών θεωριών είναι αυτή που συγκεντρώνει τα περισσότερα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης που φαίνεται να έχουν εφαρμογή σε περιφερειακό επίπεδο και επιπλέον να έχουν επηρεάσει και την επιλογή των δράσεων στα πλαίσια του ΕΣΠΑ. Ειδικότερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι θεωρίες ενδογενούς ανάπτυξης (μοντέλα στα οποία η έρευνα και η ανάπτυξη της τεχνολογίας θεωρούνται ενδογενείς μεταβλητές), στις οποίες συναντάμε τα ακόλουθα:

i) *Το πρότυπο ανάπτυξης “από τα κάτω”*: η μελέτη του περιφερειακού υπόβαθρου αναδεικνύει την ανομοιόμορφη γεωγραφικά ανάπτυξη. Το υπόδειγμα της *ανάπτυξης “από τα κάτω”* δεν αφορά απλώς το επίπεδο λήψης αναπτυξιακών αποφάσεων (την αποκέντρωση δηλαδή του περιφερειακού προγραμματισμού), Υποδηλώνει και εναλλακτικά κριτήρια κατανομής πόρων, ανταλλαγής αγαθών, συγκεκριμένες δομές κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Η ανάπτυξη θεωρείται και πάλι ολοκληρωτική διαδικασία. Βασικοί στόχοι είναι η πλήρης ανάπτυξη των περιφερειακών φυσικών πηγών και των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού. Το απόθεμα που παράγεται σε τοπικό επίπεδο θα πρέπει να επενδύεται εντός της περιφέρειας για την διαφοροποίηση της περιφερειακής οικονομίας, την βελτίωση της κοινωνικής προστασίας, της περίθαλψης και της εκπαίδευσης, την προστασία του περιβάλλοντος και τελικά την επίτευξη αυτοεξαρτώμενης ανάπτυξης. Τα μέσα επίτευξης των στόχων είναι η δημιουργία θέσεων απασχόλησης με βάση τις περιφερειακές ανάγκες, η ανάπτυξη οικιστικών δραστηριοτήτων, περιφερειακών υποδομών και κοινοτικών υπηρεσιών, ένα κρίσιμο πλαίσιο περιφερειακών θεσμών, κοινοτική εκπαίδευση και ενίσχυση τοπικών αξιών, ανάπτυξη των φυσικών πόρων και τέλος αποκέντρωση και έλεγχος σε μικρή τοπική κλίμακα. Σημειώνεται ότι στην ίδια κατηγορία μπορούν να ενταχθούν και τα πρότυπα της *“αγροαστικής ανάπτυξης”* και της *“οικοανάπτυξης”* που θα αναλυθούν παρακάτω. (Stöhr W. and Taylor F. [30])

ii) *Το πρότυπο της “αγροαστικής ανάπτυξης”* (agropolitan development): πρόκειται για μία στρατηγική η οποία παρουσιάστηκε πρώτη φορά από τους Friedmann και Douglas σε συνδιάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 1975 και που έθετε ως βάση την ολοκληρωμένη ανάπτυξη σε αστικό και αγροτικό επίπεδο. Πηγή της *“αγροαστικής ανάπτυξης”*, κατά Friedmann και Weaver [31], αποτελούν αποκλειστικά οι αγροτικές περιοχές. Η ανάπτυξη της παραγωγής απαιτεί ενίσχυση της χωρικής οικονομίας και βασίζεται στις ακόλουθες αρχές: α) διαφοροποίηση της τοπικής/χωρικής οικονομίας (νέες χρήσεις των αγροτικών προϊόντων και ενίσχυση της βιομηχανικής παραγωγής και της παροχής υπηρεσιών στις αγροτικές περιοχές), β) αειφόρο διαχείριση των πλουτοπαραγωγικών πηγών (σεβασμός στο περιβάλλον και βελτίωση της ποιότητας ζωής), γ) επέκταση των περιφερειακών και διαπεριφερειακών εγχώριων αγορών, που σε συνδυασμό με την αύξηση της αγροτικής παραγωγής και την αποκέντρωση και διαφοροποίηση της βιομηχανίας σε περιφερειακό επίπεδο θα δημιουργήσουν νέες ανάγκες για μηχανήματα και μέσα μεταφοράς και συνεπώς τεχνολογικές και παραγωγικές καινοτομίες, δ) ενθάρρυνση της αυτοδυναμίας στην διαχείριση των οικονομικών πολιτικών και της αυτοχρηματοδότησης (η λήψη αποφάσεων να πραγματοποιείται κατ’ επιλογή και σε τοπικό επίπεδο και ο τρόπος απασχόλησης των τοπικών πόρων να αποφασίζεται από αρμόδιους οργανισμούς σε επίπεδο περιφέρειας), τέλος ε) προώθηση της εμπειρικής

¹ Σημειώνεται ότι οι δύο οικονομολόγοι δούλεψαν ξεχωριστά τις θεωρίες τους περί οικονομικής ανάπτυξης, οι οποίες εκδόθηκαν ταυτόχρονα το 1956 σε Αμερική και Αυστραλία αντίστοιχα.

μάθησης μέσω της κοινωνικής συμβίωσης με την ανάπτυξη δικτύων πληροφόρησης σε περιφερειακό επίπεδο, όπου θα ανταλλάσσονται βέλτιστες πρακτικές παραγωγής (εναλλακτικές πηγές ενέργειας, βελτιωμένες μέθοδοι αποθήκευσης, τεχνικές εκτροφής κτλ.).

iii) *Το πρότυπο της “οικοανάπτυξης” (ecodevelopment)*: οι στρατηγικές της “οικοανάπτυξης” αναπτύχθηκαν εντός συγκεκριμένων ιστορικών και πολιτικών περιστάσεων, στην προσπάθεια προσδιορισμού ενός νέου κανονιστικού πλαισίου και ως έκφραση του έντονου ενδιαφέροντος της κοινωνίας για την περιβαλλοντική κρίση. Ο όρος “οικοανάπτυξη” παρουσιάστηκε για πρώτη φορά από τον Maurice Strong στα πλαίσια του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον το 1973. Η συζήτηση γύρω από την “οικοανάπτυξη” δημιούργησε μία νέα ηθική απέναντι στην φύση, την κοινωνική ισότητα και την πολιτισμική ποικιλομορφία, θέτοντας παράλληλα τις βάσεις για την αειφόρο διαχείριση του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την ικανοποίηση των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Το πρότυπο της “οικοανάπτυξης” επικεντρώθηκε κυρίως στις αγροτικές όψεις της ανάπτυξης, περιλαμβάνοντας και δράσεις οι οποίες απέδωσαν σε αυτό μία πιο συνεκτική στρατηγική: καινοτομίες σε πλέον κατάλληλες τεχνολογίες για την οικολογική διαχείριση των παραγωγικών πόρων, προσανατολισμός της εκπαίδευσης και της επιστήμης στην δημιουργία της γνώσης και της τεχνολογίας για την αειφόρο ανάπτυξη, οργάνωση της βιομηχανίας σε αγροτικό επίπεδο. (Leff E. [32]).

iv) *Το πρότυπο του Porter* [33] τονίζει την σημασία της τοποθεσίας στην επιλογή εγκατάστασης μιας επιχείρησης ή επέκτασης των εργασιών της σε νέες αγορές. Τελικά αυτό που επικρατεί στις αγορές είναι η χωρική συγκέντρωση κρίσιμων μαζών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από επιτυχία και ανταγωνιστικότητα σε συγκεκριμένα πεδία και που καλούνται clusters (επιχειρηματικές συστάδες). Τα clusters ορίζονται ως γεωγραφικές συγκεντρώσεις διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων και οργανισμών που εξειδικεύονται σε συγκεκριμένο τομέα, μέσα από τις οποίες αναπτύσσεται η ανταγωνιστικότητα και η συνεργασία και αναδεικνύεται η σημασία τόσο του εσωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης, όσο και του άμεσου εξωτερικού. Στα clusters συμμετέχουν επιχειρήσεις (οποιοδήποτε μεγέθους και οικονομικού τομέα δραστηριοποίησης) που προσφέρουν εξειδικευμένη τεχνική και τεχνολογική υποστήριξη, μηχανολογικό εξοπλισμό και υποδομές, κατασκευαστές συμπληρωματικών αγαθών, επιχειρήσεις σε βιομηχανίες που συνδέονται μέσω των δεξιοτήτων, τεχνολογιών ή παρόμοιων εισροών, καθώς και κυβερνητικοί και άλλοι οργανισμοί (πανεπιστημιακά ιδρύματα, οργανισμούς προτύπων, εμπορικούς συνεταιρισμούς) που παρέχουν εξειδικευμένη γνώση, εκπαίδευση, κατάρτιση, πληροφόρηση, έρευνα και τεχνολογική υποστήριξη. Τα όρια ενός cluster χαράσσονται από τις διασυνδέσεις και τις συμπληρωματικότητες μεταξύ εκείνων των βιομηχανιών και θεσμών που είναι οι πλέον ανταγωνιστικοί. Αυτού του είδους η οργάνωση αποτελεί μία νέα μορφή ανάπτυξης του χώρου χαρακτηριστικά της οποίας όπως επάρκεια, αποδοτικότητα και ευελιξία οδηγούν σε βελτίωση της παραγωγικότητας, προώθηση της καινοτομίας, σχηματισμό νέων επιχειρηματικών δομών.

v) *Το πρότυπο της θερμοκοιτίδας* αναπτύχθηκε από τον Chinitz [34], ο οποίος διαπιστώνει ότι διαφορετικοί βαθμοί διαποικίλσης σε περιοχές συγκρίσιμου μεγέθους υφίστανται εξαιτίας του γεγονότος ότι κάποιες περιοχές παρουσιάζουν ποικίλα πλεονεκτήματα λόγω της τοποθεσίας τους και καθίστανται έτσι περισσότερο ελκυστικές για την εγκατάσταση βιομηχανιών σε αυτές. Η θέση των αγορών και πρώτων υλών, τα δίκτυα μεταφοράς, το κόστος παραγωγής προσδιορίζουν την γεωγραφική κατανομή των βιομηχανιών. Μία ανταγωνιστικά οργανωμένη περιοχή, η οποία προσφέρει αξιόπιστες υπηρεσίες παροχής χρηματοδότησης, ενημέρωσης και συμβουλών σχετικά με τρέχουσες εξελίξεις, ικανοποιητικές αμοιβές της εργασίας διατηρεί το πλεονέκτημα συγκέντρωσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας κάθε είδους και μεγέθους. Οι ήδη εγκατεστημένες επιχειρήσεις στις περιοχές αυτές θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη των αναγκαίων υποδομών και την προσέλκυση παροχών υπηρεσιών. Η νέα επιχείρηση που είτε θα γεννηθεί σε αυτό το περιβάλλον είτε θα εγκατασταθεί εκεί, θα βρει ένα πλήρως ανεπτυγμένο δίκτυο/κοινότητα προμηθευτών, μεταφορών και υπηρεσιών (νομικές, λογιστικές κτλ.) ώστε να δραστηριοποιηθεί και να κερδοφορήσει.

vi) Οι θεωρίες του κύκλου ζωής αποτελούν μια κατηγορία που ενσωματώνει στην ανάλυση της στοιχεία υψηλής τεχνολογίας. Περιλαμβάνει δε α) την *θεωρία των κύκλων Kondratief*: Οι Weinstein et al το 1985 [35] προσφέρουν ένα περιφερειακό μοντέλο του κύκλου ζωής, θεωρητικό υπόβαθρο του οποίου είναι η *θεωρία των κύκλων Kondratief* (long wave theory). Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, νέες επιχειρήσεις αναδύονται στις υστερούσες περιφέρειες, καθώς οι υποδομές στις ηγετικές περιφέρειες είναι πλέον

απαρχαιωμένες και μη κερδοφόρες. Επιπλέον, οι νέο-αναπτυσσόμενες περιφέρειες θα αρχίσουν και αυτές να παρακμάζουν, ενώ οι πεπερασμένες περιφέρειες θα επανεξοπλιστούν. Το μοντέλο αυτό ενσωματώνει στην ανάλυση του μικρο- και μακρο-οικονομικά μεγέθη σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και των καινοτομιών που αυξάνουν την παραγωγικότητα της οικονομίας, βελτιώνουν το προϊόν και δημιουργούν οικονομίες κλίμακας που διαχέονται στις περιφέρειες. **β)** την *θεωρία του κοινωνικοχωρικού συστήματος* βασίζεται στο όραμα του Castells [36] για την παγκόσμια οικονομία και την δικτυακή κοινωνία της πληροφορίας. Μελετά τις στρατηγικές εγκαταστάσεις των επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, καθώς και το πως παράγοντες όπως η περιβαλλοντική ρύπανση, η κυκλοφοριακή και οικιστική συμφόρηση επιδρούν στην ποιότητα ζωής των ατόμων. Συνδέει επίσης την περιφερειακή βιομηχανική ανάπτυξη με τις τεχνολογίες πληροφόρησης, την καινοτομία και την δικτύωση των επιχειρήσεων, καθώς οι παράγοντες αυτοί επιδρούν στην διαμόρφωση του παραγόμενου προϊόντος. Η γνώση και η πληροφόρηση αποτελούν, κατά τον Castells, σημαντικές συνιστώσες της οικονομικής ανάπτυξης. Η δικτύωση άνω σε αυτή τη βάση παραγωγικών μονάδων που δραστηριοποιούνται είτε στην ίδια είτε σε διαφορετικές περιοχές σε συνδυασμό με την ελεύθερη διάχυση κεφαλαίων και τεχνολογικών επιτευγμάτων, μπορεί να οδηγήσουν σε μία αυτοτροφοδοτούμενη αναπτυξιακή διαδικασία και μία αναδιάρθρωση των εφαρμοζόμενων οικονομικών μοντέλων. Το μοτίβο της διάχυσης της τεχνολογίας και η συγκέντρωση του αποθέματος της επιστήμης και τεχνολογίας τείνουν να επικεντρώνονται σε αποκεντρωμένα δίκτυα παραγωγής σε κάθε περιοχή του πλανήτη, εκεί όπου υπάρχει σύνδεση με πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα.

vii) Η *θεωρία της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας* αναπτύχθηκε κυρίως από τον Krugman [37]. Σύμφωνα λοιπόν με την ανάλυση του, σε καταστάσεις ισορροπίας η παραγωγική δραστηριότητα συγκεντρώνεται εκεί όπου η αγορά είναι μεγαλύτερη, η κυκλοφορία των αγαθών ταχύτερη, η τεχνολογία υψηλότερου επιπέδου και το μεταφορικό κόστος εξυπηρέτησης άλλων περιοχών χαμηλό. Τα χαρακτηριστικά αυτά συναντώνται συνήθως σε ανεπτυγμένες αστικές περιφέρειες μίας χώρας. Μια εντόπια βιομηχανία μπορεί να υποστηρίξει πιο εξειδικευμένους τοπικούς προμηθευτές με αποτέλεσμα να γίνεται περισσότερο αποδοτική και να ενισχύει την τοπική συγκέντρωση.

Το μοντέλο αυτό χωρικής ανάπτυξης μοιάζει σε μεγάλο βαθμό με το μοντέλο “πυρήνα-περιφέρειας” (“core-periphery” model)². Σε μελέτη του σχετικά με τις βιομηχανικές ζώνες, ο Krugman διαπιστώνει την σημασία της «πυκνότητας» του σιδηροδρομικού δικτύου, των αυτοκινητοδρόμων, των λιμένων και των αεροδρομίων που συνδέουν τις πόλεις της περιφέρειας με μεταξύ τους αλλά και με τους πυρήνες παραγωγής, καθώς και των τεχνολογικών εξελίξεων που εξασφαλίζουν ταχύτητα και ασφάλεια στις μεταφορές. Η ικανοποιητική ανάπτυξη των υποδομών αυτών δημιουργεί οικονομίες κλίμακας που μειώνουν το κόστος μεταφοράς, αυξάνουν τα κέρδη των επιχειρήσεων, δημιουργούν αλλά και προσελκύουν επενδύσεις, με αποτέλεσμα τη μεγέθυνση του περιφερειακού αρχικά και του εθνικού στη συνέχεια εισοδήματος και τελικά την οικονομική ανάπτυξη.

VI. Τα μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής

Τα μέσα ή εργαλεία της περιφερειακής πολιτικής, μεμονωμένα ή σε συνδυασμό μεταξύ τους, καλούνται να συμβάλλουν στην ανάπτυξη των περιφερειών σε υστέρηση. Η σημασία και οι επιπτώσεις των μέτρων αυτών, καθώς και το πόσο θετικά και ορατά είναι τα αποτελέσματά τους, κρίνονται σε μακροχρόνιο. Συνεπώς η αξιολόγηση των δυνατοτήτων τους και η αναγκαιότητα χρησιμοποίησής τους δύναται να αποτελέσουν, διαχρονικά, αντικείμενο κριτικής και αντιπαραθέσεων.

Τα εργαλεία περιφερειακής πολιτικής, όπως καταγράφονται και από τους Πετράκο και Ψυχάρη [38], συνοπτικά είναι τα ακόλουθα:

1. Δημόσιες δαπάνες, που αφορούν τις δαπάνες λειτουργίας δημόσιων υπηρεσιών (όπως μισθοί, αμοιβές υπηρεσιών και προμήθειες υλικών), τις δαπάνες λειτουργίας κρατικών επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες σε ορισμένες περιοχές, τις δαπάνες αγοράς και προμήθειας εξοπλισμού και τις δαπάνες εκτέλεσης δημοσίων έργων (που και μεμονωμένα θεωρούνται μέσο περιφερειακής πολιτικής).

² Το μοντέλο “πυρήνα-περιφέρειας” αναπτύχθηκε από τον Friedmann το 1973 και διακρίνει μία περιφέρεια σε αστικό κέντρο-πυρήνα και ενδοχώρα/περίμετρο με βάση το επίπεδο ανάπτυξης. Ο Krugman προχωρά παραπέρα, διακρίνοντας τις περιφέρειες σε βιομηχανικούς πυρήνες και αγροτικές περιφέρειες.

2. Δημιουργία υποδομών, όπως παραγωγικών (μεταφορές, τηλεπικοινωνίες ενέργεια κ.α.), κοινωνικών (εκπαίδευση, υγεία, αναψυχή, πολιτισμός κ.α.) και αστικών (δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης, ελεύθεροι χώροι, πολεοδομικός σχεδιασμός, αστικά οδικά δίκτυα κ.α.).
3. Αναπτυξιακά κίνητρα προς προσέλκυση επενδυτικών κεφαλαίων προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές μιας χώρας (δωρεάν επιχορηγήσεις τμήματος του αρχικού κεφαλαίου της επένδυσης, επιδότηση του επιτοκίου δανεισμού, φοροαπαλλαγές στα κέρδη των επιχειρήσεων, αυξημένες αποσβέσεις κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και εξαγωγικές επιδοτήσεις).
4. Έλεγχοι και περιορισμοί ώστε να αποφευχθεί η επέκταση των δραστηριοτήτων σε ήδη ανεπτυγμένες ή και κορεσμένες περιοχές, μέσω της υιοθέτησης περιβαλλοντικών κριτηρίων για την αδειοδότηση και εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων σε συγκεκριμένες περιοχές ή ρυθμίσεων για τις χρήσεις γης.
5. Ενίσχυση της κινητικότητας εργασίας και κεφαλαίου και ενίσχυση της ευελιξίας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ατέλειες της αγοράς που εμποδίζουν την κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής (βελτίωση της πληροφόρησης, γεωγραφική κινητικότητα της εργασίας, ευελιξία στους μισθούς και τις ρυθμίσεις απασχόλησης στις τοπικές αγορές εργασίας).
6. Πολιτικές ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων (οι οποίες παρατηρείται ότι εντοπίζονται κυρίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες), προκειμένου να επιβιώσουν του ανταγωνισμού και να αποκτήσουν αναπτυξιακή δυναμική, ενισχύοντας έτσι και τις περιοχές στις οποίες δραστηριοποιούνται.
7. Αποκέντρωση του δημόσιου τομέα και μεταφορά αρμοδιοτήτων από το κεντρικό επίπεδο διοίκησης σε χαμηλότερα, όπως περιφέρεια, νομαρχία ή δήμος, ώστε να αξιοποιείται και το τοπικό δυναμικό της κάθε περιοχής.
8. Πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού που αφορούν την ενίσχυση της ποιότητας των ανθρωπίνων πόρων μιας περιφέρειας, μέσω της κατάρτισης και της παροχής εξειδικευμένης γνώσης, ώστε οι περιφέρειες να προσελκύουν επενδυτικά κεφάλαια ή να αναπτύσσουν ενδογενείς επιχειρηματικές δραστηριότητες.
9. Πολιτικές άυλων υποδομών που υποστηρίζουν τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη των μικρών επιχειρήσεων, παρέχοντας τους πρόσβαση στην πληροφόρηση, τις καινοτομίες, ώστε να βελτιωθεί το επιχειρηματικό περιβάλλον αλλά και η συνεργασία τόσο μεταξύ επιχειρήσεων όσο και μεταξύ επιχειρήσεων και φορέων του δημοσίου.
10. Εγκατάσταση επιστημονικών ιδρυμάτων στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές, με στόχο την κατάρτιση του τοπικού επιστημονικού δυναμικού και την διάδοση της γνώσης σε τοπικό επίπεδο, ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων μέσω του εκσυγχρονισμού του παραγωγικού δυναμικού και να ενισχυθεί η ποιότητα της τοπικής οικονομίας και η ζήτηση.
11. Πολιτικές διασυνοριακής συνεργασίας, που αφορούν την άρση των δασμολογικών και άλλων περιορισμών στην κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής μέσω της δημιουργίας διασυνοριακών υποδομών και θεσμών, ώστε οι περιμετρικές περιοχές των χωρών να βγουν από την απομόνωση, να γίνουν ανταγωνιστικές και εξωστρεφείς και να εξελιχθούν σε περιοχές ανάπτυξης εμπορικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας.
12. Επίλεκτες πολιτικές αντιμετώπισης της βιομηχανικής παρακμής: καθώς η βιομηχανική κρίση φαίνεται να έχει σαφή χωρική διάσταση και πλήττει περιοχές που φιλοξενούν μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, λαμβάνονται μέτρα όπως θεσμοθέτηση ισχυρών επενδυτικών κινήτρων για την αναδιάρθρωση των επιχειρηματικών κεφαλαίων και της παραγωγικής διαδικασίας, κρατική παρέμβαση για την διάσωση υπερχρεωμένων επιχειρήσεων, προκειμένου να στηριχθεί το βιομηχανικό κεφάλαιο στις περιοχές που πλήττονται.

VII. Καταγραφή των εργαλείων περιφερειακής ανάπτυξης στα πλαίσια των Τομεακών και Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ

Το ΕΣΠΑ 2007-2013 είναι ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης με απόλυτα σαφείς προτεραιότητες, στο κέντρο των οποίων βρίσκονται η εξωστρέφεια, η περιφερειακή ανάπτυξη, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, η έμφαση στην εκπαίδευση και στους νέους, η ποιότητα, η τεχνολογία, η καινοτομία και ο σεβασμός στο περιβάλλον.

Στις ακόλουθες παραγράφους θα επιχειρηθεί μία σταχυολόγηση των εργαλείων περιφερειακής πολιτικής, ανά ΕΠ, όπως αυτά προκύπτουν από την ανάγνωση των φακέλων τους, οι οποίοι διατίθενται στον διαδικτυακό τόπο του *Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς* (www.espa.gr). Η καταγραφή γίνεται κατά

το δυνατόν με ίδιο τρόπο για όλα τα ΕΠ και σε συνάφεια με την περιγραφή των θεωριών περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης και των μέσων επίτευξής που προηγήθηκαν.

Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Κεντρικό στοιχείο της αναπτυξιακής στρατηγικής για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 αποτελεί η χωρική/περιφερειακή διάσταση και εξειδίκευση των αναπτυξιακών παρεμβάσεων. Όπως γίνεται αντιληπτό και από την ανάγνωση των φακέλων των Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, μπορεί αυτά να απευθύνονται σε εξειδικευμένους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας, επιδιώκουν ωστόσο και στοχευμένη επίδραση στις περιφέρειες της χώρας. Έτσι, κάθε ΤΕΠ προβλέπει και τις επιπτώσεις που θα έχουν οι παρεμβάσεις τους στις διάφορες περιφέρειες. Για το λόγο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να τα εξετάσουμε και ως προς τα μέσα πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης που χρησιμοποιούν.

«Περιβάλλον – Αειφόρος Ανάπτυξη»

Ο Τομέας Περιβάλλοντος αποτελεί γενικά τη βάση για την προστασία της δημόσιας υγείας και της ποιότητας ζωής των πολιτών. Προς υλοποίηση των δράσεων του προγράμματος προβλέπονται:

(α) πραγματοποίηση δημοσίων δαπανών: προμήθεια ή/και βελτίωση εξοπλισμού για την παρακολούθηση και καταγραφή της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και θορύβου· εξοπλισμός έργων ηχοπροστασίας, ελέγχου ποιότητας νερού και αντιπυρικής – αντισεισμικής προστασίας.

(β) δημιουργία αστικών υποδομών περιβαλλοντικής προστασίας: διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων, επεξεργασία λυμάτων· έργα ύδρευσης, παροχής πόσιμου νερού, αντιπλημμυρικής προστασίας· κατασκευή δικτύων αποχέτευσης· πρόληψη και διαχείριση περιβαλλοντικού κινδύνου· έργα για τον έλεγχο και την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης και την περιβαλλοντική αποκατάσταση υγροτόπων και λιμνών· επέκταση του Μετρό Θεσσαλονίκης έως την περιοχή της Καλαμαριάς.

Οι πολιτικές άυλων υποδομών (γ) περιλαμβάνουν την οργάνωση και λειτουργία επιχειρησιακού κέντρου πολιτικής προστασίας και την δημιουργία των απαραίτητων βάσεων δεδομένων, ώστε να διευκολύνεται η εκπόνηση μελετών για την καταγραφή της πορείας των έργων.

Στην προσπάθεια (δ) αποκέντρωσης του δημοσίου τομέα, πολλές αρμοδιότητες παραχωρούνται στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και σε φορείς όπως το Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης, Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Φορείς Διαχείρισης Ελαιώνα και Κηφισού.

«Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας»

Πρόκειται για ένα Επιχειρησιακό Πρόγραμμα που χρησιμοποιεί κατά κόρον τις παραγωγικές και αστικές υποδομές. Εκτός από την ολοκλήρωση ή/και αναβάθμιση έργων της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου, προβλέπονται τα εξής: κατασκευή ή/και αναβάθμιση οδικών αξόνων και τμημάτων του Διευρωπαϊκού και του Βασικού Διαπεριφερειακού Οδικού Δικτύου και των οδικών αξόνων και τμημάτων του Περιφερειακού Οδικού Δικτύου· ολοκλήρωση του δικτύου των κυρίων λιμένων και λιμενικών υποδομών και την διασύνδεση τους με τα λοιπά Διευρωπαϊκά Δίκτυα· βελτίωση υπαρχόντων και δημιουργία νέων κύριων και περιφερειακών λιμενικών υποδομών, σιδηροδρομικών γραμμών (συμβατικών και ηλεκτροκίνητων), αεροδρομίων, με κύριο στόχο την βελτίωση της οργάνωσης και λειτουργικότητας τους. Επιπλέον έργα θα υλοποιηθούν για: σιδηροδρομική σύνδεση πολεοδομικών συστημάτων με βιομηχανικές περιοχές και κομβικά λιμάνια· ανάπτυξη του δικτύου των μέσων σταθερής τροχιάς και των υποδομών λειτουργίας και υποστήριξης του στα μητροπολιτικά κέντρα της χώρας· ολοκλήρωση ή/και επέκταση υφιστάμενου δικτύου Μέσων Σταθερής Τροχιάς (αστικές συγκοινωνίες)· βελτίωση της σήμανσης των μεταφορικών δικτύων· δημιουργία Εμπορευματικών Κέντρων στις επιλέξιμες περιφέρειες.

Απώτεροι στόχοι των δράσεων είναι η καλύτερη διασύνδεση του συνόλου των μεταφορικών υποδομών, μέσω της ανάπτυξης διατροπικών (συνδυασμένων) και αστικών μεταφορών και η βελτίωση των προσβάσεων των κύριων λιμένων στα χερσαία μέσα μεταφοράς με κατάλληλη σύνδεσή τους με το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, ώστε να βελτιωθεί η ελκυστικότητα της χώρας, η οικονομία, απασχόληση και κοινωνική συνοχή καθώς και το θεσμικό περιβάλλον στον τομέα των μεταφορών.

Προς την κατεύθυνση αυτή θα συμβάλλει και η πραγματοποίηση δημοσίων δαπανών για: τον εξοπλισμό και ανάπτυξη/εγκατάσταση συστημάτων υψηλής τεχνολογίας στα δίκτυα μαζικών μεταφορών

(προκειμένου να βελτιωθεί η ασφάλεια αυτών): την προμήθεια νέων λεωφορείων και τροχαίου υλικού· τον εξοπλισμό των Εμπορευματικών Κέντρων.

«Ανταγωνιστικότητα & Επιχειρηματικότητα»

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα είναι πολυδιάστατο και περιλαμβάνει:

(α) δημόσιες δαπάνες: χρηματοδότηση έργων στην βάση διμερών, πολυμερών και περιφερειακών συμφωνιών Έρευνας και Τεχνολογίας (Ε&Τ): δράσεις για την διείσδυση των ανανεώσιμων πηγών και την εξοικονόμηση ενέργειας (επενδύσεις παραγωγής και εξοικονόμησης ενέργειας, βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα, καθώς και ενεργειακές επενδύσεις σε δημόσια κτίρια).

(β) δημιουργία υποδομών: δημιουργία νέων ή/και ενίσχυση υπάρχουσών ερευνητικών και τεχνολογικών υποδομών· αναβάθμιση των υποδομών και υποστήριξη των εργαστηρίων δημόσιων Ε&Τ φορέων (ΑΕΙ, ΤΕΙ, Ερευνητικά Κέντρα, Ινστιτούτα) που παρέχουν υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας· έργα για την επέκταση υφιστάμενων ή/και δημιουργία νέων υποδομών υδροποιημένου και συμπιεσμένου φυσικού αερίου· δράσεις ολοκλήρωσης – εκσυγχρονισμού του ηλεκτρικού δικτύου της χώρας (κατασκευή νέων γραμμών διασύνδεσης με γείτονες χώρες, κατασκευή κέντρων υψηλής τάσης για απρόσκοπτη, ασφαλή και ευσταθή τροφοδότηση με ηλεκτρισμό)· δράσεις για την ορθολογική διαχείριση Φυσικών πόρων (δημιουργία γεωχωρικών υποδομών μεγάλης κλίμακας για την ορθολογική αξιοποίηση των ενεργειακών και ορυκτών πρώτων υλών της χώρας)· συμπλήρωση και αναβάθμιση υποδομών για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα και την αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος ως μέσου αύξησης της ελκυστικότητας της χώρας και των περιφερειών ως τουριστικού προορισμού.

(γ) αναπτυξιακά κίνητρα, σε συνδυασμό με επιλεκτικές αντιμετώπισης της βιομηχανικής παρακμής, όπως Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας που αφορούν: (i) στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων από ομάδες πληθυσμού με περιορισμένη σήμερα επιχειρηματικότητα και σε περιοχές που πλήττονται από αποβιομηχάνιση και ανεργία και (ii) στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας ειδικών ομάδων πληθυσμού και της επιχειρηματικότητας σε νέες και καινοτόμες δραστηριότητες.

(δ) ενίσχυση της κινητικότητας εργασίας: κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού προς κλάδους παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας και προστιθέμενης αξίας.

(ε) πολιτικές ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) υπάρχουσών και νέων: ενίσχυση Νέων και Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων μέσω της προώθησης δραστηριοτήτων Έρευνας, Τεχνολογίας και Ανάπτυξης (ΕΤΑ), καθώς και την παρακίνηση εκτέλεσης έργων Έρευνας και Τεχνολογίας (Ε&Τ) από μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων· ενίσχυση της Προσφοράς και της Ζήτησης Υπηρεσιών Έρευνας, Τεχνολογίας και Καινοτομίας (υποστήριξη των τεχνολογικών αναγκών των επιχειρήσεων και ειδικότερα των ΜΜΕ)· υποστήριξη Δικτύων ΜΜΕ και φορέων παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών· Συλλογικά Επιχειρηματικά Σχέδια ενίσχυσης των επιχειρηματικών συσπειρώσεων και δικτυώσεων που συμβάλλουν σε clusters για το περιβάλλον· δράσεις διευκόλυνσης της πρόσβασης ΜΜΕ στις παρεχόμενες υπηρεσίες και επέκταση της Εγγυοδοσίας Μεσαίων Επιχειρήσεων ή δικτύων ΜΜΕ σε νέα χρηματοδοτικά προϊόντα· εκσυγχρονισμός των επιχειρηματικών υποδομών και υποστήριξη των επενδύσεων που απαιτούνται για Επιχειρηματικά Σχέδια επέκτασης ή δημιουργίας νέων «Επιχειρηματικών Πάρκων» (Business Parks) και διευκόλυνση μετεγκατάστασης επιχειρήσεων σε αυτά.

(στ) πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού: εξειδίκευση και κατάρτιση επαγγελματιών, εργοδοτών, εργαζομένων προσωπικού για ειδικές μορφές τουρισμού και σύνδεσή τους με την παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων των οποίων το επιχειρηματικό σχέδιο χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα.

(ζ) πολιτικές άυλων υποδομών: προώθηση των συνεργασιών στην ΕΤΑ, σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με άμεσο στόχο την παραγωγή νέας γνώσης· συνεργασία παραγωγικών και φορέων Ε&Τ για την δημιουργία Εθνικών Τομεακών Πόλων Έρευνας και Ανάπτυξης και δημιουργία/ενίσχυση Περιφερειακών Πόλων Καινοτομίας· ενίσχυση έργων Ε&Τ ή/και υλοποίηση μελετών και δημιουργία τεχνολογικών σχεδίων (technology platforms)· Θεματικά Δίκτυα προηγμένης έρευνας και ανάπτυξης και Θεματικά Δίκτυα έρευνας και εκπαίδευσης με στόχο την δημιουργία φυσικών ή/και δικτυακών πόλων ή/και Κέντρων Αριστείας· δράσεις ενημέρωσης του κοινού για θέματα επιστήμης και διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο ευρύ κοινό· προγράμματα ενίσχυσης του επιχειρηματικού πνεύματος στους νέους· ευαισθητοποίηση του κοινού και των νέων σε σχέση με τις φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες περιλαμβανομένων και των καινοτόμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη και είναι φιλικές προς το περιβάλλον· δημιουργία/ενίσχυση Περιφερειακών Πόλων

Καινοτομίας (ΠΠΚ), με στόχο την προώθηση ολοκληρωμένης στρατηγικής για την Καινοτομία σε Περιφερειακό επίπεδο και την δημιουργία νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με βάση την παραχθείσα ή και συσσωρευθείσα γνώση· δημιουργία καινοτομικών συνεργατικών σχηματισμών (innovation clusters) μονοεπιστημονικής ή/και πολυεπιστημονικής προσέγγισης σε πεδία αιχμής που θα εμφανίσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα· πειραματικές Δράσεις Τεχνολογικής Καινοτομίας (διασύνδεση δράσεων τεχνολογικής καινοτομίας και δράσεων ψηφιακής διακυβέρνησης, όπως έξυπνα συστήματα καινοτομίας, έξυπνα clusters, παγκόσμια δίκτυα τεχνολογικής συνεργασίας σε επιλεγμένους κλάδους, online υπηρεσίες καινοτομίας, στοχευμένη μεταφορά τεχνολογίας, κ.α.)· Ολοκληρωμένα Προγράμματα στήριξης της «τοποθέτησης» των ελληνικών προϊόντων σε διεθνή δίκτυα με συλλογικό τρόπο, που συμβάλλουν στην οργανωμένη προβολή συστημάτων ΜΜΕ, στη συμμετοχή σε δίκτυα, στην ενίσχυση της παρουσίας των ελληνικών επιχειρήσεων στην εγχώρια και τις διεθνείς αγορές και στην ανταλλαγή εμπειριών.

«Ψηφιακή Σύγκλιση»

Στόχος του Επιχειρησιακού Προγράμματος είναι να αναδείξει τις αναπτυξιακές κατευθύνσεις και να εξειδικεύσει τη στρατηγική, τα μέσα και τις παρεμβάσεις για την αποδοτική και βιώσιμη αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στην Ελληνική οικονομία και κοινωνία. Τα προβλεπόμενα μέσα περιφερειακής ανάπτυξης συνίστανται σε:

(α) δημόσιες δαπάνες: αποδοτικότερη λειτουργία του Δημόσιου τομέα (απλούστευση λειτουργικών και πληροφοριακών ζητημάτων, εισαγωγή αποτελεσματικότερων διαδικασιών εξυπηρέτησης των επιχειρήσεων και των πολιτών και ανάπτυξη ολοκληρωμένων εφαρμογών παροχής ψηφιακών υπηρεσιών· αύξηση του ποσοστού των βασικών δημοσίων υπηρεσιών που είναι πλήρως διαθέσιμες ηλεκτρονικά· χρήση ηλεκτρονικών μέσων στις διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων έργων και υπηρεσιών· δημιουργία δράσεων για την υποστήριξη της ανάπτυξης εφαρμογών ΤΠΕ, για τον έγκαιρο εντοπισμό και την αποτροπή φυσικών καταστροφών.

(β) δημιουργία κοινωνικών υποδομών: ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για την προσέλκυση των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων στον πολιτισμό, μέσω συνδυασμένων παρεμβάσεων παιδείας – πολιτισμού (ψηφιακές βιβλιοθήκες-μουσεία-αρχαία) αλλά και στον αθλητισμό· υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας (επέκταση σχολικών δικτυακών υποδομών και εξοπλισμών που σχετίζονται με ΤΠΕ και ανάπτυξη καινοτομικών τεχνολογικών δράσεων που έχουν εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία).

(γ) πολιτικές ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων: υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία που σε συνδυασμό με την ανάπτυξη επιχειρηματικών καινοτομιών, θα βελτιώσουν την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων (αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών από τις ΜΜΕ, τόσο σε ό,τι αφορά νέες επενδύσεις σε ΤΠΕ όσο και σε κίνητρα για την τόνωση της χρήσης τους)· παρεμβάσεις ανάπτυξης χρήσιμων εφαρμογών επιχειρηματικού περιεχομένου κυρίως για ΜΜΕ (π.χ. Business Gateways), ή δράσεων επικοινωνίας και οδηγιών χρήσης των υφιστάμενων υπηρεσιών δίνοντας έμφαση στην αξία των ΤΠΕ για την επιχειρηματική λειτουργία των επιχειρήσεων· ενισχύσεις για ενσωμάτωση εφαρμογών ΤΠΕ και εξοπλισμού στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της περιφέρειας οι οποίες επηρεάζονται περισσότερο από την φυσική τους απόσταση από εμπορικά κέντρα· χρησιμοποίηση συγκεκριμένων εργαλείων για τη χρηματοδότηση νεοσύστατων επιχειρήσεων ΜΜΕ (start-ups) που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ΤΠΕ ή και που αξιοποιούν ΤΠΕ (ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη νεανική και γυναικεία επιχειρηματικότητα).

(δ) πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού: ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου για προγράμματα κατάρτισης και Δια Βίου μάθησης εθνικής εμβέλειας που απευθύνονται σε στελέχη ΜΜΕ, φορέων ή οργανισμών Δημοσίου ή Ιδιωτικού τομέα, για την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων που θα συνδυαστεί με δράσεις ψηφιακής διάχυσης· επέκταση ευρυζωνικών υποδομών και υπηρεσιών για τους πολίτες όλης της χώρας που θα υποστηρίξουν την ενημέρωση και θα ενισχύσουν την κατάρτιση, την εκπαίδευση και την Δια Βίου Μάθηση.

(ε) πολιτικές άυλων υποδομών: ενέργειες διάχυσης Ευρωπαϊκών και εθνικών επιχειρηματικών πρακτικών σε ΤΠΕ· ανάπτυξη εφαρμογών για την προβολή και προώθηση επιτυχημένων παραδειγμάτων επιχειρηματικότητας· δράσεις συγχρηματοδοτούμενης ανάπτυξης ευρυζωνικών δικτύων στην περιφέρεια, με εστίαση στους κλάδους τουρισμού και μεταφορών· δημιουργία και ενημέρωση ψηφιακού περιεχομένου για προγράμματα ανάπτυξης επιχειρηματικών δεξιοτήτων σε ΤΠΕ· εφαρμογές ΤΠΕ στις επιχειρήσεις που αναμένεται να αναπτυχθούν από κοινού με πανεπιστήμια και επιχειρήσεις ΤΠΕ (μεταφορά τεχνογνωσίας

μεταξύ του ακαδημαϊκού και επιχειρηματικού χώρου): δημιουργία portals, ηλεκτρονικών “one-stop shops”, εφαρμογών διάθεσης ψηφιακού περιεχομένου, προϊόντων και help desks που θα στηρίζουν την επιχειρηματικότητα (αξιοποίηση επιχειρηματικών ιδεών σε θέματα ΤΠΕ· εξεύρεση χρηματοδοτικών εργαλείων βασικής χρηματοδότησης· παροχή κατευθύνσεων επέκτασης των επιχειρηματικών ιδεών· διοικητική υποστήριξη).

«Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού»

Ιδιαίτερα διευρυμένο ΕΠ που στοχεύει αφενός στην αξιοποίηση του συνόλου του ανθρώπινου δυναμικού ως κινητήριας δύναμης για την ανάπτυξη της χώρας και αφετέρου στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και συνδράζει ποικιλία μέσων άσκησης περιφερειακής πολιτικής, προκειμένου να υλοποιήσει το προβλεπόμενο πλάνο του:

(α) αναπτυξιακά κίνητρα: δράσεις επιδότησης γυναικείων, νεανικών, συνεταιριστικών και νεανικών κοινωνικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα σε τομείς αιχμής (τουρισμός, πολιτισμός, περιβάλλον): σχέδια για την απασχόληση, προσαρμοσμένα στις ανάγκες και τάσεις των τοπικών αγορών εργασίας και με εξειδικευμένα προγράμματα για Νέους Ελεύθερους Επαγγελματίες ιδιαίτερα σε περιοχές με φθίνοντες κλάδους που αντιμετωπίζουν προβλήματα αναδιάρθρωσης.

(β) ενίσχυση της κινητικότητας της εργασίας: ανάπτυξη και εφαρμογή Ολοκληρωμένου Συστήματος για τον καθορισμό των αναγκών και τάσεων της Αγοράς Εργασίας· προσέλκυση και διατήρηση μεγαλύτερου αριθμού ατόμων στην αγορά εργασίας· αναβάθμιση, λειτουργική ολοκλήρωση, διεύρυνση, πιστοποίηση και δικτύωση των φορέων που αποτελούν το σύστημα προώθησης της απασχόλησης· ενίσχυση της γεωγραφικής και κλαδικής κινητικότητας των εργαζομένων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο σε συγκεκριμένους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας· υποστήριξη της διατομεακής κινητικότητας (ανταλλαγή προσωπικού – ερευνητών μεταξύ ερευνητικών και παραγωγικών φορέων σε βραχυπρόθεσμη βάση από την Ελλάδα και το Εξωτερικό).

(γ) πολιτικές ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων: βελτίωση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων· παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών (προώθηση δικτύωσης σε τοπικό ή κλαδικό επίπεδο με άλλους οργανισμούς και μικρές επιχειρήσεις)· βελτίωση της ποιότητας της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και αύξηση της συμμετοχής σε ενέργειες κατάρτισης για τους εργαζόμενους, ιδίως στις ΜΜΕ· προώθηση και επιβράβευση νέων μορφών οργάνωσης επιχειρήσεων και εργασίας σε σχέση με την ενσωμάτωση καινοτομίας.

(δ) πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού: ανάπτυξη και εφαρμογή ολοκληρωμένου Συστήματος Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης για εργαζόμενους, εργοδότες και αυτοαπασχολούμενους και προώθηση σύγχρονων τεχνικών δια βίου μάθησης· δυναμική προσαρμογή και συνεχής αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού στις σύγχρονες απαιτήσεις· δράσεις ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης και δια βίου μάθησης εργαζομένων και αυτοαπασχολούμενων· ενσωμάτωση σύγχρονων ΤΠΕ (π.χ. τηλεκατάρτιση) και ξένων γλωσσών στα προγράμματα κατάρτισης· στοχευμένη κατάρτιση των εργαζομένων με τοποθέτηση του σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας· δράσεις τοποθέτησης νέων επιστημόνων σε επιχειρήσεις.

(ε) πολιτικές άυλων υποδομών: δράσεις κινητοποίησης, δικτύωσης ΜΜΕ και άλλων Φορέων· ανάπτυξη ικανοτήτων για τη δημιουργία πολιτικών και προγραμμάτων στους σχετικούς τομείς του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και σε ολοκληρωμένες δράσεις Τοπικής Ανάπτυξης και ειδική στήριξη των κοινωνικοοικονομικών φορέων· ανάπτυξη και λειτουργία «Διαδικτυακής Πύλης» Σύζευξης Προσφοράς – Ζήτησης Εργασίας· δράσεις δημοσιότητας και ανάπτυξης θετικού πνεύματος αναφορικά με θέματα κατάρτισης και γενικότερα ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού, μέσω συνεργασιών με κοινωνικοοικονομικούς και άλλους φορείς· ενίσχυση ΜΚΟ ώστε να αναπτύξουν κέντρα πληροφόρησης σχετικά με την απασχόληση και την επιχειρηματικότητα ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Τέλος, θα πραγματοποιηθούν δημόσιες δαπάνες για την αναμόρφωση και εκσυγχρονισμό των φορέων και των υπηρεσιών δημόσιας υγείας.

«Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση»

Πρόκειται για πολυστοχικό Πρόγραμμα (multi-objective programme) που περιλαμβάνει:

(α) δημόσιες δαπάνες: αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και εμπλουτισμός του εκπαιδευτικού υλικού σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες· ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών από όλους όσους μετέχουν στο εκπαιδευτικό σύστημα και στα προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης (απόκτηση κατάλληλου εξοπλισμού και του απαραίτητου εκπαιδευτικού λογισμικού).

(β) ενίσχυση της κινητικότητας εργασίας: αποτελεσματικότερη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας μέσω της πρακτικής άσκησης, του επαγγελματικού προσανατολισμού και του επιχειρηματικού πνεύματος μαθητών, σπουδαστών και φοιτητών.

(γ) αποκέντρωση του δημόσιου τομέα: ενίσχυση της αποκέντρωσης της εκπαίδευσης με ανάπτυξη εφαρμογών διαχείρισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και εφαρμογών διαχείρισης πληροφορίας (Ολοκληρωμένα Πληροφοριακά Συστήματα) για φορείς του ευρύτερου εκπαιδευτικού χώρου αλλά και διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων – ενίσχυση της αποκεντρωμένης παροχής υπηρεσιών (κινητές βιβλιοθήκες)· ποιοτική αναβάθμιση των προγραμμάτων επιμόρφωσης στη βάση στοχευμένων μελετών και ερευνών, με την ενεργό συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων.

(δ) πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού: διεύρυνση του κοινωνικού χαρακτήρα και ρόλου της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης στο πλαίσιο της ανάπτυξης ειδικών δομών και προγραμμάτων κατάρτισης· αξιοποίηση των δυνατοτήτων της Κοινωνίας της Πληροφορίας για την παροχή αρχικής κατάρτισης με σύγχρονους (μη συμβατικούς) τρόπους· ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτή.

(ε) πολιτικές ύψων υποδομών: ανάπτυξη των Γραφείων Διασύνδεσης μεταξύ φορέων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ΙΕΚ, ΕΠΑΛ και ΕΠΑΣ όπου αυτά δεν υφίστανται· δικτύωση υφιστάμενων και νέων Γραφείων Διασύνδεσης με δομές προώθησης της απασχόλησης και διαμεσολάβησης· ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας μέσω προγραμμάτων βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας και της προσέλκυσης ερευνητών υψηλού επιπέδου από το εξωτερικό.

«Βελτίωση Διοικητικής Ικανότητας Δημόσιας Διοίκησης»

Πεδίο παρέμβασης του παρόντος ΕΠ αποτελεί η Δημόσια Διοίκηση και στις 13 Διοικητικές Περιφέρειες της χώρας, με χρήση των ακόλουθων εργαλείων περιφερειακής ανάπτυξης:

(α) πολιτικές ενίσχυσης επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων και των μικρομεσαίων: δράσεις απλούστευσης διοικητικών διαδικασιών που οδηγούν σε μείωση των διοικητικών επιβαρύνσεων και του διοικητικού κόστους για τις επιχειρήσεις· βελτίωση του οριζόντιου και κάθετου συντονισμού μεταξύ των υπηρεσιών αδειοδότησης των μεταποιητικών επιχειρήσεων.

(β) αποκέντρωση του δημόσιου τομέα: ενίσχυση του σχεδιασμού, της παρακολούθησης, του συντονισμού και της αξιολόγησης της πολιτικής σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο· δράσεις οργανωτικού και επιχειρησιακού ανασχεδιασμού φορέων της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης καθώς και της τοπικής αυτοδιοίκησης· επανα-οριοθέτηση αρμοδιοτήτων και λειτουργιών της Κεντρικής Διοίκησης προς φορείς δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, τομεακής ή χωρικής εμβέλειας, σε συνδυασμό με την ενίσχυση του επιτελικού ρόλου της Κεντρικής Διοίκησης· παρεμβάσεις για την εφαρμογή των περιβαλλοντικών πολιτικών σε επίπεδο κεντρικής, περιφερειακής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης· δημιουργία δομών κοινωνικής διαβούλευσης σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο· διοικητική και επιχειρησιακή ενίσχυση των οργανώσεων των κοινωνικών εταίρων και των ΜΚΟ σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο· βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των φορέων της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης καθώς και της τοπικής αυτοδιοίκησης και των ΜΚΟ· σύσταση και λειτουργία Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας.

(γ) πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού: δράσεις υποστήριξης και εφαρμογής θεσμικών αλλαγών, βελτίωσης της ποιότητας σχεδιασμού και εφαρμογής των προγραμμάτων κατάρτισης στη δημόσια διοίκηση, ενδυνάμωσης και προσαρμογής των δεξιοτήτων και της τεχνογνωσίας του ανθρώπινου δυναμικού της δημόσιας διοίκησης στις διαρθρωτικές και θεσμικές (πολυεπίπεδη κατάρτιση και επιμόρφωση)· βελτίωση της εξυπηρέτησης των πολιτών από τις υπηρεσίες πολεοδομίας (ΟΤΑ α' και β' βαθμού).

«Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής»

Η Τεχνική Βοήθεια, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 46 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 1083/2006 του Συμβουλίου, αποτελεί μορφή παρέμβασης μέσω της οποίας μπορούν να χρηματοδοτούνται δραστηριότητες που περιλαμβάνουν:

- (α) δημόσιες δαπάνες: προμήθεια και επεξεργασία συστημάτων και εργαλείων για την οργάνωση της διαχείρισης και τον εκσυγχρονισμό ή και την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των επιτελικών φορέων· έξοδα για την εύρυθμη λειτουργία των Διαχειριστικών Αρχών που λειτουργούν ως δομές στήριξης των ΕΠ ή/και των φορέων διαχείρισης· ενέργειες μίσθωσης χώρων και προμήθειας εξοπλισμού των επιτελικών δομών του συστήματος διοίκησης και συντονισμού της υλοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων.
- (β) αποκέντρωση του δημόσιου τομέα: «οριζόντιες» δράσεις υποστήριξης της διαχειριστικής επάρκειας και της διοικητικής ικανότητας και αποτελεσματικότητας των δικαιούχων φορέων των ΕΠ για την υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων δράσεων, όπως π.χ. εργαλεία και πρότυπα πιστοποίησης.
- (γ) πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού: σχεδιασμός, υποστήριξη ή/και βελτίωση των συστημάτων και των διαδικασιών διοίκησης και ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού.
- (δ) πολιτικές άυλων υποδομών: ανάπτυξη εξειδικευμένου λογισμικού για θέματα ελέγχου, επιθεωρήσεων, πιστοποιήσεων· πραγματοποίηση συνεδρίων/ημερίδων, συναντήσεων εργασίας, εκδηλώσεων για ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε ειδικά θέματα· εκπόνηση/ εξειδίκευση/προσαρμογή και εφαρμογή Επικοινωνιακών Σχεδίων Δράσης.

Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013, στα πλαίσια του αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας για την άμεση ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, σχεδιάστηκαν 5 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Λόγω του ότι τα 5 ΠΕΠ καλύπτουν Περιφέρειες που ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες (αμιγής Στόχος Σύγκλιση, phasing out, phasing in), προβλέπεται διαφοροποίηση του εύρους των παρεμβάσεων που θα υλοποιηθούν σε κάθε μία από αυτές.

Σε κάθε περίπτωση, τα ΠΕΠ για όλες τις Περιφέρειες θα καλύψουν έναν κοινό κορμό παρεμβάσεων όπως: κοινωνικές υποδομές· υγεία και κοινωνική αλληλεγγύη (υποδομές νοσοκομείων και δομών κοινωνικής φροντίδας, ειδικών μονάδων, κέντρων υγείας και ανοιχτής φροντίδας, εξειδικευμένος εξοπλισμός, μέτρα ανάπτυξης και προστασίας της Δημόσιας Υγείας)· πολιτισμός (ενίσχυση των βασικών πολιτιστικών υποδομών, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς)· έργα προσπελασιμότητας και περιβάλλοντος τοπικής κλίμακας· πολιτικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης· πολιτικές ενίσχυσης ορεινών, μειονεκτικών, νησιωτικών περιοχών. Η αρχιτεκτονική των ΠΕΠ στηρίζεται σε μία κοινή δομή για όλα εξ αυτών, ώστε να είναι ευχερέστερη η ενιαία διαχειριστική προσέγγιση και ο συντονισμός των ενεργειών παρακολούθησης και υλοποίησης τους. Η ανάλυση των εργαλείων περιφερειακής ανάπτυξης που προβλέπονται στα πλαίσια των ΠΕΠ θα βασιστεί ακριβώς σε αυτήν την κοινή δομή, ενώ θα γίνει και αναφορά στις όποιες ιδιαιτερότητες εντοπίζονται ανά Περιφέρεια (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών - Γενική Γραμματεία Επενδύσεων & Ανάπτυξης [39]).

Έτσι, οι δράσεις των ΠΕΠ περιλαμβάνουν:

- (α) δημόσιες δαπάνες: ενεργειακές επενδύσεις σε δημόσια κτίρια και γενικότερα στο δημόσιο και οικιακό τομέα (ΠΕΠ Μακεδονίας-Θράκης και Αττικής)· εγκατάσταση πληροφοριακών συστημάτων για τη διαχείριση της κυκλοφορίας των πλοίων, τη βελτίωση των υποδομών επικοινωνίας, την ενίσχυση των υποδομών και συστημάτων ασφάλειας και ελέγχου για την καλύτερη κυκλοφορία προσώπων και αγαθών (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας-Πελοποννήσου-Ιονίων Νήσων)· προμήθεια και εγκατάσταση σύγχρονου τεχνολογικού εξοπλισμού στις δημόσιες υπηρεσίες (ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου)· εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης από δημόσιους (και ιδιωτικούς φορείς) και ίδρυση Παρατηρητηρίου Περιβάλλοντος (ΠΕΠ Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου).

- (β) δημιουργία υποδομών, όπου προβλέπονται παρόμοιες παρεμβάσεις στο σύνολο των ΠΕΠ με έμφαση στα: έργα κατασκευής ή/και βελτίωσης του επαρχιακού οδικού δικτύου της Περιφέρειας (σύνδεση

οικιστικών συνόλων της Περιφέρειας με τουριστικούς/πολιτιστικούς πόρους, Δήμους ή/και Δημοτικά Διαμερίσματα, βασικά οδικά δίκτυα ή λιμάνια, καθώς και παρακαμπτήριες οδοί ημιαστικών κέντρων ή/και οικισμών· βελτίωση της προσπελασιμότητας σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές και της διασύνδεσης της περιφέρειας με την υπόλοιπη χώρα και το εξωτερικό· παρεμβάσεις βελτίωσης του ενδοπεριφερειακού οδικού και μεταφορικού δικτύου καθώς και χρήση-εγκατάσταση ανάλογων τεχνολογικών μέσων και εφαρμογών (αύξηση της ασφάλειας και αξιοπιστίας, καθώς και μείωση του χρόνου διαδρομής)· ολοκλήρωση των διευρωπαϊκών δικτύων της Περιφέρειας· υποστήριξη έργων αναβάθμισης, βελτίωσης του σιδηροδρομικού δικτύου της Θεσσαλίας (ΠΕΠ Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου)· δράσεις ενίσχυσης του λιμενικού δικτύου και ανάπτυξης ή/και βελτίωσης των λιμενικών υποδομών της Περιφέρειας και σύνδεση τους με τα δίκτυα μεταφορών· ενίσχυση υποδομών διαμετακομιστικού εμπορίου και εφοδιαστικής αλυσίδας – πολύτροπες μεταφορές, εισαγωγή της πολυτροπικότητας των συνδέσεων των Μέσων Μεταφοράς στις εμπορευματικές δραστηριότητες (συμπλήρωση των απαραίτητων χερσαίων και θαλάσσιων υποδομών εξυπηρέτησης της επιβατικής και εμπορευματικής κίνησης – βελτίωση της σύνδεσης της λειτουργίας των λιμένων με τον τοπικό αστικό και επιχειρηματικό ιστό, εισαγωγή νέων τεχνολογιών τηλεματικής για διαχείρισης της εμπορευματικής επιβατικής κίνησης)· βελτίωση των χερσαίων ή/και των θαλάσσιων υποδομών σε επιβατικά, κυρίως, λιμάνια των νησιών της Περιφέρειας για εκσυγχρονισμό ή/και επέκταση των εγκαταστάσεών τους (ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου)· δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πολιτικού αεροδρομίου στη Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας-Πελοποννήσου-Ιονίων Νήσων)· βελτίωση και αναζωογόνηση του αστικού χώρου σε όλες τις συνιστώσες του (φυσικό και δομημένο περιβάλλον, αστικές λειτουργίες)· διαμόρφωση λειτουργικού αστικού δικτύου της Περιφέρειας· βελτίωση των Συγκοινωνιακών Υποδομών και βελτίωση του Συστήματος Αστικών Μεταφορών· κατασκευή ποδηλατοδρόμων σε αστικές και εξωαστικές περιοχές (ΠΕΠ Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου)· ανάπτυξη των υποδομών που θα στηρίζουν τη φέρουσα τουριστική ικανότητα· ενίσχυση των πολιτιστικών υποδομών και ανάπτυξη συμπληρωματικών υπηρεσιών και θεσμών υψηλής ποιότητας· ανάπτυξη της πολυκεντρικότητας σε περιφερειακό επίπεδο και ανάπτυξη των σχέσεων των αστικών κέντρων με τον περιφερειακό και αγροτικό χώρο· βελτίωση και ορθολογική διαχείριση των υποδομών περιβάλλοντος (ποιότητα αέρα, διαχείριση των υδάτινων πόρων, προστασία εδαφικών συστημάτων και θαλάσσιου περιβάλλοντος)· αστικές αναπλάσεις, σύνταξη και εφαρμογή πολεοδομικών και ρυθμιστικών σχεδίων, ανάπτυξη σχέσεων αστικού χώρου με τον περιβάλλοντα αγροτικό χώρο, προώθηση λειτουργικών δικτύων μεταξύ γειτονικών αστικών κέντρων, δημιουργία δικτύων πόλεων, δημιουργία «οικολογικής γειτονιάς» (ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας-Πελοποννήσου-Ιονίων Νήσων)· κατασκευή έργων πρόληψης και προστασίας από φυσικές και τεχνολογικές καταστροφές σε πόλεις, οικισμούς αλλά και σε αγροτικές περιοχές· αύξηση της Δυναμικότητας και της ευστάθειας του Συστήματος Μεταφοράς φυσικού αερίου· διεξόδυση του φυσικού αερίου στον οικιακό και τριτογενή τομέα με την ανάπτυξη δικτύων διανομής σε νέες περιοχές· αναβάθμιση και επέκταση Ενεργειακού Συστήματος [ολοκλήρωση και εκσυγχρονισμός του δικτύου ηλεκτρισμού, ενεργειακή σύνδεση των μεγαλύτερων νησιών με το ηπειρωτικό δίκτυο (υποβρύχιο καλώδιο)]· ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (αιολική και ηλιακή ενέργεια, δράσεις συμπαραγωγής και διαχείρισης ενέργειας)· χρηματοδότηση δράσεων κατασκευής ΧΥΤΑ, αποκατάστασης ΧΑΔΑ και δημιουργίας Κέντρων Διαλογής Ανακυκλώσιμων Υλικών (ΚΔΑΥ)· διαχείριση οικιακών και βιομηχανικών αποβλήτων (υγρών και στερεών)· αναβάθμιση των βασικών τεχνικών υποδομών διαχείρισης και διανομής ύδατος (π.χ. δίκτυα ύδρευσης, αποχέτευσης, βιολογικοί καθαρισμοί) στο σύνολο της Περιφέρειας· υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσω της επέκτασης των περιφερειακών σχολικών δικτυακών υποδομών και των εξοπλισμών που σχετίζονται με ΤΠΕ, καθώς και με την ανάπτυξη καινοτομικών τεχνολογικών δράσεων που έχουν εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία· βελτίωση της υποδομής σε τεχνολογίες και τεχνολογικά συστήματα, δικτύωση των εκπαιδευτικών μονάδων, ανάπτυξη βιβλιοθηκών, εργαστηρίων (σε αστικό και περιφερειακό επίπεδο)· αναβάθμιση της κτιριακής υποδομής όλων των βαθμίδων και επιπέδων της εκπαίδευσης, της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και της δια βίου μάθησης, καθώς και των ερευνητικών ιδρυμάτων· εκσυγχρονισμός και λειτουργική αναβάθμιση του υφιστάμενου κτιριακού δυναμικού στις 3 βαθμίδες Ιατρικής περίθαλψης, καθώς και των δομών προστασίας της Δημόσιας Υγείας· έργα αξιοποίησης σύγχρονων ψηφιακών και τεχνολογικών εργαλείων για την υποστήριξη της δημιουργίας δικτύων ψηφιακών πολιτιστικών ιστοχώρων και πολιτιστικών διαδρομών (δικτύωση και προώθηση-προβολή των προσφερομένων υπηρεσιών).

(γ) αναπτυξιακά κίνητρα σε συνδυασμό με επιλεκτικές πολιτικές αντιμετώπισης της βιομηχανικής παρακμής (ΠΕΠ Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου): ίδρυση νέων επιχειρήσεων από ομάδες πληθυσμού με

περιορισμένη σήμερα επιχειρηματικότητα και σε περιοχές που πλήττονται από αποβιομηχάνιση και ανεργία (δράσεις «μη-ενισχύσεων»).

(δ) πολιτικές ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων: ίδρυση νέων και εκσυγχρονισμός υφιστάμενων επιχειρήσεων με έμφαση στην καινοτομία, τις νέες τεχνολογίες και την τεχνογνωσία (προώθηση χρήσης ΤΠΕ), καθώς και την περιβαλλοντική διαχείριση (πράσινη επιχειρηματικότητα). Καινοτόμες Δράσεις και υπηρεσίες Βελτίωσης της Ανταγωνιστικότητας [βελτίωση – αναβάθμιση υποδομών και εξοπλισμού (αξιοποίηση αποτελεσμάτων Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης) που υποστηρίζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα (παραγωγικές και διοικητικές λειτουργίες), τον ανταγωνισμό, την αναβάθμιση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την προστασία του καταναλωτή]: δομές παροχής υπηρεσιών στήριξης προς τις επιχειρήσεις (αύξηση των επενδύσεων σε τομείς έντασης γνώσης και αναπροσανατολισμός του παραγωγικού δυναμικού σε προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας, ιδιαίτερα σε κλάδους που πλήττονται από τον διεθνή ανταγωνισμό): επέκταση της Εγγυοδοσίας Μεσαίων Επιχειρήσεων ή δικτύων ΜΜΕ σε νέα χρηματοδοτικά προϊόντα (π.χ. Joint European Resources for Micro to Medium Size Enterprises-JEREMIE) της ΕΕ (ΠΕΠ Μακεδονίας-Θράκης, Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου). Ολοκληρωμένα Επιχειρηματικά Σχέδια για την υποστήριξη παραγωγικών επενδύσεων (ενίσχυση της ανταγωνιστικής παρουσίας των επιχειρήσεων στην εγχώρια και τις διεθνείς αγορές): διασύνδεση με διεθνή ολοκληρωμένα συστήματα παραγωγής: ανάπτυξη μόνιμων συνεργασιών σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο: Συλλογικά Επιχειρηματικά Σχέδια ενίσχυσης των επιχειρηματικών συσπειρώσεων και δικτύωσης (ανάπτυξη συνεργιών και επέκταση των δικτύωσης βιομηχανίας – εμπορίου – υπηρεσιών) και διεύρυνσης των δραστηριοτήτων τους: ενίσχυση των επιχειρήσεων του εμπορικού, μεταποιητικού και τουριστικού τομέα καθώς και του τομέα των υπηρεσιών (επενδυτικά σχέδια για τη διαφοροποίηση του προϊόντος και την ενίσχυση της παρουσίας των επιχειρήσεων στην εγχώρια και τις διεθνείς αγορές): ενίσχυση ίδρυσης νέων καινοτόμων επιχειρήσεων με έμφαση στην εταιρική επιχειρηματικότητα (start-ups): δράσεις ενίσχυσης της μετατροπής της γνώσης σε καινοτομικά προϊόντα, διαδικασίες και υπηρεσίες και υποβοήθηση της μεταφοράς τεχνολογίας/τεχνογνωσίας προς τις επιχειρήσεις και ειδικότερα τις μικρομεσαίες [ενίσχυση για την δημιουργία επιχειρήσεων υψηλής έντασης γνώσης (spin off), υποστήριξη της προσφοράς και της ζήτησης υπηρεσιών έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομίας κυρίως από τις ΜΜΕ: ενίσχυση συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων (clusters): ενίσχυση για την απόκτηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας: εκσυγχρονισμός των επιχειρηματικών υποδομών και υποστήριξη των επενδύσεων που απαιτούνται για την υποστήριξη Εκκολαπτηρίων Επιχειρήσεων (pre-incubation) και θερμοκοιτίδων: ανάπτυξη ευρυζωνικών εφαρμογών και υπηρεσιών που θα διευκολύνουν τις επιχειρήσεις της Περιφέρειας στη διεξαγωγή συναλλαγών με φυσικά πρόσωπα, δημόσιες υπηρεσίες ή και άλλες επιχειρήσεις: ενίσχυση της διακλαδικής και διατομεακής δικτύωσης των ΜΜΕ, με στόχο την αξιοποίηση κοινών υποδομών και υπηρεσιών και τη δημιουργία συνεργιών και οικονομιών μοναδιαίου μεγέθους: ενίσχυση ενδο-περιφερειακών και δια-περιφερειακών δικτύων (κοινή προβολή, ανταλλαγή εμπειριών, λοιπές συνεργασίες]: στα πλαίσια του ΠΕΠ Αττικής προβλέπεται χωροταξική διευθέτηση βιομηχανίας και συνοδευτικών δραστηριοτήτων (π.χ. επέκταση ή δημιουργία νέων «Επιχειρηματικών Πάρκων») προς αποσυμφόρηση περιοχών με μεγάλη βιομηχανική συγκέντρωση.

(ε) αποκέντρωση του δημόσιου τομέα (ΠΕΠ Μακεδονίας-Θράκης): ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών τοπικής αυτοδιοίκησης για τον πολίτη, καθώς και στοχευμένη ηλεκτρονική εξυπηρέτηση των πολιτών της περιφέρειας βάσει των τοπικών αναγκών.

(στ) πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού (ΠΕΠ Μακεδονίας-Θράκης, Αττικής): ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου για προγράμματα κατάρτισης και Δια Βίου μάθησης για στελέχη μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων (επαγγελματίες, εργοδότες, προσωπικό), φορέων ή οργανισμών του Δημοσίου ή Ιδιωτικού τομέα (απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων σε συνδυασμό με δράσεις ψηφιακής διάχυσης): ανάπτυξη εξειδικευμένων εφαρμογών που θα υποστηρίζουν την ενημέρωση, θα ενισχύσουν την κατάρτιση και Δια Βίου Μάθηση, θα απλουστεύσουν τις συναλλαγές των πολιτών της Περιφέρειας και θα ενσωματωθούν στην Περιφερειακή οικονομία (επέκταση ευρυζωνικών υποδομών σε αστικά κέντρα και περιφέρειες και αξιοποίηση ευρυζωνικών υπηρεσιών σε νευραλγικούς τομείς όπως ενδεικτικά ο τουρισμός, οι μεταφορές, η υγεία, η γεωργία κλπ.): δράσεις κατάρτισης ερευνητών και άλλων ομάδων εργαζομένων σε επιχειρηματικές – τεχνολογικές υποδομές.

(ζ) πολιτικές άυλων υποδομών: βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ (ανάπτυξη υπηρεσιών και εφαρμογές ψηφιακής τεχνολογίας από τη δημόσια διοίκηση για την εξυπηρέτηση του πολίτη) – Ισότιμη συμμετοχή των πολιτών της Περιφέρειας στην Ψηφιακή Ελλάδα· αξιοποίηση σύγχρονων ψηφιακών και τεχνολογικών εργαλείων για την υποστήριξη της δημιουργίας δικτύων ψηφιακών πολιτιστικών ιστοχώρων και πολιτιστικών διαδρομών (δικτύωση και προώθηση-προβολή των προσφερομένων υπηρεσιών)· έργα τοπικής εμβέλειας, σχετικά με την εγκατάσταση και χρήση νέων τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών (π.χ. ασύρματα δίκτυα και επικοινωνίες, ευρυζωνικά δίκτυα)· προώθηση της έρευνας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας με έμφαση στην ενσωμάτωσή τους στον παραγωγικό ιστό της χώρας ως παράγοντα ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας· συμμετοχή στα προγράμματα και δράσεις της Έρευνας, της Τεχνολογίας και της Καινοτομίας των υπόλοιπων περιφερειών, καθώς και του εξωτερικού· δημιουργία εθνικών τομεακών πόλων στην έρευνα και ανάπτυξη (E&A)· ανάπτυξη υποδομών Κέντρων Έρευνας – Καινοτομίας και Τεχνολογίας· δημιουργία θεματικών δικτύων προηγμένης έρευνας και ανάπτυξης, ανταγωνιστικών σε διεθνές επίπεδο, και ενίσχυση των συνεργατικών σχηματισμών επιχειρήσεων με υποστηρικτικούς οργανισμούς (προώθηση και ενίσχυση της συνεργασίας ΑΕΙ, ΤΕΙ, ερευνητικών ινστιτούτων και επιχειρήσεων)· ανάπτυξη ολοκληρωμένων εφαρμογών για την προσφορά ψηφιακών υπηρεσιών από φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης προς τις επιχειρήσεις της Περιφέρειας [δημιουργία «κόμβων συναλλαγών» και δομών όπως ηλεκτρονικά κέντρα μιας στάσης (“one-stop shops”)] για την εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων της Περιφέρειας σε λειτουργικά και πληροφοριακά ζητήματα· ανάπτυξη εφαρμογών για την προβολή και προώθηση επιτυχημένων παραδειγμάτων καινοτομίας και επιχειρηματικότητας και την ενημέρωση επιχειρηματιών για τις διαδικασίες έναρξης, λειτουργίας και ανάπτυξης επιχειρήσεων· ανάπτυξη δομών ενεργού στήριξης της επιχειρηματικότητας μέσω της αξιοποίησης επιχειρηματικών ιδεών σε θέματα ΤΠΕ, εξεύρεσης χρηματοδοτικών εργαλείων, βασικής χρηματοδότησης, κατευθύνσεων επέκτασης των επιχειρηματικών ιδεών και διοικητικής υποστήριξης (π.χ. εκσυγχρονισμός θεσμών και φορέων που άπτονται της λειτουργίας του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, δημιουργία portals και εφαρμογών διάθεσης ψηφιακού περιεχομένου και προϊόντων και help desks).

(η) επιλεκτικές πολιτικές αντιμετώπισης της βιομηχανικής παρακμής (ΠΕΠ Μακεδονίας-Θράκης): Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας που αφορούν στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων από ομάδες πληθυσμού με περιορισμένη σήμερα επιχειρηματικότητα και σε περιοχές που πλήττονται από αποβιομηχάνιση και ανεργία (δράσεις «μη-ενισχύσεων»)· ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε ειδικά χωρικά σύνολα της Περιφέρειας και ιδιαίτερα σε περιοχές ή τομείς υπό αναδιάρθρωση της οικονομικής τους δραστηριότητας (π.χ. αγροτικές περιοχές, μεθοριακές περιοχές).

VIII. Ως Κατακλείδα...

Είναι πρόδηλο από την ανωτέρω ανάλυση ότι το περιφερειακό πρόβλημα είναι υπαρκτό και αυτό φαίνεται και από τις προσπάθειες που καταβάλουν τα κράτη μέλη σε συλλογικό αλλά και μεμονωμένο επίπεδο προκειμένου να το αντιμετωπίσουν. Οι θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης, είτε εντοπίζουν και περιγράφουν τις περιφερειακές ανισότητες είτε προτείνουν τα εργαλεία/μέσα ώστε οι τελευταίες να ξεπεραστούν, αποτελούν τον οδηγό για τον σχεδιασμό της κατάλληλης πολιτικής για μία ισόρροπη σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο ανάπτυξη. Θεωρίες που διατυπώθηκαν περίπου 3 αιώνες πριν είναι ακόμα και στις μέρες μας επίκαιρες, γεγονός που αποδεικνύει την διαχρονικότητα του περιφερειακού προβλήματος και την από ανέκαθεν ανάγκη για αντιμετώπιση του. Τα μέσα άσκησης πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης έρχονται να υλοποιήσουν τις διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις για την οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών. Η απόσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης/αποτελέσματος ωστόσο είναι μεγάλη και το κατά πόσο οι στόχοι που τίθενται σε επίπεδο σχεδιασμού της όποιας αναπτυξιακής πολιτικής επιτυγχάνονται ή όχι, μπορεί να κριθεί μόνο σε μακρός χρόνου.

Για την περίπτωση της Ελλάδας οι θεωρίες που αντανακλώνται στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς, αναδεικνύουν όχι μόνο την οξύτητα των περιφερειακών προβλημάτων αλλά και την ανάγκη για σχεδιασμό μακροχρόνιας και κυρίως βιώσιμης περιφερειακής πολιτικής. Η στόχευση σε τομείς όπως η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, η προσπελασιμότητα, η ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξη επιχειρηματικότητας, η διάδοση των ψηφιακών τεχνολογιών, η βελτίωση της διοικητικής οργάνωσης, η ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού και η εκπαίδευση εξειδικεύει τις πολιτικές και τα μέσα/εργαλεία άσκησης περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής που θα χρησιμοποιηθούν, προκειμένου στρατηγικός

σχεδιασμός της χώρας να αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο πλάνο ανάπτυξης, βιωσιμότητας και αειφορίας για την περιφέρεια ειδικά και την ελληνική οικονομία γενικότερα.

Η ανάδειξη των Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων ως κινητήριων μηχανών της περιφερειακής (και όχι μόνο) οικονομίας και η στροφή προς πλέον ευέλικτες επιχειρηματικές πρακτικές, αποδεικνύουν ότι οι σχεδιαστές της περιφερειακής πολιτικής έχουν αναγνωρίσει τις δομικές αδυναμίες της χώρας, οι οποίες δρουν αποτρεπτικά για την ανάπτυξη μεγαλύτερης κλίμακας οικονομικής δραστηριότητας. Η έμφαση στον τομέα της παροχής τουριστικών υπηρεσιών με την παράλληλη ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας και τη βελτίωση της ελκυστικότητας και προσβασιμότητας των διάφορων περιοχών ανά την Ελλάδα που προσφέρονται για ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας, δίνει την δυνατότητα ικανοποιητικής εκμετάλλευσης του συγκριτικού (κατά πολλούς) πλεονεκτήματος της χώρας.

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι αναπτυξιακοί στόχοι της χώρας δεν θα μπορούσαν να υλοποιηθούν χωρίς τη συμβολή του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού αποτελεί βασική προτεραιότητα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως φαίνεται και από τις Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές που έχουν τεθεί για την προγραμματική περίοδο 2007-2013. Σκοπός είναι να δημιουργηθεί η κρίσιμη εκείνη μάζα που θα μπορέσει να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής, εκμεταλλεύομενη τον όγκο των πληροφοριών καινοτομιών και τεχνολογικών επιτευγμάτων που προσφέρει το νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Επίσης δεν θα μπορούσε να παραβλεφθεί η ιδιαίτερη έμφαση που αποδίδεται στον τομέα των υποδομών (παραγωγικών, αστικών και κοινωνικών) κατά τον σχεδιασμό της αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας, καθώς αυτές θα αποτελέσουν και τη βάση επί της οποίας θα αναπτυχθούν οι υπόλοιπες δράσεις στα πλαίσια του ΕΣΠΑ. Η γενική αντίληψη που επικρατεί είναι ότι οι υποδομές είναι έργα ορατά και μετρήσιμα και για αυτό τον λόγο κατέχουν μία από τις πρώτες επιλογές όσον αφορά τα μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής.

Όσον αφορά την εξειδίκευση των προγραμμάτων στις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας, είναι εμφανής η συμπληρωματικότητα μεταξύ των στόχων των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και αυτών των Τομεακών. Παρά το γεγονός ότι κάποιες από τις προβλεπόμενες δράσεις φαίνεται να επαναλαμβάνονται δεν είναι καθόλου περιττές, καθώς κάθε περιφέρεια αντιμετωπίζει ιδιαίτερα αναπτυξιακά προβλήματα και συνεπώς απαιτεί συγκεκριμενοποιημένες δράσεις και λύσεις. Η δημιουργία, ωστόσο ενός ενιαίου κορμού παρεμβάσεων για το σύνολο των περιφερειών κρίνεται αναγκαία για την ευχερέστερη διαχείριση των επιμέρους προγραμμάτων.

Κλείνοντας πρέπει να τονίσουμε ότι οι επιλογές των εργαλείων περιφερειακής πολιτικής στα πλαίσια του ΕΣΠΑ αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο στηρίχθηκαν και που περιγράφηκε. Ωστόσο πριν την συμπλήρωση του προβλεπόμενου χρονοδιαγράμματος για την υλοποίηση του στρατηγικού σχεδιασμού της χώρας, δεν μπορούμε παρά να κάνουμε θεωρητικές εκτιμήσεις για την επιλογή και την αποτελεσματικότητά τους, αναμένοντας την επιβεβαίωση ή τη διάψευση από την πραγματικότητα.

References

- [1] Ανδρέου Γ. – Μαραβέγιας Ν., Η Διαρθρωτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε Μαραβέγια Ν.-Τσινισιζέλη Μ., *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργάνωση και Πολιτικές – 50 Χρόνια*, Εκδόσεις Θεμέλιο Αθήνα 2007, σσ. 585-612.
- [2] Cram L., The European Commission as a Multi-Organization: Social Policy and IT Policy in the EU, 1 *Journal of European Public Policy*, 1994, σσ. 195-217 σε σσ. 209-210.
- [3] Chalmers D., The Single Market: From Prima Donna to Journeyman σε Show J.-More G., *New Legal Dynamics of European Union*, Oxford University Press, Oxford, 1995, σσ. 67.
- [4] Cram L., Calling the Tune without paying the Piper? Social Policy Regulation: The role of the Commission in European Social Policy, 21 *Policy and Politics* 1993, σσ. 135-146 σε σσ. 144.
- [5] Peters B. Guy, Bureaucratic Politics and the Institutions of the European Community, σε Sbragia, A.M., *Euro-Politics: Institutions and Policy Making in the "New" EC*, Brookings, Washington, 1992, σσ. 96.
- [6] Αθανασόπουλος Κ., *Θεσμικό Πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Τόμος Γ', Αθήνα, 2005.
- [7] Petzold W., EU Cohesion Policy 1988-2008: Investing in Europe's future, *Inforegio Panorama Magazine*, Office of the official publications of the European Communities, no 26, June 2008, Belgium, pp. 22-25.
- [8] Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Τρίτη έκθεση προόδου σχετικά με τη συνοχή: προς μια νέα εταιρική σχέση για την ανάπτυξη, την απασχόληση και τη συνοχή*, Βρυξέλλες, 17.5.2005, COM(2005) 192 τελικό.
- [9] Λιαργκόβας Π. - Ανδρέου Γ., *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2007, σσ. 94-103.
- [10] Λιαργκόβας Π. - Ανδρέου Γ., *όπου παραπάνω*, σσ. 113-209.
- [11] Begg I., Heinemann Fr., *New Budget, Old Dilemmas*, Centre for European Reform, Briefing Note, 22.2.2006, σσ. 1-2.
- [12] Boeri T., Brücker T., *The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States*, European Integration Consortium (DIW, CEPR, FIEF, IAS, IGIER), 2000, σσ. 1.
- [13] Mrak M., Rant V., *Financial Perspective 2007-2013: Domination of national interests*, EU-CONSENT, EU-Budget Working Paper No 1, July 2007, σσ. 5-6.
- [14] Λιαργκόβας Π. - Ανδρέου Γ., *όπου παραπάνω*, σσ. 124-132.
- [15] Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών - Γενική Γραμματεία Επενδύσεων & Ανάπτυξης, *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013*, Ιανουάριος 2007, σσ. 112-130.
- [16] Διαδικτυακός τόπος του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (www.espa.gr), που λειτουργεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.
- [17] Thirlwall A. P., *Μεγέθυνση και Ανάπτυξη*, τόμος Α, Έκτη αγγλική έκδοση σε μετάφραση Νέζη Γ., Εκδόσεις Παπαζήση, Αθηνά, 2001, σσ. 5-7.
- [18] Λαγός Δ. Γ., *Θεωρίες περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης*, Εκδόσεις Κριτική Α.Ε, Αθήνα, 2007, σσ. 36-37.

- [19] Ρέππας Π. Α., *Οικονομική Ανάπτυξη - θεωρίες και στρατηγικές*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σσ. 313-315.
- [20] Keynes J. M., *Η γενική θεωρία της απασχολήσεως του τόκου και του χρήματος*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1955, σσ. 3-18.
- [21] Βαϊτσος Κ. - Μπαρτζώκας Α., *Αναπτυξιακή Οικονομική: Κείμενα Οικονομικής Σκέψης και Κοινωνικού Προβληματισμού* (σε μετάφραση Ρούσσου Ν.), Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2004, σσ. 28-29.
- [22] Holland S., *Capital versus the regions*, Macmillan Press, London, 1976, pp. 1-60.
- [23] Λαγός Δ. Γ., 2007, *όπου παραπάνω*, σσ. 46-47.
- [24] Χατζημιχάλης Κ., *Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική: κείμενα από τη διεθνή εμπειρία*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, 1992, σσ. 13.
- [25] Κόνσολας Ν. Ι., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1997, σσ. 60-61.
- [26] Καυκαλάς Γ., *Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης: θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*, Εκδόσεις Κριτική Α.Ε, Αθήνα, 2004, σσ. 15-38.
- [27] Λαγός Δ. Γ., 2007, *όπου παραπάνω*, σσ. 50-51.
- [28] Solow R. M., A Contribution to the Theory of Economic Growth, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 70, No. 1, February 1956, pp. 65-94.
- [29] Swan T. W., Economic Growth and Capital Accumulation, *Economic Record*, Vol. 32, 1956, pp. 343-361.
- [30] Stöhr W. and Taylor F. (editors), *Development from Above or Below? The Dialectics of Regional Planning in Developing Countries*, John Wiley & Sons Ltd., Chichester West Sussex, 1981, pp. 43-43, 95-98.
- [31] Friedmann J. and Weaver C., *Territory and Function: The evolution of Regional Planning*, Edward Arnold (Publishers) Ltd, London, 1979, pp. 171, 193-207.
- [32] Leff E., *Green Production: Towards an Environmental Rationality*, The Guilford Press, New York, 1995, pp. 115-129.
- [33] Porter M. E., Clusters and the New Economics of Competition, *Harvard Business Review*, Vol. 76, No. 6, November-December 1998, pp. 77-90.
- [34] Chinitz B., Contrasts in Agglomeration: New York and Pittsburgh, *The American Economic Review*, Vol. 51, No. 2, May 1961, pp. 279-289.
- [35] Nelson A. C., Theories of Regional Development, in Bingham R. D. and Mier R. (editors), *Theories of Local Economic Development: Perspectives from Across the Disciplines*, Sage Publication Inc., London, 1993, p. 33.
- [36] Castells M., *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and culture Volume I*, Blackwell Publishing Ltd., Chichester West Sussex, second edition 2010, pp. 77-129.

[37] Krugman P. R., *Geography and Trade*, Published jointly by Leuven University Press- Leuven, Belgium and The MIT Press-Cambridge, Massachusetts, London, England, sixth printing 1996, pp. 20-25.

[38] Πετράκος Γ. - Ψυχάρης Γ., *Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Κριτική Α.Ε, Αθήνα, 2004, σσ. 219-245.

[39] Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών - Γενική Γραμματεία Επενδύσεων & Ανάπτυξης, *όπου παραπάνω*, σσ. 115-116

Περιφερειακή Αποτελεσματικότητα και Καινοτομία: Μια Δυναμική Ανάλυση

Αικατερίνη Κοκκίνου*

Department of Economics, University of Glasgow

a.kokkinou.1@research.gla.ac.uk

Περίληψη:

Κατά την διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών, παρατηρήθηκαν σημαντικές αλλαγές στην οικονομική ανάπτυξη η οποία χαρακτηρίζεται από «στροφή» στην οικονομία της γνώσης. Ο ανταγωνισμός έχει μετακινήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα των οικονομιών αυτών προς τους συντελεστές της γνώσης και της καινοτομίας, και στην αύξηση της παραγωγικότητας, όμως από τη άλλη πλευρά παρατηρούνται σημαντικές ανισορροπίες στην Ε.Ε. που δυσχεραίνουν την επίτευξη συνοχής. Στην σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα, παρατηρείται έντονη συγκέντρωση δραστηριοτήτων στο χώρο, αφενός στις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες (σε εθνικό επίπεδο), είτε στις περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες, συνήθως στα μητροπολιτικά κέντρα και γύρα από αυτά (σε περιφερειακό επίπεδο). Το παρόν άρθρο αναλύει την καινοτομική δυναμική των ελληνικών περιφερειών, μέσα από την χρήση των μεθόδων ανάλυσης των Δυνατοτήτων, Αδυναμιών, Ευκαιριών και Απειλών (Analysis SWOT), της ανάλυσης του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος (Ανάλυση PEST), και της ανάλυσης της Αξίας, της Σπανιότητας, της Αδυναμίας μίμησης, και της Δυνατότητας αξιοποίησης (Ανάλυση VRIO), προκειμένου να αναλύσει την περιφερειακή διάσταση των καινοτομικών δραστηριοτήτων, με μελέτη περίπτωσης την Ελλάδα.

Κατάταξη JEL: O18, O33, R11

Λέξεις κλειδιά: Περιφερειακή Καινοτομική Δραστηριότητα, Ανάλυση SWOT, Ανάλυση PEST, Ανάλυση VRIO

1. Εισαγωγή

Η τεχνολογία και οι καινοτομικές δραστηριότητες διαδραματίζουν σήμερα έναν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία πλούτου και την οικονομική ανάπτυξη (Korres et al, 2004, Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003) και η ικανότητα ανάπτυξης μιας περιφέρειας συνδέεται συνήθως με τις καινοτομικές δραστηριότητες και τη παραγωγικότητα των επιχειρήσεων, την δυνατότητά τους να «ενώσουν» τα δίκτυα και να αξιοποιήσουν τις ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού και το θεσμικό πλαίσιο. Η ανταγωνιστικότητα μιας περιφερειακής οικονομίας εξαρτάται από την οικονομική της δραστηριότητα (Korres, Kitsos and Hadjidima, 2005). Περιφέρειες όπου συγκεντρώνονται φθίνοντες τομείς και παραγωγικοί κλάδοι χαμηλού βαθμού προστιθέμενης αξίας και χαμηλής ενσωματωμένης τεχνολογίας συνήθως παρουσιάζουν σοβαρή «αναπτυξιακή καθυστέρηση» και έντονες διαρθρωτικές δυσκολίες αναφορικά με την προσαρμογή τους στον ανταγωνισμό. Από την άλλη πλευρά, περιφέρειες με διαφοροποιημένη οικονομική δομή και με δυναμικούς κλάδους παραγωγής βασισμένους στην τεχνολογική καινοτομία, στη μαθησιακή ικανότητα και στη δικτύωση μεταξύ των επιχειρήσεων παρουσιάζουν συγκριτικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, (Κουρλιούρος, 2001).

Οι Harmaakorpi και Pekkarinen (2002) αποδεικνύουν και υιοθετούν την άποψη ότι υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην επίτευξη και ενίσχυση περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη των περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας και ενισχύθηκε η έννοια της περιφερειακής διάστασης της καινοτομίας (Feldman, 1994, Fritsch, 2003, 2004). Η καινοτομία αναλύεται όχι απλά ως μια οικονομική διαδικασία, αλλά ως μια κοινωνική δραστηριότητα και διαδικασία που συμπεριλαμβάνει την δυναμική πολλών διαφορετικών επιχειρήσεων, ερευνητικών φορέων, πανεπιστημίων, και εν γένει φορέων περιφερειακής ανάπτυξης (Crevoisier & Maillat, 1991, Camagni, 1991). Η καινοτομική δυνατότητα της περιφέρειας εξαρτάται τόσο από την ικανότητα προς μάθηση και παραγωγή καινοτομίας, όσο και από την ικανότητα διάδρασης και συνεργασίας των φορέων του δικτύου (Asheim, 1996, Lundvall 1999).

* Επικοινωνία: Dr. Aikaterini Kokkinou, Department of Economics, University of Glasgow, Adam Smith Building, G12 8RT, Glasgow, United Kingdom, E-mail: a.kokkinou.1@research.gla.ac.uk

Με βάση τον ορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δηλαδή της ικανότητας διατήρησης και βελτίωσης της ευημερίας των πολιτών της περιφέρειας υπό συνθήκες εγχώριου και διεθνούς ανταγωνισμού που θεωρείται ως μια σύνθετη και διαρκής διαδικασία που αναφέρεται σε ένα μεγάλο φάσμα προσδιοριστικών παραγόντων. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες θεωρούνται (Eisenhardt & Martin, 2000, Harmaakorpi, 2004):

η ποσότητα και η ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών, ο βαθμός συσσώρευσης, η παραγωγικότητα, το άμεσο περιφερειακό περιβάλλον, η δομή των αγορών, η ολοκλήρωσή με τις διεθνείς αγορές, οι επενδύσεις σε κοινωνικό, ανθρώπινο και υλικό κεφάλαιο, η οικονομική πολιτική
 οι κοινωνικές, πολιτικές συνθήκες και το θεσμικό πλαίσιο, το ευρύτερο «μάκρο» διεθνές περιβάλλον
 οι καινοτομικές δραστηριότητες και τις νέες τεχνολογίες, το άνοιγμα των αγορών και την έκθεση στον ανταγωνισμό.

Σύμφωνα με τον Pavitt (1998) και τον Fagerberg (1994), οι διαφορές ανάμεσα στην ανταγωνιστικότητα των οικονομιών μπορούν σε μεγάλο βαθμό να εξηγηθούν με τις υπάρχουσες διαφορές στις επιδόσεις των καινοτομικών δραστηριοτήτων ανάμεσα στις οικονομίες, καθώς και τις διαφορές στα επίπεδα της τεχνολογικής ανάπτυξης (Jorgenson & Stiroh, 2000, Jorgenson, 2001). Οι περιφερειακές ανισότητες παρουσιάζονται, κυρίως, λόγω ανισοτήτων στην παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα επηρεάζοντας ταυτόχρονα το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης που θεωρείται συνάρτηση της ικανότητας προς καινοτομία στην διαδικασία παραγωγής, της εισαγωγής νέων προϊόντων, του περιορισμού κόστους με καινοτομίες, και της αύξησης της προσαρμοστικότητας στην αγορά (Varga & Acs, 1997, Acs, Anselin, & Varga, 2002).

Περαιτέρω, ο Wolfe (2002) εισήγαγε την έννοια της ικανότητας μιας περιφέρειας να καινοτομήσει στο πλαίσιο ενός ευρύτερου θεωρητικού πλαισίου που επιτρέπει να εξηγήσει τις αναπτυξιακές διαφορές μιας περιφέρειας. Οι σχέσεις που περιγράφουν τις δραστηριότητες της καινοτομίας παρουσιάζουν στο μοντέλο του Wolfe (2002) μια χωρική διάσταση, τα στοιχεία της οποίας είναι:

απόσταση, ένταση των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων, αύξουσες αποδόσεις, το κόστος και όφελος μιας δραστηριότητας, συσσώρευση και η συγκέντρωση των δραστηριοτήτων, χωρική διάχυση της γνώσης και της τεχνολογίας, χωρική διαφοροποίηση, δηλαδή τα μεταβαλλόμενα ως προς την τοποθεσία πρότυπα, περιφερειακές εισοδηματικές ανισότητες, διάφορα πρότυπα μετανάστευσης και απόθεμα του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού.

Οι νέες τεχνολογίες και οι καινοτομικές δραστηριότητες διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία πλούτου και στην οικονομική μεγέθυνση, μέσω του σχεδιασμού πολιτικών και στρατηγικών προώθησης της καινοτομίας (Konsolas, Papadaskalopoulos, & Plaskovitis, 2001, Edquist, 1997). Η διαδικασία αυτή εμφανίζει την ανάγκη για τη συνύπαρξη μεταξύ δύο βασικών πυλώνων με σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ τους:

- (α) ενός εσωτερικού περιβάλλοντος με τη μορφή του στενού περιβάλλοντος της επιχείρησης, και
- (β) ενός εξωτερικού που προκύπτει από τα δίκτυα της καινοτομίας (Cooke et al, 1998).

Ο ερευνητικός στόχος του άρθρου αυτού είναι να δώσει την γεωγραφική διάσταση των καινοτομικών δραστηριοτήτων σε επίπεδο περιφέρειας στην Ελλάδα, με βάση τις κυριότερες ερμηνευτικές μεταβλητές της καινοτομικής δραστηριότητας και της οικονομικής προόδου. Αναφορικά με τον στόχο αυτό, η μεθοδολογική προσέγγιση της παρούσας διατριβής αφορά εργαλεία ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης. Αρχικά, πραγματοποιείται ποιοτική ανάλυση με την χρήση των μεθόδων ανάλυσης των Δυνατοτήτων, Αδυναμιών, Ευκαιριών και Απειλών (Analysis SWOT), της ανάλυσης του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος (Ανάλυση PEST), και της ανάλυσης της Αξίας, της Σπανιότητας, της Αδυναμίας μίμησης, και της Δυνατότητας αξιοποίησης (Ανάλυση VRIO). Η μεθοδολογική προσέγγιση αυτή, στη συνέχεια εξειδικεύεται με την ανάλυση των υφιστάμενων καινοτομικών και αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της Ελλάδας, καθώς και των σχετιζόμενων στόχων πολιτικής.

2. Καινοτομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη

Η δυνατότητα για καινοτομίες των περιφερειών εξαρτάται αρχικά από τις καινοτόμες εισροές, όπως για παράδειγμα οι δεξιότητες και επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο των επιχειρήσεων στις συγκεκριμένες περιοχές που επηρεάζουν άμεσα τη δομή και το περιβάλλον παραγωγής της περιοχής, (Kangasharju και Nijkamp, 2001). Γενικά, διακρίνονται τέσσερις ομάδες τοπικών παραγόντων που επηρεάζουν την περιφερειακή δυνατότητα για καινοτομίες, όπως παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα 1:

Πίνακας 1: Προσδιοριστικοί παράγοντες περιφερειακής ικανότητας προς καινοτομία

Προσδιοριστικοί παράγοντες περιφερειακής ικανότητας προς καινοτομία:

- οικονομίες συσσωρεύσεων που περιλαμβάνουν τις «οικονομίες θέσης» που αυξάνουν από την παρουσία της ίδιας βιομηχανίας, και τις «αστικές οικονομίες» που αυξάνουν από την παρουσία διαφορετικών βιομηχανιών
- δημογραφία και δομή πληθυσμών που αναφέρεται στα τοπικά στοιχεία συμπεριφοράς των ανθρώπων και των τοπικών πελατών και το μέγεθος της τοπικής περιοχής αγοράς
- διαθεσιμότητα της εξειδικευμένης υποδομής πληροφοριών συμπεριλαμβανομένων των εντατικών δικτύων επικοινωνίας και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και
- κοινωνικό εξειδικευμένο κεφάλαιο που αποκρίνεται γρηγορότερα στη νέα ζήτηση για τα τεχνολογικά συστήματα

Πηγή: Armstrong & Taylor (2000)

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ένα «τριαδικό σύστημα σχέσεων και αλληλεπιδράσεων» με τα ακόλουθα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, (Κουρλιούρος 2001):

Γεωγραφία της καινοτομίας που αφορούν τεχνολογίες και καινοτομικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα τη τυποποίηση, ποικιλότητα και ευελιξία.

Γεωγραφία των συναλλαγών και διασυνδέσεων που αφορούν περιοχές με βιομηχανικά συγκροτήματα, όπου αναπτύσσονται εξωτερικές οικονομίες κλίμακας και οικονομίες πεδίου.

Γεωγραφία των επιχειρήσεων και των παραγωγικών συστημάτων που αφορούν πρσανισμούς με διάφορες διασυνδέσεις συναλλαγών και σχέσεις εισροών- εκροών.

Οι νέες τεχνολογίες συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη νέων βιομηχανικών κλάδων και προϊόντων που έχουν διαφορετικές χωροθετικές απαιτήσεις από τους παλαιότερους με συνέπεια τις μεταβολές στη χωρική οργάνωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και κατά συνέπεια στην ανταγωνιστικότητα των περιφερειών που μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως ακολούθως που παρουσιάζονται στον πίνακα 2:

Πίνακας 2: Βασικοί Τύποι Περιφερειών

Τύποι και Χαρακτηριστικά Περιφερειών

- «Περιφέρειες υψηλού βαθμού καινοτομίας που περιλαμβάνουν ορισμένες αστικές περιοχές και ζώνες γύρω από τεχνολογικά συμπλέγματα, τεχνολόγεις, και επιστημονικά πάρκα με υψηλό βαθμό ενδογενούς ανάπτυξης νέων βιομηχανικών δραστηριοτήτων βασισμένων σε προηγμένες τεχνολογίες.
- «Παλιές βιομηχανικές περιφέρειες» που περιλαμβάνουν παραδοσιακοί κλάδοι βαριάς βιομηχανίας, εξόρυξης πρώτων υλών και παραγωγής βασικών προϊόντων.
- «Υπανάπτυκτες περιφέρειες» που περιλαμβάνουν αγροτικές ζώνες που περιλαμβάνουν κυρίως εργοστάσια – παραρτήματα εξαρτώμενα από εξωγενείς πηγές τεχνολογιών χαμηλού επιπέδου

Πηγή: Κουρλιούρος (2001)

3. Περιφερειακή Ανάλυση των Καινοτομικών Δραστηριοτήτων στην Ελλάδα

Η Ελληνική επικράτεια διαιρείται σε 13 περιφέρειες σύμφωνα με την κατανομή NUTS-2 της Ε.Ε. Οι περιφέρειες αυτές παρουσιάζουν σημαντική διαφοροποίηση αναφορικά με τον ρυθμό ανάπτυξης, την ένταση του πληθυσμού και το επίπεδο ανταγωνιστικότητας και καινοτομικών δραστηριοτήτων. Οι διαφοροποιήσεις συνδέονται με παράγοντες όπως η γεωγραφική θέση της κάθε περιοχής και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της.

Οι ελληνικές περιφέρειες παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαμηλή «οικονομική δυναμική», με επίπεδα παραγωγικότητας και καινοτομικότητας χαμηλότερα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο, με εξαίρεση ίσως την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, η οποία αποτελεί στην ουσία την βιομηχανική ζώνη της Αττικής. Αναγνωρίζεται ότι με εξαίρεση τα δυο μητροπολιτικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και τις περιβάλλουσες περιοχές, οι υπόλοιπες περιφέρειες στερούνται παραγόντων σε όρους πληθυσμού, παραγωγής και καινοτομίας, ώστε να ενισχύσουν την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα τους στο πλαίσιο της οικονομίας της γνώσης.

Η περιφέρεια της πρωτεύουσας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μερίδιο οικονομικής δραστηριότητας (Christofakis, Papadaskalopoulos, Tasopoulos, 2003), καθώς και το μεγαλύτερο μερίδιο στους κλάδους «υψηλής τεχνολογίας» και καινοτομικών δραστηριοτήτων. Ο δεύτερος πόλος της Κεντρικής Μακεδονίας – γύρω από την πόλη της Θεσσαλονίκης είναι σχετικά συγκριτικά περιορισμένος. Ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι οι σημαντικές περιφερειακές ανισορροπίες ως αποτέλεσμα της υψηλής συγκέντρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Αττική. Περιφέρειες χωρίς ιδιαίτερα μεγάλα αστικά κέντρα έχουν πληθυσμιακή ένταση (density) κάτω από 40,0 κάτοικοι / km² (π.χ. περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου), σε αντίθεση με την Αττική, όπου ο αντίστοιχος δείκτης είναι 1025,1 κάτοικοι / km².

Αναφορικά με τον ρυθμό ανάπτυξης των ελληνικών περιφερειών, παρατηρείται μείωση του πρωτογενή τομέα, σχετικά μικρή μείωση στον δευτερογενή τομέα με τις κυριότερες δραστηριότητες να κατευθύνονται στον κλάδο της δόμησης και κατασκευών, και της αύξησης στην συνεισφορά του τριτογενή τομέα (με τις κυριότερες δραστηριότητες στον τομέα του τουρισμού). Αναφορικά με την απασχόληση ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και περιφέρεια ο τριτογενής τομέας απασχολεί το μεγαλύτερο τμήμα του εργατικού δυναμικού στο σύνολο της χώρας και σε κάθε περιφέρεια ξεχωριστά. Ο δευτερογενής τομέας καταλαμβάνει την δεύτερη θέση στο σύνολο της χώρας και στις περιφέρειες της Αττικής, Βορείου Αιγαίου, Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Κεντρικής Μακεδονίας, Στερεάς Ελλάδας και Νοτίου Αιγαίου. Ο πρωτογενής τομέας διαφέρει από περιφέρεια σε περιφέρεια, παρουσιάζοντας μόνο το 0,67% της απασχόλησης στην Αττική και μέχρι το 29,05% στην Πελοπόννησο.

Ωστόσο, παρά την ανάπτυξη που συντελέσθηκε στη χώρα κατά τις μεταπολεμικές δεκαετίες σ' όλους τομείς, η ανάπτυξη αυτή συνοδεύτηκε από τη δημιουργία έντονων ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών και εντός των περιφερειών της χώρας, με έντονη υπερ-συγκέντρωση των οικονομικών και αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια της Αττικής (Christofakis, Papadaskalopoulos, Tasopoulos, 2003).

Πίνακας 3: Κατηγορίες και Βασικά Χαρακτηριστικά των Ελληνικών Περιφερειών

	Ρυθμός Ανάπτυξης	Περιφέρειες	Χαρακτηριστικά
1 ^η κατηγορία	Υψηλός ρυθμός ανάπτυξης	Αττική Κεντρική Μακεδονία Κρήτη Νότιο Αιγαίο	Αυτές οι περιφέρειες αναπτύσσονται με ικανοποιητικούς ή σχετικά ταχείς ρυθμούς.
2 ^η κατηγορία	Χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης	Δυτική Μακεδονία Ήπειρος Δυτική Ελλάδα Πελοπόννησος Βόρειο Αιγαίο	Οι περιφέρειες αυτές είναι αραιοκατοικημένες ή βρίσκονται στην ορεινή ραχοκοκαλιά της Ελλάδας και φαίνεται να ακολουθούν όλες τις υπόλοιπες με βραδύτερους ρυθμούς ανάπτυξης.
3 ^η κατηγορία	Ενδιάμεσος ρυθμός ανάπτυξης	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη Θεσσαλία Ιόνια Νησιά Στερεά Ελλάδα	Οι περιφέρειες αυτές παρουσιάζουν ενδιάμεσους ρυθμούς ανάπτυξης, (κινούνται στο επίπεδο του 62% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ε.Ε.).

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση της περιφερειακής κατανομής των επενδύσεων σε Ε&ΤΑ στο εσωτερικό της χώρας. Οι επενδύσεις κατευθύνονται κυρίως προς την Κεντρική Ελλάδα και την

Αττική, λόγω της εγγύτητας στην πρωτεύουσα, καθώς και την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, λόγω της εγγύτητας της με την περιοχή των Βαλκανίων και της ηπειρωτικής Ευρώπης. Ένα σημαντικό ποσοστό του κεφαλαίου των επενδύσεων σε E&TA είναι επίσης εγκατεστημένο στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας.

Η περιφερειακή ανάλυση δείχνει επιπλέον ότι το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών για E&TA συγκεντρώνεται στις περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας, ιδιαίτερα στη περιοχή της Θεσσαλονίκης. Η διαφορά είναι ακόμη εντονότερη σε ό,τι αφορά τις δαπάνες των επιχειρήσεων για Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, που εν γένει συνδέονται στενά με την προώθηση καινοτομιών. Κατά μέσο όρο, οι δαπάνες αυτές αποτελούν σχεδόν τα δύο τρίτα των συνολικών δαπανών για Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη στην Ε.Ε., ενώ στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν μόνον το ένα τέταρτο των συνολικών δαπανών. Η παρουσίαση των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων των ελληνικών περιφερειών και η ανάλυση του υφιστάμενου γενικού πλαισίου προώθησης της ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και ειδικότερα της προώθησης της καινοτομίας και τεχνολογικής ανάπτυξης τους σε περιφερειακό επίπεδο, αποτελούν απαραίτητες πληροφορίες πλαισίου και κρίσιμες συνιστώσες μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Η διεθνής εμπειρία αποδεικνύεται συνεχώς ότι η διαδικασία της «ανάπτυξης» σε τοπικό επίπεδο στηρίζεται πλέον στο στρατηγικό σχεδιασμό (Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης, 2004). Τα περισσότερα σχέδια ανάπτυξης χρησιμοποιούν την ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats, δηλαδή, δηλαδή Αδυναμίες, Δυνατότητες, Ευκαιρίες, Απειλές) που αποτελεί μεθοδολογία διάγνωσης τόσο του εσωτερικού (internal situation audit) όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος (external situation audit) μιας περιφέρειας.

Η ανάλυση SWOT, δηλαδή των ισχυρών και ασθενών σημείων, ευκαιριών και κινδύνων αφορά την ανάλυση που λαμβάνει χώρα στο εσωτερικό περιβάλλον μιας περιφέρειας και επιδιώκει τη διάγνωση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών της, ενώ λαμβάνει ταυτόχρονα υπόψη της τις ευκαιρίες και τις απειλές που προέρχονται στο το άμεσο εξωτερικό περιβάλλον.

Πίνακας 4: Παρουσίαση Δυνατών Σημείων, Αδυναμιών, Ευκαιριών και Κινδύνων

Στρατηγικός Στόχος –Άξονας Ανάπτυξης	Δυνατά Σημεία	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Κίνδυνοι
<ul style="list-style-type: none"> Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> Ρυθμοί ανάπτυξης που διατηρούνται πάνω από το μέσο όρο της Ε.Ε. Ενισχυμένη εικόνα της χώρας, λόγω πρόσφατων επιτυχημένων διοργανώσεων Εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό 	<ul style="list-style-type: none"> Μικρού μεγέθους εταιρείες Ελλιπής στρατηγική για τις ΜΜΕ Αποστροφή σε επιχειρηματικό ρίσκο Κλειστή αγορά – ελλιπές θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας Χαμηλή αποτελεσματικότητα δημόσιου τομέα Αναντιστοιχία μεταξύ προσφοράς-ζήτησης σε ειδικότητες της αγοράς εργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> Αξιοποίηση τεχνογνωσίας χωρών μελών Ε.Ε. Μεταφορά θεσμικού πλαισίου ΕΕ – απελευθέρωση αγορών Αξιοποίηση αναπτυξιακών ρυθμών γειτονικών αγορών Υπαρξη 4-5 κλάδων με ισχυρό δυναμικό Ανάπτυξης Δυνατότητες «clustering» Αναπροσανατολισμός της εκπαίδευσης σε ανταγωνιστικούς τομείς 	<ul style="list-style-type: none"> Εσωστρέφεια Καθυστερήσεις στην υλοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών παρεμβάσεων για την απελευθέρωση των αγορών Διατήρηση δαιδαλώδους θεσμικού πλαισίου και χρονοβόρων γραφειοκρατικών διαδικασιών Ελλιπής αξιοποίηση δυνατοτήτων νέων περισσότερο ευέλικτων μορφών εργασίας
<ul style="list-style-type: none"> Αύξηση παραγωγικότητας ανά ώρα εργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> δυσλειτουργίες του δημόσιου τομέα γραφειοκρατία, χαμηλό επίπεδο στις δομές εξυπηρέτησης επενδυτών αδυναμία παροχής ηλεκτρονικών υπηρεσιών χαμηλός βαθμός προσέλκυσης ξένων άμεσων επενδύσεων αδυναμία των ΜΜΕ να ενσωματώσουν τεχνογνωσία και να αναπτύξουν προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας δυσπιστία στην επιχειρηματική διάρθρωση (μεταξύ ενός δυναμικού τμήματος και ενός παραδοσιακού) 	<ul style="list-style-type: none"> σύγκλιση ευθυγράμμιση με στόχους Λισσαβόνας και νέες ευρωπαϊκές πολιτικές η αυξανόμενη τάση σύμφωνα με τα νέα καταναλωτικά πρότυπα για ποιοτικότερα προϊόντα και υπηρεσίες 	<ul style="list-style-type: none"> η συνεχής διεύρυνση της ΕΕ και η είσοδος νέων μελών, αναπτυσσόμενων οικονομιών με χαμηλό εργατικό κόστος, υψηλή παραγωγικότητα και γενικά υψηλή ανταγωνιστικότητα ελλείψεις σε υποδομές υποστήριξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας 	
<ul style="list-style-type: none"> αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας ως ποσοστό του ΑΕΠ σε επίπεδα άνω του μέσου όρου της Ε.Ε. 	<ul style="list-style-type: none"> χαμηλό ποσοστό εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ως % του ΑΕΠ υψηλή κινητικότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας 	<ul style="list-style-type: none"> βελτίωση των συνθηκών πρόσβασης σε χρηματοδότηση των επιχειρήσεων πολύ μικρό μέγεθος επιχειρήσεων περιορισμένο εύρος κλαδικής εξειδίκευσης και μικρό μερίδιο προϊόντων τεχνολογικής έντασης ή έντασης γνώσης/ αδυναμία δημιουργίας παραγωγικών δικτύων χαμηλή –αν και αυξανόμενη – σύνδεση της εκπαίδευσης με την επιχειρηματικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα η διεύρυνση με χώρες που συνορεύουν ή βρίσκονται πολύ κοντά στην Ελλάδα αξιοποίηση των ευκαιριών των προγραμμάτων, Κοινωνία της Πληροφορίας & ΕΠΑΝ και γενικότερα των σημαντικών επενδύσεων στο πλαίσιο του Γ' και Δ' ΚΠΣ 	<ul style="list-style-type: none"> καθυστερήση στην υιοθέτηση του ηλεκτρονικού εμπορίου στην καθημερινή ζωή πολιτών και επιχειρήσεων συρρίκνωση της μεταποίησης λόγω μετανάστευσης στις γειτονικές χώρες χαμηλότερου εργ. κόστους
<ul style="list-style-type: none"> η θέση της χώρας ως φυσικού κόμβου εμπορίου με την Ανατολή, τόσο λόγω της διεύρυνσης της ΕΕ όσο και λόγω της αλματώδους ανάπτυξης της Κίνας και άλλων χωρών της Ανατολής, 	<ul style="list-style-type: none"> ελλείψεις σε υποδομές υποστήριξης του εμπορίου και της εφοδιαστικής αλυσίδας προϊόντων – εμπορευμάτων χαμηλή αξιοποίηση των ΤΠΕ από μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων 	<ul style="list-style-type: none"> διεθνής τάση ανάπτυξης ΜΜΕ εξαγωγικού προσανατολισμού τεχνολογικού περιεχομένου 	<ul style="list-style-type: none"> έλλειμμα συνειδητοποίησης της αξίας των υπηρεσιών για τη λειτουργία της αγοράς & της σημασίας των business services ειδικότερα ως πλατφόρμας για προστιθέμενη αξία στα προϊόντα και ως παράγοντα ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> υψηλές τιμές πετρελαίου
<ul style="list-style-type: none"> Σημαντική βελτίωση των υποδομών σε Ε&ΤΑ 	<ul style="list-style-type: none"> πολύ χαμηλό επίπεδο στις συνολικές δαπάνες Ε&Τ ως ποσοστό ΑΕΠ 		<ul style="list-style-type: none"> εκθετική ανάπτυξη της τεχνολογίας που απαξιώνει σχετικά γρήγορα την 	

- υπερσυγκέντρωση δαπανών και δραστηριοτήτων σε περιορισμένο αριθμό περιφερειών (κυρίως Αττική)
- χαμηλός βαθμός αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεων στον τομέα της έρευνας
- ανοδική τάση στις δαπάνες για Ε&Τα από τις επιχειρήσεις και στον αριθμό των επιχειρήσεων που ασχολούνται με ερευνητικές και καινοτομικές δραστηριότητες
- ικανοποιητικό ποσοστό ανάληψης ανταγωνιστικών ερευνητικών έργων της ΕΕ (Πρόγραμμα-Πλαίσιο ΕΤΑ) από ελληνικές ομάδες Ε&Τα
- υψηλή επίδοση σε μη τεχνολογική καινοτομία και καινοτομία σε υπηρεσίες
- σημαντικό δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας, ΑΠΕ και συμπαραγωγής
- αξιοποίηση φορολογικών κινήτρων από επιχειρήσεις για ανάπτυξη Ε&Τ δραστηριοτήτων (Ν.2992/2002/άρθρο 10)
- αξιοποίηση των αυξημένων πόρων του 7^{ου} Προγράμματος πλαισίου της ΕΕ για Ε&Τα
- συγκριτική υστέρηση του ερευνητικού ιστού της χώρας σε υποδομή και υλικοτεχνικό εξοπλισμό
- πολύ χαμηλή συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στις δαπάνες Ε&Τ/ υπερτροφική – σχετικά - συμμετοχή ΑΕΙ και κρατικών ερευνητικών ιδρυμάτων στην υλοποίηση προγραμμάτων Ε&Τα
- περιορισμένη ανάπτυξη κλάδων παραγωγής που ενσωματώνουν υψηλή Ε&Τα στην παραγωγική διαδικασία και το τελικό προϊόν
- αδυναμία μετατροπής των αποτελεσμάτων Ε&Τ σε οικονομικό-εμπορικό αποτέλεσμα
- Ατελής λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας
- εμπόδια στην απελευθέρωση των αγορών ενέργειας
- Υψηλή ενεργειακή ένταση
- υφιστάμενη υποδομή σε Ε & ΤΑ
- επικέντρωση της Ε&Τα σε επιλεγμένους τομείς
- απελευθέρωση ενεργειακών αγορών
- ευαισθητοποίηση κοινού και πολιτικών σε θέματα Ε&Τ

Βελτίωση της Προσπελασιμότητας και των Υπηρεσιών Γενικού Ενδιαφέροντος

- Διείσδυση φυσικού αερίου και αξιοποίηση εγχώριων ενεργειακών πόρων (λιγνίτης, ΑΠΕ)

- ελλείψεις σε σύγχρονες υποδομές ΤΠΕ (ευρυζωνικά δίκτυα)
- καθυστερήσεις/περιορισμοί στη διείσδυση του φυσικού αερίου
- ατελής λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας
- εμπόδια στην απελευθέρωση των αγορών ενέργειας
- Ενεργειακή διαθεσιμότητα/προβλήματα υποδομών ηλεκτρικού δικτύου
- Το ελλιπές εθνικό θεσμικό πλαίσιο

- απελευθέρωση ενεργειακών αγορών

Αναβάθμιση και προστασία του περιβάλλοντος και πρόληψη κινδύνων

- Μειωμένες πηγές παραγωγής ρύπων
- Η συνειδητοποίηση των κινδύνων
- σημαντικό δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας, ΑΠΕ και συμπαραγωγής

- Αδυναμία προσέγγισης μεγαλύτερων ηλικιών
- Έλλειψη δυναμικής ανάπτυξης του κλάδου της Πληροφορικής την περίοδο 2000-2004
- Αδυναμία προσέλκυσης ξένων επενδύσεων σε ΤΠΕ, έως τις αρχές του 2004
- χαμηλή περιβαλλοντική συνείδηση στην κοινωνία και στις επιχειρήσεις
- ασφάλεια εγκαταστάσεων και ποιότητας καυσίμων
- ανορθολογική διαχείριση υδατικών πόρων
- χαμηλή επίδοση στην κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού των επιχειρήσεων
- συγκριτικά περιορισμένο ανθρώπινο ερευνητικό και

- Οι παρεμβάσεις των διαρθρωτικών ταμείων
- Η δημιουργία σύγχρονου πλαισίου πρόληψης

Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και προώθηση της απασχόλησης

- Υψηλό επίπεδο επιστημονικού δυναμικού
- Ενδιαφέρον για κατάρτιση από τον πληθυσμό
- Υψηλές Δημόσιες επενδύσεις στις ΤΠΕ, μέσω του Γ' και Δ' ΚΠΣ
- τάση αύξησης των συμμετεχόντων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και σε μεταπτυχιακές σπουδές
- υψηλή ποιότητα ανθρώπινου Ε&Τ δυναμικού/ικανοποιητικές

- Αξιοποίηση υποδομών στο χώρο της εκπαίδευσης
- Δυνατότητα προώθησης εναλλακτικών μορφών εργασίας
- Αξιοποίηση των περιφερειακών δομών (επιμελητήρια κλπ.) δυνατότητες αξιοποίησης της οικολογικών προτύπων από τις επιχειρήσεις
- αξιοποίηση του πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων που τίθεται από την Οδηγία 2000/60 και των διαχειριστικών μελετών που υλοποιούνται μέσω του Γ' ΚΠΣ

- Αποδημία επιστημονικού δυναμικού υψηλού επιπέδου
- Προγράμματα κατάρτισης χαμηλής απόδοσης μακριά από τις πραγματικές ανάγκες
- Πληθωρισμός αποφοίτων ΤΠΕ
- Η διατήρηση της αναντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς-ζήτησης η έλλειψη ευελιξίας και ταχύτητας προσαρμογής της

	<p>ερευνητικές επιδόσεις (βασική έρευνα)/ σημαντικό από άποψη ποιότητας και πλήθους ερευνητικό δυναμικό στο εξωτερικό</p>	<p>τεχνολογικό δυναμικό</p> <ul style="list-style-type: none"> • χαμηλός βαθμός απασχόλησης ερευνητών στις επιχειρήσεις ▪ χαμηλή επίδοση στη διαβίωση εκπαίδευση αδυναμίες στην προσέλκυση επιστημονικού δυναμικού από το εξωτερικό χαμηλή κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ βελτίωση γενικότερου περιβάλλοντος για ερευνητές ως αποτέλεσμα υλοποίησης στρατηγικής ΕΕ για ανθρώπινο ερευνητικό δυναμικό και ενίσχυση της κινητικότητας ▪ αξιοποίηση του 7^{ου} Προγράμματος Πλαισίου για Ε&ΤΑ 	<p>Ελληνικής</p> <p>“κουλτούρας στην αναδυόμενη παγκόσμια οικονομία της γνώσης που ενώ δημιουργεί συνεχώς νέες δεξιότητες ταυτόχρονα απαξιώνει πολύ γρήγορα τις υφιστάμενες</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ brain drain ▪ Ασάφεια στο θεσμικό πλαίσιο ▪ Διατήρηση των υφιστάμενων αναποτελεσματικών δομών διαχείρισης
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της δημόσιας διοίκησης 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Η θεσμοθετημένη περιφερειακή διάσταση 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Εξαιρετικά μεγάλο μέγεθος ▪ Συχνή επικάλυψη αρμοδιοτήτων ▪ Πολυνομία ▪ ελλείψεις σε επαρκές και εξειδικευμένο προσωπικό για την αποτελεσματική άσκηση των αναπτυξιακών πολιτικών του Υπουργείου από τους αντίστοιχους φορείς του ▪ υψηλό διοικητικό βάρος στη δημιουργία & λειτουργία των επιχειρήσεων, πολυσχιδείς διαδικασίες αδειοδοτήσεων (νέας ή λειτουργούσας επιχείρησης), ▪ επικαλύψεις και πολυνομία, ▪ έλλειψη συντονισμού κρατικών φορέων 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Η αναδιοργάνωση των υπηρεσιών σε ευέλικτα σχήματα ▪ Παροχή όλων των υπηρεσιών ηλεκτρονικά Ηλεκτρονικοποίηση διαδικασιών δημόσιου τομέα (σταδιακή εφαρμογή ΣΥΖΕΥΞΙΣ και λοιπών συστημάτων παροχής ηλεκτρονικών υπηρεσιών προς πολίτες και επενδυτές 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Κίνδυνος αποτυχίας ικανοποίησης διεθνών δεσμεύσεων στην ενέργεια ▪ έλλειψη ισχυρών ηλεκτρικών διασυνδέσεων ▪ σχέσεις με κύριο προμηθευτή φυσικού αερίου ▪ υψηλή εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας ▪ έλλειψη πετρελαϊκών διασυνδέσεων ▪ δυσχέρειες στη συνεργασία με ΠΓΔΜ & Βουλγαρία στα διακρατικά ποτάμια
<p>Ενίσχυση της Διασυνοριακής Διακρατικής και Διαπεριφερειακής Συνεργασίας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντικές δυνατότητες Ε&Τ διείσδυσης στα Βαλκάνια, την Αν. Μεσόγειο και τις παρευξείνιες περιοχές ▪ υψηλό επίπεδο διεθνούς δικτύωσης και Ε&Τ συνεργασιών των Ελληνικών ομάδων 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ περαιτέρω αξιοποίηση ευκαιριών για συνεργασία με προηγμένες χώρες (ΗΠΑ, Ιαπωνία) και χώρες ΝΑ Ευρώπης ▪ ανάπτυξη πετρελαϊκού τομέα στην Ν.Α. Ευρώπη ▪ αναβάθμιση του ενεργειακού ρόλου της χώρας στην Ν.Α. Ευρώπη/ ενεργειακός κόμβος 	
<p>Ενίσχυση της Περιφερειακής Συνοχής και Ανάπτυξης</p>		<ul style="list-style-type: none"> ▪ αδυναμία διαχείρισης περιφερειακής πολιτικής Έρευνας, Τεχνολογίας και Καινοτομίας 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ενίσχυση Περιφερειών με προσωπικό για υλοποίηση δράσεων Ε&ΤΑ και καινοτομίας & συνεργασία με ΓΓΕΤ για εκπαίδευση 	

Πηγή: Ίδια επεξεργασία, βασισμένη στο Υπουργείο Ανάπτυξης, Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα

Πίνακας 5: Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα Ελληνικών Περιφερειών

Περιφέρεια	Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	Πρωτογενής τομέας	Ορεινή μορφολογία, υποδομές, επαγγελματικές ειδικεύσεις
Κεντρική Μακεδονία Δυτική Μακεδονία Θεσσαλία	Δευτερογενής τομέας, υποδομές, αγορές Βιομηχανικό σύμπλεγμα, πρώτες ύλες Βιομηχανικό σύμπλεγμα, υποδομή, πρωτογενής τομέας	Ορεινή μορφολογία, υποδομές Κλαδική διάρθρωση
Ήπειρος Δυτική Ελλάδα	Βιομηχανικό σύμπλεγμα, υποδομές, πρωτογενής τομέας	Ορεινή μορφολογία, υποδομή Κλαδική διάρθρωση
Ιόνια Νησιά Στερεά Ελλάδα	τουρισμός Βιομηχανικό σύμπλεγμα, υποδομές, αγορές	Νησιώτικος χώρος, υποδομές
Αττική	Δευτερογενής τομέας, υποδομές, ανθρώπινο κεφάλαιο, μητροπολιτική περιφέρεια	Περιβαλλοντική ρύπανση
Πελοπόννησος	Πρωτογενής τομέας	Ορεινή μορφολογία, υποδομές, δευτερογενής τομέας
Βόρειο Αιγαίο	Τουρισμός	Νησιώτικος χώρος, υποδομές, επαγγελματικές ειδικεύσεις
Νότιο Αιγαίο	Τουρισμός	Νησιώτικος χώρος, επαγγελματικές ειδικεύσεις
Κρήτη	Πρωτογενής τομέας, τουρισμός, έρευνα	Υποδομές

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα

Επιδίωξη της κάθε περιφέρειας, στην ανταγωνιστική τους προοπτική, είναι να εξουδετερώσει ή να ελαχιστοποιήσει τους κινδύνους, που δημιουργούνται εξωγενώς ή από τις ίδιες τις αδυναμίες του. Παράλληλα, επιδιώκει να αξιοποιήσει τα δυνατά σημεία, που διαθέτει συνδέοντας τα αποτελεσματικά με τις παρουσιαζόμενες ευκαιρίες. Πρέπει να αναφερθεί ότι, για την ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος και την αξιολόγηση χαρακτηριστικών που το αποτελούν υιοθετήθηκε η ποιοτική εκτίμηση των πόρων, σύμφωνα με την ανάλυση V.R.I.O.. Ακόμη, αναφέρεται ότι, τόσο η εμπλοκή της V.R.I.O. για τη σκιαγράφηση του περιβάλλοντος στην ανάλυση S.W.O.T., αποτελούν καινοτομικά στοιχεία, μεθοδολογικού αλλά και αναλυτικού περιεχομένου.

Η ανάλυση εστιάζεται σε διαδικασίες ενεργοποίησης της περιφερειακής επιχειρηματικότητας και των διαδικασιών «ενδογενούς» ανάπτυξης. Κατ' ουσία, αφορά στην προβολή των δυνατών σημείων του εσωτερικού περιβάλλοντος και τη διασύνδεσή τους με διαθέσιμες ευκαιρίες του εξωτερικού του περιβάλλοντος. Συνεπώς, όταν οι συγκεκριμένες διαδικασίες μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα την παραγωγή «αξίας», τότε και οι παραγωγικοί πόροι, έχουν κοινωνικοοικονομική αξία – είναι «πολύτιμοι» – (valuable) και μάλιστα μπορεί να αποτελούν πηγή για την πραγματοποίηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Ακόμη, αν οι συγκεκριμένοι πόροι είναι σπάνιοι (rare), αποτελούν εισροές, που αναδεικνύονται και αξιοποιούνται μέσα από τις δραστηριότητες του, δεν αντιγράφονται πλήρως και δεν υποκαθίστανται (imitable), τότε αποτελούν πηγή για βιώσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

4. Καινοτομικές Δραστηριότητες και Οικονομική Ανάπτυξη των Ελληνικών Περιφερειών

Παρά τον υψηλό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης, η παραγωγή καινοτομίας στην Ελλάδα προέρχεται κυρίως από το κράτος, ενώ αντίθετα παρατηρείται υπό – επένδυση από τον ιδιωτικό τομέα. Οι κλαδικές και περιφερειακές ασυμμετρίες δείχνουν ότι οι καινοτομικές δραστηριότητες προέρχονται από ένα σχετικά μικρό αριθμό επιχειρήσεων, ενώ ένα μεγάλο τμήμα της χώρας δεν συμμετέχει στην οικονομία της γνώσης. Η Ελλάδα ακολουθεί την τεχνολογική ανάπτυξη των περισσότερων ανεπτυγμένων χωρών με χρονική υστέρηση. Ο Πίνακας 5.18 παρουσιάζει την ποσοστιαία περιφερειακή κατανομή των δαπανών Ε&ΤΑ συνολικά και ανά φορέα.

Η Αττική συγκεντρώνει το 58 % της συνολικής Ακαθάριστης Εγχώριας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΑΕΔΕΑ), το 76% της Ιδιωτικής Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΙΔΕΑ), το 62% της Κρατικής Δαπάνης σε Ε&ΤΑ και το 44% της Τριτοβάθμιας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ. Η Κεντρική Μακεδονία ακολουθεί με 14,5% της συνολικής Ακαθάριστης Εγχώριας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΑΕΔΕΑ), το 10% της Ιδιωτικής Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΙΔΕΑ), το 11% της Κρατικής Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΚΔΕΑ) και το 19% της Τριτοβάθμιας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΤΔΕΑ). Η Κρήτη συγκεντρώνει το 18% της Κρατικής Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΚΔΕΑ) και 7,6% της Τριτοβάθμιας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΤΔΕΑ), γεγονός που αντικατοπτρίζει την συγκέντρωση ερευνητικών κέντρων στην περιοχή. Η Κρήτη, ωστόσο, υστερεί στην δαπάνη των επιχειρήσεων για έρευνα και ανάπτυξη (Ιδιωτική Δαπάνης σε Ε&ΤΑ: 0,66%).

Σε όρους της Τριτοβάθμιας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΤΔΕΑ) και της Κρατικής Δαπάνης σε Ε&ΤΑ, η Δυτική Ελλάδα παρουσιάζει ικανοποιητική δραστηριότητα, ενώ η Ήπειρος, η Ανατολική Μακεδονία – Θράκη και η Θεσσαλία παρουσιάζουν χαμηλούς δείκτες δραστηριότητας. Αναφορικά με τη Τριτοβάθμια Δαπάνη σε Ε&ΤΑ (ΤΔΕΑ), το Βόρειο Αιγαίο δείχνει κάποια δραστηριότητα, λόγω του πανεπιστημίου Αιγαίου. Μεταξύ των περιφερειών αυτών, μόνο η Δυτική Ελλάδα και η Ανατολική Μακεδονία – Θράκη παρουσιάζουν της Ιδιωτικής Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΙΔΕΑ) πάνω από 1% του συνόλου της Ακαθάριστης Εγχώριας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΑΕΔΕΑ). Στον κλάδο των επιχειρήσεων, εκτός από την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, σημαντική καινοτομική δραστηριότητα παρουσιάζουν και οι επιχειρήσεις στη Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο, οι οποίες αποτελούν την ευρύτερη βιομηχανική περιοχή γύρω από την Αττική. Η Δυτική Μακεδονία, το Νότιο Αιγαίο και η περιφέρεια των Ιονίων Νήσων παρουσιάζουν επιδόσεις κάτω από 1% σε όλους τους τομείς.

Στην Αττική, ο δείκτης Ακαθάριστης Εγχώριας Δαπάνης σε Ε&ΤΑ (ΑΕΔΕΑ) / Περιφερειακό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι 1%, από το οποίο 40% αποτελεί την ιδιωτική συμμετοχή. Ειδικότερα, στο σύνολο των περιφερειών της Ε.Ε., η Κεντρική Μακεδονία κατέχει την 164^η θέση, η Κρήτη την 174^η θέση, και η Δυτική Ελλάδα, η Ήπειρος, η Στερεά Ελλάδα και η Ανατολική Μακεδονία – Θράκη καταλαμβάνουν την 182^η, 191^η, 192^η και 197^η θέση, αντίστοιχα. Οι τελευταίες πέντε θέσεις ανήκουν στις περιφέρειες της Πελοποννήσου (199^η), Θεσσαλία (200^η), Δυτική Μακεδονία (201^η), Βόρειο Αιγαίο (202^η) και τέλος Νότιο Αιγαίο (203^η). Οι δείκτες δείχνουν συγκέντρωση του ελληνικού συστήματος καινοτομίας γύρω από την περιοχή της πρωτεύουσας, καθώς και έντονες ανισότητες μεταξύ των υπόλοιπων περιφερειών.

Πίνακας 6: Περιφερειακή κατανομή δαπανών Ε&ΤΑ συνολικά και ανά φορέα (%)

	ΑΕΔΕΑ	Επιχειρήσεις	Δημόσια Ερευνητικά Κέντρα	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	Μη – Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί
Ελλάδα	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ανατολική Μακεδονία – Θράκη	2,57	1,22	1,41	4,04	0,0
Κεντρική Μακεδονία	14,52	10,53	10,98	18,78	15,44
Δυτική Μακεδονία	0,58	0,0	0,76	0,91	0,0
Θεσσαλία	2,32	0,52	1,05	4,15	0,0
Ήπειρος	2,47	0,04	0,82	4,91	0,0
Ιόνια Νησιά	0,29	0,0	0,11	0,58	0,0
Δυτική Ελλάδα	6,94	2,48	2,84	11,92	0,0
Κεντρική Ελλάδα	1,15	3,15	0,58	0,04	0,0
Πελοπόννησος	1,87	5,07	0,74	0,09	6,24
Αττική	58,21	76,16	62,39	43,66	78,31
Βόρειο Αιγαίο	0,99	0,0	0,23	2,01	0,0
Νότιο Αιγαίο	0,53	0,18	0,33	0,87	0,0
Κρήτη	7,58	0,66	17,75	8,06	0,0

Πηγή: ΓΓΕΤ

Ο κύριος φορέας που αναλαμβάνει δραστηριότητες E&TA στην Ελλάδα είναι το κράτος. Σχεδόν η μισή ερευνητική δραστηριότητα στην Ελλάδα διεξάγεται στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, δηλαδή ποσοστά αντίστοιχα με 49,3% το 2003, 44,3 % το 1995. Η συνεισφορά του παραγωγικού τομέα των επιχειρήσεων είναι σχετικά χαμηλή, δηλαδή 30% της Ακαθάριστης Εγχώριας Δαπάνης σε E&TA. Η συνεισφορά των δημόσιων Ερευνητικών Κέντρων, δηλαδή η Κρατική Δαπάνη σε E&TA, (ΚΔΕΑ) ανέρχεται στο 20%, ενώ η συνεισφορά των μη – κερδοσκοπικών οργανισμών είναι σχεδόν μηδενική. Το 70,55% των συνολικών δαπανών E&TA προέρχεται από δημόσιους φορείς, ενώ το ποσοστό της δαπάνης που προέρχεται από τις επιχειρήσεις ανέρχεται στο 28,23% της Ακαθάριστης Εγχώριας Δαπάνης σε E&TA (ΑΕΔΕΑ).

Η χρηματοδότηση από το εξωτερικό προέρχεται κυρίως από την Ε.Ε., μέσω των προγραμμάτων κοινοτικά ταμεία και την Ε.Ε. από τα ερευνητικά προγράμματα για E&TA. Η συνεισφορά από το τα Ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα στην Ακαθάριστη Εγχώρια Δαπάνη σε E&TA (ΑΕΔΕΑ) υπολογίζεται γύρω στο 10%. Η Ελλάδα υπολογίζεται να προσελκύει περίπου το 3% των πόρων από προγράμματα – πλαισίου.

Όσον αφορά τις εκμεταλλεύσεις E&TA, ο δείκτης παρουσιάζει αυξητική τάση από το 1999. Ο δείκτης για τις εκμεταλλεύσεις E&TA αυξήθηκε κατά 17% (σε τρέχουσες τιμές \$ PPP) από το 2000 έως το 2005. Η ανάλυση των μεγεθών του δείκτη για τις εκμεταλλεύσεις E&TA ανά επιστημονικό πεδίο NABS δείχνει μια σχετικά σταθερή κατανομή τα τελευταία χρόνια. Το μεγαλύτερο ποσοστό χρηματοδότησης προέρχεται από τους γενικούς πόρους των, δηλαδή περίπου 47,5 % το 2005, το 9 % αντιστοιχεί στην βασική έρευνα, το 23 % είναι διαθέσιμο για στόχους οικονομικής ανάπτυξης και σχεδόν το 17 % για την υγεία, τις κοινωνικές δομές και το περιβάλλον.

Συμπερασματικά, υπάρχει μια σαφής και έντονη διαφοροποίηση ανάμεσα στις Περιφέρειες ως προς το βαθμό καινοτομικότητας. Η περιοχή της Αττικής και, σε κάποιο βαθμό, η Κεντρική Μακεδονία παρουσιάζουν μια σημαντική υπεροχή σε όλους τους τομείς των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, και προκειμένου να εντοπιστούν τα κύρια στοιχεία τα οποία συνθέτουν τον χαρακτήρα της κάθε περιφέρειας και επηρεάζουν την καινοτομική και αναπτυξιακή της δυνατότητα, πραγματοποιείται ανάλυση V.R.I.O. – S.W.O.T. για την κάθε περιφέρεια της Ελλάδας.

Αναφορικά με την γεωγραφική κατανομή των δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης προκύπτει ότι οι δραστηριότητες αυτές παρουσιάζουν υψηλό βαθμό συγκέντρωσης σε σχετικά μικρό αριθμό περιοχών της κοινότητας που αποκαλούνται «νησίδες καινοτομιών». Οι περιοχές αυτές είναι κυρίως αστικές με πυκνό δίκτυο επιχειρήσεων κι ερευνητικών φορέων. Αναφορικά με την κατανομή των δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης των φτωχότερων κρατών – μελών, παρατηρείται ότι οι δραστηριότητες αυτές είναι συγκεντρωμένες σε λίγες περιοχές, κυρίως γύρω από τις πρωτεύουσες των αντίστοιχων χωρών. Ένας σημαντικός λόγος για την συγκέντρωση των δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης σε λίγες περιοχές είναι η αύξηση της αποτελεσματικότητας των πόρων που χρησιμοποιούνται στην έρευνα και ανάπτυξη, μέσω των οικονομιών κλίμακας και των εξωτερικών οικονομιών που δημιουργεί η συγκέντρωση. Από την άλλη πλευρά επιτακτική είναι η ανάγκη για τη μεταφορά των αποτελεσμάτων και της τεχνογνωσίας στις ασθενέστερες περιφέρειες, μέσω κατάλληλων μηχανισμών για τη διάδοση των νέων τεχνολογιών.

Στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο τμήμα των ερευνητικών δραστηριοτήτων συγκεντρώνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο που συγκεντρώνουν περίπου το 90% της ακαθάριστης δαπάνης για έρευνα και τεχνολογία.

Συμπερασματικά, η μελέτη της περιφερειακής διάστασης της καινοτομίας επικεντρώνεται στον εντοπισμό των διαφορών στα χαρακτηριστικά της καινοτομικής δραστηριότητας μεταξύ διαφορετικών γεωγραφικών περιφερειών. Τα βασικότερα χαρακτηριστικά αναφορικά με την περιφερειακή διάσταση της καινοτομίας στην Ελλάδα συνοψίζονται στα εξής στοιχεία:

- Η περιφέρεια της Αττικής παρουσιάζει το υψηλότερο επίπεδο καινοτομικής δραστηριότητας, έναντι των άλλων περιφερειών.
- Αντίθετα, οι περιφέρειες Ηπείρου, Ανατολικής και Δυτικής Μακεδονίας έχουν το χαμηλότερο επίπεδο καινοτομικής δραστηριότητας, αλλά και τις μικρότερες δαπάνες καινοτομίας και απασχόληση ανθρώπινου δυναμικού σε κλάδους έντασης E&A.

• Χαμηλή καινοτομική δραστηριότητα παρουσιάζουν και οι ορεινές και νησιωτικές περιφέρειες της Ελλάδας, με εξαίρεση την περιφέρεια της Κρήτης, όπου οι αντίστοιχοι δείκτες παρουσιάζονται σχετικά υψηλοί.

Ο ακόλουθος πίνακας παρουσιάζει τα βασικότερα χαρακτηριστικά του ελληνικού περιφερειακού συστήματος καινοτομίας, όπως διαμορφώνεται από τα διαθέσιμα στοιχεία. Η ανάλυση πραγματοποιείται μέσω της μεθοδολογίας S.W.O.T. – V.R.I.O.

Πίνακας 7: Ανάλυση S.W.O.T. – V.R.I.O. του Ελληνικού Περιφερειακού Συστήματος Καινοτομίας

	(i). Δυνατά σημεία	(ii). Αδύνατα σημεία	
Εσωτερικό	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλός ρυθμός ανάπτυξης, βελτίωση ανταγωνιστικότητας και αυξητικές τάσεις του ποσοστού απασχόλησης Έστω περιορισμένη αύξηση της ανάληψης των καινοτομικών δραστηριοτήτων από ιδιωτικές επιχειρήσεις Αύξηση των αποφοίτων σε αντικείμενα σχετιζόμενα με επιστημονικούς και τεχνολογικούς κλάδους Ισχυρή ελληνική επιστημονική κοινότητα στο εξωτερικό που θα μπορούσε να δημιουργήσει δίκτυα συνεργασίας με την επιστημονική κοινότητα στο εσωτερικό της χώρας Υψηλοί πόροι από το εξωτερικό, ιδιαίτερα από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία Υψηλά ποσοστά πόρων που διατίθενται στους τομείς καινοτομίας και E&TA και στους στόχους σύγκλισης και συνοχής Ενίσχυση της κουλτούρας αναφορικά με την σημασία της καινοτομικότητας στο πλαίσιο της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> Χαμηλό επίπεδο επενδύσεων E&TA από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, Αν και ο δημόσιος τομέας αποτελεί την κύρια κινητήρια δύναμη της καινοτομίας στην Ελλάδα, οι δημόσιες επενδύσεις σε E&A διαχέονται σε πολλούς τομείς μειώνοντας την κριτική μάζα που θα μπορούσε να αυξήσει την αποδοτικότητα των προγραμμάτων και των δράσεων. Εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις στην μεταποίηση, η χαμηλή απασχόληση σε τομείς E&TA Χαμηλή παραγωγική βάση που αποτελείται από επιχειρήσεις μικρού μεγέθους, σε παραδοσιακούς τομείς της οικονομίας που είναι εξαρτημένες από την μεταφορά τεχνολογίας από το εξωτερικό, Χαμηλή απόδοση στην προσφορά και την ζήτηση επενδυτικού κεφαλαίου Χαμηλή δραστηριότητα στις εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και στην παραγωγή νέων προϊόντων υψηλής τεχνολογίας Ασυμβατότητα μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας σε κλάδους καινοτομίας και έρευνας και τεχνολογίας Έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος στην ελληνική ερευνητική κοινότητα και η αποστροφή κινδύνου όσον αφορά την ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων. Έλλειψη πληροφόρησης Υπαρξη σημαντικών περιφερειακών ανισοτήτων. Συγκέντρωση των δραστηριοτήτων E&TA στην περιφέρεια της Αττικής που αποτελεί την μοναδική περιφέρεια στην Ελλάδα που οι καινοτομικές δραστηριότητες βρίσκονται πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ Χαμηλή επίδοση στην κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας Γραφειοκρατικό και πολύπλοκο θεσμικό και διοικητικό σύστημα πολιτικών καινοτομίας. Μικρό μέγεθος επιχειρήσεων και μικρό μέγεθος παραγωγικού τομέα 	Περιβάλλον
	(iii). Ευκαιρίες	(iv). Απειλές	
	<ul style="list-style-type: none"> Βελτίωση του σχεδιασμού πολιτικών E&TA και καινοτομίας Άνοιγμα της ελληνικής οικονομίας στις χώρες Βαλκανίων και Μεσογείου. Κινητικότητα κεφαλαίου και ανθρώπινων πόρων στο πλαίσιο της Ε.Ε Δημιουργία και η κατάλληλη ενίσχυση ηλεκτρονικών δικτύων Επίτευξη συμβατότητας για την καλύτερη και ταχύτερη ενσωμάτωση της Ελλάδας στα δίκτυα της Ε.Ε. και εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν για να ενισχυθεί η συνοχή με τις άλλες χώρες-μέλη, Επιτάχυνση της εσωτερικής δικτύωσης της χώρας με την προώθηση ήδη υπάρχοντων και την ανάπτυξη νέων δικτύων Ανάπτυξη βιβλιοθηκών και βάσεων δεδομένων και διάχυση των δεδομένων αυτών στο ελληνικό περιβάλλον Ενίσχυση των τεχνολογικών δραστηριοτήτων σε τομείς υψηλού οικονομικού συμφέροντος, Ενίσχυση στην διάρθρωση του Ερευνητικού Ιστού της χώρας Κατάρτιση κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού έρευνας και τεχνολογίας 	<ul style="list-style-type: none"> Μικρό ποσοστό δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, ιδιαίτερα σε τομείς καινοτομίας και μέσης ή υψηλής τεχνολογίας Χαμηλός βαθμός αντικατάστασης των επιχειρήσεων σε παραδοσιακούς τομείς παραγωγής με χαμηλή προστιθέμενη αξία. Τεχνο – φοβική συμπεριφορά Ανεπαρκής δημιουργία θέσεων εργασίας στον τομέα των υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας Υψηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας Αναντιστοιχία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης εργατικού δυναμικού γεγονός που συμβαίνει συχνά σε περιόδους οικονομικής ανάκαμψης Ανεπαρκής συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Ευρωπαϊκή δημογραφική εξέλιξη, κυρίως η γήρανση του πληθυσμού. 	Εξωτερικό
			Περιβάλλον

Πηγή: Ίδια επεξεργασία βασισμένη σε στοιχεία του Hellenic Technology Clusters Initiative-HTCI

Τον Μάρτιο 2007 υπεγράφησαν οι αποφάσεις χρηματοδότησης των «Περιφερειακών Πόλων Καινοτομίας», με στόχο τη δημιουργία ενός χωροταξικά ομοιογενώς κατανομημένου ιστού ερευνητικών, επιχειρηματικών και καινοτομικών δομών. Οι πόλοι καινοτομίας αποτελούν συνεχιζόμενο έργο στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Επιχειρηματικότητα και Ανταγωνιστικότητα» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007 - 2013. Στόχος των πόλων είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας των περιφερειών, με βάση τις θεματικές περιοχές που παρουσιάζουν μεγάλη ανάπτυξη καινοτομιών και αποτελούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της κάθε περιφέρειας.

Παράλληλα, με την ίδρυση του Ερευνητικού Κέντρου Θεσσαλίας, την ίδρυση τριών νέων Ερευνητικών Κέντρων στην Πάτρα, τα Ιωάννινα και τη Ξάνθη, καθώς και την ίδρυση της «Ζώνης Καινοτομίας» στη Θεσσαλονίκη και των τεχνολογικών εταιρειών δημιουργείται η βάση για μια ομοιογενή και γεωγραφικά κατανομημένη ερευνητική και καινοτομική επιχειρηματική δομή, με στόχο να συμβάλουν στη δυναμική και ισόρροπη τεχνολογική αναπτυξιακή τροχιά, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική της Λισσαβόνας.

Συγκρίνοντας τα επιμέρους είδη των πόλων ανάπτυξης διεθνώς διακρίνεται μια σειρά από κοινά χαρακτηριστικά και ταυτόχρονα προϋποθέσεις επιτυχίας, όπως:

- ύπαρξη υποδομών παραγωγής γνώσης και παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, και εργαστήρια
- ύπαρξη κρίσιμης μάζας ΜΜΕ
- ύπαρξη μιας ή περισσότερων καλά προσδιορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων
- ισχυρές διασυνδέσεις και δίκτυα συνεργασίας, όπως για παράδειγμα κοινή έρευνα, ανταλλαγές προσωπικού, κοινές πατέντες, αγορά εξοπλισμού και μηχανημάτων, σχέσεις πελάτη - προμηθευτή ή κανάλια άλλων μορφών, τόσο μεταξύ των επιχειρήσεων, όσο και ανάμεσα στις επιχειρήσεις από τη μια πλευρά και τα πανεπιστήμια και τους τεχνολογικούς φορείς από την άλλη
- ύπαρξη επιχειρηματικής, καινοτομικής και συνεργατικής κουλτούρας όχι μόνο στις επιχειρήσεις αλλά και στους τεχνολογικούς φορείς και τα πανεπιστήμια
- ύπαρξη διάφορων μορφών επενδυτικού κεφαλαίου, καθώς και νέα και καινοτομικά χρηματοοικονομικά εργαλεία.

Στον Πίνακα 8 παρουσιάζονται οι περιφερειακοί πόλοι καινοτομίας, που έχουν εγκριθεί και οι προϋπολογισμοί των αντίστοιχων έργων:

Πίνακας 8: Προϋπολογισμός Πόλων Καινοτομίας

Πόλος Καινοτομίας	Συνολικός Προϋπολογισμός (€)	Δημόσια Δαπάνη (€)
Κεντρικής Μακεδονίας	4.062.910	2.985.715
Δυτικής Ελλάδος	4.392.662	3.266.964
Δυτικής Μακεδονίας	2.910.300	1.979.875
Θεσσαλίας	5.000.000	3.599.084
Κρήτης	3.814.084	2.538.709
Σύνολο	20.179.956	14.370.347

Πηγή: www.rinonet.org

Πιο συγκεκριμένα, οι εγκεκριμένοι πόλοι καινοτομίας έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

Πίνακας 9: Χαρακτηριστικά Πόλων Καινοτομίας

Πόλος	Στόχος	Τομείς δράσεις	Συμμετέχοντες
Καινοτομίας Κεντρικής Μακεδονίας	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι η ενίσχυση του Περιφερειακού Συστήματος Καινοτομίας με νέους θεσμούς και συνεργασίες, ώστε οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών να αναπτύξουν και να προωθήσουν νέα προϊόντα στην αγορά. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επικεντρώνεται στον τομέα Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών. 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετέχουν ερευνητικοί οργανισμοί, επιχειρήσεις και φορείς μεταφοράς τεχνολογίας με Συντονιστή Εταίρο το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
Δυτικής Ελλάδος	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας της Περιφέρειας, με βάση τις θεματικές περιοχές που παρουσιάζουν μεγάλη ανάπτυξη καινοτομιών και επίσης αποτελούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Δυτικής Ελλάδας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επικεντρώνεται στους τομείς Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών, Ασφάλειας και Τεχνολογίας τροφίμων, Διαχείρισης και Προστασίας Περιβάλλοντος. 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετέχουν ερευνητικοί οργανισμοί, όπως το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών, ιδιωτικές επιχειρήσεις, το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών (ΕΑΙΤΥ), το Ερευνητικό Ινστιτούτο Χημικής Μηχανικής και Χημικών Διεργασιών Υψηλής Θερμοκρασίας (ΙΤΕ/ΕΙΧΗΜΥΘ), το Ινστιτούτο Βιομηχανικών Συστημάτων (ΙΝ.ΒΙ.Σ/ Ε.Κ. «Αθηνά»), το κέντρο BIC και τα Γραφεία Διαμεσολάβησης, το Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης Δυτ. Ελλάδας, Τεχνολογικά ιδρύματα, Σύνδεσμοι Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών της Δυτικής Ελλάδας, Αναπτυξιακές εταιρείες, καθώς και το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.
Δυτικής Μακεδονίας	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι η ενίσχυση των τεχνολογικών επιδόσεων και η δημιουργία περιβάλλοντος καινοτομίας στον τομέα της ενέργειας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Πρόκειται να επικεντρωθεί κυρίως, στον εντοπισμό και την εξάλειψη των εμποδίων για τη δημιουργία υψηλής απόδοσης ηλεκτροπαραγωγικών σταθμών με σχεδόν μηδενικές εκπομπές, καθώς και στη διερεύνηση της δυνατότητας αξιοποίησης των ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων της περιφέρειας. Η πρόωθηση καινοτόμων και οικονομικά ανταγωνιστικών «καθαρότερων» τεχνολογιών άνθρακα και τεχνολογιών αξιοποίησης ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων αναμένεται να οδηγήσει στην εξοικονόμηση των αποθεμάτων και τη μείωση των εκπομπών. Πρόκειται, επίσης, να εφαρμοστεί, επίσης, Τεχνολογική Στρατηγική Καινοτομίας, με ισχυρούς πόλους τοπικής ανάπτυξης, η οποία εγγυάται πολλαπλά ουσιαστικά οφέλη στην τοπική κοινωνία 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετέχουν ερευνητικοί οργανισμοί, όπως το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ως Συντονιστής Εταίρος, το Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Εφαρμογών Στερεών Καυσίμων του Εθνικού Κέντρου Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΙΤΕΣΚ/ΕΚΕΤΑ), το ΤΕΙ Κοζάνης, ερευνητικά κέντρα πανεπιστημίων και ΤΕΙ, επιμελητήρια, σύνδεσμοι φορέων και επιχειρήσεις.
Θεσσαλίας	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι η στήριξη μιας στρατηγικής ανάπτυξης της Περιφέρειας, αξιοποιώντας το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, ιδιαίτερα στην πρωτογενή παραγωγή. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επικεντρώνεται στους τομείς μεταποίησης τροφίμων και ποτών, αγροτικά, όπως για παράδειγμα η κλωστοϋφαντουργία, το έπιπλο και η παραγωγή ενέργειας μέσω ανανεώσιμων πηγών (βιοκαύσιμα). 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετέχουν ερευνητικοί οργανισμοί, όπως το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ερευνητικά εργαστήρια πανεπιστημίων και ΤΕΙ, το Κέντρο Έρευνας & Τεχνολογικής Ανάπτυξης Θεσσαλίας ΚΕΤΕΑΘ, τεχνολογικοί φορείς: (ΕΤΑΚΕΙ - Εταιρία Τεχνολογικής Ανάπτυξης Κλωστοϋφαντουργίας Ένδυσης & Ινών Α.Ε., ΕΤΑΤ - Εταιρεία Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης της Βιομηχανίας Τροφίμων και ΕΒΕΤΑΜ - Εταιρεία Βιομηχανικής Έρευνας & Τεχνολογικής Ανάπτυξης Μετάλλων), επιμελητήρια, σύνδεσμοι επιχειρήσεων, οργανισμοί μεταφοράς τεχνολογίας, αναπτυξιακές εταιρείες, συνεταιρισμοί και ιδιωτικές επιχειρήσεις.
Κρήτης	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχος είναι η ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας, με επίκεντρο τις τεχνολογικές περιοχές στις οποίες η ερευνητική κοινότητα της Περιφέρειας διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επικεντρώνεται στους τομείς Κοινωνίας της Πληροφορίας, Βιοτεχνολογίας και Ιατρικής Τεχνολογίας. Αναλυτικότερα, η εφαρμοσμένη έρευνα πρόκειται να εστιαστεί στα εξής θεματικά πεδία και περιοχές: Υδατοκαλλιέργειες, Ευρυζωνικά δίκτυα και υποδομές, Ηλεκτρονικό επιχειρείν, Τεχνολογία όζοντος, Ασύρματη επίγεια και δορυφορική τεχνολογία, Μικροηλεκτρονική, Μοριακή ταυτοποίηση ποικιλιών ελιάς και αμπελιού, Αξιοποίηση βιομάζας, Τηλεματική, Ιατρική τεχνολογία στην οφθαλμολογία, Ηλεκτρονική υγεία. 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετέχουν ερευνητικοί οργανισμοί, όπως το Πανεπιστήμιο Κρήτης, το Πολυτεχνείο Κρήτης, το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, το Ίδρυμα Τεχνολογίας Έρευνας-Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης (ΙΤΕ/ΕΤΕΠ-Κ), το Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας, το Επιμελητήριο Ηρακλείου, και επιχειρήσεις του δευτερογενή τομέα.

Βάσει των παραπάνω, σήμερα παρατηρείται ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα στις χώρες της Ε.Ε. εξαιτίας του «ανοίγματος» των αγορών, της αύξησης των εμπορικών ροών, και της σημαντικής μετανάστευσης του ανθρώπινου κεφαλαίου. Ενδεικτικά αναφέρονται:

η απελευθέρωση του ρυθμιστικού περιβάλλοντος – άνοιγμα των αγορών και η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής

η αυξανόμενη σημασία και η συμβολή της τεχνολογικής αλλαγής στην ανάπτυξη, δηλαδή η μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης

η συρρίκνωση του «οικονομικού» χώρου και αλλαγή της φύσης και της «έντασης» του ανταγωνισμού

οι εξελισσόμενες επιχειρησιακές στρατηγικές και πολιτικές των χωρών, δηλαδή οι διεθνικές επιχειρήσεις με έμφαση στην εθνική ανταγωνιστικότητα

Κατά συνέπεια, η επίτευξη υψηλών επιδόσεων αναφορικά με τα περιφερειακά συστήματα καινοτομίας μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της συνδυασμένης δράσης ενός φάσματος καθοριστικών δραστηριοτήτων, προερχόμενων τόσο από τους δημόσιους, όσο και ιδιωτικούς επιχειρησιακούς και ερευνητικούς φορείς.

5. Συμπεράσματα, Προτάσεις, Πολιτικές

Η διεθνής βιβλιογραφία αμφιταλαντεύεται και εγείρει ερωτήματα σε ότι αφορά τόσο στην αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. στη σύγκλιση και στην οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών των κρατών – μελών, ως και το υπόβαθρο της πολιτικής συνοχής. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η εμπειρική έρευνα στα παραπάνω πεδία δείχνει ότι ενώ οι διαφορές στο κατά κεφαλή Α.Ε.Π. ανάμεσα στα κράτη-μέλη τείνουν να μειώνονται, τέτοια σύγκλιση δε συμβαίνει σε ότι αφορά το εσωτερικό των κρατών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι περιφερειακές ανισότητες στο εσωτερικό των κρατών – μελών παραμένουν οι ίδιες ή ακόμα και αυξάνονται, ενώ οι πλουσιότερες περιφέρειες που μπορούν αποτελεσματικότερα να αξιοποιήσουν τις χρηματοδοτικές ευκαιρίες και τα αναπτυξιακά κίνητρα, των χωρών με αναπτυξιακή υστέρηση έχουν καλύτερες επιδόσεις, βελτιώνοντας την εικόνα της συνοχής στο εσωτερικό της Ε.Ε.

Πρωταρχικής σημασίας είναι η ανάπτυξη μακρο-οικονομικών πολιτικών που συμβάλλουν στην δημιουργία σταθερού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, διευκολύνουν την πρόσβαση σε επενδύσεις και προστατεύουν την πνευματική ιδιοκτησία. Παράλληλα, οι μακρο – οικονομικές και αναπτυξιακές πολιτικές θα πρέπει να επικεντρωθούν στην καθιέρωση ικανών κινήτρων για ανάπτυξη καινοτομιών και τη διασφάλιση της δημιουργίας νέας γνώσης, με ανάληψη ευθύνης από το κράτος να χρηματοδοτήσει την βασική έρευνα, βελτιώνοντας, παράλληλα, και την αποτελεσματικότητα στις κρατικές δαπάνες για καινοτομία μέσα από την εισαγωγή ανταγωνιστικών διαδικασιών στην επιλογή των φορέων που χρηματοδοτούνται από το κράτος, καθώς και στην αντιμετώπιση των οργανωτικών και διοικητικών ανεπαρειών που φαίνεται να επηρεάζουν την εμπλοκή των επιχειρήσεων στην καινοτομική δραστηριότητα. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να κινηθούν πολιτικές σχετιζόμενες με τον προσδιορισμό των καινοτομικών συστημάτων, των αδυναμιών και των δυνατοτήτων τους, η δημιουργία κέντρων πληροφόρησης και τεχνολογικών κέντρων, η ευρεία και ευέλικτη χρηματοδότηση προγραμμάτων καινοτομίας και μεταφοράς τεχνολογίας.

Στο επίπεδο της κρατικής πολιτικής εμπίπτει, επίσης, και η πολιτική αναφορικά με την ενίσχυση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους φορείς του υπάρχοντος συστήματος καινοτομίας όσο και η καλλιέργεια και αξιοποίηση των δικτύσεων ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Στο σημείο αυτό πρέπει να δοθεί έμφαση σε δράσεις όπως η δημιουργία επαφών μέσα από βιομηχανικούς κύκλους ή κλαδικές ομάδες και η διευκόλυνση της προσέγγισης μεταξύ των επιχειρήσεων, ενθαρρύνοντας τη δημιουργία διαμεσολαβητών, ή αξιοποιώντας τις υπάρχουσες δομές που θα μπορούσαν να αναλάβουν το ρόλο της επικοινωνίας και της διαμεσολάβησης. Ως συγκεκριμένες δράσεις θα μπορούσαν να αναφερθούν η οργάνωση διαλόγου σε θέματα στρατηγικής σημασίας, η παροχή στρατηγικών πληροφοριών μέσα από μελέτες τεχνολογικών προοπτικών και η αποτελεσματικότητα στην ενημέρωση των επιχειρήσεων για τα πλεονεκτήματα που σχετίζονται με την μεταφορά καινοτομικών τεχνολογιών και την ύπαρξη αποτελεσματικών μηχανισμών υποστήριξης των επιχειρήσεων κατά την διαδικασία διάχυσης και μεταφοράς τεχνολογίας, μέσα από την δημιουργία κέντρων πληροφόρησης και τεχνολογικών κέντρων.

Για την ανάπτυξη της καινοτομίας και της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, χρειάζεται μια στρατηγική τόσο για την ανασυγκρότηση συνολικά του εθνικού όσο και των περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας, τον εμπλουτισμό με νέους θεσμούς ενίσχυσης της συνέργειας μεταξύ της έρευνας και της βιομηχανίας, των ινστιτούτων, πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων.

Η περιφερειακή διάσταση μιας τέτοιας στρατηγικής που να λαμβάνει υπόψη τις προαναφερθείσες αδυναμίες και τις ανωτέρω διαπιστώσεις -όσον αφορά το τι χρειάζεται να γίνει, όπως για παράδειγμα είναι η δημιουργία μεγάλων περιφερειακών πόλων καινοτομίας και ανάπτυξης. Οι πόλοι αυτοί μπορούν να προωθήσουν, κατ' αρχάς, την ανάπτυξη συμπλεγμάτων νέας οικονομίας-οικονομίας της γνώσης στο σύνολο των τομέων της οικονομίας, όπως για παράδειγμα, ο τουρισμός, μεταφορές, υπηρεσίες, υπηρεσίες υγείας και ενέργεια ανάλογα με το διακριτό περιφερειακό χαρακτήρα, την περιφερειακή εξειδίκευση και το συγκριτικό πλεονέκτημα. Επίσης αφορούν και τους «παραδοσιακούς κλάδους» τους οποίους, όπως διαπιστώνεται στην ελληνική περίπτωση όπου τέτοιοι κλάδοι συνιστούν ιστορικό συγκριτικό πλεονέκτημα, μπορούν να ενισχύουν, όπως συνδυασμοί (clusters) ΜΜΕ επιχειρήσεων και υπηρεσιών έντασης-γνώσεων, όπως για παράδειγμα είναι η πληροφορική, χρηματοοικονομικά, υπηρεσίες συμβούλων και ιατρικές υπηρεσίες.

Οι περιφέρειες θα πρέπει να μεγιστοποιήσουν τους πόρους και τις ικανότητες τους να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους και να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες προκειμένου να ανταγωνιστούν επιτυχώς και να ευημερήσουν σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Η καινοτομία αναγνωρίζεται και αναλύεται όχι απλά ως μια οικονομική διαδικασία, αλλά ως μια ευρεία κοινωνική δραστηριότητα και διαδικασία, η οποία συμπεριλαμβάνει την δυναμική πολλών διαφορετικών επιχειρήσεων, ερευνητικών φορέων, πανεπιστημίων, και εν γένει φορέων περιφερειακής ανάπτυξης.

Αναφορικά με τις ελληνικές περιφέρειες, τα συγκριτικά αναπτυξιακά πλεονεκτήματα αναφέρονται κυρίως στην γεωγραφική τους θέση, όπως για παράδειγμα όσες έχουν γειτνίαση με την περιφέρεια της Αττικής και της Θεσσαλονίκης, στους φυσικούς πόρους, στα αρχαιολογικά – ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία και στην εξειδίκευσή στην παραγωγή υψηλής ποιότητας αγροτικών προϊόντων. Τα πλεονεκτήματα αυτά δημιουργούν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης μιας σύγχρονης και εξωστρεφούς αγροτικής παραγωγής με παράλληλη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, τόσο του παράλιου όσο και του ορεινού και εναλλακτικού τουρισμού.

Από την άλλη πλευρά τα προβλήματα και οι αναπτυξιακές αδυναμίες των ελληνικών περιφερειών αναφέρονται κυρίως στην έλλειψη των αναγκαίων υποδομών και στο χαμηλό επίπεδο του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και της επιχειρηματικότητας των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Τέλος, μια σοβαρή αδυναμία που προσδιορίζει σε ένα βαθμό και τις αναπτυξιακές προτεραιότητες αποτελεί ο έντονος διψισμός που παρατηρείται τόσο σε επίπεδο νομών μεταξύ τους, δηλαδή «ενδοπεριφερειακός», όσο και στα όρια του ίδιου νομού, δηλαδή μεταξύ ορεινών και πεδινών περιοχών, καθώς και ο διάχυτος ορεινός και αγροτικός χαρακτήρας των περισσότερων ελληνικών περιφερειών.

Στο πλαίσιο αυτό στόχος της περιφερειακής πολιτικής της χώρας για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 είναι η ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, η διασφάλιση καλύτερου επιπέδου ποιότητας ζωής και η αύξηση της απασχόλησης. Συγκεκριμένα, οι προτεραιότητες της περιφερειακής πολιτικής εκφράζονται:

- στην ολοκλήρωση των βασικών υποδομών μεταφορών και περιβάλλοντος που προάγουν την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη αντίστοιχα σε τοπικό επίπεδο
- στην ολοκλήρωση παρεμβάσεων αναδιάρθρωσης της παραγωγικής βάσης σε περιφερειακό επίπεδο, στην κινητοποίηση των ΜΜΕ, στην ανάπτυξη υποδομών επιχειρηματικότητας, στην προσέλκυση νέων επενδύσεων και στην ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο
- στην υποστήριξη παρεμβάσεων προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και του οικολογικού αποθέματος κάθε Περιφέρειας, σε τοπικό κυρίως επίπεδο.
- στην ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής βάσης των Περιφερειών, στην ανάδειξη και προαγωγή των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων και στην ενίσχυση του ρόλου των αστικών κέντρων σε σχέση με την ανάπτυξη της υπαίθρου. Στο πλαίσιο αυτό, προτεραιότητα επίσης αποτελεί η διασφάλιση της διάχυσης των θετικών επιδράσεων της «μητροπολιτικότητας» στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας.

- στην άρση της απομόνωσης, στην τόνωση της δημογραφικής ανάπτυξης και της παραγωγικής ανάπτυξης των ορεινών, παραμεθόριων και νησιωτικών περιοχών και με την ενίσχυση υποδομών στον τομέα της υγείας
- στη διάχυση της γνώσης και της καινοτομίας, στη διευκόλυνση και διάχυση της πρόσβασης στην Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, στη βελτίωση προϊόντων και υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο και στην ενθάρρυνση και στήριξη συλλογικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών για την επίτευξη και διατήρηση κρίσιμων τοπικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.
- στον εκσυγχρονισμό και την προσαρμογή των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, στην προώθηση των ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας, στην υποστήριξη των τοπικών πρωτοβουλιών για την απασχόληση σε συμπληρωματικότητα με τον άξονα του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι παραπάνω προτεραιότητες μπορούν να ενισχυθούν από τα περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα του Ε.Σ.Π.Α. Η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης στην χρονική περίοδο 2007-2013 θα πρέπει να αξιοποιήσει τον πρόσφορο, για κάθε περιφέρεια, συνδυασμό των συγκεκριμένων δυνατοτήτων της, έτσι ώστε να οδηγήσει στον περιορισμό των περιφερειακών ανισοτήτων που εξακολουθούν να υπάρχουν, αλλά και των παρατηρούμενων ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

1. Acs, Z. J., Anselin, L., Varga, A. (2002) Patents and innovation counts as measures of regional production of new knowledge, *Research Policy* 31: 1069–1085.
2. Anselin L., Varga A., & Acs Z. (1997) Local Geographic Spillovers Between University Research and High Technology Innovations, *Journal of Urban Economics* 42: 422-448.
3. Asheim, B.T. (1996) Industrial districts as ‘learning regions’: a condition for prosperity? *European Planning Studies* 4: 379–400.
4. Asheim, B. and Gertler, M. (2003): *Regional Innovation Systems and the Geographical Foundations of Innovation*, TEARI working paper no. 11, Centre for Technology, Innovation and Culture, University of Oslo.
5. Camagni, R. ed. (1991) *Innovation Networks—Spatial Perspectives*. Belhaven Press, London.
6. Camagni, R. (1991): Local ‘milieu’, uncertainty and innovation networks: towards a new dynamic theory of economic space, in: Camagni, R. ed. (1991), *Innovation Networks—Spatial Perspectives*, Belhaven Press, London, pp. 121-144.
7. Cooke, P., Uranga, M.G., Etxebarria, G. (1998) Regional Systems of Innovation: an Evolutionary Perspective. *Environment and Planning A*, 30: 1563-1584.
8. Crevoisier O. and Maillat D. (1991) Milieu, industrial organisations and territorial production system: Towards a new theory of spatial development, in: Camagni R. (ed). *Innovation networks: spatial perspectives*, London.
9. Edquist, C. (1997) *Systems of innovation – technologies, institutions, and organizations*. Cassel, London.
10. Fagerberg, J. (1994) Technology and International Differences in Growth Rates, *Journal of Economic Literature*, Vol.32: 1147-1175
11. Feldman M. (1994) *The Geography of Innovation*. Kluwer, Dordrecht.
12. Fritsch, M. (2004) Do Regional Systems Of Innovation Matter? in Kurt Huebner (Ed.): *Spaces Of Innovation: The New Economy in Transatlantic Perspective*, London, Routledge.
13. Fritsch, M. (2003) Does R&D-Cooperation Behaviour Differ between Regions?, in: *Industry and Innovation*, 10: 25-39.
14. Harmaakorpi V. and Pekkarinen S. (2002) *Regional Development Platform Analysis as a tool for regional innovation policy*, Proceedings of the ERSA 2002 Conference, Dortmund.
15. Jorgenson, D.W. (2001) Information Technology and the US Economy, *American Economic Review*, 91 (1): 1-32.
16. Jorgenson, D.W. and Stiroh, K. (2000) *Raising the Speed Limit: U.S. Economic Growth in the Information Age*, Brookings Papers on Economic Activity, 1, pp. 125-211.
17. Jorgenson, D.W., Ho, M.S. and Stiroh, K.J. (2003) Lessons for Europe from the US Growth Resurgence, *CEifo Economic Studies*, No.1: 27-48.
18. Jorgenson, D.W., Ho, M.S. and Stiroh, K.J. (2002) *Information Technology, Education, and the Sources of Economic Growth across US Industries*, mimeo, downloadable <http://post.economics.harvard.edu/faculty/jorgenson/papers/jhscriw.pdf>

19. Kangasharju A. and Nijkamp P. (2001) Innovation dynamics in space: local actors and local factors, *Socio-Economic Planning Sciences*, 35: 31-56.
20. Konsolas N, Papadaskalopoulos A. and Plaskovitis I. (2002) *Regional Development in Greece*, Berlin: Springer.
21. Korres, G., Tsobanoglou, G. and Marmaras, E. (2004) *Measuring the socio-economic development process for LDCs: the case of Human Development Index*, Πρακτικά του 7^{ου} Πανελληνίου Γεωγραφικού Συνεδρίου της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου - Τμήμα Γεωγραφίας, σελ. 198-205, Τόμος ΙΙ.
22. Korres, G., Kitsos C. and Hadjidima S. (2005) Inside to the Knowledge Based Economy: Looking for the Effects of Innovation and the Entrepreneurship Activities on Regional Growth», *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*, Volume 5, Issue 4.
23. Korres, G., Marmaras, E. and Tsobanoglou, G. (2003) Measuring the Effects of Informational Economy, in *New Economy Achievements and Lessons for the Future*, Proceedings of The Nesis Summative Conference , Athens
24. Lundvall B.-Å. (1999) *Innovation Policy in the Globalising Learning Economy*. The European Socio-Economic Research Conference. Brussels, 28–30 April 1999.
25. Pavitt, K. (1998) The social shaping of the national science base, *Research Policy*, 27: 793–805.
26. Wolfe, D. A. (2002) Social Capital and Cluster Development in Learning Regions. in: J. Adam Holbrook and David A. Wolfe (editors). *Knowledge, Clusters and Learning Regions*. Kingston: School of Policy Studies, Queen's University.
27. World Economic Forum (2008) *Competitiveness Report 2008 – 2009*.
28. *World Competitiveness Yearbook* (various years)
29. Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (Γ.Γ.Ε.Τ.): *Διάφορα Στατιστικά Στοιχεία*.
30. Κονσόλας Ν. (1997) *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
31. Κουρλιούρος, Η. Α. (2001) *Διαδρομές στις θεωρίες του χώρου (Οικονομικές Γεωγραφίες της παραγωγής και της ανάπτυξης)*, Ελληνικά Γράμματα, Κριτική Γεωγραφική Σκέψη (1), Αθήνα.
32. Κουρλιούρος Η. (1992) Πλευρές Διεπιστημονικής Προσέγγισης της Ανάπτυξης του Χώρου και της Πολιτικής των Παρεμβάσεων. Στο: Κουτσόπουλος, Κ. (επιμ.), 1992, *Ανάπτυξη και Σχεδιασμός: Διεπιστημονική Προσέγγιση*. Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση, σσ. 68-92. ISBN 960-02-0964-2.
33. Παπαδασκαλόπουλος, Α. και Χριστοφάκης, Μ. (2003) Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική: διαχρονική εξέλιξη, ισχύον πλαίσιο και προοπτικές, στο Σακελλαρόπουλος Θ. (επ.), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Τ. Α΄, 3^η Έκδοση, εκδ. Διόνικος, Αθήνα.
34. Παπαδασκαλόπουλος, Α. και Χριστοφάκης, Μ. (2003) *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, Τόμος 9, Τεύχος 1: 49-71.
35. Παπαδασκαλόπουλος, Α. και Χριστοφάκης, Μ. (2004) Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990, *Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών - Review of Economic Sciences*, Τεύχος 6: 65-88.

36. Παπαδασκαλόπουλος, Α. Χριστοφάκης, Μ. (2003) Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική: διαχρονική εξέλιξη, ισχύον πλαίσιο και προοπτικές. στο Σακελλαρόπουλος Θ. (επ.), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Τ. Α΄, 3^η Έκδοση, εκδ. Διόνικος, Αθήνα.
37. Παπαδασκαλόπουλος, Α. (2000) *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
38. Παπαδασκαλόπουλος Αθ. (1995) *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
39. Χριστοφάκης, Μ. (2004) Τοπική Ανάπτυξη και Αναπτυξιακή Στρατηγική για τα Τοπικά Κέντρα Ανάπτυξης, *ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος*, σσ. 121-133
40. Χριστοφάκης Μ. (2001) *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
41. European Union <http://www.europa.eu.int>
42. Eurostat <http://www.europa.eu.int/eurostat>
43. Hellenic Technology Clusters Initiative-HTCI
44. OECD Productivity Database, www.oecd.org/statistics/productivity
45. RINONET, www.rinonet.org
46. World Economic Forum 2006 (www.weforum.org)

Ευρωπαϊκή Ένωση και Οικονομική Ολοκλήρωση: Μια Επισκόπηση της Διαμόρφωσης των Βασικών Πολιτικών

Γεώργιος Μ. Κορρές

Αναπληρωτής Καθηγητής

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας

Περίληψη:

Βασικός στόχος του άρθρου αυτού είναι η επισκόπηση στα βασικά θέματα που αφορούν την πορεία και εξέλιξη της Ε. Ε.. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο αυτό θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια σύντομη εικόνα για τη δομή, την πορεία διεύρυνσης και τις κυριότερες δραστηριότητες της Ε.Ε καθώς επίσης και να αναπτυχθούν οι διάφορες πολιτικές της Ε.Ε. σχετικά με την ανάπτυξη, την ολοκλήρωση της αγοράς και της συνοχής των κρατών μελών.

Λέξεις Κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, Οικονομική Ολοκλήρωση, Ευρωπαϊκές Πολιτικές, Συνοχή, Οικονομική Ανάπτυξη.

European Union and Economic Integration: A Review of Basic Policies

George M. Korres

Associate Professor

University of the Aegean, Department of Geography

Abstract:

This article attempts to review the European Union policies and the effects on integration process. In particular, it also attempts to analyze the enlargement of European Union the process of European integration and furthermore to examine the most important policies, such as the agricultural common policy, industrial policy, technological and innovation policy, social policy, regional and economic policy and the environmental policy. Finally it attempts to measure the implications of those policies towards competitiveness, cohesion, and the integration process.

Key Words: European Union, Economic Integration, European Policies, Cohesion, Economic Development.

1. Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διαμορφώσει πολλές πολιτικές, όπως για παράδειγμα την αγροτική, βιομηχανική, εμπορική, και περιβαλλοντική, περιφερειακή και κοινωνική πολιτική. Βασικός στόχος των διαφόρων πολιτικών της Ε.Ε είναι η προώθηση της «οικονομικής ολοκλήρωσης», δηλαδή της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, και η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Η οικονομική ολοκλήρωση μπορεί να ορισθεί ως η μείωση και η κατάργηση των εμποδίων εκείνων για την ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων και των συντελεστών παραγωγής μεταξύ μιας ομάδας χωρών, αλλά και η εισαγωγή των κοινών πολιτικών.

Βασικός πυλώνας για την επιτάχυνση της «οικονομικής ολοκλήρωσης» και την ολοκλήρωση της πορείας της Ε.Ε. δημιούργησε η Συνθήκη του Μάαστριχτ που έθεσε τα βήματα για τη δημιουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Περαιτέρω, οι Συνθήκες του Άμστερνταμ, της Νίκαιας και η Συνταγματική συνθήκη στόχευαν να εισάγουν τις θεσμικές αναγκαίες εκείνες αλλαγές για τη διεύρυνση της Ε.Ε. και την ενίσχυση των κατάλληλων εκείνων πολιτικών που στοχεύουν στην οικονομική ολοκλήρωση. Στόχος του άρθρου αυτού είναι η διερεύνηση και η επισκόπηση των βασικών πολιτικών της Ε.Ε. και η ανάλυση των επιπτώσεων και

των αποτελεσμάτων αναφορικά με την οικονομική ολοκλήρωση. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο αυτό θα αναλύσουμε τα βασικά στοιχεία από τις ακόλουθες βασικότερες πολιτικές.

- (α) Την αγροτική πολιτική
- (β) Τη βιομηχανική πολιτική
- (γ) Τη περιφερειακή και οικονομική πολιτική
- (δ) Τη τεχνολογική πολιτική
- (ε) Τη κοινωνική πολιτική
- (στ) Τη περιβαλλοντική πολιτική

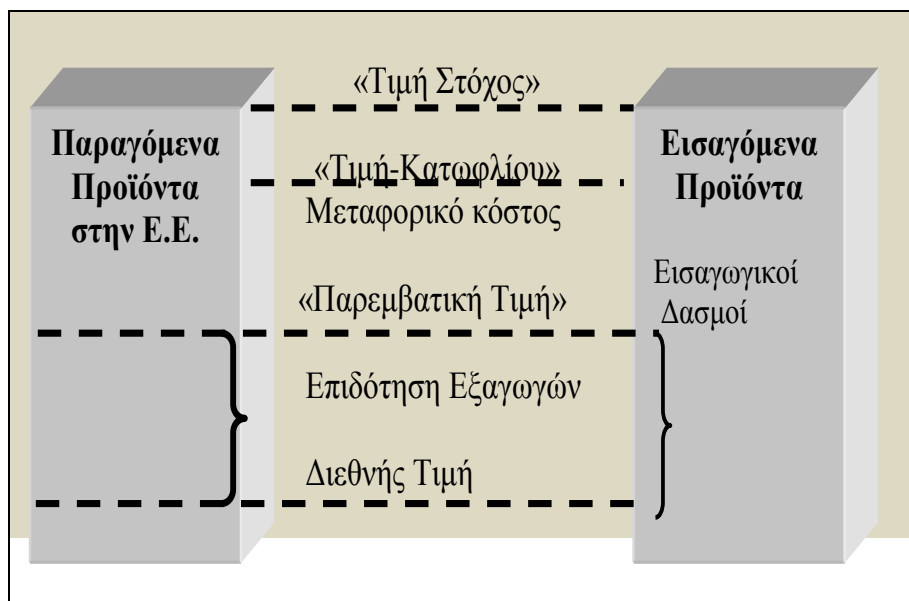
2. Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.2.1. Η Αγροτική Πολιτική στην Ε.Ε.

Βασικός στόχος της αγροτικής πολιτικής είναι η αύξηση της απόδοσης, και της παραγωγικότητας της γεωργίας και κατ'αυτόν τον τρόπο η εξασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον αγροτικό τομέα, την σταθεροποίηση των αγορών, και την εξασφάλιση δίκαιων τιμών και την προσφορά στους καταναλωτές. Η αγροτική πολιτική βασίζεται κυρίως στα άρθρα 38 έως 47 της Συνθήκης της Ε.Κ.. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 38 της Συνθήκης Ε.Κ. (Συνθήκη Ε.Κ., 1993), η κοινή αγορά περιλαμβάνει τη γεωργία και το εμπόριο γεωργικών προϊόντων. Επιπλέον το άρθρο 39 της Συνθήκης Ε.Ο.Κ. καθορίζει τους στόχους της κοινής γεωργικής πολιτικής, ενώ το άρθρο 40 προβλέπει τη βαθμιαία ανάπτυξη της κοινής γεωργικής πολιτικής και προτείνει διάφορες εναλλακτικές λύσεις για την οργάνωση των γεωργικών αγορών, όπως για παράδειγμα την καθιέρωση της κοινής οργάνωσης αγοράς.

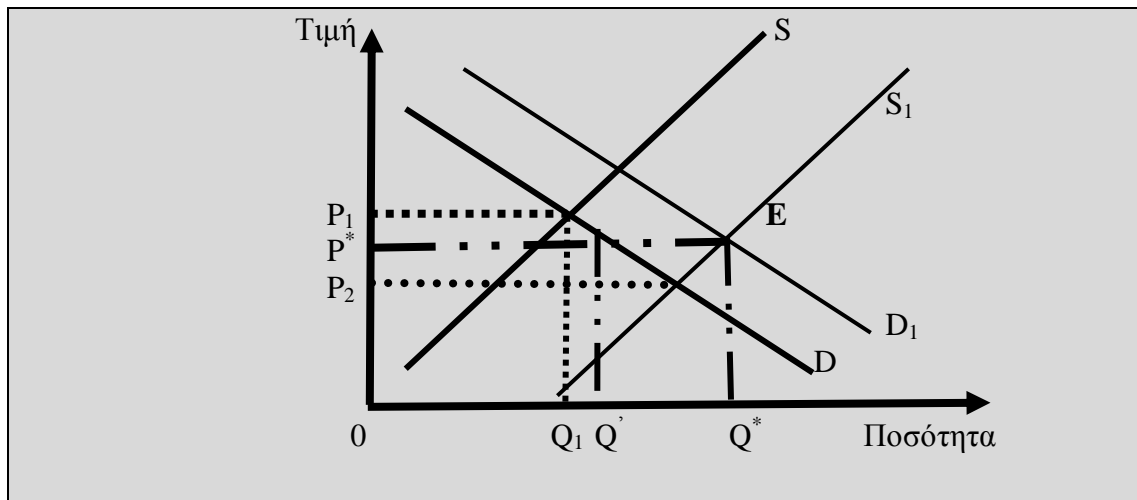
Διάγραμμα 1

Τιμολόγηση Αγροτικών Προϊόντων στην Ε.Ε. (Πηγή: Goodman, S.)

Διάγραμμα 2

Σύστημα Εγγυήσεων στην Ε.Ε. (Πηγή: Goodman, S.)

Το κύριο στοιχείο της πολιτικής των αγορών και των τιμών είναι η οργάνωση της αγοράς, και ο διαχωρισμός της ενδοκοινοτικής αγοράς από την παγκόσμια αγορά. Η διάκριση αυτή πραγματοποιείται κυρίως μέσω των εισφορών, δηλαδή των επιβαρύνσεων κατά την εισαγωγή που αντιστοιχούν στη διαφορά μεταξύ της κατώτερης τιμής στην παγκόσμια αγορά και μιας τιμής που καθορίζεται κατά τρόπο ώστε τα εισαγόμενα εμπορεύματα να μην μπορούν να διατεθούν σε τιμή κατώτερη από την ενδεικτική τιμή ή την τιμή προσανατολισμού που καθορίζεται για την εσωτερική κοινοτική αγορά, ενώ αντίστοιχα για τις εξαγωγές, καταβάλλονται επιστροφές που υπολογίζονται με ανάλογο τρόπο. Οι τιμές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής καθορίζονται κάθε έτος από το Συμβούλιο. (Tracy, M., 1989).

Σύμφωνα με το σύστημα καθοδήγησης, εάν τα διαφορετικά αγροτικά προϊόντα αντιμετωπίζονται με διαφορετικές δράσεις, ωστόσο, τη βιάση του συστήματος αποτελεί ο ορισμός μιας «τιμής στόχου» για το κάθε προϊόν. Όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα 1, η τιμή στόχος δεν καθορίζεται σύμφωνα με τις διεθνείς τιμές του προϊόντος, αλλά βασίζεται στην τιμή την οποία χρειάζονται οι αγρότες προκειμένου να καλύψουν το κόστος παραγωγής, υπολογίζοντας και ένα περιθώριο κέρδους το οποίο ισούται με το αντίστοιχο περιθώριο, όπως αυτό διαμορφώνεται στην περιφέρεια της Ε.Ε. με το υψηλότερο κόστος παραγωγής. (Tracy, M., 1989).

Στο διάγραμμα 2, μια αύξηση στην προσφορά των αγροτικών προϊόντων στην θέση S1 θα οδηγούσε, σε περίπτωση που δεν υπήρχε καμία παρέμβαση, στην μείωση της τιμής της αγοράς από P1 σε P2, σε επίπεδο χαμηλότερο από το επίπεδο της εγγυημένης τιμής P*. Στην τιμή P*, η ζήτηση είναι Q', αλλά η προσφορά είναι Q*. Προκειμένου να διατηρηθεί η τιμή στο επίπεδο P*, το «Ευρωπαϊκό Αγροτικό Ταμείο Εγγυήσεων και Πρωτοβουλιών» (E.A.G.G.F.) θα αγοράσει την υπερβάλλουσα ποσότητα Q*Q'. Όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα 2, η καμπύλη ζήτησης μετατοπίζεται τεχνητά, μέσω της παρέμβασης του «Ευρωπαϊκό Αγροτικό Ταμείο Εγγυήσεων και Πρωτοβουλιών» (E.A.G.G.F.), στη θέση D1.

Η διοικητική αρχή για την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής της Ε.Ε. είναι το «Ευρωπαϊκό Αγροτικό Ταμείο Εγγυήσεων και Πρωτοβουλιών» (European Agricultural Guarantee and Guidance Fund – EAGGF), το οποίο είναι γνωστό και με την ονομασία του στην γαλλική γλώσσα «Fonds Européen d'Orientation et de Garantie Agricole» (FEOGA). Όπως υποδηλώνει και η ονομασία του, το ταμείο έχει δυο κύριες αρμοδιότητες: να εγγυηθεί το αγροτικό εισόδημα και να καθοδηγήσει την αγροτική παραγωγή.

3 2.2. Η Βιομηχανική Πολιτική της Ε.Ε.

Βασικός στόχος της βιομηχανικής πολιτικής είναι να δημιουργούνται ανταγωνιστικές, αποδοτικές και στραμμένες προς την καινοτομία επιχειρήσεις, μέσω της διαμόρφωσης «ευνοϊκού κλίματος», ιδιαίτερα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), προώθηση της έρευνας και της ανάπτυξης (Ε&ΤΑ), της δικτύωσης και της συνεργασίας των επιχειρήσεων. Η βιομηχανική πολιτική βασίζεται κυρίως στο άρθρο 130 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) στα όρια του άρθρου 3 Β της Συνθήκης ΕΚ και του τίτλου V (ανταγωνισμός).

Στις συνθήκες της Ρώμης δεν προβλεπόταν κοινή βιομηχανική πολιτική. Ωστόσο, η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.) περιλαμβάνει, σε πάρα πολλά σημεία, πολύ συγκεκριμένους κανόνες για την ευρωπαϊκή εξορυκτική βιομηχανία καθώς και για τους περισσότερους κλάδους σιδήρου και χάλυβα. Επίσης, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Ε.Κ.Α.Ε.) αναφέρεται στον ειδικό αυτό κλάδο. Η Κοινότητα οφείλει μεταξύ άλλων να «αναπτύσσει την έρευνα και να εξασφαλίζει τη διάδοση των τεχνικών γνώσεων» και να «διευκολύνει τις επενδύσεις» στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Νέα Εταιρική Σχέση για τη Συνοχή: Σύγκλιση, Ανταγωνιστικότητα και Συνεργασία*, 2004.)

Οι βασικοί στόχοι της βιομηχανικής πολιτικής μπορεί να συνομεισθούν στους ακόλουθους στόχους:

- (α) Στην προώθηση των επενδύσεων
- (β) Στην δικτύωση και στην ανάπτυξη της βιομηχανικής συνεργασίας
- (γ) Στην κατοχύρωση ίσων συνθηκών ανταγωνισμού
- (δ) Στον εκσυγχρονισμό των κρατικών παρεμβάσεων

Ιδιαίτερα, με τη Λευκή Βίβλο (White Paper) δόθηκε έμφαση στην ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση, όπου η Κοινότητα επιδίωκε να προσδώσει και να τονίσει στην κοινοτική βιομηχανική πολιτική τη διάσταση της αγοράς εργασίας και της απασχόλησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ*. 1999).

2.3. Η Περιφερειακή Πολιτική της Ε.Ε.

Στο προοίμιο της Ιδρυτικής Συνθήκης της Ε.Ο.Κ. αναφερόταν η μέριμνα των κρατών «για την ενίσχυση της ενότητας της οικονομίας τους και για την εξασφάλιση της αρμονικής αναπτύξεώς τους, μειώνοντας τις διαφορές μεταξύ των διαφόρων περιοχών και επιταχύνοντας την ανάπτυξη των καθυστερημένων και των «λιγότερο ευνοημένων περιοχών», που αναφέρεται ως ένας από τους βασικούς λόγους για την απόφαση της δημιουργίας της τότε Ε.Ο.Κ. Το γεγονός αυτό είχε μεγάλη σημασία για τις μετέπειτα εξελίξεις. (Ευρωπαϊκή Ένωση, *Περιφερειακή Πολιτική*, 2001).

Το 1975 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και άρχισε η εφαρμογή μιας αρχικής Ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν κυρίως οι ακόλουθοι λόγοι:

(α) Η διεύρυνση το 1973 της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με την ένταξη της Μ. Βρετανίας, της Ιρλανδίας και της Δανίας. Οι χώρες αυτές, και κυρίως οι δύο πρώτες, αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης.

(β) Η οικονομική κρίση, η οποία μετά το ενεργειακό πρόβλημα του 1973 περιόρισε δραστικά τόσο τους ρυθμούς ανάπτυξης των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας όσο και τις δημοσιονομικές δυνατότητές τους για τη διάθεση πόρων στις φτωχότερες περιφέρειές τους.

Ο περιορισμός όμως των ανισοτήτων στο εσωτερικό της Ε.Ε. απαιτεί μια συνεχή προσπάθεια, η επιτυχία της οποίας εξαρτάται όχι μόνο από τα διαθέσιμα από την Ε.Ε. δημοσιονομικά μέσα για την ενίσχυση των υποδομών, τη βελτίωση της τεχνολογίας και την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών και περιφερειών, αλλά και από τις διαδικασίες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που συντελούνται στο εσωτερικό κάθε χώρας ή περιφέρειας. (Ευρωπαϊκή Ένωση, *Περιφερειακή Πολιτική*, 2001)

Κύριος στόχος των διαρθρωτικών ταμείων είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, και είναι τα εξής:

- Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α)
- Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.)

- Ευρωπαϊκό Ταμείο Συνοχής (Ε.Τ.Σ.)
- Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.)
- Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού Αλιείας (Χ.Μ.Π.Α.)

Η διαρθρωτική πολιτική της Κοινότητας επικεντρωνόταν στους ακόλουθους πέντε κατά προτεραιότητα στόχους:

- Προώθηση των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών. Μια τέτοια καθυστέρηση θεωρείται ως δεδομένη, όταν το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι κατώτερο από 70 % περίπου του κοινοτικού μέσου όρου.
- Ανασυγκρότηση των περιφερειών, παραμεθόριων περιοχών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή. Αυτό συμβαίνει, όταν η αρχικά επικρατούσα βιομηχανική απασχόληση παρουσιάζει συνεχή και αισθητή μείωση και η ανεργία είναι ανώτερη του κοινοτικού μέσου όρου.
- Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας, διευκόλυνση της επαγγελματικής αποκατάστασης των νέων και των προσώπων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.
- Διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής.
- Προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης μέσω της επιταχυνόμενης προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων και της διευκόλυνσης της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των αγροτικών περιοχών, συμπεριλαμβανομένης της προσαρμογής των διαρθρώσεων αλιείας. Προϋπόθεση για το σκοπό αυτό είναι η μικρή πυκνότητα πληθυσμού των περιφερειών, το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στη γεωργία σε επίπεδο περιφέρειας, το χαμηλό επίπεδο εισοδημάτων στη γεωργία και το οικονομικό επίπεδο της περιφέρειας κατώτερο του μέσου όρου της Ε.Ε.
- Εκτός από την αύξηση των πόρων για διαρθρωτικές παρεμβάσεις υιοθετήθηκαν νέες διαδικασίες κοινοτικής δράσης με τους Καν. ΕΟΚ/2052/88 και ΕΟΚ/4253/88. Ειδικότερα, ο Καν. ΕΟΚ/2052/88 καθορίζει συγκεκριμένους στόχους για τα διαρθρωτικά ταμεία, δηλαδή το ΕΤΠΑ, το Κοινωνικό και το Αγροτικό, Προσανατολισμού, καθώς και σαφείς όρους χρηματοδότησης. Η Ε.Ε. καθορίζει έτσι πέντε στόχους με βάση το άρθρο 130Α και 130Γ της Ενιαίας Πράξης που αφορά την οικονομική και κοινωνική συνοχή και τη μείωση της απόστασης μεταξύ των διαφόρων περιφερειών.

Εκτός από τα διαρθρωτικά ταμεία υπάρχει μια σειρά άλλων χρηματοδοτικών μέσων για την εφαρμογή της διαρθρωτικής πολιτικής στην Κοινότητα: το Ταμείο Συνοχής για λιγότερο εύπορα κράτη μέλη (από το 1993), το νεοσυσταθέν Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας (Χ.Μ.Π.Α.) καθώς και η δανειοδοτική δραστηριότητα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (Ε.Τ.Ε.) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.). Αρχικά, τα εν λόγω μέσα διαρθρωτικής πολιτικής χρησιμοποιούνταν κατά ένα μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα το ένα από το άλλο και ως εκ τούτου δεν ήταν δυνατό να αποκλεισθούν περιπτώσεις αλληλοεπικάλυψης.

Β' και Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999 και 2000-2006:

Το Β' και Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) διεκπεραιώθηκε την περίοδο 1994-1999 και 2000-2006 και περιελάμβαναν τους ακόλουθους στόχους:

- Στόχος 1: ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών.
- Στόχος 2: ανασυγκρότηση των βιομηχανικών περιφερειών και περιοχών που πλήττονταν από παρακμή.
- Στόχος 3: μακροχρόνια ανεργία και επαγγελματική ένταξη.
- Στόχος 4: προσαρμογή στις βιομηχανικές μεταβολές.
- Στόχος 5α: προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων και των διαρθρώσεων της αλιείας.
- Στόχος 5β: ανάπτυξη των ευαίσθητων αγροτικών περιοχών.
- Στόχος 6: (που δημιουργήθηκε από την πράξη προσχώρησης της Αυστρίας, Φιλανδίας και Σουηδίας): ανάπτυξη των ιδιαίτερα αραιοκατοικημένων περιφερειών.

Η *Περιφερειακή Πολιτική* (Regional Policy) αποσκοπεί στην οικονομική ενίσχυση και στην αύξηση των επενδύσεων των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών της κοινότητας (Less Favoured Regions-LFRs) που θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη τους καθώς επίσης και στην άμβλυνση των διαφορών που υπάρχουν. Η Περιφερειακή πολιτική ασκείται μέσω της χρηματοδότησης από το *Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης* (European Regional Development Fund).

2.4. Η Ευρωπαϊκή Τεχνολογική Πολιτική

Η συμβολή της έρευνας και της τεχνολογίας στην περιφερειακή ανάπτυξη καθώς επίσης και στην συνοχή της Ευρωπαϊκής κοινότητας έχει ιδιαίτερα πολλές φορές επισημανθεί. Η εποχή κατά την οποία η τεχνολογική ανάπτυξη αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο των πλούσιων περιοχών ανήκει οριστικά στο παρελθόν. Για να εισέλθει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στον 21^ο αιώνα αξιοποιώντας όλες τις δυνατότητες της, αποφάσισε να επικεντρωθεί στην συνοχή στον οικονομικό, κοινωνικό, επιστημονικό και τεχνολογικό τομέα. Η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ε.Ε. εξαρτάται προφανώς από τις επιδόσεις της έρευνας που εφαρμόζεται στο σύνολο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Η Ευρωπαϊκή τεχνολογική πολιτική στοχεύει άμεσα στην ενίσχυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης συγκριτικά με τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία, καθώς επίσης και στην ενίσχυση της συνοχής της κοινότητας και στην εξισορρόπηση των περιφερειακών διαφορών μεταξύ των κρατών μελών. CEC *The European Report on Science and Technology Indicators*, 1994c).

Η Ευρωπαϊκή πολιτική για E&TA, αποσκοπεί στην ενίσχυση της βιομηχανικής ερευνητικής υποδομής, με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, αλλά και την γεφύρωση της απόστασης από τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία. Παράλληλα επιδιώκει την εξυπηρέτηση γενικότερων κοινοτικών στόχων, οι οποίοι σχετίζονται με την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών, καθώς και με την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ κρατών- μελών.

Το πρώτο τεχνολογικό και ερευνητικό πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε την χρονική περίοδο 1984-1987 με συνολικό προϋπολογισμό 3,75 δις. € και αποτέλεσε την πρώτη συντονισμένη προσπάθεια για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής επιστημονικής και τεχνολογικής κοινότητας.

Το δεύτερο τεχνολογικό και ερευνητικό πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε την χρονική περίοδο 1987-1991 είχε συνολικό προϋπολογισμό 5,4 δις. € και άρχισε να προσδιορίζει τον στόχο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Υπολογίζεται ότι σύμφωνα με το δεύτερο πρόγραμμα πλαίσιο χορηγήθηκαν περίπου 8% του συνόλου των διαθέσιμων πόρων σε επιχειρήσεις και ερευνητικά κέντρα των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της κοινότητας. Η αναλογία των συγχρηματοδοτήσεων μέσω του δεύτερου προγράμματος πλαισίου ποικίλλει από 0,6% για το πρόγραμμα ραδιενεργών αποβλήτων μέχρι 32,1% για το πρόγραμμα συντονισμού της γεωργικής έρευνας. CEC *The European Report on Science and Technology Indicators*, 1994c).

Το τρίτο τεχνολογικό και ερευνητικό πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε την χρονική περίοδο 1990- 1994 με συνολικό προϋπολογισμό 6,6 δις. € και υπολογίζεται ότι 66 εκατ. € διατέθηκαν για την διάδοση και την εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων έρευνας στις απομονωμένες ή τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της κοινότητας. Τα κοινοτικά κεφάλαια που χορηγήθηκαν μέσω του δεύτερου και τρίτου προγράμματος πλαισίου στις λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες- μέλη αντιπροσώπευαν μεταξύ του 10% και του 35% του συνόλου των δαπανών που πραγματοποιήσαν οι χώρες αυτές για την ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας. Για την Ελλάδα η αναλογία των κοινοτικών κεφαλαίων σε σχέση με τον συνολικό προϋπολογισμό ανήλθε από 24% το 1984, σε 47% για το 1990.

2.5. Η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική

Η Κοινωνική διάσταση της Ε. Ε. παρουσιάστηκε από την ίδρυση και την θεμελίωση της, αποτέλεσε δε επιτακτική ανάγκη με τη δημιουργία της οικονομικής ολοκλήρωσης. Για αυτό το λόγο η διαδικασία για την ομαλοποίηση και την ολοκλήρωση του πλαισίου της κοινωνικής πολιτικής συνεχώς εξελίσσεται και διαρκώς βελτιώνεται. Μια από τις βασικές αιτίες που η Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική δεν έχει ακόμα «κοινά οριοθετηθεί» και εφαρμοσθεί είναι η διάσταση των διαφορετικών απόψεων και των πλαισίων πολιτικής που εφαρμόζονται και υπάρχουν στα διάφορα κράτη μέλη της Ε.Ε. CEC *Social Policy Agenda*, COM(2000)379, 2000a).

Με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη δεν επήλθε καμία σημαντική διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Ε.Ε. όσον αφορά την κοινωνική πολιτική, στο νέο άρθρο 118 Α της Συνθήκης Ε.Ο.Κ. προβλέπονταν μόνο μέτρα για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας στο χώρο εργασίας τα οποία μπορούν να εγκριθούν από το Συμβούλιο, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με ειδική πλειοψηφία. Στη Συνθήκη αναφέρεται

ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ESF, European Social Fund) έχει την αποστολή της βελτίωσης των προοπτικών απασχόλησης των εργαζομένων.

Το γενικό πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής και της κοινωνικής ευημερίας, διαχωρίζεται σε δύο βασικά κοινωνικά επίπεδα:

- (α) το επίπεδο της «αγοράς εργασίας» και
- (β) το επίπεδο του «κράτους ευημερίας».

Το πλαίσιο της Κοινωνικής πολιτικής είναι από λίγο έως πολύ το ίδιο για όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε., εν' τούτοις ο τρόπος πού σχεδιάζεται και υλοποιείται είναι εντελώς διαφορετικός. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις στα θέματα κοινωνικής μέριμνας και φροντίδας διαφέρουν σημαντικά, ξεκινώντας από τις ελάχιστες διαφορές στους επίσημους ορισμούς όπως για παράδειγμα στα «βιομηχανικά ατυχήματα», μέχρι τις μεγαλύτερες διαφορές σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο, την κοινωνική φιλοσοφία και το πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής.

Η νομική βάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής τέθηκε στην Συνθήκη της Ρώμης (1957), και περαιτέρω τροποποιήθηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (Single European Act, SEA, 1986) και την Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1992). Ιδιαίτερα στα άρθρα 117&128 της Συνθήκης της Ρώμης περιγράφονται στην συμφωνία των κρατών μελών να προωθήσουν και να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο και τις εργασιακές συνθήκες των εργαζομένων στις χώρες τους. (European Commission, *The Social Situation in the European Commission*, 2000).

Τα άρθρα 123&128 της συγκεκριμένης Συνθήκης εδραίωσαν την νομική βάση για την δημιουργία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (European Social Fund, ESF), με στόχο να προωθήσουν και να αναπτύξουν τις ευκαιρίες απασχόλησης και την γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Περαιτέρω, τα άρθρα 100α και 118α της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (Single European Act, SEA, 1986) έδωσαν την δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση να βελτιώσουν και να εναρμονίσουν τα εθνικά επίπεδα σε διάφορους κοινωνικούς τομείς, όπως π.χ. της υγείας και της ασφάλειας της εργασίας, του περιβάλλοντος και της προστασίας του καταναλωτή. Το άρθρο 118β της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης έδωσε την δυνατότητα και την ευθύνη στην Ευρωπαϊκή Ένωση να προωθήσει τον κοινωνικό διάλογο μεταξύ των εργοδοτών και του εργατικού δυναμικού σε Ευρωπαϊκό επίπεδο στα κράτη μέλη.

Τέλος, τα άρθρα 130α και 130β της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης έδωσαν την δυνατότητα για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης δια μέσου της χρήσης των αναθεωρημένων κοινοτικών πλαισίων (δηλαδή των κοινοτικών μεταβιβάσεων, Community Structural Funds, CSFs). Ο στρατηγικός προγραμματισμός και ο σχεδιασμός του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου έχει αλλάξει αρκετές φορές σε όλη την ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο «Κοινωνικός Χάρτης» (Social Charter) πού σχηματίστηκε βασίστηκε στο «Κοινωνικό Κεφάλαιο» (Social Charter) της Συνθήκης του Maastricht και συμφωνήθηκε τον Δεκέμβριο του 1991, υπογράφηκε δε το 1992 και έγινε αποδεκτό από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1993. Στην περίπτωση της Βρετανίας το «Κοινωνικό Κεφάλαιο» (Social Charter) αρχικά δεν συμπεριλαμβανόταν στο κύριο μέρος της συμφωνίας της με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το «Κοινωνικό Κεφάλαιο» (Social Charter) της Συνθήκης πρόσθεσε τους ακόλουθους τρεις νέους στόχους στο άρθρο 117 της Συνθήκης της Ρώμης:

- (α) την «κατάλληλη» κοινωνική προστασία
- (β) τον διάλογο μεταξύ διοίκησης και εργαζομένων, και
- (γ) την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1960, η Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική ακολούθησε ένα μέτριο ρυθμό εξέλιξης και ανάπτυξης. Την χρονική αυτή περίοδο, κάποια σχετική πρόοδος σημειώθηκε στην απασχόληση, ιδιαίτερα του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού, με την υποστήριξη των κοινοτικών μεταβιβάσεων και

ενισχύσεων μέσω των Ευρωπαϊκών Κοινοτικών Ταμείων πού ιδιαίτερα ευνόησαν τις προβληματικές και oligότερο αναπτυγμένες περιοχές της Ε.Ε. (European Commission, *The Social Situation in the European Commission*, 2000).

Την δεκαετία του 1980 υπήρξε ένας ανασχεδιασμός και προγραμματισμός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής. Το ορόσημο για τον ανασχεδιασμό του πλαισίου της Ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής ήταν η συνάντηση του Fontainebleau, όπου προτάθηκε και υιοθετήθηκε ένα νέο σχέδιο και πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσης με τέσσερις νέους βασικούς άξονες:

- (α) Την ολοκλήρωση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.
- (β) Επέκταση του νομικού καθεστώτος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στην κοινωνική σφαίρα, ώστε να συμπεριλάβουν το εργασιακό περιβάλλον.
- (γ) Ένα πακέτο με αναθεωρήσεις πού θα καλύπτει την ΚΑΠ (Κοινή Αγροτική Πολιτική), την χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και τα τρία Διαρθρωτικά Κοινοτικά Ταμεία (Community Structural Funds) και
- (δ) Την αναζωπύρωση και την εφαρμογή του κοινωνικού διαλόγου.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (Άρθρο 2) αναφέρει ρητά ότι: «...η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει ως καθήκον να προωθήσει και να εξασφαλίσει ένα υψηλό επίπεδο συνοχής και κοινωνικής προστασίας». Στην έννοια της κοινωνικής προστασίας περιλαμβάνονται όλες εκείνες οι παρεμβάσεις πού πραγματοποιούνται από δημόσιους είτε ιδιωτικούς φορείς με στόχο την «ανακούφιση», εξυπηρέτηση και εξασφάλιση των πολιτών. Σύμφωνα με την Συνθήκη του Άμστερνταμ (Άρθρο 149, Κεφάλαιο 3): «...Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα συνεισφέρει στην ανάπτυξη της ποιότητας της εκπαίδευσης ενθαρρύνοντας περαιτέρω την συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών και εφαρμόζοντας μια εκπαιδευτική πολιτική πού θα στηρίξει και θα ισχυροποιήσει την δράση και τις ενέργειες των κρατών μελών της κοινότητας». Περαιτέρω το άρθρο 136 της ίδιας Συνθήκης θέτει ως άμεση προτεραιότητα και στόχο την καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, με την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα, να ευαισθητοποιηθεί και να λάβει άμεσα μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου. Εν' συνεχεία, στο άρθρο 137 γίνεται προσπάθεια για την ολοκλήρωση και την επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας, με την παροχή διαφόρων κινήτρων, πληροφοριών, καινοτομιών και ευκαιριών κατάρτισης. Τέλος τα άρθρα 141 και 152 της Συνθήκης του Άμστερνταμ κατοχυρώνουν την ίση μεταχείριση για τις γυναίκες και τους άνδρες εργαζόμενους, καθώς επίσης ενισχύουν το πλαίσιο των εθνικών πολιτικών στους τομείς της δημόσιας υγείας και της καταπολέμησης των διαφόρων ασθενειών. Συμπερασματικά, η κοινωνική πολιτική των κρατών μελών διαφοροποιείται και διαμορφώνεται ανάλογα με τις κοινωνικές ανάγκες, τις εκάστοτε προτεραιότητες και επίσης τις υπάρχουσες δυνατότητες.

Η κοινωνική πολιτική αποτελεί ένα ουσιώδες και σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης μιας περιφέρειας. Περαιτέρω, η περιφερειακή ανάπτυξη βασίζεται στην αξιοποίηση και στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων της περιφέρειας. Ήδη έχει καταγραφεί και θεωρείται απαραίτητη η «εναρμόνιση» και η ενίσχυση των μέτρων κοινωνικής πολιτικής, ώστε να υπάρξει η δυνατότητα σύγκλισης των περιφερειών και της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής των κρατών μελών της Ε.Ε.

2.6 Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ε.Ε.

Βασικός στόχος της περιβαλλοντικής πολιτικής είναι η διατήρηση του περιβάλλοντος, βελτίωση της ποιότητας του, προστασία της δημόσιας υγείας, η προσεκτική και ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων, προώθηση μέτρων σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση των περιφερειακών και παγκόσμιων προβλημάτων. Στις ιδρυτικές Συνθήκες του 1957 δεν προβλεπόταν συγκεκριμένη κοινοτική αρμοδιότητα για την περιβαλλοντική πολιτική. Στην αυξανόμενη ρύπανση του περιβάλλοντος τα κράτη- μέλη της Κοινότητας αντιδρούσαν με τη λήψη εθνικών μέτρων. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 είχε ήδη αναγνωρισθεί ότι η κοινή περιβαλλοντική πολιτική αποτελούσε βασική ανάγκη. Ως εκ τούτου, δημιουργήθηκε ένα κοινοτικό περιβαλλοντικό δίκαιο κανονιστικών διατάξεων και περιορισμών, με 200 και πλέον οδηγίες και κανονισμούς που καλύπτουν, κατά κύριο λόγο, την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος, τον έλεγχο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, τις χημικές ουσίες, την προστασία της χλωρίδας και πανίδας, την ηχορύπανση και τη διάθεση αποβλήτων. Μόλις με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1987 δόθηκαν στην ΕΚ ρητές εξουσίες για την περιβαλλοντική πολιτική (άρθρα 130 Ρ έως 130 Τ της Συνθήκης ΕΚ).

3. Συμπεράσματα

Τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε. αποτελούν τους κυριότερους μηχανισμούς που διαθέτει για την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής. Τα βασικά διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε. είναι:

- Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α)
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Συνοχής (Ε.Τ.Σ)
- Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.)
- Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Τμήμα Προσανατολισμού(Ε.Γ.Τ.Π.)
- Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού Αλιείας (Χ.Μ.Π.Α.)

Κύριος στόχος των διαρθρωτικών ταμείων είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και ιδιαίτερα:

- Τα κοινοτικά προγράμματα προσπαθούν να προσανατολιστούν στην ανάπτυξη της βασικής υποδομής και περισσότερο στις βασικές ανάγκες των περιφερειών, ώστε να αποτελέσουν τις καλύτερες εγγυήσεις για τα αποτελέσματα που προσδοκούνται στο κατώφλι του 21ου αιώνα.
- Τα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα διαδραματίζουν ένα κεντρικό ρόλο και επεκτείνουν την συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων των διαφόρων περιοχών της Ευρώπης και επιταχύνουν την δημιουργία μιας πραγματικής Ευρωπαϊκής Κοινότητας της επιστήμης και τεχνολογίας.
- Απαραίτητη προϋπόθεση όμως για την επίτευξη της οικονομικής ολοκλήρωσης είναι όχι μόνο η αυξημένη εμπειρία του ερευνητικού δυναμικού αλλά και η βελτίωση των υποδομών και του επιπέδου κατάρτισης, η αποφασιστική στήριξη της έρευνας από την πολιτεία, η δυνατότητα των ερευνητικών ομάδων να προσελκύσουν συνεργασίες παραγωγικών φορέων, καθώς και η πεποίθηση των επιχειρήσεων για την οικονομική χρησιμότητα της συμμετοχής τους σε ευρωπαϊκά ανταγωνιστικά έργα.

Πιο συγκεκριμένα οι κατευθύνσεις της περιφερειακής πολιτικής μπορούν να συνοψισθούν σε τέσσερις βασικές αρχές:

- * Αρχή της συγκέντρωσης των προσπαθειών ανάπτυξης.
- * Αρχή της εταιρικής σχέσης μεταξύ του κράτους-μέλους και της Ε.Ε.
- * Αρχή του προγραμματισμού της εθνικής και κοινοτικής δράσης
- * Αρχή της προσθετικότητας των πόρων από διάφορες πηγές χρηματοδότησης.

Βιβλιογραφία

CEC (Commission of the European Communities), *European Social Policy: a White Paper*, Brussels, Belgium, 1994.

CEC (Commission of the European Communities) (1994b), *European Social Policy. A Way Forward for the Union*, COM(94)333.

CEC (Commission of the European Communities) (1994c), *The European Report on Science and Technology Indicators*, Brussels, Belgium.

CEC (Commission of the European Communities) (1997), *Modernising and Improving Social Protection in the European Union*, COM (97) 102.

CEC (Commission of the European Communities) (2000b), *Social Policy Agenda*, COM(2000)379.

European Commission (2000b), *The Social Situation in the European Commission*, Brussels, Belgium.

Ευρωπαϊκή Ένωση / Περιφερειακή Πολιτική (2002), *Στην Υπηρεσία των Περιφερειών*, Ευρωπαϊκή Ένωση, Λουξεμβούργο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1999), *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ. Τι άλλαξε στην Ευρώπη*, Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Ένωση (2001), *Περιφερειακή Πολιτική: στην Υπηρεσία των Περιφερειών*, Λουξεμβούργο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2004), *Νέα Εταιρική Σχέση για τη Συνοχή: Σύγκλιση, Ανταγωνιστικότητα και Συνεργασία, Τρίτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή*, εκδόσεις Ευρωπαϊκή Ένωση, Λουξεμβούργο.

Hantrais, L. (1995), *Social Policy in the European Union*, Basingstoke, Macmillan.

Goodman, S. (1992), *Agricultural policy in Griffiths European Community Survey*, Longman.

Κόνσολας Ι. Ν. (1985), *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική (Γενική θεώρηση)*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κόνσολας Ι. Ν. (1990), *Μελέτη για τους σκοπούς και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής*, Εκδόσεις Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης:ΥΠΕΘΟ, Αθήνα.

Στεφάνου Α. Κ. (2002), *Η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Τόμος Α΄: Γενικά και Θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά τη Νίκαια.*, 6η Έκδοση, Αθήνα.

Tracy, M., (1989) *Government and Agriculture in Western Europe 1880-1988*, Harvester, Wheatsheaf, London

Πανεπιστημιακές εταιρίες τεχνολογαστοί (University Spin - offs) Συμβολή στην ανάπτυξη της περιφέρειας

Λεάνδρος Κ. Λεφάκης

Τμήμα Περιφερειακής και Οικονομικής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδος
llefakis@ucg.gr

Περίληψη:

Οι πανεπιστημιακές εταιρίες τεχνολογαστοί (university spin-offs) είναι εταιρίες που ιδρύονται με σκοπό την εμπορική εκμετάλλευση της επιστημονικής γνώσης, της τεχνολογίας και των αποτελεσμάτων της έρευνας στα πλαίσια ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος. Οι εταιρίες αυτές καλούνται να καλύψουν το κενό που υπάρχει μεταξύ της παραγωγής της καινοτόμου γνώσης από έναν ερευνητικό οργανισμό και της προώθησης της νέας γνώσης στην παραγωγή, ενώ οι ερευνητές καλούνται να αναλάβουν τον επιχειρηματικό κίνδυνο, σε συνεργασία με τον φορέα εντός του οποίου η καινοτόμος γνώση παρήχθη, μετατρέποντάς αυτή σε παραγόμενο προϊόν ή υπηρεσία και ασκώντας οι ίδιοι τις απαραίτητες δραστηριότητες εμπορικής εκμετάλλευσης. Η επιτυχής προώθηση των εταιριών spin-off αποτελεί συνδυασμό πολλών παραγόντων, ορισμένοι εκ των οποίων σχετίζονται με τα ποσά χρηματοδότησης που διαθέτουν οι περιφέρειες και τα περιφερειακά θεσμικά όργανα, με τις επιχειρηματικές πρακτικές και τις νομοθετικές ρυθμίσεις. Επίσης, τα κρατικά προγράμματα συνεργασίας στον χώρο της έρευνας και της ανάπτυξης ασκούν σημαντική επιρροή για τη σύσταση εταιριών spin-off και επηρεάζουν τις πρώιμες φάσεις ανάπτυξής τους, διευκολύνοντας τη δημιουργία δεσμών συνεργασίας. Οι πανεπιστημιακές spin-off χρησιμοποιούνται ως αυξανόμενο «κεφάλαιο και υπεραξία» για τη διερεύνηση του ρόλου των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών στην ανάπτυξη της καινοτόμου γνώσης, αποδεικνύονται ενεργητικές για τις περιοχές που εδρεύουν, εμφανίζονται δε καινοτόμες και δυναμικές, αναπαράγοντας την υψηλή τεχνολογία τους και ενσωματώνοντας τα γνωρίσματα της «οικονομίας της γνώσης». Σήμερα, οι πανεπιστημιακές εταιρίες spin-off δημιουργούν μία τέτοια υπεραξία γνώσης, ώστε μοιραία αποτελούν αγωγούς μεταφοράς τεχνολογίας, χρηματοδότησης και διαχείρισης πηγών ανάπτυξης και τεχνολογίας, επισύροντας εν τέλει την προσοχή μεγαλύτερων εταιριών.

Λέξεις κλειδιά: τεχνολογαστός, spin-off, πανεπιστήμιο, γνώση, καινοτομία, ανταγωνιστικότητα, έρευνα και ανάπτυξη, τεχνολογία

Εισαγωγή

Οι εταιρίες τεχνολογαστοί (spin - off)¹ δημιουργήθηκαν αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με το νόμο «University and Small Business Patent Procedures Act» (1980) ως μια εταιρική σύμπραξη για την εκμετάλλευση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που γεννώνται επί της νέας γνώσης, στην περίπτωση που αυτή έχει προέλθει από δημόσια χρηματοδότηση². Με τη ψήφιση του νόμου αυτού αναγνωρίστηκε στα πανεπιστημιακά ιδρύματα (καθώς και στις μικρές επιχειρήσεις και στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς) το δικαίωμα να κατοχυρώνουν στο όνομά τους και –εν συνεχεία– να εκμεταλλεύονται εμπορικά τις εφευρέσεις που πραγματοποίησαν με δημόσια χρηματοδότηση, να χορηγούν τμήμα των κερδών στους εφευρέτες ερευνητές και να χρησιμοποιούν το υπόλοιπο των εσόδων για περαιτέρω ερευνητική δραστηριότητα³. Έτσι, δημιουργήθηκε ως βάση ένα ισχυρό κίνητρο για την προστασία των ιδίων εφευρέσεων εκ μέρους των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και, ακολούθως, για την εύρεση οδών συνεργασίας με τις επιχειρήσεις προκειμένου να επενδυθούν κεφάλαια υψηλού κινδύνου για τη μεταφορά αυτών των εφευρέσεων στην παραγωγή.

Το ερώτημα που ετέθη εξ αρχής ήταν, με ποιον τρόπο θα προέβαιναν οι ερευνητικοί οργανισμοί και οι επιχειρήσεις στην εμπορική αξιοποίηση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που απέκτησαν. Να

¹ Στη βιβλιογραφία του Ηνωμένου Βασιλείου προτιμάται ο όρος «spin - out» ή ο αντίστοιχος «start-up».

² Ο νόμος αυτός επικράτησε ως «The Bayh – Dole Act» από τα ονόματα των δύο γερουσιαστών που ήταν οι εισηγητές του, του Birch Bayh της Πολιτείας της Indiana και του Bob Dole της Πολιτείας του Kansas.

³ Βλ. World Intellectual Property Organization: Research and innovation issues in University – Industry Relations. Background document prepared by the SMEs Division of the World Intellectual Property Organization, November 2002, 2. Βλ. επίσης Guellec D., Van Pottelsberghe B., The Economics of the European Patent System. IP Policy for Innovation and Competition, Oxford University, 2007, 1984.

σημειωθεί ότι το πρόβλημα της εμπορικής αξιοποίησης ήταν εντονότερο στους ερευνητικούς οργανισμούς (οι επιχειρήσεις συνηθέστερα προέβαιναν από μόνες τους στην αξιοποίηση της νέας γνώσης) οι οποίοι δεν διέθεταν ικανά εμπορικά σχήματα για την εμπορική εκμετάλλευση της οικείας γνώσης. Έτσι, προέκυψαν οι εταιρίες τεχνολαστοί (spin-off), με κύριο σκοπό την κάλυψη του κενού που υπήρχε μεταξύ της παραγωγής της καινοτόμου γνώσης και της προώθησης της νέας αυτής γνώσης στην παραγωγή⁴. Με τις εταιρίες αυτές οι ίδιοι οι ερευνητές που παρήγαγαν τη νέα και καινοτόμο γνώση, καλούνταν να αναλάβουν τον επιχειρηματικό κίνδυνο, σε συνεργασία ενδεχομένως με τον φορέα εντός του οποίου αυτή παρήχθη (επί παραδείγματι πανεπιστημιακό ίδρυμα), μετατρέποντας τη νέα γνώση σε παραγόμενο προϊόν ή υπηρεσία και ασκώντας οι ίδιοι τις απαραίτητες δραστηριότητες εμπορικής εκμετάλλευσης. Η δε εκμετάλλευση της νέας γνώσης ελάμβανε χώρα είτε με μεταβίβαση των δικαιωμάτων, είτε με εκχώρηση άδειας εκμετάλλευσης προς την εταιρία spin – off, ανάλογα με τους όρους που προέβλεπε κάθε ίδρυμα ή οργανισμός στον εσωτερικό του κανονισμό.

Να σημειωθεί ότι ετυμολογικά ο όρος «spin – off» επελέγη ως ο πλέον δόκιμος προκειμένου να περιγράψει την ίδρυση της συγκεκριμένης εταιρίας, διότι σχηματοποιεί το γεγονός ότι η εταιρία δημιουργείται όταν ένα τμήμα αποσπάται από ένα μεγαλύτερο νομικό πρόσωπο και προκαλεί τη δημιουργία ενός αυτόνομου νομικού προσώπου. Με άλλα λόγια, οι εταιρίες spin – off είναι νέα νομικά πρόσωπα, ανεξάρτητα από τα νομικά πρόσωπα από τα οποία προέρχονται οι εταίροι τους (εν αντιθέσει με τις θυγατρικές εταιρίες, στις οποίες οι μητρικές ελέγχουν την πλειοψηφία των μετοχών του ή ασκούν επιρροή στη διοίκησή τους). Οι δε πανεπιστημιακές εταιρίες spin-off είναι νέες εταιρίες που ιδρύονται με σκοπό την εμπορική εκμετάλλευση της επιστημονικής γνώσης, της τεχνολογίας και των αποτελεσμάτων της έρευνας εντός ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος⁵.

A. Η δημιουργία εταιριών spin-off. Συγκριτική προσέγγιση των πρακτικών που υιοθετήθηκαν σε Ηνωμένες Πολιτείες και Ευρωπαϊκή Ένωση

1. Ηνωμένες Πολιτείες

Τα τελευταία χρόνια, η δημιουργία εταιριών τεχνολαστών στους κόλπους των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων (university spin - offs) των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ) αποτελεί εξαιρετικά συνήθη πρακτική. Τα ιδρύματα συμμετέχουν στο μετοχικό κεφάλαιο των εταιριών, παρέχουν εργαστήρια και λειτουργικό εξοπλισμό, ακόμα και υπηρεσίες που είναι εξαιρετικά απαραίτητες στα πρώτα στάδια της λειτουργίας τους, όπως νομικές και χρηματοοικονομικές συμβουλές. Για τις δράσεις αυτές, τα πανεπιστήμια διαθέτουν ειδικά γραφεία, τα οποία στελεχώνουν με ειδικούς ερευνητές προκειμένου, συνεργαζόμενοι με το ερευνητικό προσωπικό που εισήγαγε την καινοτόμο γνώση, να μελετήσουν το περιεχόμενο της υπέρβασης της στάθμης της επιστήμης και της τεχνικής και, συνακόλουθα, να αξιολογήσουν εμπορικά το αποτέλεσμα. Έτσι, μετά την αξιολόγηση αυτή, τα ειδικά γραφεία είναι σε θέση να προτείνουν είτε τη σύσταση μία νέας εταιρίας (τύπου spin-off) με σκοπό την αξιοποίηση της σχετικής γνώσης είτε την εκχώρηση αδειών εκμετάλλευσης της νέας γνώσης σε τρίτη ιδιωτική επιχείρηση. Τέτοια γραφεία με ειδικά καταρτισμένο επιστημονικό προσωπικό διαθέτουν ιδίως τα πανεπιστήμια της Πολιτείας της California, αλλά και της ανατολικής ακτής. Μάλιστα, τα τέσσερα από τα πέντε πανεπιστήμια που είναι πρώτα στη παγκόσμια κατάταξη σύμφωνα με έναν ειδικό κατάλογο που συντάχθηκε προς τούτο και ονομάστηκε «Κατάλογος της Σανγκάης 2005» είναι κατά σειρά το Πανεπιστήμιο του Harvard, το Πανεπιστήμιο του Stanford, το Πανεπιστήμιο Berkeley της California και το Massachusetts Institute of Technology (MIT).⁶

Σε μια εποχή η οποία –εύσχημα- χαρακτηρίζεται ως εποχή της «οικονομίας της γνώσης»⁷ αναζητούνται μέσω των πανεπιστημιακών spin-off οι επιζητούμενες «κοινωνίες γνώσης»⁸ που θα μετατρέψουν την παραδοσιακή οργάνωση της επιστήμης σε παραγωγική καινοτομία στα πλαίσια της αμερικανικής οικονομίας. Προτείνονται

⁴ Παναγιωτίδου Εβ., Έρευνα – Καινοτομία, Η στρατηγική της Λισαβόνας και η υλοποίησή της στην ΕΕ και στην Ελλάδα – Εταιρίες Spin – off/ Τεχνολαστοί, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, 166.

⁵ Pirnay F., Surlmont B., Nlemvo F., Towards a typology of university spin-offs, Small Business Economics, 2003, 21, 356.

⁶ Βλ. Παναγιωτίδου Εβ., ό.π., 168 και ιδίως υποσημείωση 322.

⁷ Lorenz E., Trust, contract and economic cooperation, Cambridge Journal of Economics, 1999, 23, 301.

⁸ Βλ. Stehr N., Knowledge Societies, 1994, London, Sage, 6 και επ.

δε πολλοί τρόποι για την εμπορική αξιοποίηση των δικαιωμάτων με έμφαση την περιφερειακή ανάπτυξη. Γνώμονας είναι τα πολυσχιδή και πολύπλευρα οφέλη των πανεπιστημίων στις περιφέρειες όπου εδρεύουν⁹. Με πρότυπα τις εταιρίες που άνθισαν την τελευταία εικοσαετία σε περιοχές όπως η Silicon Valley και η Silicon Fen η ανάπτυξη εταιριών spin-off αποτέλεσε σημαίνουσα πρακτική εντός των πανεπιστημιακών κοινοτήτων. Τα υψηλά κέρδη και η δημιουργία θέσεων εργασίας αποτέλεσε το ελάχιστο «αντίωρο» στην επιστημονική επένδυση του παρελθόντος¹⁰. Τα τελευταία χρόνια, μάλιστα, στις ΗΠΑ η σύνδεση των πανεπιστημίων με τις επιχειρήσεις είναι πλέον τόσο στενή, ώστε οι εταιρίες τεχνολογίας λειτουργούν και αμφίδρομα. Αυτό σημαίνει ότι εκτός από τις ανωτέρω εταιρίες υπάρχουν και οι επονομαζόμενες «reverse spin-offs» με τις οποίες παράγεται νέα γνώση στις εταιρίες και προς περαιτέρω έρευνα και αξιοποίηση στα πανεπιστημιακά ιδρύματα¹¹. Πάντως, η αξία που αναγνωρίζουν οι ΗΠΑ στις πανεπιστημιακές εταιρίες τεχνολογίας είναι πολλαπλή, υπό την έννοια ότι προτρέπει η δραστηριότητα των ερευνητών για την εκπόνηση περαιτέρω έρευνας. Επιτυγχάνεται, επίσης, η εκμετάλλευση της νέας γνώσης και δημιουργούνται θέσεις εργασίας.

2. Ευρωπαϊκή Ένωση - Η Σύνοδος της Λισσαβόνας

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην έκτακτη Σύνοδο της Λισσαβόνας τον Μάρτιο του 2000 έθεσε ως στρατηγικό στόχο να καταστεί η οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη σε παγκόσμιο επίπεδο¹². Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης, δύο χρόνια αργότερα, το οποίο προέβη σε εκτίμηση της προόδου που είχε επιτευχθεί στην πορεία για την επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας, συμφωνήθηκε ότι θα έπρεπε να αυξηθούν στην ΕΕ οι επενδύσεις που διατίθενται για τους σκοπούς της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης¹³. Πέντε χρόνια αργότερα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εισηγήθηκε την αναθεώρηση των ενεργειών για την υλοποίηση της στρατηγικής αυτής¹⁴. Σύμφωνα με τη «Στρατηγική της Λισσαβόνας» η έρευνα, η καινοτομία και η εκπαίδευση που αποκαλούνται 'το τρίγωνο της γνώσης', ανάγονται σε κύριους παράγοντες μεγέθυνσης της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας...»¹⁵. Ως μέσα τόνωσης της ανταγωνιστικότητας ορίστηκαν ορισμένες δράσεις «υψηλής προστιθέμενης Ευρωπαϊκής αξίας», όπως α) η χρηματοδοτική ενίσχυση της έρευνας, β) η εξασφάλιση της συμπαγούς πορείας προόδου όλων των κρατών-μελών που στηρίζονται σε νέους ευρωπαϊκούς θεσμούς και γ) η ενίσχυση της συμβολής των ερευνητικών ιδρυμάτων όχι μόνον στην παραγωγή, αλλά και στη διάδοση της καινοτομίας. Ειδικότερα, όσον αφορά στην τρίτη δράση προστιθέμενης αξίας κρίθηκε αναγκαία η ενθάρρυνση και η θέσπιση εταιρικών δεσμών μεταξύ των επιχειρήσεων και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και η ίδρυση εταιριών τύπου spin-off για την καλύτερη εκμετάλλευση των προϊόντων της έρευνας.

3. Σύγκριση

Είναι αλήθεια ότι η σύσταση εταιριών τεχνολογίας στην ΕΕ δεν είναι τόσο διαδεδομένη όσο στις ΗΠΑ, παρά το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει χαρακτηρίσει τις εταιρίες αυτές ως σημαντικό εργαλείο στη

⁹ Boucher G., Conway C., Van der Meer E., Tiers of engagement by Universities in their region's development, *Regional Studies*, 2003, 37 (9), 887 και επ.

¹⁰ Benneworth P., Charles D., University spin-off policies and economic development in less successful regions: learning from two decades of policy practice, *European Planning Studies*, vol. 13, issue 4, 2005, 541 και επ.

¹¹ Βλ. Basu J., Stanford, Interval announce new "reverse spin-off" from industry: a research center in computational genetics, εις <http://news.stanford.edu/pr/97/970805compgenet.html>

¹² Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας 23 και 24 Μαρτίου 2000, Doc/00/8, 24/3/2000 (No. 100/1/00).

¹³ Απώτερος σκοπός θεωρήθηκε η επίτευξη του στόχου προσέγγισης ποσοστού 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος έως το 2010, από ποσοστό 1,9% το 2000. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής – Περισσότερη έρευνα για την Ευρώπη. Στόχος το 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, 11.9.2002, COM (2002) 499 τελικό.

¹⁴ Βλ. Ανακοίνωση προς το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Συνεργασία για την οικονομική μεγέθυνση και απασχόληση, «Νέο ξεκίνημα για τη στρατηγική της Λισσαβόνας. Ανακοίνωση του Προέδρου Μπαρόσο», 2.2.2005, COM (2005) 24 τελικό.

¹⁵ Βλ. Έκθεση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την καινοτομία σε μία οικονομία της γνώσης, COM (2000) 567 – C5-0740/2000 – 2000/2336, 25.6.2001.

διάδοση και στην οικονομική αξιοποίηση της νέας γνώσης¹⁶. Βεβαίως, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ο αριθμός των νέων τεχνολογικών επιχειρήσεων που δημιουργήθηκαν στα πανεπιστήμια αυξάνεται συνεχώς στην Ευρώπη. Η μέση πυκνότητά τους, ωστόσο, παραμένει σαφώς κατώτερη από τις επιχειρήσεις που βρίσκονται πλησίον των αμερικανικών πανεπιστημιούπολεων. Ένα βασικό εμπόδιο για την καλύτερη εκμετάλλευση της πανεπιστημιακής έρευνας είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται στην Ευρώπη τα θέματα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Επιπλέον, τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια δεν διαθέτουν επαρκώς αναπτυγμένες δομές διαχείρισης των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Έχουν αναπτυχθεί λιγότερο απ' ό,τι παραδείγματος χάριν οι δομές των αντίστοιχων κρατικών ερευνητικών υπηρεσιών. Ένας άλλος παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η έλλειψη εξοικείωσης πολλών πανεπιστημίων με την οικονομική πραγματικότητα της έρευνας, ιδιαίτερα με τις πτυχές της διαχείρισης και τα θέματα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Προς τούτο, η Επιτροπή παροτρύνει κυρίως τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια σε όλη την έκταση της ΕΕ να αξιοποιήσουν στο έπακρο τη σύσταση εταιριών spin-off, προκειμένου να εντείνουν τη διασύνδεσή τους με τις επιχειρήσεις¹⁷. Επιπροσθέτως, το έτος 2002, μετά από διεξαχθείσα πανευρωπαϊκή έρευνα, η Επιτροπή εξέδωσε σχετική έκθεση με την οποία συστήνει προς όλους τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς και τα πανεπιστήμια, ορισμένες –όπως τις ονομάζει- «καλές πρακτικές» («good practice») για τη σύσταση εταιριών τεχνολογικών. Στην οικεία έρευνα αναφέρεται ότι μέχρι το 2002 είχαν ιδρυθεί στην ΕΕ λίγες περισσότερες από 300 πανεπιστημιακές εταιρίες τεχνολογικοί, αριθμός εξαιρετικά χαμηλός εν συγκρίσει με τις αντίστοιχες αμερικάνικες. Αναλόγως μικρός κρίνεται και ο ρυθμός της ανάπτυξής τους¹⁸.

Ως γενική παρατήρηση διαπιστώνεται ότι οι ευρωπαϊκοί ερευνητικοί οργανισμοί συστήνουν και διαχειρίζονται τις εταιρίες spin-off με δύο τρόπους: ο πρώτος και συνηθέστερος είναι η ίδρυση και η διαχείριση των εταιριών από ένα γραφείο μεταφοράς τεχνολογίας (technology transfer office) και ο δεύτερος είναι η σύσταση ενός νέου ανεξάρτητου νομικού προσώπου το οποίο είναι επιφορτισμένο ειδικά με τη διαχείριση των εταιριών αυτών. Αυτή η μέθοδος επιλέγεται συνήθως από μεγάλα πανεπιστημιακά ιδρύματα με σημαντικό δυναμικό παραγωγής νέας γνώσης, ικανής προς περαιτέρω εμπορική αξιοποίηση, καθώς το ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο είναι περισσότερο εξοικειωμένο με τη συναλλακτική πρακτική και αποτελεί πιο «ελκυστικό» αντισυμβαλλόμενο για τους ιδιώτες χρηματοδότες. Τέτοιον τρόπο διοίκησης και διαχείρισης των πανεπιστημιακών spin-off, δηλαδή μέσω ενός ανεξάρτητου νομικού προσώπου το οποίο συστήθηκε ειδικά για τον σκοπό αυτό, έχει υιοθετήσει το Πανεπιστήμιο του Cambridge, το μόνο ευρωπαϊκό πανεπιστημιακό ίδρυμα το οποίο βρίσκεται στην πρώτη πεντάδα του «Καταλόγου της Σανγκάης 2005» (στη δεύτερη μάλιστα θέση) το οποίο διαθέτει και Γραφείο Μεταφοράς Τεχνολογίας, αλλά και ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο για τη διαχείριση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας επί των ιατρικών ερευνητικών αποτελεσμάτων (Medical Research Council Technology)¹⁹.

Είναι γεγονός ότι η διάρθρωση της βιομηχανίας στις ΗΠΑ είναι εξειδικευμένη σε πολύ σημαντικότερο βαθμό στους κλάδους της υψηλής τεχνολογίας και της έντασης των ερευνητικών προσπαθειών, σε σύγκριση με την ΕΕ. Η κατάσταση αυτή εξηγεί εν μέρει την τεράστια διαφορά στον όγκο των επενδύσεων. Ένα μεγάλο μέρος της διαφοράς που υφίσταται ανάμεσα στις ΗΠΑ και στην ΕΕ είναι απόρροια της αμυντικής βιομηχανίας και του κλάδου των τεχνολογιών της πληροφορικής και των επικοινωνιών²⁰. Ωστόσο, οι νομοθετικές επιλογές δεν είναι σε θέση να εξηγήσουν πλήρως τις διαφορές που υπάρχουν στις επενδύσεις στους τομείς έρευνας και ανάπτυξης μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΕ. Στους περισσότερους κλάδους, οι ευρωπαϊκές εταιρίες spin-off επενδύουν χαμηλότερα ποσά στην έρευνα και την ανάπτυξη (αναλογικά με τις πωλήσεις τους) σε σχέση με τις αντίστοιχες αμερικάνικες. Συνέπεια αυτού είναι οι επιχειρήσεις της ΕΕ να τείνουν να εξειδικεύονται σε

¹⁶ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής της 5ης Φεβρουαρίου 2003 - Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης, COM (2003) 58 τελικό.

¹⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, COM (2003), 27 τελικό, 21.1.2003, 24-25. Βλ. επίσης Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, COM (2003), 0058 τελικό, 05.02.2003, 14. Πρβλ. και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Απόφαση του Συμβουλίου (2006/702/ΕΚ) ΕΕ L 291/11, 21.10.2006, 21.

¹⁸ Βλ. αναλυτικά University spin-outs in Europe – Overview and good practice. A publication from the Innovation/SMEs programme – part of the Fifth Research Framework Programme – European Commission. Directorate-General for Enterprise (EUR 17046). Innovation/SME programme, 2002.

¹⁹ Βλ. σχετ. <http://www.mrctechnology.org>

²⁰ Βλ. ανωτ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής – Περισσότερη έρευνα για την Ευρώπη. Στόχος το 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

προϊόντα και υπηρεσίες χαμηλότερης τεχνολογικής έντασης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να διατρέχουν τον κίνδυνο απώλειας της ανταγωνιστικότητάς τους προς όφελος αντιπάλων που διαθέτουν μεγαλύτερη ένταση καινοτομιών, ακόμη και στους τομείς μη υψηλής τεχνολογίας οι οποίοι συνιστούν τον συντριπτικό όγκο της οικονομίας της ΕΕ. Ανησυχητική είναι και η τάση της αυξανόμενης συγκέντρωσης των υπερεθνικών δαπανών στους τομείς έρευνας και τεχνολογίας στις ΗΠΑ, γεγονός που αποτελεί χαρακτηριστική ένδειξη για την υποχώρηση της παγκόσμιας ελκυστικότητας της ΕΕ ως τόπου εγκατάστασης των ενεργειών ανάπτυξης σε σύγκριση με τις ΗΠΑ²¹. Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, μεγαλύτερη αναλογία εθνικών εταιρειών μεγάλης κλίμακας βρέθηκαν αντιμέτωπες με τον διεθνή ανταγωνισμό στις εγχώριες αγορές τους, γεγονός που τις υποχρέωσε να αυξήσουν τις ικανότητες πραγματοποίησης καινοτομιών από την πλευρά τους είτε με τη διεξαγωγή ενδο-επιχειρηματικών ενεργειών είτε με την ανάθεση σε εταιρίες τύπου spin-off.

4. Αξιολόγηση της «καλής πρακτικής»

Αξιολογώντας τις υφιστάμενες εταιρίες τεχνολογίας, η ΕΕ συνιστά συγκεκριμένα δείγματα «καλής πρακτικής» και παροτρύνει για την υιοθέτησή τους. Ειδικότερα προτείνεται: α) η ενίσχυση της σύστασης εταιριών τεχνολογικών από τους ερευνητές με μέριμνα για τη χρηματοδότηση αυτών, ιδίως από τον ιδιωτικό τομέα, β) η σύσταση γραφείων μεταφοράς τεχνολογίας, γ) η στελέχωση των εταιριών αυτών με ικανούς εξω-θεσμικούς διοικητές και συμβούλους, οι οποίοι θα καταρτίζουν εφαρμόσιμα επιχειρηματικά σχέδια, και δ) η ρύθμιση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, τομέας ο οποίος έχει εξαιρετική οικονομική σημασία λόγω της ανάπτυξης των τεχνολογιών αιχμής. Ειδικότερα, όσον αφορά στα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας θα πρέπει να καθορισθεί εξ' αρχής πλήρως και σαφώς η πατρότητα των δικαιωμάτων αυτών επί των αποτελεσμάτων που θα αξιοποιούν οι εταιρίες αυτές, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο θα πραγματοποιείται μία ενδεχόμενη συνεκμετάλλευση.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει την ιδιαίτερη θέση των εταιριών τεχνολογικών και δη των πανεπιστημιακών στην ανάπτυξη της νέας και καινοτόμου γνώσης, αλλά και στη δυναμική της δημιουργίας πολλών θέσεων εργασίας, ενώ ταυτόχρονα προτάσσει και τον παράγοντα της ενσωμάτωσης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στο επιχειρηματικό γίγνεσθαι της περιοχής τους και της απόκτησης επιχειρηματικής παρουσίας στην οικεία περιφέρεια. Αυτό συμβαίνει ιδίως όταν η εταιρία δημιουργείται αμέσως μετά την ολοκλήρωση ενός ευρωπαϊκού προγράμματος και την επίτευξη της συμμετοχής σε αυτή ως εταιριών όλων των φορέων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, δηλαδή τόσο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων όσο και των ιδιωτικών επιχειρήσεων²².

Βεβαίως, το ευρωπαϊκό πανεπιστημιακό τοπίο χαρακτηρίζεται από σημαντική ετερογένεια που αντανακλάται στην οργάνωση, τη διοίκηση και τους όρους λειτουργίας, συμπεριλαμβανομένων του καθεστώτος των πανεπιστημίων, των όρων απασχόλησης και πρόσληψης του διδακτικού προσωπικού και των ερευνητών. Στην ΕΕ υπάρχουν 3300 περίπου ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και στο σύνολο της Ευρώπης περίπου 4000, συμπεριλαμβανομένων των υπολοίπων χωρών της δυτικής Ευρώπης και των υποψηφίων χωρών. Στα ιδρύματα αυτά φοιτά ένας αυξανόμενος αριθμός φοιτητών, ήτοι άνω των 12,5 εκατομμυρίων το 2000, εν συγκρίσει με τον αριθμό των 9 εκατομμυρίων δέκα χρόνια πριν. Επίσης, στα ιδρύματα αυτά απασχολείται το 34% του συνόλου των ερευνητών στην Ευρώπη, με σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών (6% στη Γερμανία, 55% στην Ισπανία και πάνω από το 70% στην Ελλάδα). Η ΕΕ εκδίδει ελαφρώς περισσότερα επιστημονικά και τεχνικά διπλώματα σε σχέση με τις ΗΠΑ, αν και διαθέτει λιγότερους ερευνητές απ' ό,τι οι άλλες μεγάλες τεχνολογικές δυνάμεις. Το παράδοξο αυτό οφείλεται στον μικρότερο αριθμό ερευνητικών θέσεων που παρέχεται στους επιστήμονες διπλωματούχους στην Ευρώπη, ιδίως στον ιδιωτικό τομέα (50% μόνο των ευρωπαϊκών ερευνητών απασχολούνται στις επιχειρήσεις, σε σχέση με 83%

²¹ Το 1991, τόσο οι ΗΠΑ και οι τρεις μεγαλύτερες χώρες της ΕΕ (Γαλλία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο), προσέκλυσαν το 45% περίπου όλων των διασυνοριακών επιχειρηματικών επενδύσεων E&A στο χώρο του ΟΟΣΑ. Το 1998, οι τρεις αυτές ευρωπαϊκές χώρες προσέκλυσαν μόλις το 35% των διασυνοριακών επενδύσεων, τη στιγμή που το μερίδιο των ΗΠΑ είχε εκτοξευθεί στο 55% (ΟΟΣΑ, Μέτρηση της παγκοσμιοποίησης - Ο ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών στις οικονομίες του ΟΟΣΑ, 2001).

²² Παναγιωτίδου Ευ., ό.π., 172.

των αμερικάνων ερευνητών και το 66% των Ιαπώνων ερευνητών). Παρά το γεγονός αυτό, τα πανεπιστήμια είναι υπεύθυνα για το 80% της βασικής έρευνας που διεξάγεται στην Ευρώπη²³.

B. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο

1. Ο κανόνας δικαίου

Η ίδρυση εταιριών με σκοπό την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της γνώσης εισήχθη για πρώτη φορά στην Ελλάδα με το ν. 2741/1999²⁴, ενώ οι επιχειρήσεις αυτές θα ονομαστούν με τον καινοφανή για τα ελληνικά νομοθετικά πράγματα «επιχειρήσεις έντασης γνώσης – τεχνοβλαστοί» («spin-off») με το πδ 17/2001²⁵, το οποίο εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του παραπάνω νόμου. Το νομοθετικό πλαίσιο συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε με το ν. 2843/2000²⁶, το ν. 2919/2001²⁷ και το ν. 3440/2006²⁸. Τέλος, σύμφωνα με το νόμο 3653/2008 η δημιουργία και στήριξη εταιριών έντασης γνώσης – τεχνοβλαστών μπορεί να εντάσσεται στο εκάστοτε τετραετές Εθνικό Πρόγραμμα Έρευνας και Τεχνολογίας (ΕΠΕΤ)²⁹. Ορθώς παρατηρείται ότι πρόκειται για ένα εξαιρετικά πολύπλοκο νομικό πλαίσιο, όπου κάθε νόμος συμπληρώνει και τροποποιεί τον προηγούμενο³⁰. Η συχνότητα δε έκδοσης των τεσσάρων πρώτων χρονικά νομοθετημάτων (μεταξύ των ετών 1999 και 2001) πιστοποιεί ότι η ρύθμιση έγινε αποσπασματικά και βεβιασμένα, χωρίς επαρκή γνώση του οικείου αντικειμένου.

2. Τα επιμέρους ζητήματα

Διατρέχοντας το υφιστάμενο νομικό καθεστώς που ισχύει για τις εταιρίες τεχνοβλαστούς, παρατηρούμε κατ' αρχήν ότι ως βασικό αντικείμενο προτάσσεται η αξιοποίηση της παραγόμενης νέας γνώσης, όπου αυτή και αν παράγεται (είτε στον ιδιωτικό είτε στον δημόσιο τομέα, είτε στην Ελλάδα είτε στην αλλοδαπή) Ο ν. 2741/1999 στο άρθρο 23 παρ. 3Α προβλέπει για πρώτη φορά τρόπους οικονομικής αξιοποίησης της νέας γνώσης με τη δημιουργία νέας εταιρίας, την οποία δεν την ονομάζει ρητά ως τεχνοβλαστό (ούτε εταιρία έντασης γνώσης) αν και έχει σαφώς τα χαρακτηριστικά της³¹. Ο πρώτος τρόπος είναι η ίδρυση εκ μέρους του φορέα (εν προκειμένω πανεπιστήμιο) μιας θυγατρικής εταιρίας που ως σκοπό έχει την εμπορική εκμετάλλευση της νέας γνώσης. Ως θυγατρικές εταιρίες (άρθρο 42ε παρ. 5 κν 2190/1920 περί ανωνύμων εταιριών) εννοούνται αυτές στις οποίες η μία (μητρική) ελέγχει την άλλη (θυγατρική) είτε έχοντας την πλειοψηφία του κεφαλαίου της, είτε ελέγχοντας την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου της, είτε συμμετέχοντας στο κεφάλαιό της, είτε ασκώντας εν τοις πράγμασι έλεγχο σε αυτήν³². Ο νόμος αναγνωρίζει στον εκάστοτε φορέα το δικαίωμα να ιδρύσει τη θυγατρική εταιρία με οποιονδήποτε από τους ανωτέρω τρόπους. Ο δεύτερος τρόπος είναι η συμμετοχή του φορέα παραγωγής της γνώσης, από κοινού με άλλα νομικά πρόσωπα, οργανισμούς ή επιχειρήσεις σε εταιρία που ως εταιρικό σκοπό έχει την εκμετάλλευση των ερευνητικών αποτελεσμάτων από τεχνολογικές επιχειρήσεις επιστημόνων, τεχνολόγων και ερευνητών, δηλαδή από νομικά πρόσωπα που θα ιδρυθούν από τα ίδια τα φυσικά πρόσωπα που παρήγαγαν τα αποτελέσματα³³. Η μόνη διαφορά μεταξύ των δύο τρόπων είναι ότι στην πρώτη περίπτωση ο φορέας αξιοποίησης ελέγχει την εταιρία που ιδρύεται με σχέση μητρικής – θυγατρικής, ενώ στη δεύτερη όχι.

²³ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής της 5ης Φεβρουαρίου 2003 - Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης [COM(2003) 58 τελικό.

²⁴ ν. 2741/28-9-1999, ΦΕΚ Α' 199.

²⁵ Βλ. άρθρο 1 περί σκοπού του πδ 17/2001, ΦΕΚ Α' 14 «για τη χρηματοδοτική στήριξη νέων επιχειρήσεων έντασης γνώσης – τεχνοβλαστών (spin-off).

²⁶ Πρβλ. άρθρο 34 του ν. 2843/2000, ΦΕΚ Α' 219/12.10.2000.

²⁷ Βλ. άρθρο 11 παρ. 2 του ν. 2919/2001 «για τη σύνδεση έρευνας και τεχνολογίας με την παραγωγή και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 128/25.6.2001

²⁸ Πρβλ. άρθρο τέταρτο του ν. 3440/2006, ΦΕΚ Α' 38, 27.2.2006.

²⁹ Πρβλ. άρθρο 4 παρ. 6 στοιχ. γ, γγ, ιιι.

³⁰ Παναγιωτίδου Εν., ό.π., 173.

³¹ Να θυμίσουμε ότι η ονομασία spin-off εισήχθη με το πδ 17/2001 το οποίο εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του ν. 2741/1999.

³² Βλ. αντί πολλών Ρόκα Ν.Κ., Εμπορικές Εταιρίες, 5^η έκδοση, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2006, 360 επ., 397 επ.

³³ Ο συντάκτης του νόμου χρησιμοποιεί τον αδόκιμο όρο «επιχειρήσεις αξιοποίησης» εννοώντας προφανώς επιχειρήσεις που σκοπό έχουν την αξιοποίηση της νέας γνώσης.

Όσον αφορά στα φυσικά πρόσωπα που παρήγαγαν τη γνώση και δικαιούνται εκ του νόμου να ιδρύσουν εταιρίες τεχνοβλαστούς, από τις μεν ιδιωτικές επιχειρήσεις μπορεί να είναι οι εργαζόμενοι σε αυτές, από τους δε δημόσιους εκπαιδευτικούς οργανισμούς μπορεί να είναι τα μέλη του Διδακτικού και Εκπαιδευτικού Προσωπικού των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), τα μέλη του Εκπαιδευτικού Προσωπικού των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ), συνεργαζόμενοι και επισκέπτες ερευνητές, ειδικοί επιστήμονες, μεταπτυχιακοί φοιτητές και γενικά όσοι συμμετέχουν στην παραγωγή της εκμεταλλεύσιμης εμπορικά γνώσης³⁴.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι κατ' ουσίαν οι εταιρίες τεχνοβλαστοί είναι νομικά πρόσωπα τα οποία στην πλειοψηφία τους προσδοκείται να συσταθούν από ερευνητές των ΑΕΙ και των ΤΕΙ ή από δημόσια ερευνητικά κέντρα και δημόσιους οργανισμούς ή από σχήματα συνεργασίας ερευνητών και φορέων³⁵. Το σημαίνουν στοιχείο που εισάγεται επίσης είναι ότι διά της εκ του νόμου θεσμοθέτησης των εταιριών αυτών επιτρέπεται πλέον ρητά στους ερευνητές του δημόσιου τομέα και στα πανεπιστημιακά ιδρύματα η άσκηση εμπορικής δραστηριότητας στο όνομα του ιδρυόμενου νομικού προσώπου. Μάλιστα, ρητά ο ν. 2919/2001 αναφέρει ότι «η συμμετοχή ερευνητών, μελών εκπαιδευτικού προσωπικού ΑΕΙ και ΤΕΙ ... σε επιχειρηματικές δραστηριότητες εκμετάλλευσης της γνώσης και των αποτελεσμάτων της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης, δεν αντίκειται προς την ιδιότητα τους που έχουν στον ερευνητικό, τεχνολογική ή εκπαιδευτικό φορέα», χωρίς ωστόσο να είναι δυνατή η ταυτόχρονη και πλήρης απασχόληση του προσωπικού αυτού και στους ανωτέρω φορείς και στην επιχείρηση.

3. Εταιρικός τύπος και εταιρικές συμφωνίες

Κανένα από τα νομοθετήματα περί εταιριών τεχνοβλαστών δεν αναφέρει ρητά τον εταιρικό τύπο τον οποίο δύναται να επιλέξει αυτού του είδους η εταιρία. Παρά ταύτα, το άρθρο 1 παρ. 3 του πδ 17/2001 ορίζει ότι «η συμμετοχή του δημοσίου και των νομικών προσώπων του δημοσίου τομέα στο *μετοχικό κεφάλαιο* των εταιριών αυτών δεν μπορεί να υπερβαίνει το 50%». Σαφώς συνάγεται, λοιπόν, από τη διάταξη αυτή ότι τέτοιου είδους εταιρίες πρέπει να έχουν τη μορφή ανώνυμης εταιρίας, καθώς όλοι οι υπόλοιποι εταιρικοί τύποι –πλην της ανώνυμης εταιρίας- διαθέτουν εταιρικό και όχι μετοχικό κεφάλαιο. Στην πράξη, όμως, από τους αρμόδιους φορείς έχουν χρηματοδοτηθεί δραστηριότητες δημιουργίας εταιριών τεχνοβλαστών υπό τη μορφή τόσο της ανώνυμης εταιρίας όσο και της εταιρίας περιορισμένης ευθύνης³⁶. Με βάση τη ρύθμιση αυτή ποσοστό τουλάχιστον 50% (ή και η πλειοψηφία) θα πρέπει να ανήκει σε φυσικά πρόσωπα ή/και σε νομικά πρόσωπα του ιδιωτικού δικαίου. Πάντως, η συμμετοχή του δημόσιου οργανισμού παραγωγής γνώσης ή και των ερευνητών θα πρέπει να εμφανίζεται στο καταστατικό ίδρυσης του τεχνοβλαστού, όπου θα πρέπει ομοίως να αναφέρεται ρητώς ότι η αξιοποίηση του συγκεκριμένου ερευνητικού αποτελέσματος αποτελεί την κύρια δραστηριότητα της επιχείρησης.

Σκόπιμο είναι επίσης, να προηγείται έγγραφη συμφωνία μεταξύ των ιδρυτών της εταιρίας τεχνοβλαστού στην οποία να αναφέρεται α) η συμβολή του δημόσιου οργανισμού παραγωγής γνώσης στο κεφάλαιο, η οποία μπορεί να γίνει με τη μεταβίβαση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας ή τη χορήγηση άδειας εκμετάλλευσης, β) το ποσοστό συμμετοχής του οργανισμού στο κεφάλαιο, και γ) το φυσικό πρόσωπο που θα εκπροσωπεί τον οργανισμό στο Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρίας. Αν ο οργανισμός δεν επιθυμεί τη συμμετοχή του στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας αρκεί μία δήλωση του ότι παραιτείται από κάθε δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας που θα εκμεταλλευτεί η εταιρία και ότι μεταβιβάζει στον ερευνητή ή στην εταιρία όλα τα σχετικά δικαιώματα. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να γίνει μία σαφής καταγραφή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που αξιοποιούνται (επί παραδείγματι διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τεχνογνωσία, λογισμικό, βάσεις δεδομένων, χάρτες).

³⁴ Πρβλ. άρθρο 3 του πδ 17/2001, καθώς και άρθρο 11 παρ. 2α εδ. 2 ν. 2919/2001.

³⁵ Βλ. και *Παναγιωτίδου Ευ.*, ό.π., 186.

³⁶ Πρβλ. το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα του Υπουργείου Ανάπτυξης και της ΓΓΕΤ, ΠΡΑΣΗ 4.1.1. ΠΡΑΞΕ - Τεχνοβλαστοί, «Υποστήριξη ερευνητικών Μονάδων για την προτυποποίηση και την εμπορική εκμετάλλευση ερευνητικών αποτελεσμάτων. Εντοπισμός και αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων με δημιουργία νέων επιχειρήσεων (spin-off)», Προκήρυξη 2⁰⁰ κύκλου, παρ. 5.3.

Γ. Η συμβολή των πανεπιστημιακών spin-off στην ανάπτυξη της περιφέρειας

1. Έρευνα και ανάπτυξη

Έχει παρατηρηθεί ότι η αύξηση των επενδύσεων σε ενέργειες που αφορούν στους τομείς της έρευνας και της ανάπτυξης επιτυγχάνεται με την αύξηση των επενδύσεων από τους υφιστάμενους φορείς παραγωγής έργου, όπως επίσης και μέσω του αυξανόμενου αριθμού των εταιριών που ιδρύονται (ιδίως τύπου spin-off) οι οποίες προβαίνουν σε επενδύσεις έρευνας και ανάπτυξης (είτε σε ενδο-επιχειρηματική βάση είτε αναθέτοντας το έργο αυτό σε εξωτερικούς οίκους) και μέσω της δημιουργίας νέων καινοτόμων επιχειρήσεων που στηρίζονται στην ερευνητική και αναπτυξιακή δραστηριότητα. Βεβαίως, όλα αυτά καθίστανται εφικτά υπό την προϋπόθεση ότι η σύσταση των εν λόγω εταιριών θα υποστηριχθεί με την καλλιέργεια του απαραίτητου επιχειρηματικού πνεύματος. Άλλωστε, η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκρίνει ότι το επιχειρηματικό πνεύμα αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο για τη σύσταση εταιριών με έντονους ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίες δημιουργούν προστιθέμενη αξία από τις επενδύσεις έρευνας και αποτελούν νέους σχηματισμούς απόδοσης αναπτυξιακού έργου³⁷. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο στον τομέα αυτό οι εταιρίες τεχνολογικοί (spin-off) απετέλεσαν εξ αρχής βασικό μοχλό εκμετάλλευσης και διεύρυνσης των ενεργειών έρευνας και ανάπτυξης, τόσο στον κρατικό όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Η επιτυχής προώθηση των εταιριών τεχνολογικών αποτελεί καρπό συνδυασμού πολυάριθμων παραγόντων, ορισμένοι εκ των οποίων σχετίζονται με τα χρηματοδοτικά ποσά που διαθέτουν οι συγκεκριμένες περιφέρειες και τα θεσμικά όργανα, ενώ άλλοι συντελεστές σχετίζονται με τις επιχειρηματικές πρακτικές και τις κανονιστικές ρυθμίσεις. Σύμφωνα με τις συνταχθείσες εκθέσεις, τα κρατικά προγράμματα συνεργασίας στον χώρο της έρευνας και της ανάπτυξης ασκούν σημαντική επιρροή για τη σύσταση εταιριών spin-off και επηρεάζουν τις πρώιμες φάσεις ανάπτυξής τους, διευκολύνοντας τη δημιουργία δεσμών «στρατηγικής συνεργασίας», όπως, επί παραδείγματι, οι δραστηριότητες εκείνες που υποστηρίζονται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Επιπροσθέτως, η δημιουργία εταιριών τεχνολογικών μέσω των κρατικών ερευνών ενθαρρύνεται σε περιφερειακή και εθνική κλίμακα αλλά και σε επίπεδο ΕΕ, με την υποστήριξη δραστηριοτήτων εκπαίδευσης και κατάρτισης³⁸, χωρίς να λησμονούμε τις δράσεις που αναλαμβάνονται στις επιστημονικές και τεχνολογικές ζώνες δραστηριοτήτων και στο πλαίσιο θερμοκοιτίδων επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι μεγάλες επιχειρήσεις ενθαρρύνουν, επίσης, σε αυξανόμενο βαθμό, την εκμετάλλευση της ερευνητικής τεχνογνωσίας και των αποτελεσμάτων με μακροπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης. Ωστόσο, οι επιτυχείς προσπάθειες αντιγραφής στην ΕΕ των επιτευγμάτων των ΗΠΑ παραμένουν πολύ περιορισμένες. Αλλά και στο σκέλος της ζήτησης, το επιχειρηματικό πνεύμα που βασίζεται στην έρευνα και την ανάπτυξη ευνοείται από το υψηλό επίπεδο της ειδικής επιστημονικής και τεχνολογικής παιδείας και από το πνεύμα εμπιστοσύνης που επικρατεί στις σχέσεις μεταξύ της επιστήμης και της κοινωνίας. Η υλοποίηση του προγράμματος δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα θέματα της επιστήμης και της κοινωνίας³⁹ εκτιμάται ότι θα αποτελέσει εν προκειμένω απτή συμβολή στην ανάπτυξη των κοινωνιών της περιφέρειας.

2. Στόχοι και αποτελέσματα

Στους στόχους για τους οποίους απαιτείται η καταβολή προσπαθειών και η ανάληψη περαιτέρω πρωτοβουλιών είναι η προώθηση συμπράξεων υψηλής τεχνολογίας, σε συνάρτηση με έρευνες που αναλαμβάνονται στον δημόσιο τομέα, μέσω της στενής συνεργασίας με τη περιφέρεια. Η περιφέρεια, με τη σειρά της, αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλού κινδύνου και την ανάπτυξη διαχειριστικής τεχνογνωσίας (ιδίως σε συνδυασμό με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τη μεταφορά τεχνολογίας), καθώς και τη διερεύνηση των κατάλληλων μέτρων που θα ληφθούν για να υποστηριχθεί η ανάπτυξη τεχνολογικών από μεγαλύτερα νομικά πρόσωπα.

³⁷ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής – Περισσότερη έρευνα για την Ευρώπη. Στόχος το 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, 11.9.2002, COM (2002) 499 τελικό.

³⁸ Όπως, επί παραδείγματι, οι δραστηριότητες εκείνες που υποστηρίζονται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

³⁹ Βλ. COM (2001) 714, 4.12.2001.

Η συνεισφορά των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη έχει –όχι αδόκιμα- χαρακτηριστεί ως «ημι-πειραματική»⁴⁰. Παρά ταύτα τα πανεπιστήμια θα μπορούσαν να συμβάλλουν ποικιλοτρόπως όχι μόνον μέσω της αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της τεχνογνωσίας, αλλά και μέσω των πρακτικών μεταφοράς τεχνολογίας. Έτσι, τα αποτελέσματα της έρευνας θα μπορούσαν να μετατραπούν σε τεχνολογικά καινοτόμα προϊόντα (αγαθά και υπηρεσίες), καθώς και τεχνολογικά καινοτόμες διαδικασίες. Η τεχνολογική καινοτομία προϊόντων και διαδικασιών περιλαμβάνει την υλοποίηση - εμπορευματοποίηση τεχνολογικώς νέων προϊόντων και διαδικασιών, καθώς και σημαντικές τεχνολογικές βελτιώσεις. Να σημειωθεί ότι ο όρος προϊόν αναφέρεται τόσο στα αγαθά όσο και στις υπηρεσίες. Τεχνολογικώς νέο προϊόν θεωρείται αυτό του οποίου τα χαρακτηριστικά διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό από αυτά των μέχρι την εμφάνισή του παραγομένων προϊόντων. Επίσης, ένα τεχνολογικώς βελτιωμένο προϊόν είναι ένα υπάρχον προϊόν του οποίου η αποδοτικότητα έχει ενισχυθεί ή αναβαθμιστεί σε σημαντικό βαθμό. Τέλος, τεχνολογική καινοτομία διαδικασία θεωρείται η δημιουργία νέων ή σημαντικά βελτιωμένων μεθόδων παραγωγής προϊόντων.

Στις μέρες μας θεωρούμε ότι οι λειτουργίες της έρευνας και της τεχνολογικής δημιουργίας παράγουν και οριοθετούν την πλέον σημαίνουσα υπερχείλιση γνώσης που οδηγεί στην ενισχυμένη περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη, η οποία άλλως δεν θα εμφανιζόταν. Πράγματι, ο ρόλος που διαδραματίζουν τα πανεπιστήμια στην ανάπτυξη της περιφέρειας αποτελεί παράγοντα αυξανόμενης σημασίας τόσο για τους συμβούλους των ιδρυμάτων αυτών όσο και για τους σχεδιαστές της εθνικής πολιτικής. Οι μεταβολές στο εξωτερικό περιβάλλον έχουν μεγάλο αντίκτυπο στη φύση και τη λειτουργία του πανεπιστημίου, καθώς και στην προσέγγιση του αναφορικά με τη διαχείριση των αλληλεπιδράσεων με τους εξωτερικούς μετόχους εταιριών spin-off, ειδικά σε επίπεδο περιφέρειας. Επιπροσθέτως, οι αλλαγές στη σύλληψη της περιφερειακής ανάπτυξης και των περιφερειακών στρατηγικών θέτουν τα πανεπιστήμια σε ακόμα σημαντικότερη θέση. Να σημειωθεί ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, πολλά εθνικής εμβέλειας κίνητρα συνέβαλαν στην ραγδαία αύξηση της ενίσχυσης σε περιφερειακό επίπεδο, παράλληλα με την εφαρμογή πολιτικών περιφερειακού επιπέδου που σχετίζονται με τις ακαδημαϊκές δραστηριότητες. Ως αποτέλεσμα προτάθηκε μια σειρά θεσμικών αλλαγών εντός των πανεπιστημίων, όπως η ίδρυση περιφερειακών γραφείων, καθώς και η συνεργασία με φορείς της περιφέρειας⁴¹.

Τέλος, ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) διέτύπωσε την άποψη⁴² ότι τα επόμενα χρόνια τα ανώτατα και ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανισμοί θα κληθούν να διαδραματίσουν ρόλο «κλειδί» στην ανάπτυξη των καινοτόμων διαδικασιών και συστημάτων. Μάλιστα, μεσούσης της εποχής της Παγκοσμιοποίησης η ανάπτυξη αυτή θα συνεχίσει σε συγκεκριμένες περιφέρειες που διαθέτουν υψηλής συγκέντρωσης και εξειδίκευσης εργατικό δυναμικό και ειδική υποδομή για την επίτευξη των καινοτομιών. Έτσι, διά της εκδόσεως ειδικών περιοδικών εκθέσεων («Reviews of Higher Education in Regional and City Development») ο ΟΟΣΑ επιδιώκει να «κινητοποιήσει» την ανώτατη εκπαίδευση με σκοπό την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη πόλεων και περιφερειών, επενδύοντας στη συλλογική εργασία διά της έρευνας και της ανάπτυξης.

Συμπεράσματα

Οι πανεπιστημιακές εταιρίες τεχνοβλαστοί αποτελούν προεξέχον παράδειγμα συμβολής στη λεγόμενη «νέα οικονομία της γνώσης». Χρησιμοποιούνται δε ως αυξανόμενο «κεφάλαιο και υπεραξία» για τη διερεύνηση του ρόλου των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών στην ανάπτυξη της καινοτόμου γνώσης. Ως μέτρο χρησιμοποιείται συνήθως η θεωρητική (αλλά και πρακτική πλέον) σύγκριση μεταξύ περισσότερο και λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών⁴³. Έτσι, οι εταιρίες αυτές επιδιώκουν να αποβούν σαφώς ευεργετικές για

⁴⁰ Βλ. *Goldstein H., Renault C., Contributions of Universities to Regional Economic Development: A quasi-experimental approach*, Regional Studies, 1360-0591, Volume 38, Issue 7, 2004, 733(746).

⁴¹ Βλ. και *Charles D., Universities and Territorial Development: Reshaping the Regional Role of UK Universities*, Local Economy, Volume 18, Issue 1 February 2003, 7 – 20.

⁴² Βλ. OECD, Programme on Institutional Management in Higher Education (IMHE) – Higher Education in Regional and City Development εις <http://www.oecd.org/edu/imhe/regionaldevelopment>

⁴³ Βλ. Centre for Urban and Regional Development Studies, Bringing Cambridge to Consett (University spin-offs to the periphery) εις <http://www.staff.ncl.ac.uk/p.s.benneworth/test.htm>

τις περιοχές στις οποίες εδρεύουν, καθιστάμενες εν τοις πράγμασι καινοτόμες, δυναμικές, εύκαμπτες, αναπαράγοντας την υψηλή τεχνολογία τους και ενσωματώνοντας όλα τα επιθυμητά γνωρίσματα της «οικονομίας της γνώσης».

Να μην λησμονούμε βεβαίως ότι τα χαρακτηριστικά αυτά δεν σημαίνει ότι εξ ορισμού συναντώνται σε όλες τις εταιρίες spin-off, αλλά ενδεχομένως προέρχονται από την τυποποίηση ως παράδειγμα των πλέον αναπτυγμένων περιοχών της περιφέρειας και διά τούτο απηχούν το μάλλον καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, παρά το σταθερό προσδοκώμενο. Παρά ταύτα, ουδείς μπορεί να αρνηθεί ότι οι εταιρίες spin-off ενδέχεται να δημιουργήσουν μία τέτοια «υπεραξία γνώσης», ώστε μοιραία θα αποτελέσουν αγωγούς μεταφοράς τεχνολογίας, χρηματοδότησης και διαχείρισης πηγών ανάπτυξης και τεχνολογίας, επισύροντας εν τέλει την προσοχή και μεγαλύτερων εταιριών.

Εν κατακλείδι, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι προσδοκώμενος στόχος είναι η προώθηση συμπράξεων υψηλής τεχνολογίας σε συνάρτηση με έρευνες που αναλαμβάνονται στον δημόσιο τομέα, μέσω της στενής συνεργασίας με την περιφέρεια η οποία αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλού κινδύνου και την ανάπτυξη διαχειριστικής τεχνογνωσίας. Αυτό θα επιτευχθεί, ιδίως, σε συνδυασμό με την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και την επιζητούμενη μεταφορά τεχνολογίας, καθώς και τη διερεύνηση των κατάλληλων μέτρων που θα ληφθούν για να υποστηριχθεί η ανάπτυξη εταιριών spin-off από μεγαλύτερες εταιρίες. Η συνεισφορά των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη πρέπει να λειτουργήσει διττά: αφ' ενός μέσω της αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της τεχνογνωσίας και αφ' ετέρου μέσω των πρακτικών μεταφοράς τεχνολογίας. Έτσι, τα αποτελέσματα της έρευνας θα μετατραπούν σε τεχνολογικά καινοτόμα προϊόντα και διαδικασίες και οι λειτουργίες της έρευνας και της τεχνολογικής δημιουργίας θα οριοθετήσουν την πλέον σημαίνουσα αύξηση της γνώσης που οδηγεί στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη, η οποία άλλως δεν θα εμφανιζόταν.

Βιβλιογραφία

Α. Άρθρα – Μονογραφίες

1. Παναγιωτίδου Ευ., Έρευνα – Καινοτομία, Η στρατηγική της Λισαβόνας και η υλοποίησή της στην ΕΕ και στην Ελλάδα – Εταιρίες Spin – off/ Τεχνοβλαστοί, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008.
2. Ρόκας Ν.Κ., Εμπορικές Εταιρίες, 5^η έκδοση, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2006.
3. Basu J., Stanford, Interval announce new "reverse spin-off" from industry: a research center in computational genetics, εις <http://news.stanford.edu/pr/97/970805compgenet.html>
4. Benneworth P., Charles D., University spin-off policies and economic development in less successful regions: learning from two decades of policy practice, *European Planning Studies*, vol. 13, issue 4, 2005, 541.
5. Boucher G., Conway C., Van der Meer E., Tiers of engagement by Universities in their region's development, *Regional Studies*, 2003, 37 (9), 887.
6. Carayannis E., Rogers E., Kurihara K., Allbritton M., High Technology Spin-Offs from Government R&D Laboratories and Research Universities, *Technovation*, 18(1), 1998, 1-11.
7. Charles D., Universities and Territorial Development: Reshaping the Regional Role of UK Universities, *Local Economy*, Volume 18, Issue 1 February 2003, 7 – 20.
8. Dôutriaux J. D., Growth patterns of academic entrepreneurial firms. *Journal of Business Venturing*, vol. 2, 1987, 85-297.
9. Goldstein H. Renault C., Contributions of Universities to Regional Economic Development: A Quasi-experimental Approach, *Regional Studies*, 1360-0591, Volume 38, Issue 7, 2004, 733.
10. Guellec D., Van Pottelsberghe B., *The Economics of the European Patent System. IP Policy for Innovation and Competition*, Oxford University, 2007, 1984.
11. Lorenz E., Trust, contract and economic cooperation, *Cambridge Journal of Economics*, 1999, 23, 301.
12. Meyer M., Start-up support and company growth, *IPTS-Report*, 51, Seville, February 2001.
13. Moncada P., Tübke A., Howells J., Carbone M., The Impact of Corporate Spin-Offs on Competitiveness and Employment in the EU, *IPTS-Report*, 44, Seville, May 2000.
14. Olofsson C., Wahlbin C., Technology-based new ventures from technical universities: a Swedish case, εις K Vesper (ed.), *Frontiers of entrepreneurship research*. Wellesley, MA., 1984.
15. Otto J., Entrepreneurship Skills for Scientists and Engineers: Recent European Initiatives, *The IPTS Report*, 37, 1999.
16. Pirnay F., Surlemont B., Nlemvo F., Towards a typology of university spin-offs, *Small Business Economics*, 2003, 21, 355.
17. Stehr N., *Knowledge Societies*, 1994, London, Sage.

Β. Λοιπά κείμενα

1. Ανακοίνωση της Επιτροπής της 5ης Φεβρουαρίου 2003 - Ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης, [COM \(2003\) 58](#) τελικό.
2. Ανακοίνωση προς το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Συνεργασία για την οικονομική μεγέθυνση και απασχόληση, «Νέο ξεκίνημα για τη στρατηγική της Λισαβόνας. Ανακοίνωση του Προέδρου Μπαρόσο», 2.2.2005, COM (2005) 24 τελικό.
3. Έκθεση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την καινοτομία σε μία οικονομία της γνώσης, COM (2000) 567 – C5- 0740/2000 – 2000/2336, 25.6.2001.
4. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα του Υπουργείου Ανάπτυξης και της ΓΓΕΤ, ΔΡΑΣΗ 4.1.1. ΠΡΑΞΕ - Τεχνοβλαστοί, «Υποστήριξη ερευνητικών Μονάδων για την προτυποποίηση και την εμπορική εκμετάλλευση ερευνητικών αποτελεσμάτων. Εντοπισμός και αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων με δημιουργία νέων επιχειρήσεων (spin-off)», Προκήρυξη 2^{ου} κύκλου, παρ. 5.3.

5. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής – Περισσότερη έρευνα για την Ευρώπη. Στόχος το 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, 11.9.2002, COM (2002) 499 τελικό.
6. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, COM (2003), 27 τελικό, 21.1.2003, 24-25.
7. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, COM (2003), 0058 τελικό, 05.02.2003, 14.
8. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Απόφαση του Συμβουλίου (2006/702/ΕΚ) ΕΕ L 291/11, 21.10.2006, 21.
9. Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας 23 και 24 Μαρτίου 2000, Doc/00/8, 24/3/2000 (No. 100/1/00).
10. Centre for Urban and Regional Development Studies, Bringing Cambridge to Consett (University spin-offs to the periphery), εις <http://www.staff.ncl.ac.uk/p.s.benneworth/test.htm>
11. OECD, Programme on Institutional Management in Higher Education (IMHE) – Higher Education in Regional and City Development εις <http://www.oecd.org/edu/imhe/regionaldevelopment>
12. University spin-outs in Europe – Overview and good practice. A publication from the Innovation/SMEs programme – part of the Fifth Research Framework Programme – European Commission. Directorate-General for Enterprise (EUR 17046). Innovation/SME programme, 2002.

World Intellectual Property Organization: Research and Innovation issues in University – Industry Relations. Background Document prepared by the SMEs Division of the World Intellectual Property Organization, November 2002

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
(THE REGIONAL SCIENCE INQUIRY JOURNAL (RSI J))
Οδηγίες προς τους συγγραφείς

Λαοδικασία αξιολόγησης

Κάθε επιστημονικό άρθρο που κατατίθεται σύμφωνα με τις καθορισμένες προδιαγραφές, αξιολογείται εμπιστευτικά από δύο μέλη της επιστημονικής επιτροπής. Στη συνέχεια υποβάλλεται εισήγηση στον υπεύθυνο της έκδοσης. Η τελική απόφαση λαμβάνεται από τον υπεύθυνο της έκδοσης. Εάν συστήνεται αναθεώρηση, το αναθεωρημένο άρθρο αποστέλλεται για τελική έγκριση σε έναν από τους εκδότες. Το περιοδικό διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα σε όλο το υλικό που δημοσιεύεται σε αυτό. Εντούτοις, οι συγγραφείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν την εργασία τους αλλού μετά από τη δημοσίευση, χωρίς προγενέστερη άδεια, υπό τον όρο ότι πραγματοποιείται αναφορά στο περιοδικό, καθώς και γνωστοποίηση μιας τέτοιας δράσης. Οποιοσδήποτε απόψεις που εκφράζονται στο περιοδικό αποτελούν απόψεις των συγγραφέων και όχι απόψεις του περιοδικού. Άδεια αναπαραγωγής οποιουδήποτε υλικού από τρίτους, καθώς και το δικαίωμα για τη χρήση του, αποτελεί ευθύνη των συγγραφέων.

Οδηγίες συγγραφής

Προκειμένου ένα επιστημονικό άρθρο να υποβληθεί για δημοσίευση στο επιστημονικό περιοδικό 'ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ', πρέπει να πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

1. Όλα τα επιστημονικά άρθρα πρέπει να αποτελούν πρωτότυπη εργασία, η οποία δεν έχει προηγουμένως δημοσιευθεί και δεν υπόκειται σε αξιολόγηση για άλλη δημοσίευση, αναθεώρηση και έκδοση.
2. Τα άρθρα πρέπει να είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα και η έκτασή τους να κυμαίνεται μεταξύ 6.500 – 8.000 λέξεων, ενώ όλα τα υπόλοιπα συμπληρωματικά κείμενα δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 2.500 λέξεις, εκτός από τις αναφορές, τους πίνακες και τα διαγράμματα.
3. Η πρώτη σελίδα του άρθρου πρέπει να περιέχει τον τίτλο του άρθρου, το όνομα και το φορέα των συγγραφέων με επαρκή στοιχεία επικοινωνίας (με τον κατάλληλο προσδιορισμό του υπεύθυνου για την επικοινωνία του συγγραφέα).
4. Τα άρθρα πρέπει να περιλαμβάνουν ένα σύνολο λέξεων – κλειδιών (μέχρι 7) και μια περίληψη (μέχρι 250 λέξεις, εκτός των αναφορών), που ακολουθούνται από την εισαγωγή, τη μεθοδολογία και τα στατιστικά δεδομένα, τα αποτελέσματα, την ανάλυση, τα συμπεράσματα και τις αναφορές.
5. Τα χειρόγραφα πρέπει να υποβάλλονται σε ένα ενιαίο ηλεκτρονικό αρχείο, αρχείο MS Word, στην

καταχωρημένη ηλεκτρονική διεύθυνση των εκδοτών. Είναι επίσης δυνατό, μόνο στην περίπτωση υποβολής προς σχολιασμό να υποβληθεί το χειρόγραφο ως αρχείο PDF (ή άλλη παρόμοια μορφή). Τα βιβλία προς σχολιασμό αποστέλλονται σε δύο αντίγραφα στον πρόεδρο του Περιοδικού.

6. Τα χειρόγραφα πρέπει να είναι δακτυλογραφημένα με περιθώρια 2,5cm x 2,5cm σε χαρτί μεγέθους A4. Τα περιθώρια πρέπει να είναι συνεπή σε όλες τις σελίδες.

7. Όλες οι σελίδες πρέπει να αριθμηθούν με συνέπεια.

8. Οι τίτλοι και οι υπότιτλοι πρέπει να είναι σύντομοι.

9. Το κείμενο πρέπει να είναι σε γραμματοσειρά TIMES NEW ROMAN, μέγεθος 11pt, κανονικό, σε μία ενιαία στήλη. Τα κείμενα που δεν συμμορφώνονται με τις συγκεκριμένες προδιαγραφές θα επιστρέφονται στους συγγραφείς για τις απαραίτητες ρυθμίσεις.

10. Οι πίνακες και τα διαγράμματα πρέπει να έχουν τίτλους, ενιαία και συνεχή αρίθμηση, να είναι ενσωματωμένα στο κύριο κείμενο του άρθρου σε ένα ενιαίο ηλεκτρονικό αρχείο. Οι πίνακες να ακολουθούν διαφορετική αρίθμηση από τα διαγράμματα. Σε περίπτωση πρωτότυπων φωτογραφιών ή σχεδίων, αυτά πρέπει να σκαναριστούν και να ενσωματωθούν στο άρθρο σύμφωνα με τα ανωτέρω. Οι πίνακες και τα διαγράμματα δεν πρέπει να εμφανίζονται στην αρχική σελίδα (πρώτη σελίδα) ούτε μετά από τις αναφορές και πρέπει να είναι προσαρμοσμένα μέσα στα περιθώρια των σελίδων.

11. Τα έγχρωμα κείμενα ή διαγράμματα γίνονται αποδεκτά για on-line δημοσίευση, εντούτοις τα έντυπα αντίγραφα πρέπει να είναι μόνο σε άσπρο και μαύρο χρώμα.

12. Οι υποσημειώσεις πρέπει να περιοριστούν στο ελάχιστο, με συνεχή αρίθμηση σε όλο το κείμενο και να εμφανίζονται στο τέλος κάθε σελίδας.

13. Οι συγγραφείς μπορούν να συμπεριλάβουν μια συνοπτική έρευνα βιβλιογραφίας. Οι αναφορές σε δημοσιευμένη βιβλιογραφία μέσα στο κείμενο πρέπει να αναφερθούν με το όνομα του συγγραφέα, με τον αντίστοιχο αριθμό της βιβλιογραφίας σε τετράγωνη παρένθεση και πρέπει να παρουσιαστούν σε έναν αριθμητικό κατάλογο στο τέλος του κειμένου.

14. Οι πλήρεις αναφορές πρέπει να δοθούν στην ακόλουθη μορφή:

Συγγραφέας (όνομα και αρχικά), τίτλος του άρθρου, τίτλος του βιβλίου ή τίτλος του περιοδικού ή τίτλος του συνεδρίου, εκδότης (όνομα και αρχικά), τόμος, αριθμός τεύχους, εκδοτικός οίκος, έτος, σελίδες (σελ.).